

P. Belte

Rīgas Jūrmalas,
Slokas un Ķemeru pilsētas
ar apkārtni

Vēsturisks apskats

Ar 204 ilustrācijām

Augsti godābam

Fricim Pūnis kungam

*Rīgas Jūrmalas pilsētas Revīzijas Komisijas
locentim*

pieminīgai

palomiet

Rīgas Jūrmalā, 1935. g.

Izdevis P. Belte, Dubultos, Mellužu ielā № 17

*P. Belte
autors*

P. Belte

Rīgas Jūrmalas,
Slokas un Ķemeru pilsētas
ar apkārtni

Vēsturisks apskats

Ar 204 illūstrācijām

Rīgas Jūrmalā, 1935. g.

Izdevis P. Belte, Dubultos, Melližu ielā № 17

R. Bērziņa grāmatu spiestuve Rīgā, Brīvības ielā 4/6.

Kārtes pārzīmētājs un klīšejas izgatavotājs G. Bērzs, Rīgā, „Prismas” cinkografijā.

Priekšvārds.

Par Rīgas jūrmalu izdoti dažādi apraksti un projekti, bet tiem vairāk ārstniecības, informācijas vai propagandas raksturs. Šinī savā darbā esmu mēģinājis attēlot viņas vēsturisko attīstību, sevišķi par to laiku, kad tā tapusi par peldu vietu. Par pamatu man noderēja dažādi arhīvu un citi dokumenti, to laiku prese, vecu ļaužu liecības un paša atmiņas.

Kā peldu vieta šī jūrmala varēja attīstīties tikai sakarā ar savu ģeoloģisko uzbūvi un izdevīgo ģeografisko stāvokli, kāpēc turēju par vajadzīgu īsumā apskatīt arī tos. Vēsturiskas sakarības un labākas izprašanas dēļ nevarēju ierobežoties tikai ar tagadējās Jūrmalas pilsētas administratīvām robežām, bet bija jāskat arī kaimiņu pašvaldības.

Ka šo darbu varēju veikt, par to pateicos visām tām personām un iestādēm, kas man palīdzējušas materiālu vākšanā un sagatavošanā. Mana sevišķa pateicība Rīgas Jūrmalas pilsētas pašvaldībai, bez kuŗas atbalsta šis darbs nebūtu nācis atklātībā.

Attiecīgās vietās ar [] apzīmēti manis iesprausti pakskaidrojumi.

Novēlu šo darbu Jūrmalas un apkārtnes jaunatnei, kam ziņas par vecajiem laikiem lai sildītu sirdis savas tautas un dzimtās zemes mīlestībā, mācītu izprast laiku un likteņu maiņas mūžības sakarībā.

Sarakstītājs.

Satura rādītājs.

	Lpp.
I. Ģeoloģiskā uzbūve	1
A. Jūras darbi, vecākā un vidējā kāpa	1
B. Trešā, jaunākā kāpa; Lielupe	4
C. Jomas	18
D. Vidējās kāpas caurrāvums — Spuņupe	21
II. Ģeografiskais stāvoklis	25
III. Slokas apgabals līdz 1783. g.	28
A. Rīgas pilsētas un Zemgales bīskapa, vēlāk ordeņa zemes	28
B. Ordeņa zemju dalīšana	30
C. Zem Kurzemes hercogistes	32
D. Slokas apgabala atdalīšana no hercogistes un pievieno- šana Krievijai	36
E. Vecie satiksmes ceļi	41
F. Zveja	44
IV. Rīgas Jūrmala no 1783.—1844. g.	47
A. Vietējie iedzīvotāji un nodarbošanās	47
B. Vietas vasaras atpūtai un jūras peldēm	59
C. Dubulti — peldu vietu centrs	67
D. Satiksme	72
V. No 1844.—1877. g.	77
A. Tvaikoņu laiks	77
B. Gruntsgabali, vasarnīcas	81
C. Peldēšanās un peldu viesu dzīve	86
D. Ap 1870. g.	97
E. Pastāvīgie iedzīvotāji	100
F. Mācītājs Fīrufs	103
G. Skolas	107
VI. No 1877.—1914. g.	110
A. Satiksme	110
B. Agrārāis jautājums, apbūvēšanās	115
C. Ārstniecība, peldēšanās	124
D. Peldu viesi un viņu dzīve	132
1. Peldu sabiedrības, administrācija	132
2. Koncerti	141
3. Sports, izpriecas	149
4. Labierīcības	155

E.	Pastāvīgie iedzīvotāji	160
1.	Nodarbošanās	160
2.	Baznīcas, mācītāji	168
3.	Skolas	175
4.	Biedrības	187
VII.	Rīgas Jūrmalas pilsētas atsevišķie rajoni	204
A.	Bulji	204
B.	Bulduri, Edinburga	206
C.	Majori	216
D.	Dubulti	220
E.	Melluži-Asari	230
F.	Viņķu purvs	237
G.	Valteris	237
VIII.	Rīgas Jūrmalas pilsētas apkārtnē	239
A.	Slokas mācītāja muiža	239
B.	Sloka	241
C.	Krona Slokas pagasts	252
D.	Ķemeris	255
E.	Salas pagasts	270
IX.	No 1914.—1918. g.	281
A.	Krievu karaspēka varā no 1914.—1917. g.	281
B.	Zem vācu okupācijas no 1917.—1918. g. 18. 11.	293

Izlietoti avoti.

Tekstā ievietotie skaitļi iekavās norāda uz šiem avotiem.

1. Arbusow jun. Leonid, Dr. — Illustrierter Führer durch den Rigaschen Strand... 1914.
2. Auszug aus der Acte d. Dubbelschen Bethauses. Māc. J. Opša rokraksts Dubultu baznīcas archīvā.
3. Auszug aus Chronica d. ev.-luterischen Gemeinde Schlock (i. J. 1567—1894). Māc. J. Opša rokraksts Dubultu baznīcas archīvā.
4. Baltijas Vēstnesis 1869.—1895. g.
5. Baltische Monatsschrift, XI Band.
6. Beiträge zur Geschichte der Kirchen und Prediger in Livland. I Heft.
7. Bergmann Liborius — 2. Versuch eines Beytrages zur Geschichte zur Rigaschen Kirchengeschichte.
8. Bielenstein — Die Grenzen d. lettischen Volksstammes.
9. Bienemann Fr. Dr. — Baltische Erinnerungsblätter 1812.
10. Bodeckers Chronick.
11. Brainin S. Dr. — Der Rigasche Strand. 1885.
12. Brotze — rokraksti un zīmējumi Rigas pilsētas bibliotēkā.
13. v. Bruiningk, H. und N. Busch — Livl. Güterurkunden 1207.—1500. I, II.
14. v. Bunge F. G. Dr. — Archiv für die Geschichte „Liv-, Ehst- u. Curlands“ 1843.
15. v. Bulmerincq — Die Besiedelung der Mark der Stadt Riga 1201—1600.
16. Bulmerincq A. Dr. jur. — Vier Bücher der Landvogtei der Stadt Riga I, III.
17. Busch E. H. Ergänzungen der Materialien zur Geschichte u. Statistik d. Kirchen und Schulwesens d. Ewang.-luth. Gemeinden in Russland.
18. Bunge — Urkunden.
19. Conradi J. — An der Ostsee. 1888.
20. Dūna Zeitung 1902—1910, 1913.
21. v. Fircks Eduard — Neue Kurländische Güter-Chroniken.
22. Gadebusch Fr. K. — Livländische Jahrbücher I.
23. Gulecke H. — Land—Volks—Schulwesen Livlands im Schuljahre 1877/78.
24. v. Hagemeister — Materialien zu einer Geschichte der Landgüter Livlands 1836.
25. Hupel August Wilh. — Nordische Miscellanen 1781—1789.
26. Hupel A. W. — Neue Nordische Miscellanen 1795.
27. Inland 1834—1862.
28. Kaffka — Nordisches Archiv — 1806.
29. Kasparsons K. Dr. — Kaiju valstībā. 1927.

30. Klein S. — Plan u. Adressführer d. Badeorte am Rigaschen Ostseestrande. 1884.
31. Korrespondenzblätter d. Naturforschervereins zu Riga.
32. Latviešu Avīzes 1824.—1909. g.
33. Latvijas ārstu žurnāls 1929. g.
34. Лифляндскія Губернскія Вѣдомости 1885.
35. Ludwig F. Mag. Die Küstenseen des Rigaer Meerbusens 1908.
36. Mājas Viesis 1863.—1891. g.
37. Mettig C. — Baltische Städte.
38. Michailowsky-Danilewsky — Geschichte d. Vaterländischen Krieges im Jahre 1812. Ueberg. v. Goldhammer. I 1840.
39. v. Mirbach, Otto — Briefe aus u. nach Kurland während d. Regierungssphäre d. Herzogs Jacob. I, II.
40. Napiersky — Beiträge zur Geschichte d. Kirchen u. Prediger in Livland.
41. Ostsee — Provinzen — Blatt 1824—1838.
42. Otto, Gustaw Dr. — Das Medicinalwesen Kurlands unter den Herzögen bis z. Jahre 1825.
43. Pirang Heinz — Das Baltische Herrenhaus I.
44. Прибалтійскій Край 1905.
45. v. Redelien G. — Der Rigasche Strand mit Kemmern. 1895.
46. Richters Baltische Adressbücher 1900, 1909, 1912.
47. Richters Geschichte der deutschen Ostseeprovinzen II.
48. Rigaer Tageblatt.
49. Rīgas pilsētas kases kollēģijas rakstu izraksts.
50. Rigascher Almanach. 1863.
51. Rigasche Zeitung 1797—1902, 1914.
52. Rigascher Strandalmanach. Ernst Plates. 1908.
53. Rigasche Stadtblätter 1810—1902.
54. Rigasche Rundschau 1898.
55. Rigische Politische Zeitung 1778—1797.
56. Zemgaliešu simtgadu cīpas par patstāvību.
57. Schlocksche Kirchen-Documente — R. Polmaņa sakopojums Slokas baznīcas archīvā.
58. švābe Arveds — Pagasta vēsture.
59. Sitzungsberichte d. Gesellschaft für Geschichte u. Altertumskunde d. Ostseeprovinzen.
60. Slokas baznīcas konventa protokoli.
61. Sodoffsky Gustav Dr. — Von Baltischen Küsten und Inseln.
62. Sodoffsky W. Dr. — Das Seebad in Dubbeln. 1835.
63. Stavenhagen V. S. — Album Livländischer Ansichten. 1866.
64. Waldcapelle in Bilderlingshoff 1889—1914.
65. Valsts archīva raksti.
66. Vičs, A. — Latviešu skolu vēsture.
67. Willkomm, M. Dr. — Streifzüge durch die Baltischen Provinzen. 1872.
68. Взморье — Курортная газета 1911, 1912.

69. v. Jung-Stilling — Beiträge zur Statistik d. ev.-luth. Landvolks-Schulen in Livland.
70. J. Jukševiča — Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē.
71. A. A. Lozinskij Dr. med. — Kemmern. 1908.
72. G. Girgensohn — Die Schwefelwasserquellen zu Kemmern in Livland. 1847.
73. A. v. Hedenström — Rigaer Kriegschronik 1914—1917.

Saīsinājumi tekstā.

- HA Kurzemes hercogu archīvs.
 KP māc. J. Opša „Izvilums no Slokas baznīcas konventa protokolēm 1800.—1903. g.
 MD Zemes mērniecības dati.
 PD Attiecīgi protokoli un dokumenti.
 RA Rīgas pilsētas vēsturiskais archīvs.
 RB Rīgas pilsētas bibliotēka.
 ZA Zemkopības ministrijas archīvs.
 ZG Rīgas-Valmieras zemes grāmatas.
 SAB Salas baznīcas grāmatas.
 SK Chronica der ev.-luth. Gemeinde Schlock. Māc. G. Fīrufa rokraksts Slokas baznīcas archīvā.
 SLB Slokas baznīcas grāmatas.
 VA Valsts archīvs.
 VR māc. V. Rozenieka rokraksts „Slokas draudze 18. gadu simtenī“.
 rb. — rubļi.
 kap. — kapeikas.
 Ad. — Alberta dāldeņi.
 Rd. — Reinas dāldeņi.

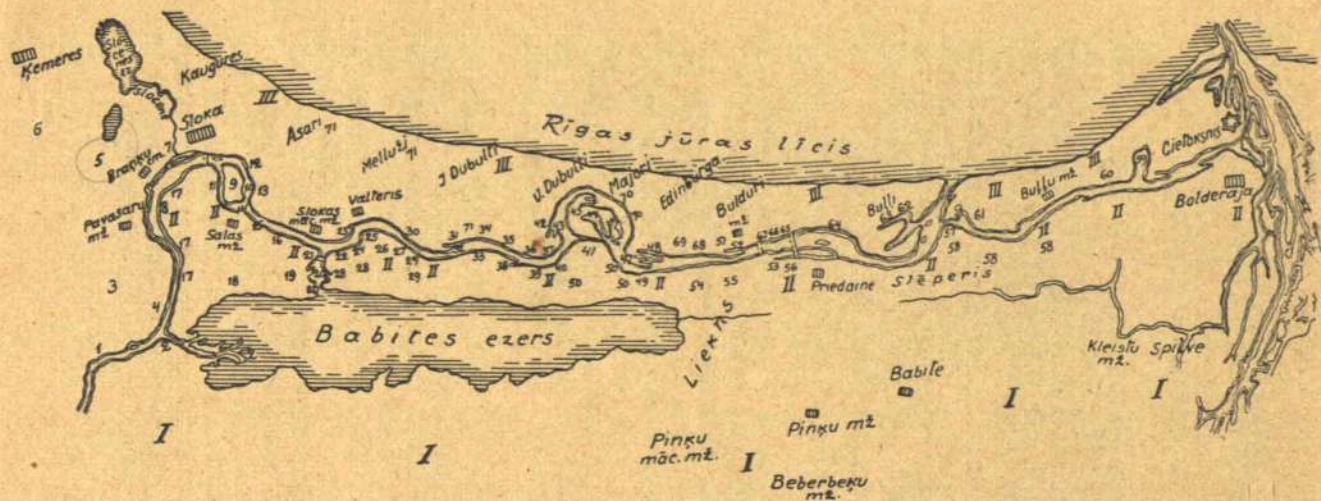
I. Ģeoloģiskā uzbūve.

A. Jūras darbi, vecākā un vidējā kāpa.

Kur tagad atrodas Rīgas Jūrmala, Ropaži, Rīga, Olaine, Jelgava, tur pirms kādiem 25 tūkstoši gadiem vēl bangoja jūra. No ūdens bija izniruši tikai aiz šīm vietām stāvoši augstāki apgabali. Gar šī, toreiz plašā līča piekrasti šļūdoņu un upju ūdeņi sasērēja milzīgi daudz smilšu. Bet līča vidū, kur tagad Jelgava, nosēdās daudz glūdas un māla. Šis māla slānis jo tālāk uz tagadējā jūras līča pusi, jo dziļāk ieslīd pazemē, klādamš toreizējās jūras dibenu. Babītes ezera rietumos tas ir metrus 4 no zemes virsas, bet Jūrmalas pilsētas rietumu galā 12—15, pārējā daļā apm. 20 metrus zem tās.

Vēlākos laikos, zemei pie mums paceļoties un jūrai atkāpjoties, ūdenim atkrītot, sekļajā līča galā, tagadējā Rīgas—Jelgavas apgabalā, izsīka toreiz plašā Rīgas jūras līča ūdeņi. Jūra tad būvēja sev valni — kāpu, vispirms tur, kur tagad Ložmetēju kalni. Te kalnu veidīgajā smilšu grēdu veidojumā, kas dienvidos Babītes ezeram virzās no Kalnciema gar Tīreļa—Cenas—Beberbeķa purva ziemeļiem uz Rīgas Dzegužu un Smilšu kalniem, atrodamas pirmās, pašas vecākās jūras kāpas pēdas. Šīs vecākās kāpas caurrakumu redzam braucot pa Rīgas—Tukuma dzelzeļu starp Imantas un Babītes stacijām. Kad pie šīs kāpas bangoja jūra, Lielupes grīva atradās vēl pie Kalnciema.

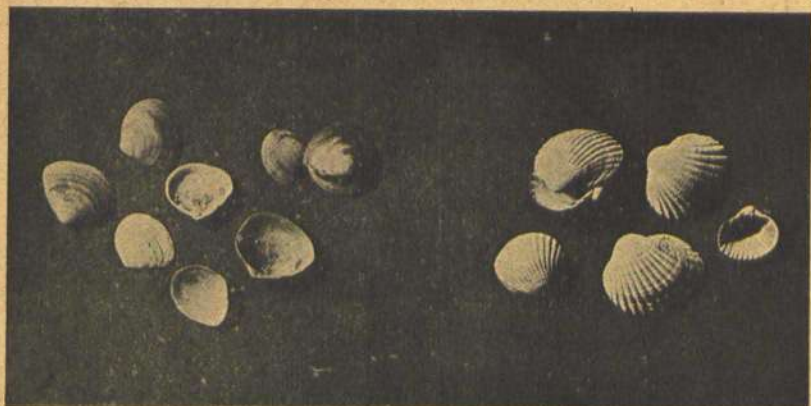
Zemei vēl vairāk paceļoties un jūrai atkāpjoties, vēlāk būvējas jauna, otra pēc skaita, jūras kāpa, kilometrus 5 uz ziemeļiem no pirmās, Kalnciema—Rīgas kāpas, atstādama starp sevi un pirmo kāpu ieplaku, Babītes ezeru. Šī otrā kāpa iet no Salas muižas pie Slokas kā Lielupes, tad turpinājumā kā Buļupes labais krasts līdz Daugavai pie Bolderājas. Šo krastu, bijušo kāpu, daudz vietās savā dzelmē iegāzdamā, Lielupe atklāj mūsu skatam pierādījumus, ka te strādājusi jūra. No līmeniskos slāņos savirknētiem gliemežu (Tellina baltica un Cardium edule) vāciņiem, no jūras brunčiem ar dzintara (te sauc par „zītara“) gabaliņiem un grants kārtām krasta nogāzēs katrs var saskatīt agrākā jūras krasta pazīmes, — gluži kā vēl tagad jūras malā vilņi saskalo un savirknē šos izmetumus gar plūdmali. II. un III. kāpas materiāls, baltā smilts, arī norāda, ka to krietni mazgājusi jūra, kamēr I. kāpas apvidū šis materiāls tumšāks.

1. Rīgas Jūrmala, Sloka un Ķemeres ar apkārtni.

I. Vecākā jūras kāpa, II.—vidējā, III.—jaunākā.

1—Odiņi, 2—Gāts, 3—Odiņu (bij. Klīves m.) kaļķu ceplis, 4—Celmi (bij. hercogu fišmeisters), 5—Slokas (Bīltes) muiža, 6—Mežbeltes mežsargs, 7—Bāžu ciems, 8—Jāņa rags, 9—Pleču sala, 10—Jūras zars, 11—Meža zars, 12—Kraukļu kalni, 13—Radziņi, 14—Salas m. atvars, 15—Briežu cers, 16—Pērnas kalna atvars, 17—Gāts ciems, 18—Straupes ciems, 19—Pērnas ciems, 20—Spunupe, 21—Kravja stūris, 22—Bikiete, 23—Valtera ateka, 24—Salas pag. nams, 25—Ragbeltes rags, 26—Salas bazn., 27—Salas skola, 28—Spunņu ciems, 29—Zagaru ciems, 30—Ķezu mežsargs, 31—Piziķi-Bites, 32—Piziķu atteka, 33—Karūļu rags, 34—Spuru ciems (Janbišķi), 35—Plūpju mežs, 36—bij. Slokas mežniecība, 37—Saušķu rags, 38—Kišu atteka, 39—Bērtuļa bazn. vieta, 40—Bindaru valgums, 41—Baņķa grāvis, 42—Puriņu un Gariņu mājas, 43—Puriņu atteka, 44—Baņķis, 45—Ūdri, 46—Ūdru attekas, 47—Kabakas rags, 48—Kabakas attekas, 49—Vārkaļa krogs, 50—Vārkaļa ciems, 51—Bulduru dārkopības skola (bij. Bulduru muiža), 52—Bulduru atteka, 53—Bražas, 54—Pilskalns (sv. Marijas), 55—Baznīcas kalns, 56—Lielupes parks, 57—Vārnas krogs, 58—Vārnas kalni, 59—Ziemeļupe, 60—Rīta Buļļi, 61—Vakara Buļļi, 62—Putniņi, 63—Sviestiņi, 64—Dūci, 65—Viņķi, 66—Jukumi, 67—Spendeles, 68—Vēdzeles, 69—Reķi, 70—Vildenes ciems, 71—Saušu ciems.

2. *Tellina baltica* vāciņi — *Cardium edule* vāciņi.

Minētās izmetumu virknes Lielupes krastā atrodas apm. 1 metru virs tagadējā jūras līmeņa, no kam vērojams, ka no tā laika, kad te skalojās jūra, zeme pacēlusies vai jūra atkritusi par apm. 1 metru.

Rokot vai urbjot akas kā vienā, tā otrā pusē Lielupei, arvien uzdužas uz minētām kādreizējās jūras pazīmēm, vietām pat līdz pēdu biezām brunču — gliemežu kārtām. Kad 1816. g. Slokas draudzē, netālu no Lielupes atrada dzintara gabalus, toreizējais Sēlas draudzes mācītājs Vendts savos rakstos izteica domas, ka Salas pagasts un visa Slokas apkārtnē atrodas uz jūras saskalotas zemes. Vēlāki pētījumi šīs domas pilnīgi apstiprināja.

1864. g. aprīlī arī Salas pagasta Straupciema ganībās gani atraduši dzintarus govju izmītā tekā. Pēc tam te sākās dzintaru meklēšana, bakstot ar lāpstām un uzrokot zemi. Ieradās uzpircēji — žīdi. Par atrasto dzintaru lauku izplatījās jo tālāk, jo brīnišķīgāka slava. Vietējiem dzintara vācējiem iznākusī raušanās ar jaunās Kalifornijas meklētājiem no citurienes, kamdēļ rakņāšana noliegta. Panākumi nav bijuši arī nekādi lieli. Pieteiktas un pārdotas 45 mārciņas par 135 rubļiem; pirms oficiālā meklēšanas laika gan viens, otrs pratis iedzīvoties. Kad jūlija sākumā meklēšana pārtraukta, bijušas izrušinātas kādas pusotras pūrvietas ganību. Vēl tagad šo vietu sauc par „Zitara lauku“ un tā tuvumā laukus apstrādājot atrod pa retam dzintara gabalam. Pēc lietpratēju atziņuma te neesot tāda zeme, kur parasti dzintari dabūjami. Visas zīmes rādot, ka sevišķi izdevīgos apstākļos tie te kādreiz sa-

skaloti. Tie atrasti zem kādu pēdu biezas melnzemes kārtas uz skaidrām baltām smiltīm.

Uzbūvējusi sev otro kāpu no Slokas līdz Daugavai, kur tagad Lielupes labais krasts, jūra ar to bija radījusi traucēkli Lielupes ūdeņu brīvai ietekai jūrā. Upes ūdeņi bija spiesti gāzties pa Gāti Babītes ezerā un cauri tam tālāk pa tagadējo Liekna zāļu purvu, tad pa Slēpera sūnu purva vietu un beidzot caur Spilves pļavām uz Daugavu. Babītes ezera iztekas „Gāts“ uzbūves veids ar atzarojumiem un zemes sanesumiem vēl tagad rāda, ka kādreiz te ezerā skrējuši strauji ūdeņi. Tā Lielupe bija toreiz Daugavas pieteka ar grīvu tagadējā Spilvē. Tas pierādījis arī rokot pamatus Rīgas—Tukuma dzelzceļa uzmetumam pār Lieknu (starp Priedaines un Babītes stacijām), kur atrasti vecas upes krasti ar raksturīgām upmalas našļu un dūņu atliekām. Arī no Daugavas puses uz Viķu krogu šij Liekna upei nāk pretī vecas, aizaugušas upes gultne (31—1877., 1896., 1898.). Kad, zemei ceļoties un jūrai atkrītot, Liekna — Slēpera upe tapa sekla un ūdeņi te vairš tikai lēni sūcās pāri, tā ar laiku aizauga un radās te Slēpera kūdras purvs. Lielupes ūdeņi meklēja jaunu izeju uz jūru, ko atrada Babītes ezera otrā, t. i. rietumu galā. Virzīdamies no Gāts gar Pavasaļu muižas un Slokas dolomītu slāņu malu, tie ietecēja jūrā caur Slocenes un Kaņeru ezeriem, vai pie Slokas smeļoties pāri kāpai.

B. Trešā, jaunākā kāpa; Lielupe.

Kur jūrai irdeni, augsti krasti, tur vētras triektas bangas tiem atrauj gabalu pēc gabala.

Ūdeņi iebrukušo zemi apstrādā vilņi. Akmeņi paliek uz vietas. Mālu galveno sastāvdaļu — glūdas smelknes — nemītīgi kustošais ūdens aizpludina jūrā, kur tās pamazām nogulstas rāmākajos jūras dziļumos. Bet izskalatās smiltis vilņi un jūras straumes ripina gar krastu uz vienu un otru pusi. No stāvkrastiem izskalatās smiltis aizripo un aizsērējas gar jūras malu uz lēzenākiem krastiem jūras likumos, kur audzina krastu un veido kāpas, kas aizbīdās priekšā upju grīvām un spiež tās tecēt paraleli jūras krastam, kā to redzam pie Irves upes Kurzemes rietumu krastā. Tas pats noticis ar Roju — Rīgas jūras līča rietumu krastā, kas nonākusi pie jūras, samestas piepeši kāsi un tad, smilšu spiesta, tek 12 kilometrus paralēli jūras krastam, kamēr tiek jūrā. Līdzīgi klājas Lāčupei Kaņera ezera tuvumā. Bet visspilgtāk un visplašākā mērā tāda smilšu blāķu aizvirzīšanās priekšā upes grīvai saskatāma pie Lielupes, kuņas grīvu milzīgie smilšu blāķi sākot jau no

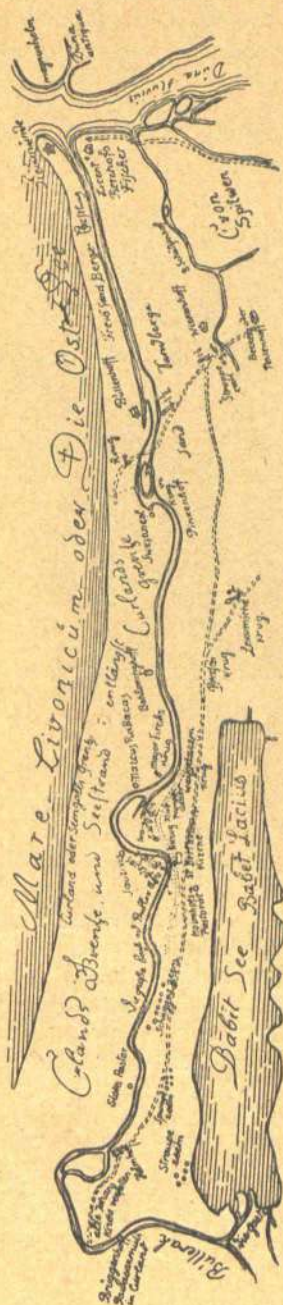
3. *Krasta nobrukumi Ventšpils ziemeļos.*

Slokas bīdījuši arvien tālāk uz austrumiem, tā kā tikai pēc kādu 30 kilometru ceļojuma paralēli jūras krastam savā laikā tā varēja novadīt savus ūdeņus vispirms Daugavā, tad kopā ar to jūrā.

Te milzīgos smiltājus krasta sasērējumam sagādā smiltis, ko upes sanes jūrā un viļņi izsviež krastā. Un to nav mazums. Daugava vien gadā ieripina jūrā kādu miljonu kubikmetru smilšu. Upju duga nogūlas jūras dibenā, bet smiltis nebeidz izsērēt gar mūsu lēzeno jūrmalu, Rīgas jūras līča galu.

Viļņu pieskalotās smiltis ūdens malā saule izžāvē un jūras vēji ripina augstāk krastā. Aizķērušās aiz krasta augiem, tās audzina kāpas. Ar laiku kāpa apzeļ un, trūdiem sakrājoties, galīgi nostiprinās, apaug ar zāli, krūmiem, kokiem. Rīgas Jūrmalas pilsētas rietumu galā kāpa vecāka, platāka, kamēr tālāk uz austrumiem šaurāka, bet pēdējā laikā arī te pieaug.

Agrākos laikos arī Daugavai tagadējās grīvas vietā bijis kāpu valnis, kas spieda aizlocīties upes lejas galam paraleli jūras krastam līdz Vecāķiem, kur tad pēc kādu 5 kilometru

5. Jūrmalas pilsētas teritorija pirms 1700. g. (RA).

kopīga ceļojuma ar savu pieteku Lielupi, tā sasniedza jūru. No tiem laikiem atlikusi vecā upes rēta „Vec-Daugava“, kamēr toreizējā grīva aizsērējusi pēc tam, kad izrauta tagadējā, jaunā grīva (Neumünde).

1685. g., pēc citām ziņām no 1697.—1709. g. (31 XXXIX—1877.; kartes RA; 57), Lielupe pārraudama zemes strēmeli Daugavgrīvas cietokšņa rietumos, kas to šķīra no jūras, izveidoja sev jaunu grīvu „Ziemeļupi“, tiešu savienojumu ar jūru.

Ziemeļupes daļa palikusi vēl tagad kā Buļupes likums, bet pati toreizējā jūras priekša aizsērējusi, jo 1755. g., bet pēc citām ziņām no 1755.—1757. g. (31—1877.), vai 1758. g. (kartes RA; 15), kādus 4 kilometrus uz rietumiem no Ziemeļupes, Lielupe sev radījusi atkal jaunu grīvu, tagadējo, ko vietējie zvejnieki šo baltu dienu dēvē par „Jaunupi“. Pēc nostāstiem te caur kāpu izrakts mazs grāvītis liekā ūdens novadīšanai no dārza. Pārplūdzdama Lielupe pārvērtusi šo grāvīti par savu grīvu. No tā laika Lielupes straumei vairs nevajadzīgo lejas galu no jaunās grīvas līdz Daugavai sauc par Buļupi, bet no grīvas uz augšu ejošo par Lielupi.

Tecēdama gar Rīgas Jūrmalas pilsētu, Lielupe pa laikam ar savu straumi uzspiežas vienam krastam un to drupina. Sastapusi šinī krastā pretestību, tā griež savu straumi uz pre-

tējo krastu. Atrazdama atkal tur pretestību, tā pārsviežas par jaunu agrākā virzienā un tā ceļā no Slokas līdz grīvai atkārtoti savas straumes svaidīšanu kādas 13 reizes. Tā veidojas upes līkumi, kur vienā pusē augsti, stāvi krasti, bet otrā zemi, lēzeni, kas sasērti no pretējo krastu smiltīm. Svaidot savu straumi no vienas puses uz otru, gāžot vienā pusē krastus un izdarot otrā jaunus zemes piesērējumus, upe mainījusi savu gultni vairākkārt.

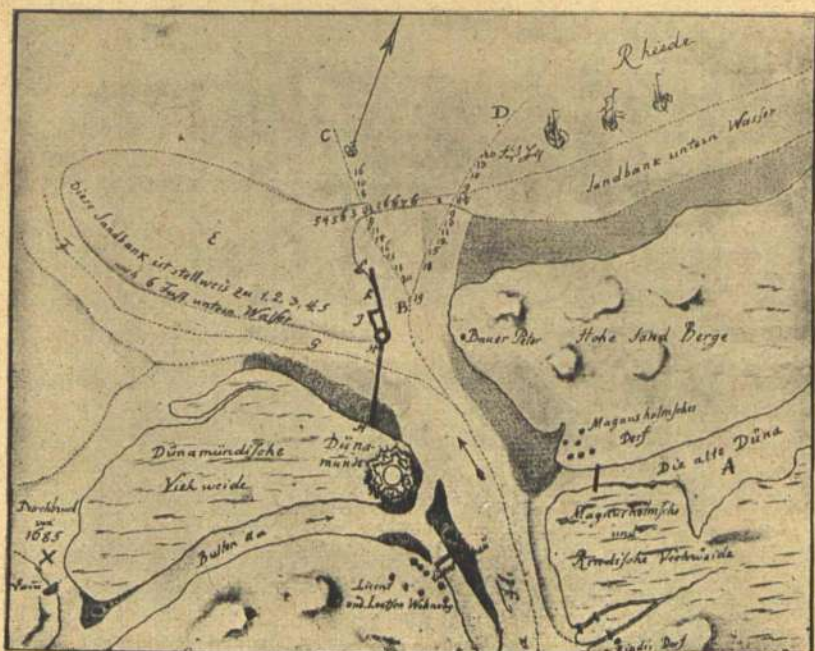

6. Augoša kāpa ×, joma ○, Buļļos pie Lielupes grīvas.

No agrākām, tagad smilšu piesērtām vai ar augu atliekām piesērējušām upes gultnēm palikušas vietām tikai rētas — attekas, kur vecā gultne sastopas ar tagadējo. Vecās upes dumbvainās vietās zeme skāba; te aug mazvērtīga, lopiņiem pat kaitīga zāle. Nav te auglīgu liču pļavu. Kur aizaugušās upes vietās augi sajaukušies ar plūdus uzsērtu smilti, tur tie sablīvējušies un radījuši tumšu, torfa veidīgu masu „sandu“, kas tik viegli nepadodas straumes un viļņu varai, kā irdenas smilts krasti. Sandainie krasti stājas upes straumes tiešam virzienam priekšā un spiež upi šajās vietās taisīt pat līdz 90° asus pagriezienus uz pretējo krastu. Tā asos upes likumus rada viņas pašas agrākās gultnes sasērējumi, nepadodamies straumes un viļņu iedarbībai.

Sandainie krasti „ragu sāni“ gan visiem spēkiem turas pretī dzelmei, kas tiem pastāvīgi uzmācas, bet arī te viļņi un straumes atlauž gabalu pēc gabala un atrauj krastam ik gadus kādas pēdas vai metrus. Agrāk daudz vietās šo ragu sānu

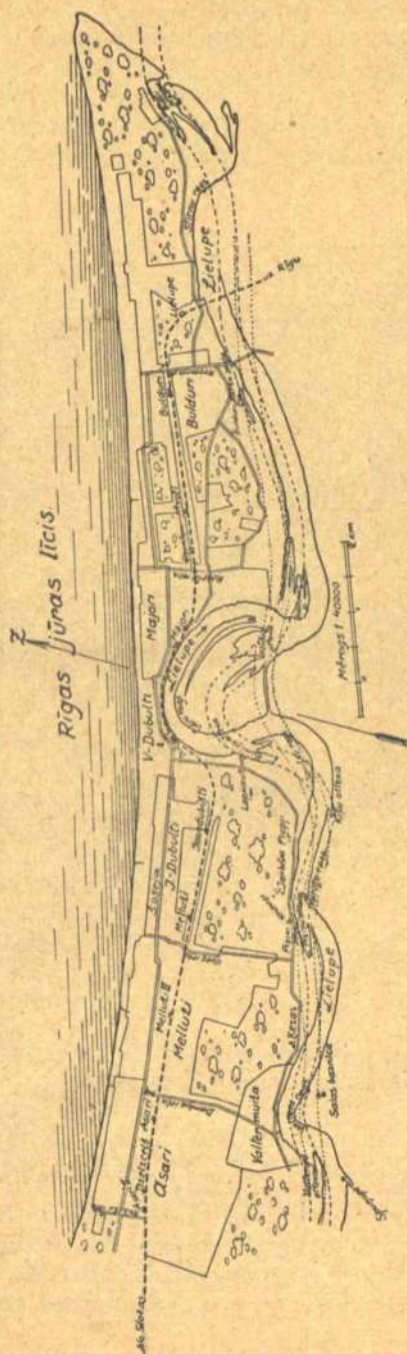
sandā redzēja sagulušu koku appuvušus stumbrus un saknes, kas te bija palikuši no tām melnalkšņu birzēm, kuru atliekas vēl 100 gadus atpakaļ bija sastopamas šo ragu sānos. Pēc nostāstiem ap 1800. g. sevišķi plaša tāda birze bijusi ap Majoru muižu, kur tagad Lielupes dzelme. Šo skaisto birzi, kas uzskatāma par Avotu—Edinburgas skaistā meža turpinājumu pāri

7. Daugavas grīva un Buļupes caurrāvums X (Ziemeļupe). Broces zīmējums 1780. g.

Majoru muižai, cauri braucošie ceļinieki toreiz dēvējuši par „Smuko mežu“. Te toreiz, kad Rīgā nebija vēl izbūvēta osta, Kabakas raga alkšņos laivinieki rudenos savilka viennastu jūras laivas, lāpīja un glabāja no pavasara plūdiem. Vēl ap 1860. g. te bijusi bieza birze, kas no Majoru krasta kavējusi saskatīt no Rīgas nākošus un turp ejošus tvaikoņus.

Kādus 200 gadus atpakaļ Lielupe bijusi daudz šaurāka kā tagad. Vecās kartēs tā nosaukta „die grosse Bache oder Buller Aa“, „Mitaucher oder Bullen Fluss“. Upes augšgalu to-

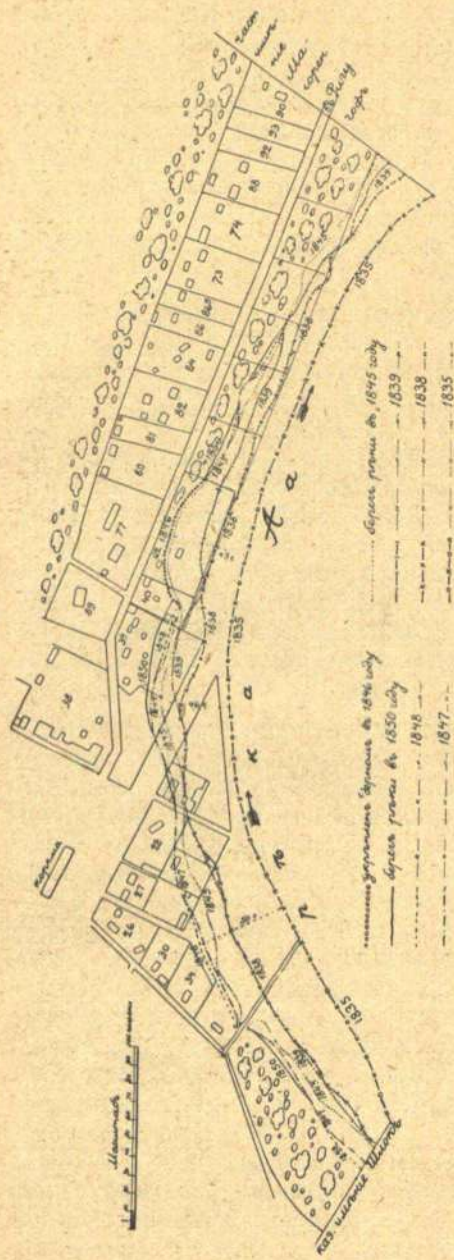
8. Lielupes agrākās gultnes: vispecākā (spriežot pēc upes ielejas reljefa, ----- vidējā, starp vispecāko un tagadējo (spriežot pēc attēkam). Stud. K. Ozola sastādīts.

reiz vēl klāja biezi meži, kas pavasaros kavēja ātru sniega kušanu. Ūdens uz upi sūcās lēni, kuŗa to pamazām novadīja jūrā. Vēlāk, kad mežus izcirta un tīrumus izgrāvoja, ūdeņi ātri saskrēja upē, to piepeši pārpludināja un radīja stipru straumi, kuŗa tad gāza krastus un veidoja sev arvien platāku gultni. Vecāki ļaudis stāsta sevišķi par 1836. g. lieliem plūdiem, kad pēc bargas ziemas lijis vairāk dienas lietus un pēc tam saule radījusi tik piepešus plūdus, ka ūdens skrējis pirms pa ledus virsu zirga ātrumā. Pēc tam saceltais ledus ar straumi raudamies uz leju padarījis upi, sevišķi nesēn radušos Spunupi, daudz platāku un dziļāku. Tagad plūdi nav vairs tik lieli, jo upe platāka. Slokas mācītājs atzīmējis baznīcas grāmatā, ka 1709. g. no 14.—18. 4. (j. st. 25.—29. 4.) sacēlies tik augsts ūdens, ka mācītāja muižā varējuši braukt ar laivu pa istabām

un mācītājs pārkravājies pie Viņķu Andrēja, kur uzturējies 4 dienas un naktis. 27. 4. (j. st. 8. 5.) ūdens atkritis. Šiem lielajiem plūdiem par iemeslu acīm redzot bijis vēlāis pavasaris, kad sniegs piepeši izkūst. Pēc tam 1/12. 5. jūras vētra izsviedusi Kauguru jūrmalā pa upi jūrā ienestos kokus, ēkas, zirgus, govīs, aitas un t. t. Arī 1758. g. (kad Lielupei radās tag. grīva) ūdens sniedzies līdz māc. muižas durvju trepēm. Tāpat Salas mācītājs atzīmējis 1771. g. par lieliem plūdiem, kad tā muižas dārzs bijis 3 pēdas pārplūdis un atkritis tūlīt, kad izrāvis pie Bulliem „to dārgo dambi, kam bija noslēgt jauno caurrāvumu“ [tagadējo grīvu?]

Pēdējos 50 gados Lielupe tapusi savas gultnes pārkārtošanas darbos arvienu rāmāka. Pie Salas pag. nama, gar Valteri, pie Lēģera un Jaubišķiem, Bindaru līkumā, gar Vārkali, Stirnas ragā, Slēpera līkumā ap 1870. g., arī vēlāk, katru pavasari plūdu laikā pazuda upē veselas krasta vāles. Tad pastāvīgi šais vietās bija stāvi, ātri noskorē (dziļumā) pārejoši krasti. Zemei iegrūstot, tādos krastos bieži redzēja aizkārušās priedes ar celmiem un saknēm, kamēr galotnes skalojās ūdenī. Straumē ierautas, tādas priedes pa laikam iemaldījās lēnākā ūdenī otrā upes krastā, kur iesērējās jaunveidojamā sēklī. 1880. g., irot ar ķieģeļiem pielādētu laivu Majoru muižai pretējā krastā, uzbraucu virsū tādai zemūdens sēklī iesērtai priedei. Tikai priedes zaram zem laivas lūstot, tika novērsta katastrofa. Tagad sen tai vietā pļava.

Par Lielupes darbiem un nedarbiem Salas mācītājs Vendts 1816. g. raksta sekoši: „Kādus, augstākais 60 gadus atpakaļ upe top gadu no gada platāka. Vairāki tagadējo saimnieku vecāki redzējuši savos ganu gados upi tik šauru, ka stāvot abos krastos varējuši sarunāties. Gani apmainījušies ar maizi, ko svieduši pāri pretējā krastā [?]. Arī vairāki tagadējie ļaudis ganījuši lopus ganībās, no kuņģam vairs nav ne vēsts. Pie Valtera muižas, kas otrā upes krastā, pirms daudz gadiem piepeši nogrimis upē viss dārzs. Divas vietas Salā, kur agrāk stāvējušas baznīcas, tagad ūdenī. Agrākā korteļu māja [Quartierhaus — tag. Salas pag. nams] atradās gandrīz meža vidū. Tagad upes krasts tik tālu iegāzts, ka šī ēka stāv tuvu pie upes. Citā vietā 5 gados iegāzta 30 olektis. Dažās vietās, kur tēvu tēvi redzēja skaistus ozolus, tagad rēgojas kaili smilšu kalni. Pie Vārkaļa kroga, kur pirms vairāk gadiem Lielupi no ceļa nevarēja saskatīt, tagad tā pienākusi itin tuvu. Te ir tā vieta, kur 1814. g. ar briesmīgu troksni piepeši iegāzās upē zemes gabals kādu 20 asu platumā. Upes paplašināšanās dara daudz ļauna: kur agrāk upes tuvumā bija purvainā melnzeme, tur tagad atmati ar trūcīgu zāļu vai sūnu segu. Arī tanī vietā,

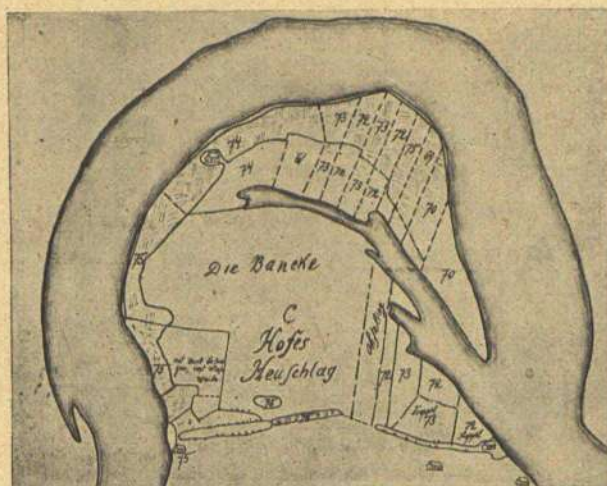

9. Dabultu krasta iebrukumi dažādos gados. No 1835.—1845. g. krasts iegūzts par apm. 50 sašēniem = 350 pēdām = 107 m.

kur pēc vecām kartēm netālu no mācītāja muižas kādreiz stāvējusi vecā Salas Bērtuļa baznīca, tagad atrodas upe. Tikai krastmalā sabirušās jumta kārniņu čupas un no krasta izvēlušies galvas kausi un mirušo kauli rāda apmēram šo vietu." Tagad minēto baznīcas un kroga pazīmju tur (Bindaru valgmā) vairs nav. Tikai tuvumā upes krastā izzūdošās ceļu pēdas vēl pirms dažiem gadiem rādīja, ka pa tagadējo upes vietu gājis ceļš.

Arī 1843. g. Vendts raksta (53), ka pret Slokas dzirnavām un pie Bulduru pļosta upē iegāti lieli pļavas gabali ar daudz alkšņiem. Tāpat daudzie ceļi, kas pie Dubultiem uz upi novedot, rādot, cik daudz te zemes pazudis. Savu kreiso krastu pie Dubultiem-Majoriem Lielupe vecos laikos sevišķi lielā mērā ārdījusi, it kā par varī gribēdama te izlauzties uz jūru. Viņas robainais, stāvais krasts redzams 62. illūstrācijā.

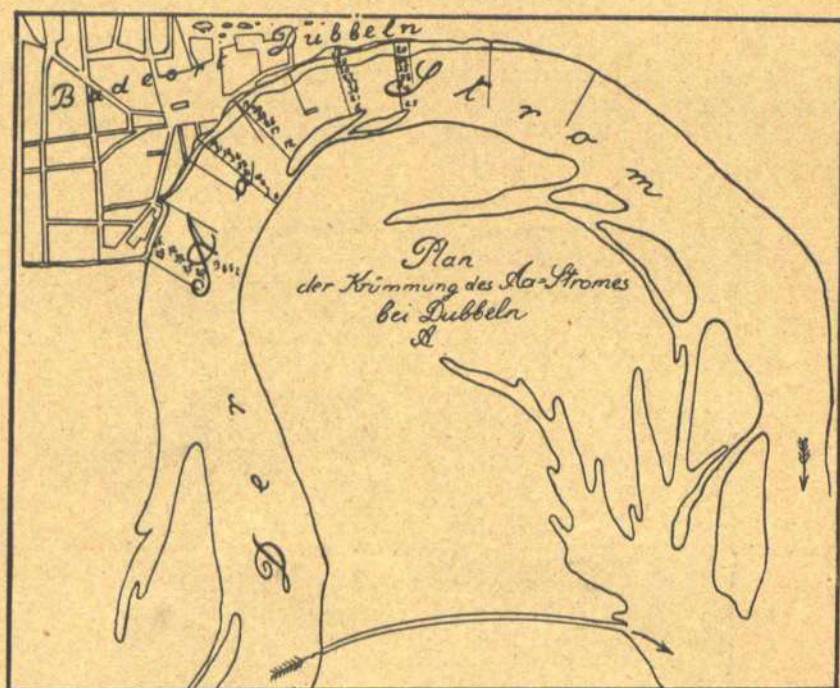
Par toreizējiem zemes iebrukumiem Dubultos rakstīts 1855. g., ka no 15. līdz 23. 3. lielūdeņa laikā iegāzta upē 6 dzīvojamas un vairākas saimniecības ēkas. 1861. g.: „Te Lielupe tuvojusies jūrai uz 150 asīm. Spriežot pēc līdzšinējās gaitas pēc 15 gadiem upe šinī vietā ietecēs jūrā. Mēģinādams nostiprināt savu gruntsgabalu, tirgotājs Leontjevs bija izdevis daudz naudas, gremdējot gar to akmeņiem piekrautas strūgas. Bet ar to krasts iegāzts vēl vairāk, un straume strūgas aizrāvusi. Lai apturētu krasta iegāšanu, pēc triju gadu studijām bijis izstrādāts krasta aizsardzības projekts, bet nav izvests, laikam tādēļ, ka viņa izvešana izmaksātu 17,000 rubļu“. Citi mēģinājuši krastu nostiprināt pāļiem, bet tas arī nav izdevies.

10. Dubultu likums un Banķis 1777. g.

Tad spēra soļus, pie kā saistīja visus Vec-Dubultu zemes gabalu nomniekus. Domēņu valde tiem uzlika sevišķu nodokli uz 6 gadiem, sākot ar 1859. g., pa 2 kap. gadā no kv. rūtes (ā 3,515 kv. asis = 16 kv. m) zemes, kas gadā deva 491 rb. 79 kap., bet kopsummā 2950 rb. 74 kap. Par šo naudu 1860. g. izraka kanālu, „Banķa grāvi“, Dubultiem pretējā krastā no Salas Ozoliņu līdz Klīvju mājām. Tam vajadzēja novadīt taisnākā ceļā daļu Lielupes ūdens no Bindaru likuma tieši uz Vārkaļa likumu un ar to plūdu laikā samazināt upes straujumu Dubultu likumā, lai tā glābtu krastu no izskalošanas un iegāšanas. „Bet kā gan lai šis 2 asis platais un 1 asi dziļais grā-

vis uzņem 115 asis plato un vairāk kā 4 asis dziļo upi, kad straume skrej tam perpendikulāri garām?!" Izvedot šo projektu, nebija ievērots arī tas, ka kanāls negāja pa irdenu, straumei viegli pārvaramu smilti, bet pa upes vecās gultnes sandas slāni, kas neļāva kanālam paplašināties. Tā toreiz raktais kanāls nedeva Dubultu krastam nekāda atvieglojuma.

11. Dubultu līkums ar Baņķa grāvi 1862. g. Upes dziļums pēdās.

1862. g. projektēts nederīgā Baņķa grāvja vietā rakt jaunu, taisnāku, pāri Ozoliņu un Klīvju mājām, kur zeme skaidra, irdena smilts. Pēc cita projekta domāts, sākot no Gāts, vadīt Lielupi cauri Babītes ezeram, no kura tad, rokot kanālu cauri vidējai kāpai pie Vārkaļa, to savienotu ar Lielupi. Šis pats projekts cilāts arī 1891. g.

Par Dubultu krasta postījumiem 1875. g. rakstīts (51): „4. 4., kad ledus puslīdz mierīgi bija izgājis, pie Dubultiem Lielupē pret vakaru un nakti ūdens ātri cēlās un nodarīja dažādus postījumus. Pie Heimaņa mājas tas izrāva krasta nostiprinājumu, aizpludināja daļu dārza un lielu krasta gabalu

starp Dubultiem un Majoriem, aizrāva visas tvaikoņu piestātnes un vairāk vai mazāk apskādēja Dites, Šverīna, Vasiļkova un citus gruntsgabalus. Ūdenim trakojojot un griežoties, iebruka zeme un iegāzās visa Dīveļa restorācijas ēka [atradās tag. Dubultu dzelzceļa stacijas pašā austrumu galā]. Visās tajās vietās, kur ielaida kokus [priedes ar galotnēm upē], krasta iegāšanu apturēja, bet kur šī aizsarga trūkst, krastus nevar uzskatīt par drošiem. Nākošā dienā plkst. 8 vakarā sākās jauni zemes iegruvumi Majoros, kur stipri bojāja Šverīna gruntsgabalus [no tag. vendzeles uz leju]. Krasta iegrušanu izdevās apturēt tikai plkst. 2 nakti, salaižot upē lielu daudzumu koku“.

1876. g.: „Pag. pavasara zemes iegruvumi Lielupē pie Dubultiem uzlikusi dzelzceļa sabiedrībai [dz.-ceļu sāka būvēt 1875. g. vasarā] smagus pienākumus, lai solidā veidā atjaunotu upes nolauptu zemi. Šim nolūkam upes krastā sadzina 3 rindas pāļu, ko savienoja savā starpā ar krusta kokiem un šķērsbaļķiem. Brīvo telpu starp pāļu rindām un krastu tad piepildīja ar fašīnām un pēc tam aizbēra ar zemi, tā kā dzelzceļam tagad pieder ievērojama platība jaunas zemes. Redzama no krasta virsas līdz upei ejošu fašīņu kārtā un 2 ārējās pāļu rindas, kurām fašīņas jāsatur; tāpat plašā piestātne, kas būvēta kurvām. Līdz augstākā ūdens līmenim krastmala tiek aizsargāta ar četrām, viena pār otru gulošām vītulu fašīņu kārtām, kuŗas 3½ pēdu gaŗas, vērstas līmeniski pret upi. Darbus vadošais inženieris cer, ka šīs fašīņas saaus un ar to radīsies krastam pamatīga sega“.

Bet viss šis darbs izrādījās veltīgs. Nākošā, 1877. g. rakstīts: „27. un 28. 3. pie Dubultiem ledus izgāja bez kādiem traucējumiem. Beidzamās dienas vakarā pie no apakšas izskaloatā dzelzceļa dambja radās zemes iegruvumi. Dzelzceļa būvētāji un inženieri bija klāt un dambja aizsargāšanai pielika visas pūles, bet straume rāva fašīņas prom un koki, ko gāza ūdenī, nevarēja postījumus pietiekoši savaldīt. Pie Dubultu stacijas ēkas, pie Heimaņa, Klauvas un Filipsona mājām dambis stipri apskādēts un dzelzceļa sliedes iegrimušas ūdenī. Darbi dambja atjaunošanai iesākti“.

Toreiz arī Dubultu stacijas priekšā krasts bija iegruvis līdz pašam peronam, un sliedes nokārās ūdenī. Pēc tam no Baltajām Lejām [krastmala pie V.-Dubultu kapiem] simtiem zirdzinieku nepārtrauktā rindā veda smiltis iebrukuma lāpīšanai. Tad zirdzinieku vietā atsūtīja lokomotīvi ar vagoniem. Balto Leju stāvo, augsto krastmalu noraka līdz ūdenim.

Pie turpmākās Majoru—Dubultu krasta nostiprināšanas dzelzceļa būvētājiem nācās piedomāt daudz nopietnāki, gādāt nevien par krastmalas, bet sevišķi par noskores un dzelmes no-

stiprināšanu. Tad arī vairākas vasaras no vietas ar nāragiem veda pa Lielupi no augšas simtiem augsti sakrautu fašīņu kravu, ko izkrāva krastmalā. Ziemā uz upes ledū izlauza vaļējus laukumus; tur fašīņas sasēja un sapina klājos, pēc kam ar uzkrautiem akmeņiem nogremdēja upes dibenā. Ar tādiem klājiem noseģts viss Dubultu—Majoru līkuma upes dibens līdz pus upei. Šie darbi maksāja, saprotams, dārgi. Uzņēmums nonāca grūtībās, un parādu dēļ vēlāk dzelzceļu pārņēma kronis. Lai krastu vēl vairāk nostiprinātu un novirzītu no tā straumi, 1901. g. perpendikulāri krastam iebūvēja upē aizsargu dambjus.

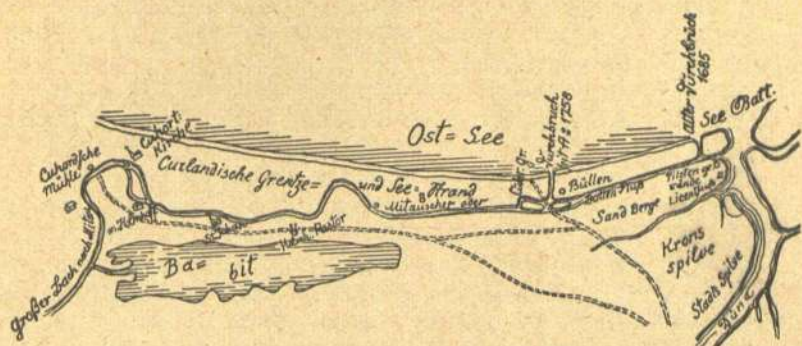
Beidzamos pirmskaņa gados projektēja būvēt gar tagadējā, nostiprinātā krasta apakšu no Dubultiem līdz Majoriem promenādes bulvāri. Bijis arī nodomāts paplašināt Majoru staciju pāri ceļam, izbūvējot restorāciju pašā upes krastā.

1889. g. augustā pie rāma laika Dubultos, krasta nostiprinājumu rietumu galā iegāzās upē Lielupes nenostiprinātā krastmala. Zeme atlūza gabaliem no krasta un ieslīdēja dzelmē, kas burbuļodama to saņēma savā klēpī. Tā pazuda kāds 1000^m metru zemes, līdz tālāko ieģrūšanu apturēja ar iegāztiem kokiem. Sargādama savus krasta nostiprinājumus, dzelzceļa valde saglāba arī šo blakus ieģrūvumu ar fašīņu — akmeņu klāju upes dibenā un ar pājiem un akmeņu bruģi krastā. Nostiprinātais krasts Dubultu—Majoru līkumā turas labi, bet tālāko, nenostiprināto krasta turpinājumu uz leju Lielupe vēl apdraud. Tā 1908. g. no Veinberģa-Ūdra-Bindara gruntsgabaliem iebruka 1400 kv. asis. 1923. g. krastam ieģrūstot, radās atvars pie Poseļa gruntsgabala, tad M. Rīgas ielas galā un 1931. g. pavasarī pie Kauķa — Neilanda gruntsgabaliem pretī Majoru muižai. Tālāk uz leju upē pazudis nevien kādreizējais krastmalas ceļš, bet arī vairāku gruntsgabalu liela daļa un kādreizējā Kabakas kroga vieta.

Būvējot dzelzceļam Bulduru tiltu, upe tika sašaurināta ar uzbērumiem abos krastos un balstiem upes vidū. Balstu nostiprināšanai upes dibenu noklāja fašīņu un akmeņu klājiem. Ar to šai vietā upi padarīja seklāku, un ūdens te, straujāk pāri joņodams, izrakņāja tilta lejas pusē upes neaizsegto dibenu, raudams līdz smiltis, ko noguldīja rāmākā vietā, kādu kilometru no tilta uz leju. Tā radās upes vidū sēklis, un izveidojās tā sauktā Mīlestības saliņa.

Sava ceļa pašā lejas galā, ap tagadējo grīvu, Lielupe pēdējos 200 gados izdarījusi vislielākās pārgrozības. Tas redzams salīdzinot 5., 12. un 22. illūstr. kartes. No kādreizējās Vārnas salas upes vidū atlicis tagad austrumu gals starp Vārnas krogu un Vakara-Buļļu ciemu. Te dien-

vidus zara atlikums noder tagad kā ieeja Buļupē, kamēr otrs, ziemeļu zars, pa daļai aizsērējis, pa daļai pārvērties attekā. Salas vidus daļā tagad „jūras priekšā“. 19. g. simtenā sā- kumā te upes vidū bijis sēklis, kādēļ no Vārnas kroga labā krasta uz Plosta krogu kreisā krastā tikuši tikai ar 2 plostiem, kuji pa vienam no katras puses piestājās pie minētā sēkļa.

12. Lielupe 1763. g., pēc Rīgas patrimoniālapgabala kartes (RA).

Jāņaragā pie Slokas Lielupe tikai metrus 2 dziļa, jo te Slokas-Pavasaru muižas dolomīta slāņa mala. Arī te upe savā laikā gāzusi krastu, atsegdama vecus kapus. No Jāņaraga uz leju upē akmens slānis grimst arvienu dziļāk un pie Slokas celulozes fabrikas upes dibenā izbeidzas, jo guļ jau 11,6 metrus dziļi. Tālākā gaitā līdz grīvai upes dibenā akmeņu nav, kādēļ zivis, kas mīl akmeņainas, grantainas vietas, kā laši, nēģi, te nemājo.

Lai izmeklētu pamatus jaunprojektējamam tiltam pār Lielupi pie Bulduriem, Rēzeknes prospekta galā, 1923. g. tika izdarīti zemes urbumi Lielupes guļtnē un atrasti sekoši slāņi:

a. upes labajā pusē:

- 0—7 m (0—23 pēdas) — ūdens;
- 7—8 m (23—26¹/₂ p.) — dūņaina, smalka smilts;
- 8—17¹/₄ m (26¹/₂—57 p.) — dzeltēni pelēka smilts;
- 17¹/₄—18 m (57—60 p.) — tāda pat ar mazu māla piejaukumu;
- 18—19³/₄ m (60—65 p.) — smalka smilts ar lielu māla piejaukumu;
- 19³/₄—22³/₄ m (65—75 p.) — smalka smilts, ar mazu māla piejaukumu;
- 22³/₄—25 m (75—83 p.) — iesarkana smilts;
- 25—25³/₄ m (83—85 p.) — gaiši sarkana smilts;

25³/₄—26³/₄ m (85—88 p.) — rupja kvarca smilts (grants);
26³/₄—27¹/₄ m (88—90 p.) — gaiši pelēka smilts;

b. upes kreisajā pusē:

- 0—3¹/₄ m (0—11 p.) — ūdens;
3¹/₄—5 m (11—17 p.) — smalka, dūņaina smilts;
5—11¹/₂ m (17—38 p.) — smalka, pelēka smilts;
11¹/₂—13¹/₂ m (38—45 p.) — smalka, pelēka smilts ar dzeltēnas smilts piemaisījumu;
13¹/₂—20¹/₄ m (45—67 p.) — smalka, dzeltēni pelēka smilts;
20¹/₄—22 m (67—72 p.) — smalka, pelēka smilts ar māla piejaukumu;
22—24 m (72—79 p.) — pelēkais māls;
24—25³/₄ m (79—85 p.) — pelēkais māls ar smilts piemaisījumu;
25—26³/₄ m (85—88 p.) — rupja smilts;
26³/₄—27¹/₄ m (88—90 p.) — smalka kvarca akmeņa smilts;
27¹/₄—30³/₄ m (90—101 p.) — gaišpelēka smilts;
30³/₄—32 m (101—105 p.) — rupja kvarca smilts;
32—32¹/₂ m (105—107 p.) — kaļķa kvarcakmens ar smilti.

Salīdzinot abus urbumus, redzams, ka mālu piejaukums zemes slāņos te sākas ap 18 metru, jeb 60 pēdu dziļumā. Šo slāni lietpratēji atzīst par pietiekoši drošu tiltu balstu pamatiem.

C. Jomas.*)

Ap 100 gadu atpakaļ visa šaurā, garā pussala, uz kuņas tagad izveidojusies Rīgas Jūrmalas pilsēta, bija nepārtrauktu, līdztekus ejošu jomu virkne, kas ar starpkalniņiem viena no otras atdalītas. Apbūvējot pēc tam šo teritoriju un kultivējot zemi, gruntnieku-līdumnieku lāpstas viļņaino zemes virspusi visā vairumā nolīdzinājušas un līdzina nemitīgi tālāk, tā kā par jomām var būt runa vairs tikai neaizskārtās, agrākā meža vietās. Apbūvētās vietās tikai vēl Majoru „Jomas“ ielas nosaukums atgādina te bijušo „Ceļa“ jomu, kamēr tai paralēlā, tagadējā Lienes ielas vieta toreiz saukta par „Vidus“ jomu un Rīgas ielas apvidus par „Malas“ jomu.

Visa šī jomainā zemes strēmele starp Lielupi un jūras kāpām nav viscaur vienmērīgā augstumā. Ejot no Lielupes uz jūras pusi, zeme nemanāmi paceļas arvienu augstāk, sasniegdama uz plašākā starpkalniņa, tā sauktā „Sēņu kalna“ aug-

*) Citur tās sauc par ievalkiem jeb vigām.

stāko punktu, no kurienes ejot tālāk uz jūras pusi, zemes līmenis pamazām nolaižas arvienu zemāk, sasniegdams pie jūras kāpas viszemāko stāvokli. Stāsta, ka pirms 100 gadiem sniegam kūstot pavasara ūdeņi sakrājušies kāpmalā līdz 4 pēdu dziļumā un pa šo kāpmalas jomu braukuši laiviņās uz Slokas baznīcu. Ka šai jomai vēl pirms 60 gadiem pavasaros ar plostiņu pāri cēlās un no V.-Dubultiem līdz Mellužiem vizinājās, kā tad šai jomā meža pīļu bari pērās, to stāsta acu liecinieki. No tādiem pavasara plūdiem šī vieta atbrīvojās tikai tad, kad kādā Lieldienas naktī liekā ūdens novadīšanai vietējie gruntnieki izraka 9. līnijā grāvi caur kāpu uz jūru. To kroņa ierēdņi bija lieguši, baidīdamies ka vētras laikā jūra neapplūdinā jomu.

Rādās, ka Sēņu kalnā jūra un vējš kādreiz nopietni gribējuši veidot kāpu, bet zemei paceļoties un jūrai atkāpjoties bijuši spiesti pārtraukt šo pasākumu. Tā šis „kalns“ stiepjas cauri visai jūrmalas teritorijai kā mugurkauls, kā sedlu mugura ar nolaidumiem uz abām zemākām pusēm. Nākdams rietumos caur Kaugurciema laukiem, tas iet gar Slokas ziemeļiem, stiepjas starp Viņķu purvu un Asariem (kur Dāvja iela) un turpinās austrumu virzienā Mellužos pa Vasaras ielu, Dubultu mežā dienvidos no dzelzceļa, Majoros gar Mazo-, Edinburgā gar Jauno Rīgas ielu, Bulduros dienvidos no dzelzceļa. Uz Sēņu kalnu, kā augstāko un sausāko vietu, atrodas kapsētas. Sēņu kalna nepārtraukto turpinājumu starp Dubultiem un Majoriem savā laikā Lielupe pārrāvusi un izskalojusi, metot te līkumu uz jūras pusi. Domājams, ka uz izskaloātā Sēņu kalna arī bijusi kādreiz Vildenes ciema [Majoru] kapsēta, ko ap 1700. g. māc. Meiers pieminējis Slokas bazn. grāmatās. Arī agrākā Bulduru kapsēta ieskalota upē. Tā bijusi pretī tag. Nikolaja prospektam, kur upes krastā vēl līdz 1880. g. atrada mirušo kaulus.

Sēņu kalna augstums ir no 4 (Majoros) līdz 7 m, bet caurmērā 5,60 m virs jūras līmeņa. Mellužos augstiene ir apm. 5—6,50 m, Edinburgā apm. 5,90 m pār jūru. Zemes vidējais augstums pār jūru visā pilsētas teritorijā ir 3,50 līdz 4 m (MD).

Jomu izcelšanos daži ved sakarā ar tām jomām un sēķiem [starpkalniņiem], ko izsit viļņi, gāzdamies pret pludmalī un kuņus sastopam brienot no pludmaļa jūrā. Bet tādā gadījumā meža jomas, tāpat kā starpkalniņi būtu vienādā attālumā viens no otra, kā tas ir jūrā. Mežā turpretī šie attālumi dažādi. Meža jomu un starpkalniņu veidojums ir vēja darbs, kā to redzam pie jaunās kāpas, kāda patlaban veidojas pie Bulduriem—Bulļiem (6. illūstr.), arī starp Asariem—Kaugurēm,

Kaugurēm—Jaun-Ķemerēm. Smilšu blāķiem krājoties un jūrai atkapjoties, kad piesērējumi jūru pavirzīja tālāk, tādi veidojumi varēja rasties cits aiz cita. Gala rezultātā — līdztekus jomas uz jaunās, pieaugušās zemes strēmeles, kā to tagad redzam Jūrmalas pilsētas teritorijā un arī vidējās, otrās kāpas virspuses veidojumos otrpus Lielupes, Salas pagastā.

Kad zeme, uz kuņas tagad izveidojusies Jūrmalas pilsēta, bija no jūras smiltīm saskalota un nosusinājusies, sāļīgais ūdens ar nokrišņiem no smilts izskalojies, tad šim apvidum ar augiem apaugot, radās trūdu kārta. To ūdens no uzkalniņiem sanesa jomās, kur sakrājies līdz 2 pēdas biezs melnzemes slānis, bet tais vietās, kur ūdens nenotecēja, purva sūnas izaudzināja pat līdz 1 m biezu kūdras slāni (Viņķu purvā). Sūcoties zemē humusa vielām, te daudz vietās radies dzelzssārnis.

Rokot, rijolējot zemi, daudz vietās uzduramies uz vecu koku celmiem un stumbriem. Tie pa laikam atrodas zem melnzemes un purva sūnas. Zemes mitrums un sveķainais koku sastāvs tos uzglabājis gadu simtus, varbūt tūkstošus. Tie auguši te, kad zeme vēl nebija tā nociētējusi un ar dzelzssārni piesātinājusies, kāpēc mitrumu laida viegli cauri. Arī liekā ūdens nosūkšanos pa jomām uz Lielupi toreiz nekavēja melnzemes un sīku augu kārta, kā tagad. Tāpēc, pārlieka mitruma netraucēts, te varēja augt mežs.

Jomu austrumu gals pa laikam iegriežas Lielupē. Tās ir pēdas, ko atstājusi jūras krasta līnija, kad Lielupes grīva virzījās arvienu tālāk uz austrumiem. Jomu izejas galos pie Lielupes ūdens sanesis auglīgākas zemes kārtas, kas stādiem apaugdamas arī kavēja svabadu ūdens notecēšanu upē. Sakarā ar to gruntsūdens cēlās, meža koku audzība samazinājās un radās izdevīgi apstākļi purva sūnas augšanai. Kad pag. gadu simtenī sāka šais mežos iedalīt gruntsgabalus, zemes nosusināšanu daudz neņēma vērā. Jomas nolīdzinot, ar ceļiem un šosejām dabīgās ūdens notekas aizsprostojot, gruntsūdens slāpās vasarās saceljas augstu, kam seko pat koku nokalšana (Edinburgā, Bulduros 1930. g.).

Pirms 50 gadiem virsskolotājs Gotfrīds izmērijis jomu dibenu augstumus pār jūras līmeni, sākot no Asaru mājām jūrmalā (Asaros), krustām pāri visai jomu virknei, uz Lielupi pie Valtera. Visā šinī 2 kilometrus platajā meža joslā bijušas 15 jomas, kuņu stāvoklis redzams no sekošā skaitļu sakopojuma. Skaitļi nozīmē vienas 7 pēdu (krievu) ass simtdaļas, pieņemot pirmās jomas dibenu ar 0:0, 15, 23, 27, 43, 45, 56, 70, 84, 62, 47, 51, 33, 31.

Izmērojot jomu starpkalniņu augstumus, tāda vienmērīga pacelšanās un nolaišanās nav novērota. Šo starpkalniņu mē-

rijumu rezultāts sekošs: 23, 71, 44, 53, 69, 63, 63, 72, 95, 147 [Sēņu kalns], 97, 104, 84, 134, 61, 47. Arī Gotfrīds domā, ka jomas ne ūdens, bet jūras vēja darbs (31).

Mellužu jomu dibeni stāv caurmērā 3,80—4 mtr. virs jūras līmeņa, kamēr Edinburgā tikai 2,50—2,80, kas norāda, ka nokrišņu ūdens sūcas pa jomām no rietumiem uz austrumiem. Jomu starpkalniņi ir Mellužos caurmērā 5—6,50 m augsti, bet Edinburgā 5,90 (MD).

D. Vidējās kāpas caurrāvums — Spuņupe.

Kā zemes virsa starp jūras kāpām un Lielupi jomām izvagota, tā līdzīgas, tagad vietām maz vairs saredzamas jomas izvagojušas virspusi arī vidējai kāpai, kas kā apm. $\frac{1}{4}$ km plata josla iet gar Lielupes labo krastu. Šīs joslas dienvidus malā paceļas augstāka kalnu grēda tais vietās, kur vējš to vēl nav nolīdzinājis uzputinot virsū dienvidos blakus ejošai melnzemes joslai. Pa dzelzceļu uz Rīgu braucot šīs vidējās kāpas kalnu grēdai braucam cauri starp Priedaines staciju un Liekna pļavām.

Viss vidējās kāpas austrumu gals no Daugavas līdz Vārnas krogam, nocērtot uz tā augošo mežu, bija padots jūras vējiem, kāpēc te radušās ceļojošas smilšu kāpas, kas uzbāžas tuvējam mežam un Spilves pļavām, atstādamas aiz sevis gar Buļupes malu zemu ieplaku. Arī tālākā vidējās kāpas daļā no Vārnas kroga līdz Salas muižai vējš vairāk vietās pirmatnējo, viengabalaino kāpu izjaucis un sadzinis smilšu kalnos pēc tam, kad mežs te nocirsts un kāpa izbradāta. Valdošie vēji no upes puses smilti tur sadzinuši mežā un izjaukuši krasta viengabalainību, izveidojot gravas un atstājot ap vientuļiem kokiem atsevišķus paugurus, kas šīm vietām piedod romantisku izskatu. Pieturoties pie mums rietumu vējiem, tādi smilšu sānesumi sevišķi novērojami bijušo ieplaku austrumu pusē. Arī Kraukļu kalni Lielupes kreisajā krastā pie Slokas ir šo rietumu vēju darbs.

Šādas vēju apstrādātas vietas Lielupes labajā krastā atrodas pie Bražām (preti Bulduru m.), pie Kīšiem, Lēģerī, starp Jurpēšām-Laimītēm, pie Spuņciema, Pērnas valgumā. Lēģerī bijusi karāspēka nometne, uz ko norāda atrastie ģindenī un kareivju apģērba piederumi. Šī, pirms 50 gadiem klajā, smilšainā vieta, tagad apaugusi ar mežu. Vējš te kādreiz izveidojis plašu un zemu ieplaku, pa kuru lielu plūdu laikā Babītes ezers tikko nesavienojies ar Lielupi. Tāds ezera — upes savienojuma sākums tiešām liekas būt bijis kādreiz Laimītes-Jurpēšu ieplakā, kas kā grava iet krustām cauri visai vidējai

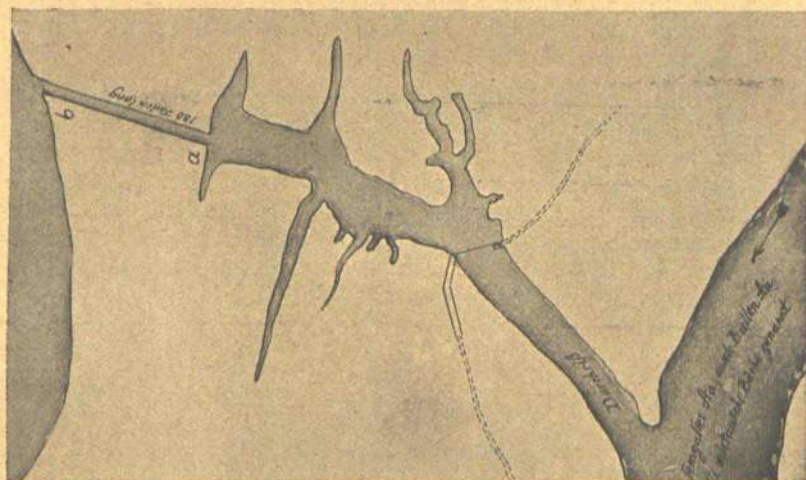
kāpai. Babītes ezers beidzot arī uz visiem laikiem savienojies ar Lielupi pa vēju izrakto ieplaku starp Spuņņu un Pērnes ciemiem, radīdams te Spuņņupi. Pieņemams, ka šai vietā ūdens pār vidējo kāpu pirmo reizi pārsmēlies 1711. g., kad bijuši lieli plūdi. Gāzdamies no krasta Lielupē, tas vispirms izrāvis dziļu bedri — atvaru, vēlāk grāvi, kas gadu no gada pavasarā plūdos pagarinājies un paplašinājies.

Spuņņupes attīstība vērojama apskatot vecas kartes, kur vispirms tā redzama kā iss grāvītis, tad kā gaŗāks strauts, bet uz 1777. g. kartes jau kā upe ar 4 attekām, līdzīgi rokas stīlbam ar 4 pirkstiem. Šīs attekas radušās, kad ūdenim upē un notekā atkrīt, augstāk stāvošos laukos un pļāvās palikušais ūdens ar sparū gāzies notekā, viegli izgraujamā smilts zemē radīdams krītot arvien vairāk un gaŗākas pietekas.

13. Spuņņupes izveidošanās ap 1800. g. Broces zīmējums.

Šis topošās upes atzarojumu, „astu“ mudžeklis, gadu no gada augdams uz visām pusēm, ļoti apdraudēja zemnieku drūvas un pļavas, kāpēc 1814. g. 1. 10. zemnieki lūguši zemes īpašnieci, Rīgas pilsētu, atļaut izrakt grāvi no notekas gala uz ezeru, radot tā ezeram tiešu un pastāvīgu sakaru ar upi. Tas arī izdarīts 1815. g. (RA). 180 asis gaŗo grāvi, pēc nostāstiem, rakuši kareivji. Šo, ezeram tuvāko galu vēl tagad sauc par „Grāvgalu“. Uz šejieni tad pārcēlās ezerā kāpjošo un no tā krītošo zivju, sevišķi zušu un līdaku zveja, mazinot Gāts zvejas bijušo nozīmi.

14. Spuņupe ar grāvi 1815. g. Broces zīmējums.

Izveidodama pati savu dziļumu un platumu, Spuņupe uzņēma sevī agrāko astu mudžekli, atstādama tikai vēl tagad esošos 4 atzarojumus. Pār vienu no tiem reiz ticis izbūvēts tā saucamais „Katrīnas dambītis“, pār kuŗu pēc nostāstiem esot braukusi Krievijas ķeizariene Katrīna Lielā, apbraukdama topošo upi pa ezermalas pļavām. Te ticamība nav izslēgta, jo minētā valdniece 1764. g. braukāja veselu mēnesi pa Baltijas guberņām.

Mācītājs Vendts 1816. g. raksta (53): „Jaunupe [tā vietējie Spuņupi vēl tagad saukā] radusies no pārlicīga ezera pārplūduma, kas šai vietā pārmeties pār krastu un savienojies ar Lielupi. Te sākumā radies mazs grāvītis, kas plūdiem atkārtojoties laikam ar zemūdens avotu palīdzību gadu no gada pagarinājās. Lai labotu satiksmi, pār šo noteku ietaisīja dambīti, ko jau nākošais pavasaris iznīcināja. No tā laika ierīkots plosts. Sausās vasarās gar notekas galu varējuši apbraukt. Kad ūdens guļot uz pļavām, tad pie astēm rodoties zemē piltuves veidīgi caurumi un ūdens izrakņājot visu apkārtējo zemi. Tāpēc pag. [1815. g.] rudenī ar vajadzīgo atļauju izrakts grāvis uz ezeru. No tā laika Salas pagasts sastāv no īstas salas un pussalas“.

Vendta minētais, no priedēm un žagariem taisītais dambītis, lēpēm apaudzis vēl tagad atrodams Spuņupes vidū, pāra desmit asis no tilta uz augšu. Ne avoti vainīgi pie upes un astu rašanās, bet gan no pļavām un tīrumiem attekās krītošās

ūdēns masas, kas krizdamas izsit apakšzemes dobumus, kuŗos tad iegāžas zemes virskārta.

Arī citās vietās Babītes ezera ūdens mēģinājis rast pāri otrai kāpai savienojumus ar Lielupi. Tādu mēģinājumu sekas vēl tagad saskatāmas dīķu virknē Salas muižas rietumos un arī austrumos „Muižas atvarā“, Briēžu un Pērnies atvaros — valgumos. Šos Lielupes malas dziļos atvarus kādreiz izgrāvis Babītes ezera ūdens, kad lielos plūdodos skrējis pāri otrai kāpai pa govju iemītu teku un mutuļodams gāzies Lielupē. Salas muižas atvaru ar krasta izrāvumu — strauta sākumu — rāda sekoša illūstrācija.

15. Skats pie Salas muižas 1800. g. Broces zīmējums. Pa kreisi krogs, pie kuŗa upē iegāž krastu. Starp krogu un muižas degvīna dedzinātavu (2) atvars (3) un izrāvums (4), kas radies no Babītes ezera pavasara plūdodos pār laukiem nākoša ūdens kritiena. Tālāk Meža zara ieteka Lielupē (5) un muižas sala (6). Tagad izrāvums (4) aizsērējis un aizbērts.

Pēc Spuņupes rašanās, tās straume atspieda viņas grīvai garām skrejošo Lielupes straumi vairāk uz upes kreiso krastu. Upes gultne labajā pusē aizsērēja ar Spuņupes iznestām smiltīm un izveidoja te pļavu ar atteku. Ar to izbeidzās Valtera krasta iegāšana, kuŗam pirms tam neklājās daudz labāki, kā Dubultu-Majoru krastam.

II. Ģeografiskais stāvoklis.

Rīgas Jūrmalas pilsētas ziemeļu puses robeža iet visā pilsētas teritorijas garumā, 17 kilometrus, gar pašu Rīgas jūras līča galu. Austrumos un dienvidos tai visgarām tek locīdamās caurmērā 260 m platā Lielupe, 22 km garumā. Tikai rietumos pilsētas teritorija pieskaņas cietzemei, savienodamās ar Slokas pilsētas zemi.

Visa šī pussala savā platākā vietā, pie Valtera, ir 3 km, pie bij. Slokas mežniecības, tāpat pie Kabakas raga, Majoros 2,50, pie Nikolaja prospekta Bulduros 1,20 km, bet Dubultos pie Admirāļa ielas 320 m plata. Vidējais caurmēra platums — 2,40 km. Jo tālāk uz austrumiem, jo pussala šaurāka, jaunāka saskalojuma.

Zemes augstākā vieta Jūrmalas pilsētā ir jūras kāpa, kas 50 m caurmēra platumā stiepjas gar visu jūrmalu, 9—10 m caurmēra augstumā pār jūras līmeni. Pilsētas austrumu daļā visaugstākās kāpas ir Buļļos pie bij. archiereja vasarnīcas, un bez tam ceļojošā Raga kāpa (17 m). Otrā pilsētas galā augstākā kāpa ir „Burtnieku“ gruntsgabalā, pretī Asaru stacijai (11,80 m). Kāpu lejas, iedobumi apm. 4 m pār jūru.

Visa Jūrmalas pilsētas administratīvās robežās ietilpstošā sauszemes platība 3300 ha, bet pieskaitot pus Lielupes 130 m platumā, — 3600 ha. Vēl pirms 100 gadiem no šiem 3300 ha sauszemes aizņēma pļavas un lauki 400 ha, jūras piekraste 85 ha. Visi pārējie 2815 ha, t. i. 85,33% visas platības, bija meži. Un veci, sirmi bija šie meži: kāpu priežu zaros kā kazu bārdas karājās sirmu sūnu pinkas. Arī biezi viņi bija: pat kāpās pa simts soļiem neredzēja viens gājējs otru. Mitrākās vietās, jomās, pa priežu starpām auga bērzi un pa retam melnalkšņi un apses; starp Bulduriem un Majoriem saules pusē mežmalā arī egles. Laukmalās redzēja pat ozolus. Jomās auga zāle, kur ganījās lopī. Sūnas, papardes, ogu mētras, sili, vāverāji, paegles klāja zemi nevien jomainās vietās, bet arī kāpās. Buļļu-Bulduru meža zālainās vietās bieži ieradās stirnas, kas peldēja šurp pār Lielupi no Salas „Liekna“, kur tagadējo pļavu vietā bija plašs, staigns bērzu-alkšņu mežs, stirnām, arī briežiem lielisks mājoklis. Šis Liekns savienoja jūrmalas mežus ar plašajiem Olaines-Cenas-Piņķu tīreļiem un mežiem, no kurienes, vilku trenkātās, atklīda stirnas uz jūrmalas mežiem; te vasarā tām bija arī vairāk miera no odiem. Vēl ap 1860. g.

pār Lielupi stirnām sekojuši vilki. No biežiem stirnu apciemojumiem Bulduru-Buļļu upmalai vēl palicis nosaukums: Stirnas rags (Rehstand). Kā retums vēl 1932. g. 22. 10. jūrmalā bija ieklīdis briedis, pārpeldējis Lielupi un devies tālāk.

Tagad, pēc simts gadiem, Rīgas Jūrmalā no 2815 ha kopējā meža platības, ieskaitot arī apaugušo kāpu, palicis vairs 1200 ha, t. i. 42,3%, kas ir 36,3% visas zemes platības. No pārējiem 2100 ha kopējās sauszemes platības ieņem lauksaimniecību zemes 400 ha, kailā jūras piekraste 85 ha, kailās kāpas 60 ha un gruntsgabali ar ielām 1555 ha (MD). Tā šinīs 100 gados jūrmalas plaušas, t. i. viņas meži, sarukuši no 85,3% visas zemes platības uz 36,3%. Pie tam visvairāk vainīga agrākā pilsētas dome, pielaidama no 1923. g. sākot kādu 960 jaunu gruntsgabalu iemērīšanu un izdošanu apm. 350 ha kopplatībā. Blakus mežu platības sarūkšanai vairums atlikušo mežu, kāpu un meža parku tā izretoti, izmīdīti un izrakņāti, ka rada nopietnas bažas par peldu vietas nākotni. Pat atlikušos mežos lielā mērā izcērtamo koku zarus un skujas, ar kuņiem nāktos klāt un sargāt smilšu putinājumus jūras kāpā, aizved apkārtējie laucinieki. 1876. g. jūrmalas mežus apdraudēja arī mūķene (Hijlesinus pinperda, mazāk Hijl. minor), pret ko cīnījās nocērtot atsevišķus kokus un atstājot tos guļam. Aiz šo koku mizām mūķenes ieperinājās un atstāja augošos kokus neaizskārtus.

Ārsti ieteic priežu mežus kā veselībai visnoderīgākos. Savā laikā ievērojamais profesors Bergmanis teicis, ka „Rīgas jūrmalas gaiss ir tikko ne pats labākais pasaulē, tāpēc ka tāds jūras un priežu mežu savienojums kā te, kas rada jūras sāļu un priežu sveķu dziedinošās īpašības, diezin vai kur vēl atrodams“. Šīs priekšrocības jūrmalnieki paši diemžēl neprot cienīt, jo priedes ik gadus izcērt vairāk tūkstošiem, par taupīšanu un ieaudzēšanu rūpējas maz. Tagad ļoti daudz gruntsgabalu, uz kuņiem nav vairs nevienas priedes.

1930. g. Dr. Butuls raksta: „nekur pasaulē, izņemot daļu Igaunijas — nav līdzīgi, no dabas skaistas ar priežu mežu tik bagātīgi apaugušās jūrmalas kā Latvijā. To būs zināt, to būs vērtēt. To nekad lai neaizmirst pie jūras tuvumā esošo mežu ekspluatēšanas. Nav lielāka grēka, kā grēks pret jūrmalas un kūrortu apkārtnes mežu nesaudzēšanu“. Diemžēl šos aizrādījumus Rīgas Jūrmalā neievēro. Ik gadus tiek atļauts apkārtējiem lauciniekiem nocirst un aizvest tūkstošiem priežu, nebēdājot par jūrmalas nākotni.

Viss vairums gruntsgabalu Rīgas Jūrmalā ir 1 pūrvietu (= 800² asis = 0,37 ha) lieli.

Par ievērojamu peldu vietu tapt Rīgas Jūrmalai palīdzēja nevien viņas lēzenā jūras mala ar tiro smilti un veselīgajiem priežu mežiem, bet lielā mērā arī satiksmes ērtības, pirms pa Lielupi, tad pa dzelzceļu. Kugošanai viscaur noderīgā Lielupe, tecēdama gar visiem peldu vietas rajoniem, bija ļoti izdevīga satiksmei ar kādreizējām gubernu pilsētām, Rīgu un Jelgavu. Vēl tagad tā ērtākais un lētākais smagu preču un materiālu pārvadāšanas ceļš. Rīgas-Tukuma dzelzceļš, pārnākdams no Rīgas puses pie Bulduriem pār Lielupi un atstādams sāņus pa labi Bullus, virzās cauri pilsētai visā viņas garumā, skārdams pēc kārtas gandrīz visus pilsētas rajonus: Buldurus, Edinburgu, Majorus, Vec- un Jaun-Dubultus, Mellužus un Asarus. Bez ūdens ceļa un dzelzceļa no 1928. g. Jūrmalu ar Rīgu savieno visai pilsētai cauri ejoša šoseja.

Rīgas Jūrmalā ir pastāvīgie un sezonas iedzīvotāji jeb vasarnieki. Pirmo skaits 1930. g. bija 7798 (3672 vīrieši, 4336 sievietes). Otro 1933. g. vasarā bija 28.580; 1934. — 32.401. Viss pastāvīgo iedzīvotāju vairums latvieši. Tie nodarbojas ar dārzkopību, zvejniecību, amatniecību (sevišķi būvniecību) un kā ierēdņi Jūrmalā un Rīgā. Papildu ienākumus daudzi gūst izīrējot vasarnīcas, kam tās palikušas no pirmskaņa laikiem.

Kas no vasarnīcu īrēm vien varētu iztikt, tādu vairs ļoti maz. Būvēt vasarnīcas izīrēšanai, kā to darīja agrāk, vairs neatmaksājas. Tās ceļ vairs tikai bagātnieki savām vajadzībām, vai tie, kas cerdami uz peļņu, vietējos apstākļus nepazīst. Pēdējos gados daudz vasarnīcu pārgājis žīdu rokās, kamēr pirmskaņa laikā starp vasarnīcu īpašniekiem to nebija nemaz.

Kā rietumu galā Jūrmalas pilsētu robežo Slokas pilsētas zemes, tā austrumu galā, pie Lielupes grīvas tā satiekas ar Rīgas pilsētas administratīvām robežām. Ar to šīs 3 pilsētas, Rīga—Jūrmala—Sloka, seko tagad viena otrai nepārtrauktā rindā; no pēdējās nav tālu arī Ķemeres. Kā tuvākā lauku pašvaldība Jūrmalai dienvidos, šķirta no tās ar Lielupi, atrodas nelielā gabalā Babītes (agrākais Piņķu) pagasts; tad visā pārējā garumā Salas pagasts, kurā ietilpst arī Priedaine. Jūrmalai rietumos, aiz Slokas gar jūras malu, stiepjas Slokas pagasts ar Bigauņu, Lapmeža un Raga ciemiem, kuriem sāņus dienvidos ir Ķemeru pilsēta. Agrākais Slokas pag. Kauguru ciems tagad pievienots Slokas pilsētai. Slokai dienvidos atrodas arī daļa tagadējā Slokas pagasta: Bāžu, Branķu, Līkuma, Biezbāržu un Kalniņa ciemi ar Pavasaru muižu.

Celulozes fabrikas dēļ Slokai tagad fabrikas pilsētas raksturs; jūrmalas ciemos iedzīvotāji nodarbojas ar lauksaimniecību, galvenais — zveju.

III. Slokas apgabals līdz 1783. g.

A. Rīgas pilsētas un Zemgales bīskapa, vēlāk ordeņa zemes.

Jau pirms Rīgas dibināšanas, kad vācu tirdzniecības kuģi sāka 12. gadu simtenī iebraukt Daugavā, Lielupes ieteka šini upē tiem noderēja par labu pieturas vietu. Blakus straujajai, sēklainajai Daugavas grīvai, Buļupes-Lielupes mierīgie, dziļie ūdeņi bija ārzemju tirgotājiem ka vēlēti. Tuvumā esošās Zemgales dēļ Lielupes lejas galu sauca par Zemgales ostu. No 1000.—1100. g. no šejienes zemgalieši netraucēti veduši plašu jūras tirdzniecību un arī karus ar Zviedriju un citām valstīm (56).

12. gadu simteņa beigās un 13. sākumā vāci, apmezdamies pie Daugavas, centās to padarīt par vienīgo ostu visā apkārtnē, gribēdami te, svešu iedzīvotāju starpā, koncentrēt visus savus spēkus. Viņi saprata, ka izdevīga osta Zemgales grīvā var tiem kļūt par bīstamu konkurentu, aizvadot kuģus ar precēm bez Rīgas starpniecības pa Lielupi uz Zemgales iekšieni. Tāpēc jau pirms Rīgas dibināšanas, 1198. g. tie izgādāja pāvesta Inocenta III pavēli, ar kuru Zemgales ostā noliedza katru tirgošanos, ko līdz tam te piekopa tāpat kā Daugavas ostā. Arī vācu tirgotāji paši sākumā vienojušies par to, ka tie, kas iebrauc Zemgales ostā tirdzniecības nolūkos, zaudē ir mantu, ir dzīvību. Jau pēc 2 gadiem tie meklējušies šo lēmumu grozīt, bet velti. No nepaklausīgajiem pārgalvniekiem, kas tirgodamies braukuši pa Lielupi uz augšu, vienam kuģiniekam un vienam stūrmanim nocirstas galvas un atņemtas mantas. Tad pārējie atgriezušies atpakaļ (53 — 1825., 1844. g.).

No Zemgales pa Lielupi nākošās preces bija jāved pirms uz Rīgu, kur tās pārkrāva kuģos. Arī vēlākos laikos Rīga cieši uzraudzījusi savas tirdzniecības monopola tiesības. Kad vēlāk Kurzemē nodibinājās Liepājas un Ventspils ostas, Rīga pret to protestēja pie Kurzemes hercogiem un sūdzējās to protektoram, poļu valdībai, atsaukdamās uz savām dibināšanas tiesībām, būt ziemeļu metropolei. Kad Kurzemes hercogs ierīkojis pie Buldurupes [Lielupes] tirgošanās vietu un uzbūvējis blūķu namu, rīdzinieki to iznīcinājuši un atņēmuši kuģus, pret ko poļi nav uzstājušies. Poļu ķēniņš Sigismunds 1628. g. pat noliedzis Liepājas un Ventspils ostas un pavēlējis vest visas preces uz Rīgu

(25 — 1784. g.). Vēl 1772. g. Rīgas rāte sūdzas par Kurzemi, ka tā sūtot preces caur savām ostām. Šādas sūdzības izbeidzas tikai 1783. g. 10. 5. ar Krievijas-Kurzemes izlīgumu, ar kuŗa 2. § starp abām valstīm atcēla muitas nodokli. Ar 10. § noteica, kuŗām Kurzemes draudzēm jāved savi produkti uz Rīgu un kuŗas tos var sūtīt arī uz Līepāju un Ventspili. Jaunu ostu ierīkošana bija noliegta, līdz 1795. g., pievienojot Kurzemes hercogisti Krievijai, galīgi izbeidzās visas ostu ķildas (53 — 1825., 1826., 1844.).

Ar Rīgas ostas un tirgošanās priekšrocībām stāv sakarā arī rīkojumi par noteiktām pārejas vietām no Rīgas zemēm uz Zemgales teritoriju, jo noteiktas robežas starp bīskapa, ordeņa un Rīgas zemēm nodibinājās tikai ar laiku. Tā 1225. g. uz Vidzemi sūtītam pāvesta legātam, Modenas Vilhelmam, Zemgales bīskaps Lamberts sūdz, ka Rīgas pilsēta to traucējot viņa Babates pili, kas nosaukta par sv. Marijas pili. Tā apgabals sniedzoties pa Zemgales upi (Semgaller Aa) [abās pusēs] uz augšu līdz tai vietai, kur šī upe satekot kopā ar Babates ezeru [pie Gāts] un uz leju pa upi līdz jūrai. Rīgas pilsētas priekšstāvis, sindikus Alberts turpretī apgalvo, ka netaisnā kārtā šī pils uzbūvēta uz pilsētas zemes, kuŗai piederot visa zemes strēmele no Babates grīvas [Gāts] uz leju pa upi; šo zemi bīskaps sev piesavinājis. Pēc ilgiem strīdiem un liecinieku nopratināšanas, legāts ar bīskapa Alberta, Rēveles bīskapa Vilhelma, Rīgas domes prāvesta Johanna un mestra piekrišanu, daudzu pilsoņu, tirgotāju un svētceļotāju klātbūtnē pasludina, ka puse no Lielupes, sākot no Babates grīvas pa straumi uz leju un viss krasts šīnī pusē [tag. Salas pag.] pieder Rīgai. Ticis izgatavots arī lēmuma pirmraksts ar 5 zīmogiem (53 — 1818. g.).

Negriezdams vērību uz Rīgas pilsētas iebildumiem, minēto sv. Marijas pili bija būvējis Zemgales bīskaps Bernhards. 1224. g. viņš to nodeva savam pēcnācējam Lambertam, kas ar augšā minēto sūdzību bija griezies pie legāta. Pēc legāta lēmuma piesavinātā zeme bīskapam nu bija jāatdod Rīgai. Bet upes otrā puse ar zemi [kreisais upes krasts, vēlākais Slokas apgabals] tika atzīta par bīskapa piederumu, uz kuŗas tas varēja būvēties un zvejojot, bet nedrīkstēja neko pārdot, atsavināt, vai atdot lēņos, lai nekaitētu Rīgai. Par Rīgai piespriesto sv. Marijas pili tā samaksāja bīskapam 37 sudraba markas un apsolīja palīdzību pie jaunas pils būves otrpus Lielupes, ja bīskapam tas būtu izdevīgi; arī atļāva tam vēl pus gadu turēt pili 15 apbruņotus vīrus. Rīdziniekiem palika tiesība bīskapa daļā [kreisā Lielupes pusē] pļaut zāli un cirst malku. Zveja Babatē [Babītes ezerā] palika bīskapa ļaudīm un rīdziniekiem kopēja. Te pirmsākums vēlākām Kurzemes hercogu tiesībām uz zveju Babītes iztekā — Gātī (53 — 1818. g.; 22).

No augšējiem robežu aprakstiem redzams, ka Babates jeb sv. Marijas pils vieta ir Salas pilskalns, kurš atrodas no Vārkaļa kroga uz austrumiem, Strēlnieku māju tuvumā, pret Avotu dzelzceļa staciju pāri Lielupei, pašā Liekna pļavu malā, kur vēl tagad redzama ovāla, 27 soļus gara bijušās pils vieta.

16. Salas pilskalns jeb Poļu kalns 1930. g. Te 13. gadu simteņa sākumā bijusi Babates jeb sv. Marijas pils.

Daži šo vietu nepareizi iedomājušies Babītes ezera rietumu galā (Sitzungsberichte d. Gesellsch. für Gesch. u. Altertumskunde d. Ostseeprovinzen, 1906. g. — 44. lpp.).

Lielupes kreisā pusē, tag. Slokas un Jūrmalas pilsētu teritorijā, toreiz palika gan bīskapam, bet vēlāk pārgāja ordeņim. Šīs zemes austrumu gals, vēlākā Bullu muižas zeme, piederēja vispirms Rīgas pilsētai, tad līdz ar Spilvi un pārējo, bij. Bolderājas pag. daļu, arī nāca ordeņa rokās.

B. Ordeņa zemju dališana.

1495. g. 10. 3. mestrs Valters v. Pletenbergs atdeva lēņos Johannam *Buldrinkam* zemes gabalu pie „*Bullen*“, gar upi

(Aa), ar plostu, par kuŗu ierastā kārtā ņemt par pāri celšanu 1 šiliņu par zirgu, 1 šiliņu par vāģiem. Bez tam Pletenbergs vēl tam deva zemes gabalu, kas ar lēņu muižas tiesībām agrāk piederējis Johannam Bullen (13).

1513. g. ordenis atdod lēņos Lambertam Starkam zemes gabalu abās pusēs „*Bulderah*“, arī muižu šaipus Daugavas. 1533. g. no Pletenberga Starks dabū lēņos zemes gabalu (Haken) otrā pusē Lielupei, kur mājo zemnieks *Dubbelt*, kas tur var zvejot un kā līdz šim turēt brīvu krogu, pēc lēņu tiesībām uz mūžīgiem laikiem (13).

1516. g. Pletenbergs atdod lēņos Joh. *Bulderingam* krogu pie Lielupes [Bulduros], ceļā no Kurzemes uz Rīgu, lai šis dotu pajumti ceļotājiem (13).

1520. 6. 7. V. v. Pletenbergs dod lēņos Didriķim Butleram dažus zemes gabalus pie nometnes, kas pie Slokas (bei dem Hakelwerk an der *Sloevke*). Arī kalējam Bartolomejam un tā brāļiem tas dod lēņos zemes gabalu pie *Sloevke* [Slokas] upītes, kuŗu tie lietojuši jau no veciem laikiem; bez tam dažus zemes gabalus otrā pusē nometnei, ko lietojis viņu tēvs... sv. Miķeļa kapella pie Sloevke, pie Lielupes... arī zemnieku... kuŗam jāzvejo... kas viņa saimei vajadzīgs (13).

Tāpat Pletenbergs atdod lēņos Klāvam *Frankam* zemi [Braņķu ciemu], kur „Slock“ Mitovas (Mijtow) apgabalā atrodas... pie Lielupes, kur... sv. Jāņa... [upīte] gaŗām iet pie veca, ar krustu apzīmēta koka... avots pie koka un tad tālāk caur krūmiem līdz ozola kokam, kas apzīmēts ar krustu... tālāk līdz zaļam kokam ar krusta zīmi... pie ozola ar krusta zīmi un liepas koka... tieši uz avotu... ar visiem krūmiem, birzēm, bišu kokiem, medus kārēm, zveju, medībām, putniem; arī zemnieku māju Spilvē ar zveju pie Daugavgrīvas (ZA).

Kurzemes hercogiene Anna 1596. g. 18. 2. atdāvinājusi Braņķu ciema Klāvam *Frankam* mazu pļavu siena kaudzes lielumā „auf der *Schloecken*“.

1551. g. lēņos atdota Pavasaŗu muiža (ZA). 1501. g. to sauc par „*Pawasser*“ zemnieku māju ar pļavu (21).

1561. g. mestrs Gotards Ketlers atdod lēņos zemes gabalu jūrmalā Kristianam v. Herde (Christoffer von Hoerde). Šis drīz (1566.) aizceļo uz ārzemēm un pārdod šo zemi savam radiņiekam, hercoga maršalam Kuldīgā, Georgam v. Firksam.

17. gadu simtenī viens Firkss bijis *major*s, kāpēc šis zemes gabals [Nurmuižas starpgabals] dabūjis „Majoru“ nosaukumu (43; 1).

No augšējiem pirmrakstu izrakstiem redzams, ka ordeņa izdāvātie zemes gabali lielāko tiesu dabūjuši viņu saņēmēju vasaļu, vārda vai amata nosaukumus. Sakarā ar zemes lietotāja maiņu, varēja mainīties arī vietas nosaukums. Tā uz 1691./93. kartes Bulduru muiža apzīmēta par „Bohlsvingshoff“, kā domājams, pēc toreizējā viņas lietotāja resp. nomnieka, jo jau 1655. g. Valters v. Bildrings savu muižu „Büldringshof auf der Ahe“ pārdevis Kurzemes hercogam Jēkabam. Tagadējās Majoru m. vietā uz tās pašas kartes rakstīts „Marcus Rabakas“. Domājams, ka tāds te toreiz dzīvojis un ka no tiem laikiem cēlies tuvējā „Kabakas“ [Rabakas?] kroga un raga nosaukums.

C. Zem Kurzemes hercogistes.

Kad 1561. g. ordeņa vara sabruka, tad 1562. g. Gotards Ketlers, beidzamais mestrs un pirmais Kurzemes hercogs, pievienoja savai hercogistei arī Sloku ar visu jūrmalas gaŗo pussalu starp Lielupi un jūru, līdz ar Buļļu muižu. Tā visa tagadējā Jūrmalas pilsētas teritorija toreiz piederēja pie Kurzemes hercogistes, kamēr Rīgas pilsētas zemes, kas otrpus Lielupes, skaitījās Vidzemē un nāca ir poļu, ir zviedru, ir krievu rokās.

Zem Polijas protektorāta hercogi pār Kurzemi valdīja no 1562.—1795. g. Pirmais hercogs Gotards Ketlers licis uzbūvēt Kurzemē 70 baznīcas, starp tām 1567. g. Slokā pirmo luterāņu baznīcu, pie kuŗas skaitījās arī tag. Jūrmalas pilsētas teritorijas toreizējie apdzīvotāji. Vispirms Slokas baznīca skaitās Kandavas baznīcu iecirknī, tad, 1591. g. Tukuma iecirkņa reģistros, bet 1630. g. kā ietilpstoša Daugavgrīvas draudzē, kaut gan šij draudzei nebija savas baznīcas. 17. g. simtenī Slokas baznīca ir sakarā ar Kandavu (6).

Katoļu laikos gar jūrmalu bijušas mazas lauku baznīciņas, kapellas, kam sakars ar Daugavgrīvas klosteri. Hercogu laikos un vēlāk tādas minētas:

1) Buļļu baznīca tag. Lielupes grīvas apgabalā. Tā atzīmēta 1591. g. Tukuma baznīcas reģistrī kā Slokas mācītāja apkalpota. Ap 1710. g. Slokas māc. Meijers min Buļļos v. Tīzenhauzena kapellu.

2) Bildriņu (v. Büldrings) kapella, šīs ģimenes privāts īpašums.

3) Slokas sv. Miķeļa kapella. Atradusies Lielupes krastā uz tag. „Zaļā Koka“ gr.-gabala, minēta 1544. g. Šai vietā 1710. g. Slokas māc. Heltijs būvējis māju. 1779. g. Feita, no 1875.—1933. Beltes-Ozoliņu īpašums.

4) Sv. Juŗa lūgšanas nams Kaugurēs pie Stintes mājām [Slokas pag. nama gr.-gabals], kur pēdējo reiz turēti dievvārdi 1785. g. Juŗa dienā. Kaugurēs atradusies arī [pēc R. Polmaņa domām] ordeņa mestra Didricha v. Grininga 1242. g. būvētā „Kurzemes pils“.

5) Ragaciema baznīca vēl 1727. g. minēta. 1711. g. par „Slokas-Ragaciema“ mācītāju ticis aicināts Heltijs (VR; SD).

Tos laikos mirušos baznīcu darbiniekus un ievērojamākos ļaudis glabāja baznīcās ap altāri, citus pret atlīdzību pārējā baznīcas daļā. Par brīvu apraka kapos, kuŗi pa laikam atradās apkārt baznīcai. Tikai ar 1773. g. krievu valdība noliedza rakt mirušos baznīcās un tām apkārt. Slokas vecās baznīcas grāmatās atzīmēts, ka ap 1700. g. mirušie glabāti sekošās kapellās:

1) Bērensa — Kalnciemā, 2) Gronmaņa — Slokā, 3) Kaugurēs, 4) Lapmežā 2 vietās, 5) Ragaciemā, 6) Dubultu kroga tuvumā [tag. Jūŗas ielā Nr. 5, gr.-gabalā, kur augstākais kalns], 7) Vildeciemā [Majoros], 8) Bulduros, 9) „bei den Thissen“ [laikam Matisa vai Tīzenhauzenu kapi ap Buļļiem].

1697. g. Slokas baznīca aprakstīta kā veca koka būve ar cauru niedru jumtu, bez priekšējā zelmiņa, bez grīdas un griestiem, ar 6 logiem un 2 durvīm, no kuŗām vienām caurdurvju atslēga, bet otrām koka aizšaujamais ar dzelzs krampī. Paseskņi izpuvuši, pa tiem lodā suņi un cūkas. Kancele veca, altāris sakritis, soli sašķobījušies. 1710. g. rakstīts, ka 2 zvani karājas atsevišķā zvanturī baznīcas priekšā. Pie tā stabs ar kakla dzēlzi [kauna stabs, kāķis]. Baznīcā 9 vīriešu, 8 sieviešu soli, misiņa kroņlukturis ar 16 žuburiem. Kanceles priekšā bikts krēsls ar 2 durvīm, rotāts koka griezumiem, pirktš Kandavā. Baznīcas labajā pusē priekšdziedātāja sols. Apkārt baznīcai kapi bez sētas, kāpēc cūkas izrok un izvazā mirušo kaulus. Ap šo laiku plosījies kaŗš un mēris. Tad pie Kaŗeru ezera Antiņu ciemā, kuŗu nodibinājuši atbēgušie krievi, izrakts kopīgs kaps, kuŗā beidzamais guldīts pats kapracis.

Baznīcas sapostītais stāvoklis laikam bijis par iemeslu, ka pirms 1700. g. daudzi Kurzemes [Slokas un Kalnciema apgabalu] ļaudis turējušies pie kaimiņu Salas draudzes. Tā pēc Salas baznīcas grāmatām 1693. g. Salas baznīcā kristīti 34 salenieku, bet 65 „kurzemnieku“ bērni; 1694. g. salenieki 18, piņķenieki 4, kurzemnieki 48. Ar 1695. g., kad Salas veco baznīcu uz Jāņa raga, iepretī Slokai, noplēsa un pārcēla veselu jūdzi no Slokas, iepretī Valtera muižai, arī Salas baznīcā apkalpo-

jamo kurzemnieku skaits strauji kritās. 1695. g. to vairs 26 pret 35 saleniekiem un 1701. — tikai 8. No tiem laikiem atzīmēju sekošus dzimušo ierakstījumus Salas grāmatās: „zu Dubbulten“, „Mellusche Ans“, „zu Melluschen in Curland“, „in Wildezeem“, „Wildenzeem“ [Majoros], „Dubles [Dubultu] Krug“, „Dubles Juckum“. 1636. g. sarakstā par Kandavas iecirkņa baznīcām pie Slokas baznīcas pieskaitītas bez Buļļu, Bulduru, Ragaciema un Kauguru filiālēm arī sv. Jāņa (Jāņragā) un sv. Bērtuļa (pie Ķīšiem), kuŗas gan atrodas Salas draudzē (70).

Slokas draudzes tuvas attiecības ar Salas Jāņa raga baznīcu noskārstamas arī no nostāsta, ka zviedri savaldzinājuši poļu uzpirkto nodevēju Stakli Slokas draudzē un šīs draudzes locekļi to, uz rata nomaitātu, likuši ierakt stāvus zemē uz Jāņa raga (4 — 1895.).

Līdz 1717. g. arī Buļļu muižas ļaudis turējušies pie Salas draudzes, kamēr izlabota Piņķu Nikolaja baznīca, pēc kam atkal turp pārgājuši.

Slokas mācītāji reizēm apkalpojuši Salas muižas ļaudis un sevišķi kalnciemiešus, kas skaitījās pie Slokas draudzes vēl līdz 1848. g., kad tos pievienoja Jelgavas Annas draudzei. 1810. g. Slokas vācu draudzē kristīti 10 bērni, latviešu — 141, starp tiem 46 no Kalnciema. Slokas māc. Heltijs (1710.—1733.) rakstījis bazn. grāmatās latviski. Tā starp citu: „Dubbultu Kurpneek“, „Assara Jahņa Maifes behrs Behrtulis“, „Juhrmalla winka Meitiņa“, „Peitiņu Ehrmaņa dehls“, „Sumaraga Petera meitiņa“, „Reikas Jahņa m.“ Vēlāku mācītāju ieraksti: 1750. g.: „Mellufchu krodfineeka Christian Söhnlein“, 1751. g.: „Ķemeres Juckuma meita“, 1752. g.: „Kaikaru Jekaba m.“.

No teiktā redzams, ka Lielupe, būdama par robežu starp Kurzemes hercogisti un Rīgas zemēm, baznīcu dzīvē nav bijusi satiksmei par kavēkli. Atzīmēju te Rīgas zemes tiesas 1675. g. 20. 4. lēmumu: Uz [Babītes] māc. Kleinšmita sūdzību, ka Piņķu un Salas zemnieki liekot Slokas mācītājam savus bērnus kristīt un apbedīt, un uz zemnieku ierunām, ka Babītes mācītājs no tiem 2 jūdzes tālu dzīvojot, nolemj: ja apsūdzētie nebeigs novērsties no sava dvēseļu gana un liks apbedīt vai kristīt savus bērnus citam, tad sodāmi ar 2 dienām jaunajā cietumā [Rīgā].

Augstāk minētā, 1697. g. aprakstītā Slokas baznīca, kaut cik salabota, turējusies vēl līdz 1740. g., kad nodega. Tāpēc 1743. g. uzbūvēta jauna, kas gan bijusi nodomāta Kalnciemam, bet ar plostu novesta uz Sloku.

17. Slokas baznīca, ko 1743. g. līcis būvēt Kurzemes hercogs Bīrons.

Baznīcā 34 soli, atsevišķi hercogu un muižnieku sēdekļi. Sakristejai krāsns no dzelžu platēm un melniem podiem. Zem sakristejas priesteru un baznīcas pabalstītāja Rēberga kapes. 1775. g. mācītājs atkal sūdzas, ka caura jumta dēļ baznīca stipri sapuvusi.

No 15.—17. g. s. (1492.—1685.) Slokas apgabals bijis Kandavas un Tukuma muižu pārziņā. Tā 1554. g. uzdots Tukuma muižkungam (Landknecht) gādāt, lai v. Brigena ceļojumam uz Cēsīm turot gatavībā 3 kleperus un vietējais vecākais Kauguru mājvietā (in der Kumpanen Herberge zu Kaugern) lai gaidot ar sienu, alu, maizi un citu ēdamo. 1600. g. hercogienes Annas ienākumos no šīm muižām minēti 102 floriņi kā ienākums no Bullu posta. Slokas Miķeļu tirgus devis 150—200 floriņu, bet decembrī tikai 75. Tukuma muižkungam Funkam tiek uzdots 1650. g. sūtīt Slokas mācītājam Hermanim strādniekus un pieturēt tos pie paklausības. 1657. g. tam pašam Tukuma Funkam hercogs Jēkabs uzdod, lai pēc agrākās kārtības izsniedz pa 40 pūriem katras labības [rudzu, miežu, auzu] Slokas baznīcas deputāta. Vēlāk (no 1685.) Slokas apgabals skaitās pie Kroņa Ozolmuižas (Amt Eckendorf) (HA).

1581. g. Viņņu ciemu Kurzemes jūrmalā ar Klaipu zemnieku māju Lielupes malā Varenkampfs pārdevis v. Butlaram

par 1000 Rīgas naudām un 2 lastiem iesala. Līgums slēgts Viņķu ciemā. 1674. g. 16. 6. Butlars šos zemniekus pārdevis Kārlim Fridr. v. Firksam par 3600 florīniem. Līgums slēgts Kaugurēs. Butlaru vāpenis iekalts G. v. Firksa kapa akmenī Nurmuižas baznīcā. 1678. g. 2. un 8. 8. Lestenes Firks mainījis savas Valguma zemes, sauktas Varkaļi [pie Šmārdes ir Valguma ezers ar Varkaļu mājām], tāpat jūrmalas zemnieku Kauguru ciemu un Upes Viņķu ciemu pie Lielupes [Atraitņu muiža pie Slokas mācītāja muižas] pret dažiem hercoga Jēkaba Pienavas zemniekiem (SD). No šīm zemju maiņām, kā arī no tā, ka here. Jēkabs pircis Bulduru muižu, var vērot, ka šis, plaša vēriena valdnieks, centies iegūt sev zemes gar jūras malu, lai vestu satiksmi ar ārzemēm. Var būt, ka šiem zemju iegūšanas plāniem šejienes jūrmalā bijis kāds sakars ar hercoga nodomu par kanāļa rakšanu, resp. jaunas Zemgales ostas radīšanu pie Slokas, par ko hercoga kanclera Felkerzāma dēls ieminējies savam draugam Gallenam 1672. g. rakstītā vēstulē (39).

1697. g. Slokas muižas inventāra sarakstā uzrādīta (HA) koka noliktava Kaugurēs, ar inventāru. Tas, domājams, pālicis no Jēkaba laikiem († 1681.), kad Kaugurēs, Ragaciemā, Engurēs sveda ziemās no apkārtnes eksporta preces, ko vararās ar kuģiem sūtīja uz ārzemēm.

18. g. s. jūrmalas ciemus pārzina sevišķs pārvaldnieks (Strandvogt). Slokas muižai (Amt Schlock) bijis maz lauksaimniecības zemes. Tā bijusi hercoga privāts īpašums (46). Pēc 1697. g. vaku grāmatas jūrmalas ciemu (Ragaciema, Lapmeža, Kauguru) ļaudīm, starp kujiem daudz pirtnieku (Pirteneck, Badstüber), daudz kļaušu nav bijis, bet katram pirtniekam bijis jānodod naudā 1 dālderis un graudā $\frac{1}{2}$ mucas sāļītu, 2000 kūpinātu reņģu, 1 kāls lestu. Piedzīvotājiem (Beiwohner) nodevas uz pusi mazākas. Dažam zemniekam puse kļaušu māc. muižā, otra puse [Slokas] dzirnavās. Dubultu Ansim kļaušas bijušas Klīves muižā, dažiem citiem hercoga kaļķu dedzinātavā, kuŗa skaitījās pie Klīves muižas (ZA). Klīves muižas kaļķu dedzinātava atradās Pavasara muižai dienvidos, kur ceplā atliekas un izlauztu akmeņu bedres vēl tagad redzamas, „Odiņu kaktā“ (RA kartes).

D. Slokas apgabala atdalīšana no hercogistes un pievienošana Krievijai.

Jau 1630. g. starp zviedriem un Kurzemes hercogisti bijis norunāts, ka Spilvei, Daugavgrīvai jāpāriet pie Zviedrijas. Arī 1660. g. Olivās miera līgumā, kuŗš izbeidza zviedru-poļu

kaŗu, bija uzņemta šī vienošanās, kas zviedru laikā vēl nebija izvesta. Krievija, iestājusies 1710. g. Zviedrijas vietā par Vidzemes un Rīgas valdnieci, pastāvīgo kaŗu dēļ bija šo robežu it kā aizmirsusi. Tikai 1783. g., ņemdama vērā Rīgas nemitīgo sūdzēšanos par Kurzemes tirdzniecību, Katrīna Lielā ķērās pie šīs robežas regulēšanas. 10./21. maijā sanāca Rīgā Krievijas un hercogistes pārstāvji un noslēdza konvenciju, kuŗas 1. § runā par robežas pārbēdzēju savstarpēju uzrādīšanu un izdošanu. 2. § uzdod hercogam turēt ceļus un tiltus labākā kārtībā, atcelt tranzīta muitas un visas nodevas par precēm, ko ved no Rīgas uz Kurzemi un otrādi. 8. un 9. §§ runā par krievu tirgotājiem un strādniekiem, kas apmetušies Kurzemē. 10. § nosaka, kuŗām draudzēm savi produkti jāved uz Rīgu un kuŗas tos var vest arī uz Liepāju un Ventspili. Jaunas ostas ierīkot Kurzemē aizliegts. Pirms šīs konvencijas noslēgšanas hercogs Pēteris sasaucis tā paša gada 10. 2. un 14. 5. ārkārtējus landtāģus, kuŗos atzīts, ka Krievijas prasības apdraud hercogistes jūras tirdzniecību. Hercogs gan sola visu darīt, kas nāksot viņa pilsētām par labu, bet ir spiests piekāpties pret varenās Krievijas prasībām (53 — 1844.).

Par Kurzemes-Vidzemes robežu regulēšanu 1660. g. Olivas miera līgumā bija teikts: „Pie Jaunās [Daugavas] grīvas (tagad sauktas par Daugavgrīvas skansti) jāpieskaita un jāpatur tas, kas atrodas starp Lielupi un jūru, lai no Jaunās grīvas Daugavā un pa to Lielupē ejot, nonāktu uz augšu līdz upei, ko sauc par Slokas upīti, kur atrodas priekšējā skanste (Vorpost Schanze oder Festung) ar dzirnavām, lietojot abus krastus no turienes uz augšu līdz tālākai robežai, kur Klapkalna (?) (Clavern) ciems no pārējiem Tukuma pilskunga ciemiem atšķiras, šī robeža tad aiziet tālāk līdz jūrai. Kas šīs robežas ielokā atrodas, tam jāpieder pie Jaunās grīvas“ (46; 25 — 1785.).

Uz šī apraksta pamata 1783. g. 10./21. 5. robežu komisija novilka jauno Vidzemes-Kurzemes sauszemes robežu no Lāčupes grīvas [aiz Kaŗera ezera] jūrmalā uz lielu Ķemeru mežā atrastu akmeni un no tā uz Lielupes kreiso krastu tai vietā, kur, no dienvidus austrumiem nākdama Rīgas-Kurzemes zemju robeža iznāk Lielupes pretējā, t. i. labajā krastā. No tā laika visa šī zemes josla starp Lielupi un jūru atrauta Kurzemei un pievienota Vidzemei. Jaunā robeža stājās spēkā ar tā paša gada 7./18. 7. Senāta ukazs par šīm Vidzemei piedalītām zemēm iznāca 1783. g. 3./14. 11. Jaunajai [krievu] valdībai Slokas baznīcā zvērēja pilsoņi — vācu, zemnieki —

latviešu dievvārdos. Pēc tam 1784. 8. 1. šinī apgabalā ievada Krievijā pieņemto Jūliana kalendāru jeb veco stilu (25 — 1786.).

18. Rīgas pilsētas zemju robeža ar Slokas apgabalu, kad to 1783. g. no Kurzemes hercogistes pievienoja Krievijai (RA).

Sarakstā par toreiz no Kurzemes pie Krievijas pārnākūšām zemēm, uzrādītas sekošas saimniecības:

Bulduru muiža (Bildringshof) ar krogu un zemniekiem, maksā 120 dālderus rentes. Māju vārdi: Putni, Sviesti, Dūči, Viņķi, Jukani, Spendoļi, muižas krogs, Vēzele [Vēdzeles], Reķi, Lorenči; Dubultu krogs — starpgabals. Pie šīs muižas puslīdz labs egļu mežs.

Nurmuižas starpgabalu zemnieku mājas, von Firksa dzimts piederums: Majoru krogs (Majoren Krug), ciems ar 8 mājām, tāpat augšpusē pie šīs muižas piederīgas zemn. mājas: Krieviņi, Piziķi, Mellužu krogs, Keikari (Keckarn), Keikari [II], Asari, Asari [II], Baļķi, Rieksti.

No hercoga *Ozolu muižas* (Eckendorff) sekošas zemn. mājas un ciemi: Bedres Lorenči, Bedres Miķeļi un Bedres Jēkabi, kuņģiem kļaušas [Slokas] dzirnavās; Sila-Brenči un Saušķu Lorenči — mežsargi; Puriņi, Bišķi; Pļupju Jēkabi un Pļupju Jāni — kļaušas [Slokas] dzirnavās; Janbišķi — kļaušas māc. muižā; Ķezas, Krastiņi — kļaušas dzirnavās; Skrodeļi; 2 Viņķi pie māc. muižas; Jaunzeme mežsargs; 2 Sili — nemaksā; Radziņi — kļaušas māc. muižā; Viņķu Miķeļi un Kapeki — nemaksā.

Kauguru ciemā 9 zvejnieki — zemnieki, 7 iedzīvotāji [māzmaņnieki] maksā 50¹/₄ dālderus. Krogā izkrogē par 350 dālderiem alus un degvīna.

Lapmeža ciems ar 23 zvejniekiem, 1 vācu muitnieku, Lapmeža krogu. Zemnieki maksā 71 dālderi. Krogā izkrogē gadā par 300 dālderiem alus un degvīna.

Ragaciemā no zviedru laikiem lielgabalu partija.

Slokas dzirnavas pieder hercogam; ar 2 gaņģiem. Zāģu dzirnavas pa pusei mūra. Miltu dzirnavas dodot gadā 200 dāldeņu rentes.

Slokas baznīca ar pie tās esošo nometni (Hakelwerk*), kuņā dzīvo sekoši vāci, arī daži zemnieki un valdībai gruntsnaudas maksā:

Neimanis, sedlenieks — maksā 1 $\frac{1}{2}$ dāldeņus.

Grotchens, kalējs — maksā 5 dāldeņus.

Voikofskis, tirgotājs — maksā 3 dāldeņus.

Bušs, tirgotājs — maksā 2 $\frac{1}{2}$ dāldeņus.

Bleijs, ķesteris — maksā — dāldeņus.

Feits, balbieris — maksā 2 $\frac{1}{4}$ dāldeņus.

Dārznieks, kopj zemi — maksā — dāldeņus.

Dannenbergs, stiklinieks — maksā 8 dāldeņus.

Šeichlicha īpašums, pieder medniecības sekretāram Luca-
vam.

Cincius, drēbnieks — maksā 1 dāldeņi.

Kocijs (ZA) Kociņš (VA) brīvs zemnieks — maksā 2 $\frac{1}{2}$
dāldeņus.

Klāvs (ZA) Kļava (VA) dzimts zemnieks — maksā —
dāldeņus.

Silabrencis, Ozolmuižas zemnieks — maksā 4 dāldeņus.

Sils, Ozolmuižas zemnieks — maksā 1 dāldeņi.

Valtera muižiņa.

Braņķu ciems.

Lūkuma ciems [Pavasaru muiža] (ZA, VA).

Valdības *muītņīca* un *zvejas uzraugs* [„Celmi“ iepretī Gātsgalam].

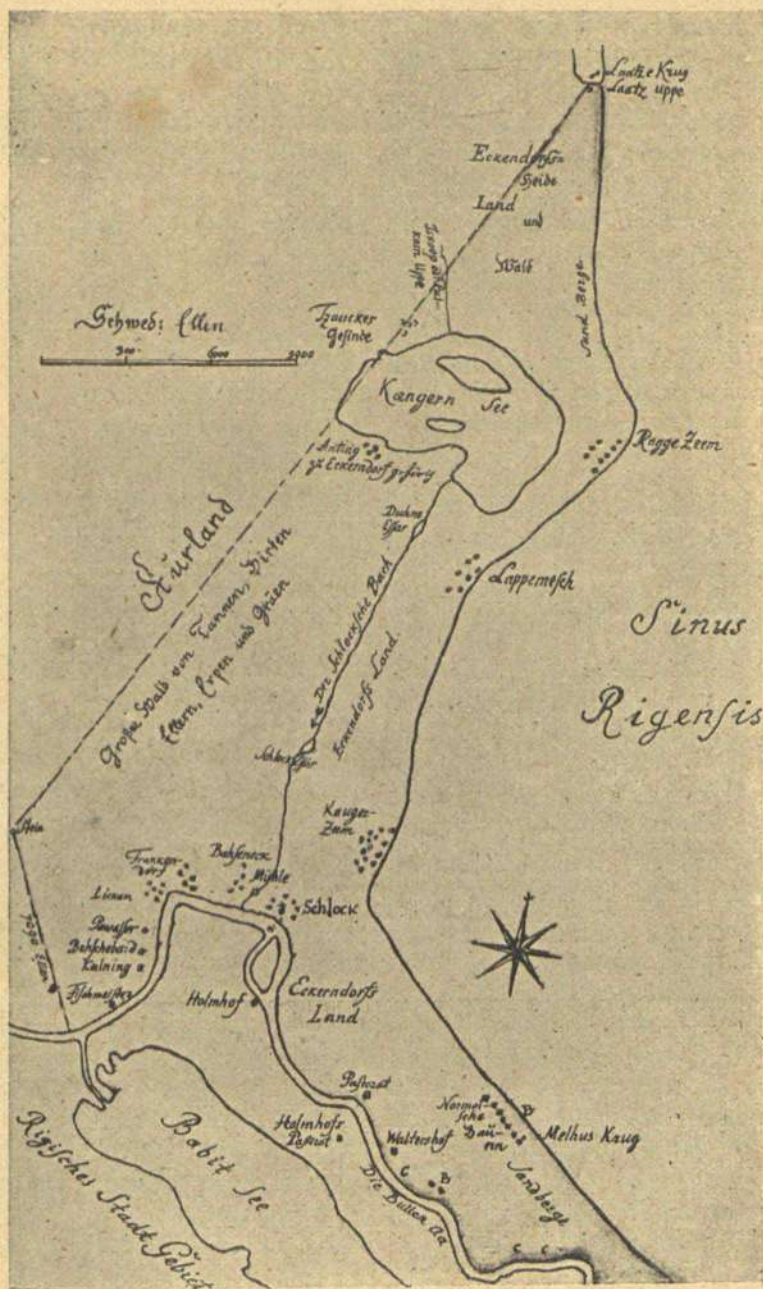
Ar šīm zemēm no Kurzemes pie Vidzemes pārnāca 1538 iedzīvotāji, no kuriem Slokas nometnē dzīvoja 77 (ZA).

Izbeidzoties te hercogistei un pārejot šim apgabalam pie Krievijas, 1785. g. 9. 10. noteica Slokas mācītājam algu naudā līdz tam no Ozolmuižas ik gadus saņemto 30 pūru katras labības, 20 poļu floriņu un 10 ceturtdaļas [mucas] reņģu vietā. Mācītāja uzturēšanu tagad uzlika zemniekiem: draudzes 113 lielām jeb pilnām mājām katrai pa $\frac{1}{2}$ Rd., 42 mazām pa $\frac{1}{4}$ Rd. katrai (VA).

*) Hakelwerk = nometne — iežogoti un apbūvēti zemes gabaliņi (bez pārvaldes).

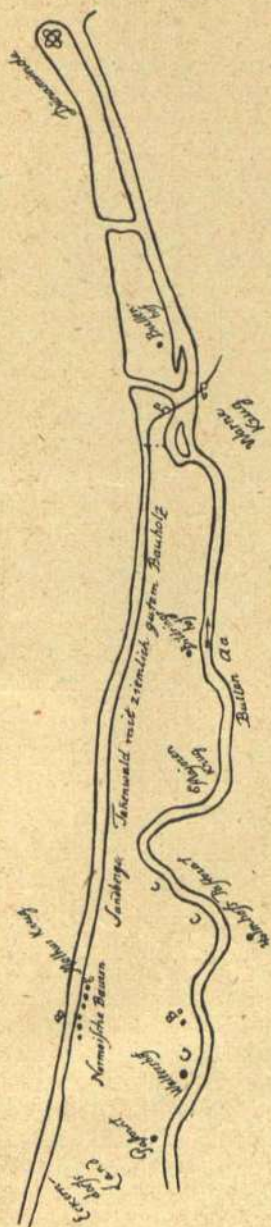
Flecken = miests (ar pārvaldi un ielām).

Marktflecken = tirdzniecības miests (ar tirgus tiesībām).

19. 1783. g. no Kurzemes hercogistes atdalīta Slokas apgabala rietumu daļa. Broces zīmējums.

E. Vecie satiksmes ceļi.

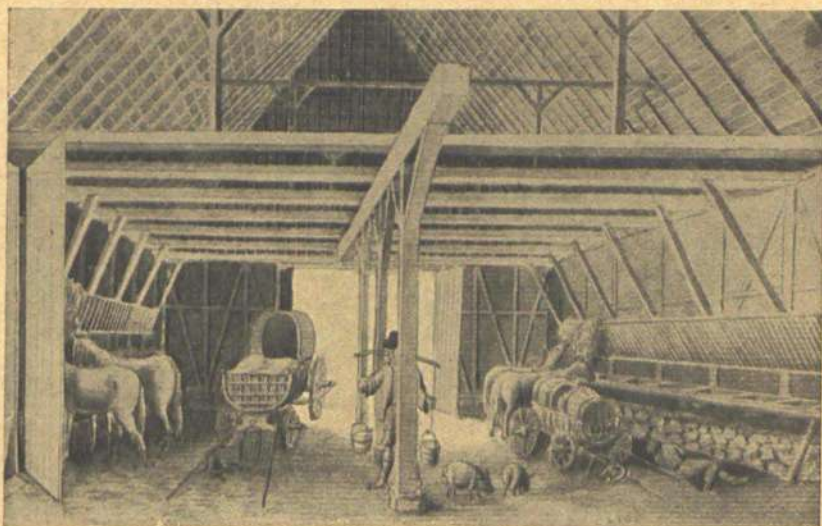
20. 1783. g. no Kurzemes hercogistes atdalīta Slokas apgabala austrumu daļa. Broces zīmējums.

13. g. simtenī, iespējoties vāciem Baltijā, vēlāk iekarojot un dalot zemi, būvējot pilis, dibinot pilsētas un muižas, satiksmei tika izmeklēti vispirms ūdens ceļi un zemes sausākās vietas. Nodibinoties Rīgai, tās iedzīvotāju un ordeņa ļaužu sauszemes satiksme ar Vāciju nevarēja notikt tiešā virzienā caur staigno Zemgales purvu un tīreļu apgabalu, kur vēl nebija nekādu ceļu. Tīri dabīgi tai bija jāvirzās gar sausāko un cietāko Kurzemes jūrmalu, „pār Babāti“. Tā toreiz sauca Babītes ezeru ar tam katrā pusē tagad esošām Salas un Piņķu draudzēm, kuŗas vēl līdz 1753. g. skaitījās kā viena kopīga Babītes draudze. Pats pirmais sauszemes ceļš no Rīgas uz Vāciju toreiz gājīs jūrmalas pusē gar Spilvi, tad pa Lielupes labo krastu (vidējo kāpu) uz tag. Slokas-Kauguru apvidu, no turienes gar jūrmalu uz Tukuma apvidu un tad pa sausākām vietām tālāk. Pār Lielupi pie tam pāri cēlās apm. 2 m dziļajā Jāņaraga sēklī, kas kādu kilometru augšpus tag. Slokas. No šejienes varēja būt arī ērta ūdensceļa satiksme ar Jelgavu. Tāpēc te kā ceļu jūtīs bijusi arī baznīca un krogs.

Arī pēc vecām Rīgas pilsētas kartēm redzams (sk. 5. ilustr.), ka vecais Babates ceļš vēl 1691./1693. g. turējies gar Lielupes krastu un aizvedis uz Jāņaragu. Šo veco ceļu pēdas pa Salas mežiem vēl šur, tur saskatāmas, bet vietām tagad upē iegāztas.

Vēlāk Lielupes krasta, „Babates kara ceļa“ vietā sāka lietot līdzeno, cieto jūras plūdmali, sākot no Buļļu muižas, kur Lielupei pāri cēlās ar postu.

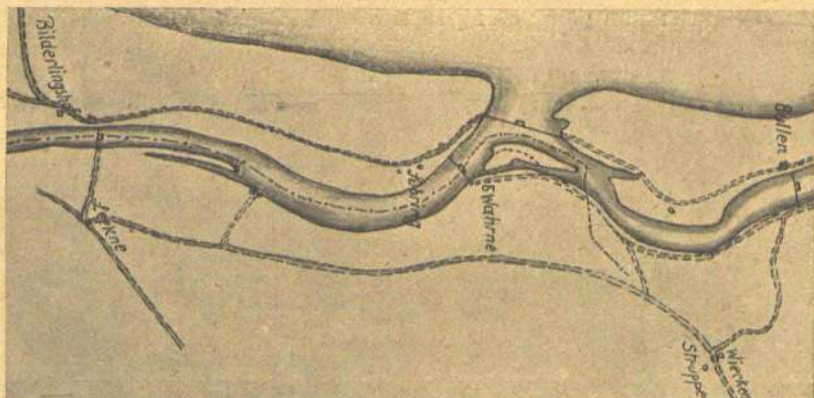
1568. g. 6. 5. starp hercogu Ketleru un viņa muižniekiem noslēgtā vienošanās aktā teikts, ka ceļi Kurzemē brīvi visiem ceļotājiem, pie tiem jābūvē krogi, mājas un iebraucamās vietas.

21. Kroga stedele, kādas pie lielākiem krogiem pa laikam bija 2: viena „lielā“, otra „vācu“. Broces zīmējums 1795. g.

„Vecais ceļš uz Prūšiem caur Kurzemi — nekāds jauns plosts pār Lielupi (auf der Bulderita) lai vairs nebūtu, bet lai tiktu turēts tikai vienīgais Buļļos“ (14). Arī vēlākās pavēlēs noteikts, ka visai labības un citu lauksaimniecības ražojumu vešanai no Kurzemes, tāpat katrai ceļošanai uz Kurzemi un atpakaļ jānotiek vienīgi pār Buļļu postu. Buļļu muiža šīs savas tiesības arī cieši sargāja. 1776. g. tā sūdz Salas muižkungu Valteri, ka tas no Kurzemes uz Rīgas pusi ceļot ar postu un laivām pār Lielupi visādus ceļotājus; lūdz to noliegt un sodīt Valteri ar 100 zelta guldeņiem. Vidzemes ģenerālgubernātors pāri celšanu arī noliedz un atgādina savu 1738. g. pavēli, pēc kuras no tiem, kas cēlušies pāri citur, kā Buļļu plostā, iekasējama šim par labu plostā nauda un vainīgie sodāmi. Gar Lielupi dzīvojošiem pilsoņiem un zemniekiem, kas ceļotājus ceļ pāri neatļautās vietās, vai noved pa upi līdz Rīgai, atņemamas laivas un sacērtamas (RA).

Ar bargiem līdzekļiem tā tika uzturētas Buļļu m. privilēģijas, neskatoties pat uz to, ka ar jaunas Lielupes grīvas rašanos 1758. g. bija jāceļas pāri divās vietās: pār Buļupi un jauno Lielupes grīvu.

22. Plostu vietas 1832. g.: 1) vecā pie Buļļu m., 2) pār grīvu, 3) pie Vārnas kroga, 4) jaunā pie Bulduru m., ierīkota 1825. g. (RA).

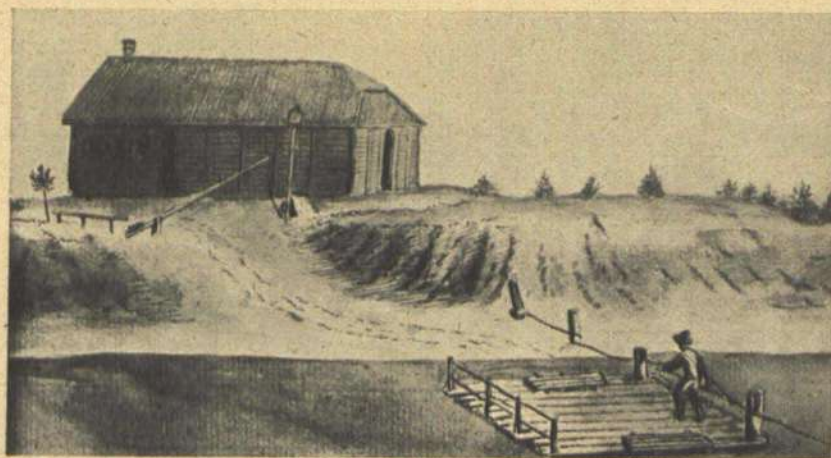
Toreizējo ceļu pēdas kreisā Lielupes krasta mežā saskatāmas vēl tagad, cik tālu tās nav apsegusi ceļojošā Buļļu kāpa.

23. 1 — Vecā Rīgas ceļa pēdas Buļļos; 2 — ceļojošā kāpa. 1931. g. uzņ.

Šis veco ceļu pēdas vairāk saskatāmas Buļļu mežā un Edinburgas parkā, bet tālākā Jūrmalas pilsētas daļā tagad reti kur manāmas: tās iznīcinātas, izdodot mežus gruntsgabalos.

Lai izvairītos no divreizējas pāri celšanās, Buļupē pie Buļļu muižas un Lielupes jaunajā grīvā, un lai apietu neiespējamo pāri tikšanu pār ceļojošām kāpām, kas bija radušās Lielupes grīvas abās pusēs, Buļļu muiža pārcēla savu plotu jaunā vietā, uz Vārnas krogu. Pretī tam Lielupes kreisā krastā pie pašas Bulduru robežas, ceļojošās kāpas pakājē uzbūvēja Plostu krogu.

24. Plosts pie Vārnas kroga. Broces zīmējums 1816. g.

Kaut gan ceļotājiem cieši bija noliegts pārgādāt mantas un pārcelties pār Lielupi citur, kā Buļļu plostā, tomēr tas noticis. 1843. g. Vendts raksta, ka 50—80 gadus atpakaļ, tā tad hercogu laikos, te upenieki nodarbojušies ar kontrabandas tirdzniecību un šis laiks tiem teikās atspīdot kā zelta laiks (53).

F. Zveja.

Vienā pusē jūra, otrā Babītes ezers, vidū Lielupe vilināja uz zveju kā jūrmalniekus tā upeniekus. Attiecības starp Rīgas pilsētas un bīskapa, vēlāk hercogu, zvejas tiesībām, bija noteiktas jau 1225. g. pāvesta legāta Modenas Vilhelma lēmumā, sakarā ar bīskapa Lamberta strīdu ar Rīgas pilsētu par zemju robežām. Pēc šī lēmuma zveja Babatē palika bīskapa un Rīgas ļaudīm kopēja (53—1818.). Kā jau pa laikam kopu lietās,

tā Babates kopzvejā starp abu kungu ļaudīm bijuši strīdi. Vienošanās aktā, ko 1636. g. slēdzis Kurzemes hercogs Frīdrihs ar Rīgas pilsētu Pukstu ciemā, „lai sekmētu labas kaimiņu attiecības“, 44 punktos sakopotī noteikumi par zvejošanu Gātī un Lielupē (Spunupes toreiz vēl nebija). Pēc tiem ar kūriem abu kungu ļaudīm bija atļauts zvejot pārmaiņus: vienu gadu Vidus un Tēva Gātī, otru — Apses, Zirga un Putras Gātī, pie kam nomu maksā katrs savam kungam. Mazajā Gātī un Pērkonu Grāvī rīdziniekiem vien tiesības zvejot, likt te 40 katicas, ne tuvāk kā 15—20 asis no pārējām. Likt kūrus ārpus Gātīm un zvejot pa naktīm jau no seniem laikiem bijis galīgi noliegts. Vasarā kūru zveja nav bijusi atļauta ne ezerā, ne Gātīs, ne lielajā upē. Ar ziemas kūriem zvejot pieļauts tik tā, lai spārni vērsti uz upes, bet ne ezera pusi, t. i. ezerā kāpjot, bet ne ārā krītošo zivju ķeršanai. Pēc ledus iziešanas drīkstēja zvejot tikai ar vadiem, ne kūriem, „lai zivīm būtu brīva eja“. Lielupē rudens zvejas atļautas abēju kungu [Rīgas rātes un Kurzemes hercoga] apakšniekiem, izņemot laiku no Labrenčiem līdz Miķeļiem jeb Sīman-Jūda dienai, kad sākās purgāšanas laiks. Nodeva par vadus un purgas zveju Lielupē no Daugavgrīvas līdz Kalnciemam abu upes krastu ļaudīm bija jādod Rīgai, tālāk uz augšu — hercogam. Vadus nedrīkstēja būt garāks par 88 asīm. Pārākais jānogriež, un vainīgie jā-soda. Ar metamiem tīkliem zvejot bija noliegts kā Gātīs tā ezerā. No zušu un raudu vadus loma katram zvejniekam puse bija jādod savam kungam, bet galvenās zivis: lidakas, plauži, ālantī nācās kungam vien. Zveju uzraudzīja un kunga daļu priekš Rīgas pilsētas saņēma Salas muiža, priekš hercoga — muitnīca Celmos, Lielupes kreisā krastā, iepretī Gātij (Broce RA).

Augšējie zvejas noteikumi paredzēja nevien zvejas un nodevu regulēšanu, bet tevišķi zivju taupīšanu. Tāpēc toreiz ar maz spaiļes zvejoja daudz zivju. Kārtīgu zveju traucējuši malu zvejnieki. Tā 1699. g. Rīgas pilsētas mērnieks Tolks ziņo rātei, ka zvejā neesot kārtības. Naktīs Babītī ugunojot, kas galīgi noliedzams. Ieteic turēt zvejas uzraugu „fišmeistaru“. Ap 18. g. s. vidu rāte skata cauri vairākas sūdzības par neatļautu nakts zveju ezerā „ar vieglām gondolēm“ [pēļiem] un katicām, kas noliegts. Bullu m. sūdzas, ka salenieki zvejo viņas lomos, bet šie pierāda, ka jau vecos laikos tiem bijis brīv braukt purgāt pat līdz Mangaļiem (RA).

Slokas apvidum pārejot 1783. g. no Kurzemes pie Vidzemes, Pavasaru muižas īpašnieks, atsaukdamies uz hercoga 1670. g. rezolūciju, prasa sev tiesības uz zveju Babītī. Rīga aprāda, ka dalība zvejā te bijusi tik sevišķas labvēlības parādīšana hercogam, kāpēc prasību noraida. 1784. g. 2. 1. agrā-

25. Gāts ieteka no Lielupes Babītes ezerā. Broces zīm. ap 1800. g.

kās hercoga tiesības uz zveju Gāti un Babīti krievu valdība izīrēja Salas un Piņķu arendātoriem par 60 Ad. Ar ķeizara 1840. g. 14. 11. ukazu tās ieskaitīja pareizticīgo Rīgas arhibīskapa algā. Vēlāk Rīgas pilsēta atpirka no valsts šīs tiesības un tagad valda viena par šiem zvejiem.

Katicas tagad maz pazīstamas, bet gadus 50 atpakaļ Babīti ar tām bija galvenā zveja, jo seklos, apm. 1 metru dziļos ūdeņos, kādu vietu šai ezerā daudz, zvejošana ar tādu, no stipriem skaliem taisītu spaili, kas nav jāžāvē, nedz jālāpa, ir parocīga. Kamēr tautā tikumi bija svēti un cita mantu aiztikt turēja par grēku, arī katicu zveja bija izdevīga. Bet kad malu zvejnieki tās slepus sāka izzvejot, zveja ar šo spaili izbeidzās.

Teika stāsta, ka tagadējā Babītes ezera vietā bijušas plašas ganības, kur Babīte ganījusi lopus. Kādā jaukā dienā pa gaisu laidies ezers kā melns mākonis. Gane gan dziedājusi:

Aizej, lietīņ, šņākdams, krākdams,
Kur tie melnie ļautiņi dzīvo.
Dubļos viņi mazgājas,
Vircā viņi skalojas.

Dziedāšana nelīdzējusi. Ezers nogāzies un noslīcinājās Babīti ar visiem lopiem. No tam ezeram nosaukums: Babīte.

Bīlenšteins atvasina vārdu „Babat“ no „bāba“ = veca sieva.

IV. Rīgas Jūrmala no 1783.—1844. g.

A. Vietējie iedzīvotāji un nodarbošanās.

Pa laikam krievu rekrūši un arī Vidzemes zemnieki bēguši pār robežu uz Kurzemes hercogisti un turienieši atkal uz Vidzemi. Rīgas rātes muižu revīziju protokolos bieži minēts par uz Kurzemi aizbēgušiem un no turienes šē atbēgušiem dzimtsļaudīm. Tādēļ 1783. g. robežu konvencijā bija arī noruna par tādu pārbēdzēju izdošanu, pēc kam no Rīgas garnizona kāds majors sūtīts šīs lietas izmeklēt. Kurzemē tas atradis daudz krievu un pārbēdzēju no Vidzemes, kurus sūtīja atpakaļ. To skaits sniedzās tūkstošos. Kāds kurzemnieks visu savu muižu bijis apgādājis ar bēgļiem un lūdzis, lai par noteiktu gadskārtēju nodevu tam ļaujot tos paturēt. Bēgļu lietu izšķiršanai iecēla sevišķu komisiju (53 — 1844; 25 — 1785).

12 gadus pēc Slokas apvidus pievienošanas Krievijai, proti 1795. g. 17./28. 3. Kurzemes pēdējais hercogs Pēteris nodeva savu hercogisti Krievijas „nemirstīgās ķeizarienes Katrīnes II. nemirstīgajam scepterim“, motivēdams šo aktu ar „riebīgo poļu dumpi, kas galīgi iznīcinājis poļu valsti, caur ko izbeigušās arī hercogistes lēņu attiecības ar Poliju“. Atteikdamies no troņa, hercogs saņēma no Krievijas pensiju, hercogiene atraitnes daļu un bez tam 2 miljonus rubļu par lēņu tiesībām un personīgiem īpašumiem, pie kādiem skaitījās arī Slokas [Lapmeža] muiža.

Ar visas Kurzemes pievienošanu Krievijai, 1783. g. novilkta hercogistes — Krievijas robeža nu tapa par Kurzemes-Vidzemes guberņu robežu Slokas apvidū un no tā laika te novērstas visas agrākās satiksmes grūtības. Mazā Slokas noņemne, ar 1785. g. ukazu padarīta par miestu-posādu, sāka attīstīties kā pieturas punkts Tukuma-Talsu apvidus satiksmei ar Rīgu. Pie Slokas toreiz ierīkoja postu pār Lielupi un nu taisnākais ceļš uz Rīgu novērsās no jūras malas uz Buļļiem, bet gāja pa vecā „Babates kara ceļa“ pēdām Lielupes labajā krastā.

Ierašas un valodas starpība starp agrāko Rīgas zemju un bij. hercogu valsts ļaudīm maz manāma; tikai katrā vietā dažus vārdus izrunāja savādi. Tā jūrmalnieki vārdos: „reņģīte, saulīte“ un t. l. lietoja īso i, kamēr pārupnieki gaŗo. Šiem tagad pievienojušies arī jūrmalnieki.

26. Lielupes lejasgals pēc grāfa Mellina 1791. g. kartes.

Pēc Slokas mācītāja Rozenberga apliecības 1795. g. 24. 5. šai draudzē iedzīvotāju bijis:

	Garīdznieki				Pilsņņi				Dzimsļaudis			
	Vīrieši		Sievietes		Vīrieši		Sievietes		Vīrieši		Sievietes	
	pieauguši	bērni	pieauguši	bērni	pieauguši	bērni	pieauguši	bērni	pieauguši	bērni	pieauguši	bērni
1. Slokas muižā	—	—	—	—	2	—	3	—	304	322	300	179
2. Slokas miestinā	—	—	—	—	25	8	22	15	24	9	26	8
3. Mācītāja muižā	1	—	1	3	—	—	—	—	26	13	22	9
4. Bulduros	—	—	—	—	1	—	1	—	62	24	49	39
5. Pavasaros*)	—	—	—	—	3	—	4	—	95	65	89	62
6. Valterī	—	—	—	—	3	—	3	—	—	—	—	—
7. Majorkrogā	—	—	—	—	—	2	1	—	59	27	53	34
8. Mežniecībā	—	—	—	—	1	—	3	—	—	—	—	—
	1	—	1	3	35	10	37	15	570	460	539	331

Muižnieka nav neviena.

(VA)

Slokas draudzes revīzijas listēs, sākot ar 1775. g. minētas visas apdzīvotās mājas un sarakstīti visi iedzīvotāji. Toreiz zemnieku māju apdzīvotājiem uzvārdu nav bijis, tāpēc atzīmēti tikai priekšvārdi un attiecības pret mājas saimnieku: tēvs, sieva, dēls, kalps, piedzīvotājs un t. t. Tikai 1826. g. revīzijas listēs pirmo reizi sastopami ģimeņu vārdi jeb uzvārdi. Vidzemē tos deva sākot ar brīvlaišanu, t. i. no 1819. g.

Te seko izvilkumi no 1826. g. revīzijas listēm, pie kam katram numuram sekojošais pirmais vārds ir mājas nosaukums, pēc tā nāk mājas saimnieka un tad viņas citu apdzīvotāju uzvārdi. Kur vienās mājās vairāki saimnieki, tur tie apzīmēti romiešu cipariem. Mājas ar mazāk kā 10 dvēselēm bijis retums; parasti katrā 10 līdz 20, pat 30 dvēseles.

Bulduri.

1811. g. 186 iedzīvotāji, 1816. g. — 189, 1826. g. — 193, 1858. g. — 207.

Muižā ģimenes: Fišermanis, Brūns, Ciekurs, Belte, Jukums, Bērziņš, Ozoliņš, Roga, Kalniņš, Brākmanis.

1. Putniņi — Borks; 2. Sviestiņi — Āķis; 3. Klaves (1850. = Klauvas) — Jakobsons, Belte, Ozoliņš; 4. Viņķi — Zivtiņš, Upancis, Lapiņš; 5. Jukumi — Lapiņš, Priede, Krūze, Ciekurs, Alksnis (vēlāk saukts Milleris); 6. Spendele — Fišermanis, Kiņka; 7. Asmaņi — Dumpis, Amo-

*) [Laikam kopā ar Braņķu ciemu].

liņš, Jukums, Fišermanis, Borks; 8. Reķi — Jakobsons, Frišs; 9. Dūci — Berks, Kalniņš, Skulte; 10. Pūces — Fridriks, Lapīņš, Peša. Pēteris Saļiņš un Jānis Muskars 1832. g. ienākuši no Salaces.

Majori.

1795. g. revīzijas listes sastādījis Slokas skolotājs Rude, kā „Majoren Krug“ īpašnieka Kārļa Levina v. Firkša divu ciemu, Vildenes [Majori] un šauše [Melluži-Asari], pilnvarnieks. 1816. g. listes sastādījis „Majoren Krug Gut“ arendātors J. F. Šraders. Tad muižas īpašnieks bijis valsts maršals Fridriķis v. Firkss. 1826. g. tās sastādījis muižas „Majorenhof“ pārvaldnieks K. Getliņš, 1850. g. — pagasta skrīveris F. Lecis.

1816. g. iedzīvotāju 114, 1826. g. — 202, 1858. g. — 220.

a. Vildenes ciems [šis nosaukums tikai 1795. g. listēs].

Ķēči („Koetze“) [Ķieči?] tikai 1795. g. listē. 1. Melderi jeb Riekstiņi — Legzdīņš; 2. Zundas — Dīķis; 3. Asari — I Bērziņš, II Vimba; 4. Sostiņi — Bērziņš; 5. Ķeikari (1795. g. „Keikurre“); 6. Buļļi — I Rungainis, II Abramsons, ienācējs no Salaces; 7. Brūveri — I Jansons, II Liekniņš; 8. Baloži — Balodis; 9. Siliņi 1795. g. nav, 1850. g. — Dīķis; 10. Liekniņi — 1850. g. — Balodis.

b. šauše ciems [minēts tikai 1795. g. listēs].

11. Riekstiņi — I Legzdīņš, II Zēbergis, Bāte; 12. Balķi — I Balķis, II Biga [Bija]; 13. Liel-Asari — Rozenbergs, Zēbergs, Dīķis; Maz-Asari — I Biga, II Brākmanis, Legzdīņš; 15. Ķeikaru (1795. g. „Kai-kurre“) Kristi — I švarcis, II Balodis, Taubalds; 16. Ķeikaru Ermani jeb Brūveri — Legzda; 17. Krieviņi — I Miķelsons, II Brākmanis; 18. Piziki — Dumpis. 1837. g. te no Salaces ienācis Sīmanis Bite.

Valteris (Valtershof).

1795. g. revīzijas listē īpašnieks J. M. Ulmanis raksta, ka agrākais īpašnieks Joh. Gotfr. Valteris muižu tam 1785. g. pārdevis. Apdzīvojušas to 1795. g. 6 personas: muižas īpašnieks, melderis un vēl 2 vācu ļaudis, 2 brīvi latvieši. 1816. g. iedzīvotāju 7, 1826. g. — 8; 1858. g. — 14.

Slokas muiža.

1795. g. „Gut Amtshof Schlock“ revīzijas listes sastādījis G. H. Bēkmanis, šis pašas kroņa muižas skrīveris. Muižā dzīvo 5 personas (Bēkmaņa ģimene), mežniecībā 4 (Raab), dzirnavās 8 (Held); Ragaciemā 132 v., 116 s.; Lapmežā 172 v., 142 s.; Bāženiekos 82 v., 77 s.; Kaugurēs 167 v., 178 s.; dzirnavās 5. Pavisam 1088. Kursīvie māju vārdi sarakstos minēti jau ap 1700. g.

a. Ragaciems.

1. Skumpji — Bumbieris; 2. Čauku Mežsargi — Bērzkalns; 3. Čauku Mūzikanti — Dumpis, Julse, Briģis, Fišeris; 4. Čauku Indriķi — Kalacis, Videmanis, Dobeļe, Dobums, Plostiņš; 5. Dzirkalji — Dzirkalis, Skulte, Vitols, Narne, Berks; 6. Kaičumi — Ķisis; 7. Antiņi — Rungainis, Bube, Narne; 8. Purmaļi — Mauriņš; 9. Buntiņi — Kaune, Kleimanis; 10. Tēraudi — Tērauds, Egle; 11. Skadiņi — Pildiņš, Apse; 12. Raga Muižnieki — Vitols, Tunermanis; 13. Ķiris — Lūsa, Jansons, Bērziņš, Veidneris; 14. Kauķi — I Renga, II Strupis, Kalpiņš; 15. Zūkuri — Zellītis; 16. Mikāti — Piķis, Vitols; 17. Jaunzemnieki — Jansons, Veitneris; 18. Kalniņi — Sils, Kleimanis; 19. Starpiņi — Soke; 20. Līči — Tamsts, Gunsts, Slūne, Narne; 21. Bērziņi — Pelcis, Galanderis, Egle. Šai ciemā 243 iedzīvotāji (1826.).

b. Lapmeža ciems.

1. Paegles — Kadīķis, Kalpiņš; 2. Ruļļi, Pētersons; 3. *Pikstnieki* — Mengēlsons, Kanne, Fernaus, Strupis, Apse; 4. *Bertrumi* — Ozols, Priede; 5. *Bimba* — Ozoliņš, Stūls; 6. Stūri — Pakšķis; 7. Rikše — Taurits; 8. *Bigauzi* — štūls, Strazdiņš, Plostiņš; 9. Peišes — Ķigulis, Stabiņš; 10. Siliņi — Vaka, Fišeris; 11. Kalniņi — Liepa; 12. Mulnieki — Smilte, Saude; 13. Rumbiņas — Labits; 14. Lielkājas — Muižulis; 15. *Borkani* — Meijers; 16. *Tātiņas* — Apse; 17. *Bundžas* — Legzdiņš, Balodis, Buša, Apse, Meijers; 18. Amoliņi — Āboliņš, Egle; 19. *Ķipji* — Indriķsons, Lapiņš; 20. Kalntomi — Purkalns, Kalnpurs; 21. *Stakeri* — Miķelsons, Legzda; 22. Tampas — Dumburs, Zutis; 23. Reķi — Rūdulis, Bērziņš; 24. Svincis — Kīsulis; 25. *Gaiķi* — Legzdiņš; 26. Baibes — Fišeris, Zanders; 27. *Tilmaņi* — Bitners, Kļava; 28. Bārdiņas — Brīģis; 29. Jomas — Umse; 30. Krūmiņi — Viļumsons, Kramiņš; 31. Ķīri — Skudra. Šīnī ciemā 370 iedzīvotāji (1826.).

c. Bāžu ciems

1. Bāži — Rizga, Skulte; 2. Beltes Kaspari — Gunsts, Emsiņš, Simsons, Skadiņš; 3. Akmeņbeltes Davidi — Steinbelte; 4. Akmeņbeltes Jēkabi — Strazdiņš, Kārklīņš; 5. Celmi — Bišķis, Bērziņš; 6. Ramiņu Andreji — Garoza, Korsts; 7. Ramiņu Kaspari — Remeika, Rambergs, Āmarnieks; 8. Mežbeltes — Feisaks, Spiriņš; 9. Mežbeltes — Mežulis, Valdmanis; 10. Ķemeris — Valdmanis, Veismanis, Dobelums (39 iedzīvotāji); Bāžu Jēkabi — Biģe; 12. Kalēji — Ramanovskis; 13. Odiņi — Šmēls, Pinne. Šīnī ciemā 198 iedzīvotāji (1826.).

d. Kauguru ciems.

1. Kaugures — Vagulis, Julse; 2. Kaspar Bedres [agrāki Bedres Lorencis jeb Kāpas Bedre] — Kāpa, Kļape, Pulpe; 3. Jomas Bedre [agr. Bedres Miķelis] — Dubults, 1851. g. te no Salas pag. atnācis Kārlis un Lorencis Ūdrs un Jakobs Izaks; 4. Sila Bedre [agr. Bedres Jēkabs] — Kamerovskis, 1851. g. te atnāk Kristis Pērkons no Salas, 1855. g. Andr. Brakmanis no Majoriem; 5. Sila Lorencis — Mežulis, Spruksts, Krastiņš; 6. Gariņi [tag. Dubultu koku fabr.] — Mežagals, saukts Voldenburgs; 7. Puri — Paizums, 1850. g. arī Legzdiņš, Ramiņš; 8. Saušķi — Brambergis; 9. Bišķi — starp 1850.—1858. g. Slokas mežniecībai pievienoti; 10. Upes Pļupji — Priede, Filipsons (Philipson); 11. Kalna Pļupji — Strauts, vēlāk saukts Strauss, Pušķis, Dreimanis; 12. Ķezu Kaspari — Veinbergs, Berks; 13. Ķezu Andreji — Jakobsons, Dumpis; 14. Bevalte — Fišeris; 15. Jaunzemes [neapdzīvots] — Pinne †; 16. Sila Brenči — Fišeris; 17. Viņķi — Vitols, Kubze; 18. Kāpnieki — Kalpiņš, Daļbiņš; 19. Stintes — Renģe, Dobels, Viķe; 20. Rempes — Raģis; 21. Nariņi — Sembušs, Mengēlsons, Adienis, Smiltiņš; 22. Vidukļi — Feizaks; 23. Zvirgzdi — Gerliņš; 24. Dambja Vidukļi — Dambis; 25. Līpatas — Pauga, Boitmanis; 26. Velmeri — Lasis, Lapiņš; 27. Bauskas — Krastiņš, Bauze; 28. Galiņi — Strauss; 29. Puriņi — Zālīte; 30. Ķieči — Alberts; 31. Boze — Strazdiņš, Mežulis; 32. Bērzu Velmeris — Birķis; 33. Bērziņi — Bērziņš; 34. Kāpnieki — Zālīte; 35. Ozoliņi — Ditriķis, Dubults; 36. Kazaki — Freimanis; 37. Adami — Irbenieks. Kopā 349 iedzīvotāji (1826.).

No augšējām Kauguru ciema mājām tagadējās Jūrmalas pilsētas teritorijā atradās tās, kas apzīmētas ar 2—16, pārējās tagad pievienotas Slokas pilsētai.

Slokas mācītāja muiža.

1. Janbišķi — Berke, Pekne; 2. Viņķi — Ozoliņš, Spuris, Vinkmanis; 3. Radziņi — Lasis; 4. Rādziņi — Vinkmanis, Jansons, Krastiņš;

5. Pļavpāvuls [pēc 1816. g.] — Paulmanis, Bērziņš, Kikmanis. Pavisam 73 iedzīvotāji (1826.).

Braņķu ciems (Privat-Gut Frankendorf).

Muižas ļaudis — Veics; 1. Kamergrauži I — Krauze, Veics, Plāte; 2. Kamergrauži II — Krauze, Priede; 3. Bērza Krūtaini — Birks; 4. Upes Krūtaini — Kronbergs; 5. Kaulnieki — Bute; 6. Tisiņi — Tizenbergs; 7. Skrubji — Steinbriks, Ozoliņš; 8. Ciņi — I Himpels, II Cinis, Dālis; 9. Remesi — Veics, Pukste; 10. Starpīņi — Starpa, Ozoliņš, Breitmanis. Pavisam 102 iedzīvotāji (1826. g.). Parakstījis īpašnieka barona Ungern-Sternberga vārdā Grothuss.

27. Braņķu ciems, raugoties no Salas Jāņaraga. Broces 1807. g. zīm. Braņķu ciemieši ražo daudz dārza precis: pētersīļus, kāpostus, burkānus un sevišķi putras āboļus (ķirbjus). (Broce 1807. g.).

Pavasarnieki (das Gut Pawaßern).

Pēc 1816. g. saraksta muižā 77 cilvēki, vairāki amatnieki. 1812. g. kaŗa laikā vien pieklīduši 14 vīrieši, 5 sievietes.

1. Kalniņu ciems (54 iedzīvotāji).

1. Jaunzemes — Neilands, Lūsis; 2. Spriži — Krūza (1816. g. brīvļaudis); 3. Piziķi — Hetelmanis, Blusa, Krastiņš, Krūmiņš; 4. Kalniņi jeb Klinkas — I Kalniņš, II Skadiņš, Blusa, Dālis.

2. Biezbārzu ciems (32 iedzīvotāji).

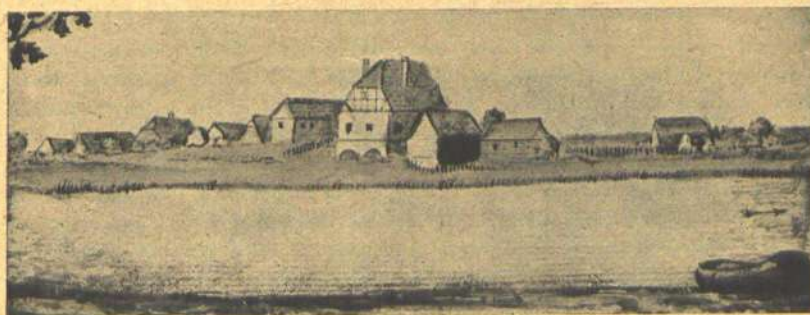
5. Teņi — Jakobsons, Mangalis; 6. Biezbārzi (1816. g. brīvļaudis, pie Slokas pierakstīti); 7. Dribas — Lemkens, Lemkens, Blusa, Lūsa.

3. Likumciems (152 iedzīvotāji).

8. Galasaus — I Zeilenbergs, II Bute, Fišers; 9. Sile — Mednis; 10. Lestes — Bute, Ozoliņš, Pauls; 11. Zantes — Jaunzeme, Strupis, Stūre; 12. Dirbes — Ābele, Pelpauts, Mangalis; 13. Pāvuli — I Strazdiņš, II Pauls; 14. Mezsargi — Balodis, Dālis; 15. Mezsargi — Berka, Meiņa, Neilands (VA).

Par toreizējiem apstākļiem un ļaužu nodarbošanos Slokas māc. Rozenbergs 1813. g. raksta (SLD):

Kādreiz pie Ozolmuižas piederējušo, tagadējo kroņa ciemu kļaušas bija Kalnciema [Klīves m.] kalķu dedzinātavā. Lieļākai daļai ir zeme, bet dabūt varētu to visi, ja tikai gribētu izmantot mēslus, ko viņu dzīvokļu tuvumā jūra pārpilnam izmet. Daudzi bāženieki, kaugurnieki un tā sauktie lejenieki sākuši to darīt jau pirms vairāk gadiem un tagad tapuši pārtikuši. Šie kroņa zemnieki pārtiek no zvejas jūrā un apkārtnējos, zivju bagātajos ūdeņos, no tirgošanās ar labību, miltiem un dārzājiem. Viņiem visiem ir pļavas, sevišķi lapmežniekiem pat tik daudz, ka citas paliek nepļautas. Pie Kaņiera ezera dzīvojošie vēl bauda priekšrocību griezt daudz niedru, ko tie Kurzemē pārdod. Kad, neskatoties uz to, daudzi ir nabagi, tad paši vainīgi, jo neizmanto tās priekšrocības, kādas tiem dotas, ir visai kūtri, pārmērīgi dzērāji un atlikumu izlieto priekš greznošanās, dārgiem dzērieniem un lieliem mielastiem savās dzīrēs. Tā kā kļaušu tiem maz un brīva laika daudz, tad tas viņus pamudina uz daudz pārgalvībām, par ko viņu priekšnieks, muižas skrīveris Pernica Lapmežā, vislabāki zin stāstīt. Tīrgus miestīnš Sloka sastāv no 20 mājām, kurās ieskaitītas 3 zemnieku mājas. Visi pilsoņi, izņemot divus, tur nabagi. Nevien šiem iedzīvotājiem, bet visam miestīnam un apvidum daudz būtu līdzēts, ja te, starp divām galvenām pilsētām, Rīgu un Jelgavu, nodibinātu fabrikas un austuves. Nepieciešami būtu nobeigt jau iesākto dambi uz Liepmežu un tam pretī izcirst ceļu no Kurzemes [vēlāko Slokas-Tukuma lielceļu].“

28. Slokas dzirnavas ar Bāžu ciemu 1807. g. Broces zīm.

Bāžu c. turīgi zemnieki, kam zemes nav daudz, audzina dārza saknes, ko ved uz Rīgu un Jelgavu, bez tam tirgojas ar miltiem (Broce 1807.).

1843. g. Kaspars Biezbārdis raksta (14), ka Lielupes lejas gala apdzīvotājus attālākie kurzemnieki saukuši par „upeniekiem“. Vēl tagad tos Džūkstes apkārtnē tā sauc. Pirms Slokas apvidus pievienošanas Krievijai, upenieki bijuši starpnieki, kas priekš Rīgas maizniekiem kviešus, „franc“, rīsu un kriņģeļu miltus izgatavojuši un nodarbojušies arī ar iesala izgatavošanu. Kviešus uzpirkdami tie braukājuši uz Kandavu, Sabili, Talsiem, pat Jānišķiem un nodarbinājuši sudmalas nevien gar Lielupi, bet arī Kurzemē. Samaltos miltus veduši nelielās laivās pa Lielupi, seklo Buļupi un Daugavu uz Rīgu. Slokas atraušānu no Kurzemes tie nožēlojuši un saukājuši Kurzemi par zelta zemi, bet Vidzemi par ubadzi.

Tajā pašā 1843. g. māc. Vendts raksta (53): „20 gadus atpakaļ miltu tirdzniecība „upeniekos“, abās Lielupes pusēs, bija pilnā gaitā. Salas draudzē nebija daudz tādu saimniecību, kur ar miltiem netirgotos. Bet tikai 4 vai 5 uzņēmējiem bija lielāki apgrozījumi, pārējie nopelnīja tikai klijas, kas atlika priekš zirgiem. Kā rakstīt nepratējus maiznieki tos bieži ierāva savos bankrotos un gaidītās peļņas vietā radās zaudējumi. Arī iesala taisīšana izbeidzās un pārgāja uz Kalncienu. Rīgas tirgotāji lika būvēt speciālas lielas laivas, tā sauktās „Jelgavas laivas“, ar kuŗām sūtīja labību no Jelgavas uz Rīgu. Tiem konkurēja arī daži Slokas un apkārtnes ļaudis, kuŗi kā vienkārši laivinieki paši vadīja „lielās laivas“ caur Lielupes grīvu pa jūru uz Daugavas grīvu. Bez šīm laivām Lielupes kreisā krasta apdzīvotājiem ir arī mazākas laivas, ko tie vasarā pārved uz jūru zvejas nolūkos, tā kā upes malā dažkārt pa lielu gabalu nav nevienas laivas pāri tikšanai. Lai rudenos novestu savu dārza preci pa Lielupi uz Rīgu vai Jelgavu, tie irē laivas no sloceniekiem, kas ar to labi pelna.“

Ar Kurzemes pievienošanu Krievijai izbeidzās arī hercoga — Rīgas pilsētas zvejas līgums. Naturālo nodevu vietā ievada naudas nomas. Par valsts (agrāko hercoga) zvejas daļu no 1828.—1836. g. Rīgas pilsēta tai maksāja 40 rb., no 1836.—1840. g. — 91 rb. nomas gadā. Ar Spuņupes rašanos 1815. g. lielākā daļa Gāts zivju zvejas bagātības pārgāja uz to. Izbeidzoties hercoga zvejas līgumam un līdz ar to zivju taupīšanas noteikumiem, par viņu aizsardzību neviens vairs nerūpējās. Saudzamos laikus vairs neieturēja, spaili un zvejas vietas neierobežoja, kāpēc zivju bagātība acīm redzot gāja mazumā arī dabīgajā zivju perināšanās baseinā Babītī, kas šim nolūkam tik izdevīgs ar savu seklo, silto, zivju barībām bagāto ūdeni. Tikai vecie zvejnieki savos nostāstos vairs atminas bagātos plaužu lomus. Tie milzīgiem krūmiem (bariem) kāpuši pa Lielupi uz augšu, vai krituši lejā, pie kam viņu ceļojums

bijis vērojams no zivju lēkšanas, t. i. ar astēm izsistiem ūdens šļācieniem un no ūdens virsmas virmošanas zivīm meņģējoties. Ceļojuma ātrums bijis apm. 3 verstis stundā. Ja izdevās tādu plaužu krūmu novērot un apmest tam vadu, tad bagāts loms bija rokā. Bijuši pat tik lieli lomi, ka pievākt tos spējuši tikai izlaižot daļu zivju no loma. Ziemās vairāk kālu lielus vimbu un plaužu lomus vilkuši upes dziļākās vietās, kur zivis stiprā salā pietājušas, krizdamas lejā no upes augšgala. Sevišķi bagātiem lomiem slavena zvejas vieta bijusi „Valtera dziļums“ (25,5 m zem jūras līmeņa, dziļākā vieta Lielupē). Zvejnieki prātojuši, ka zivis te pulcējoties upmalas kalniņā būvēto vēja dzirnavu dēļ, jo kviešus mazgājot nolietais ūdens un izbirušie graudi tās pievelkot. Kad bagātie lomi bija zuduši, 19. un 20. g. simteņu maiņā vēl atlikušos plaužus sāka izlasīt ar maksķerēm, dziļākās vietās zivis iepriekš pulcinot ar ieēdināšanu. To ierādīja Rīgas tirgotājs Veterichs, dzīvodams pa vasarām Melužos. Viņam tagad daudz sekotāju, profesionālu zvejnieku.

1843. g. māc. Vendts par zveju raksta: agrāk tā bija upe-
nieku galvenā nodarbošanās, jo uz to viņus aicināja ar lieliem,
skaistiem plaužiem, vimbām, līdakām un zušiem bagātā Liel-
upe. Tagad tie laiki pagājuši. Pēc veciem dokumentiem Salas
mācītājam rudenos, purgas zvejā [upes kāzās] nācās no katras
laivas 2 vimbas vai 4 raudas. Bet jau sen pirms 1812. g. raudas
galīgi izzudušas, kamēr agrāk purgājot zvejniekiem vajadzējis
arvien pieiet malā, lai izkrautu raudas no laivas. Priekš
vairāk ka 20 gadiem tiesības uz zveju Lielupē bija tikai Rīgas
pilsētai, kuŗa tās dabūjusi vecos Kurzemes laikos. Tāpēc Slo-
kas draudzes krasta apdzīvotājiem no zvejas maz labuma (53).

Purgāšana (Klopf — oder Klapper Jagd) cēlusies senos
laikos. Tajā varēja piedalīties katrs, bez kādiem muižu valdes
vai Daugavgrīvas zvejnieku biedrību (Innungen) ierobežojumiem.
Daugavā purgāšana sākās pie Jumpravmuižas, varbūt arī pie
Ikšķiles, un turpinājās līdz Rīgas tiltam, no turienes līdz
Bolderājai. Vesela laivu virkne sastājās viena pie otras kā
žogs. Kad zvejnieki izmeta un vilka tīklus, tad šis kustošais
upes nožogojums nīrbēt nīrbēja. No Bolderājas zvejnieki
gāja tālāk gar Piņķu, tad Salas novadu, garām Slokai, līdz Kur-
zemes robežai Kalnciēmā. Pa priekšu un sānos irās ķarogiem
pušķotas laivas ar novada tiesnešiem un mūziku. Daudzot ar
airiem gar laivas malām, baidīja zivis un dzina tīklos. Izzve-
jota tika upe visā platumā. Zvejā varēja piedalīties arī Slokas
novada ļaudis, bet nodevas pieturas vietās nācās tikai Rīgas
pilsētai. Zveja turpinājās vairāk dienas. Vakaros pietāja
noteiktos krogos, kur svinēja svētkus ar deju. Latvieši tos
sauca par „upes kāzām“ (53 — 1843. g.). Vēl 1875. g. upes

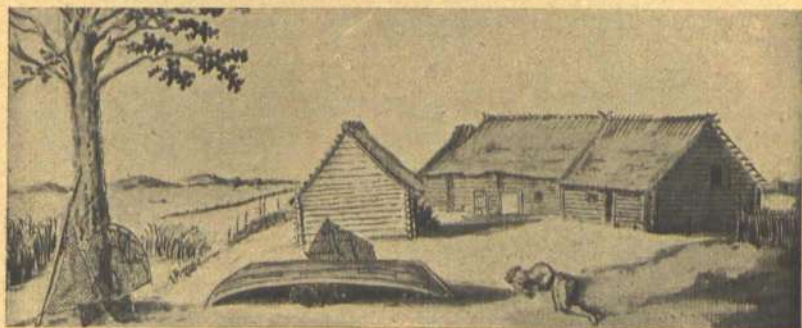
kāzās piedalījās kāds 100 zvejnieku. Lomos izvilkuši pa 4, 5—7 kāliem vimbu, ko pārdevuši par 4 rb. kālā (32 — 1875. g.).

Upes kāzas rīkotas rudenos, apm. 2 nedēļas pēc Miķeļiem, par ko mācītājam bijis draudzei jāziņo no kanceles. Tās bija signāls rudens zvejas sākumam. Vasarā katra zveja upē bijusi noliegta, lai zivis nārstošanā netraucētu un neizskaustu. Šo nolīgumu sauca par „taupāmo laiku“. Tag. Jūrmalas pilsētas daļā upes kāzas sākās pie Vārnas kroga. Salas tiesas vīru un mūzikantu pušķotas laivas upes vidū norādīja robežu izzvejojamam upes posmam. Zivis tramdija daudzot airus pie laivas, vai vienam zvejniekam laivu strauji irot, otrs vīrs izmestiem tīkliem sita pa ūdeni ar garķātainu, kāpostu stampai līdzīgu koka purgu, kam dažkārt bijuši piestiprināti dzelzs riņķi. Pēc ierobežotā posma izzvejošanas tādā pat veidā apstrādāja nākošos. Vakarā kāziniekus sagaidīja krogs: pirmā Vārkalis, otrā Dzeltenais vai Buncis (pie Salas muižas), trešā Gaiļa krogs Kalnciemā. Kad ap 1875. g. upes kāzas un līdz ar to taupīšanas laiks galīgi izbeidzās, zivju izskaušana sāka iet pilnā gaitā. Zvejoja cauru gadu ar visādām spailēm un jaunizgudrotiem ceru tīkliņiem, ko ar dalbu apstūma apkārt ceram, tad dalbu cerā bakstot zivis sadzina tīklā. Tā izlasīja vai beidzamās.

Zivīm upē samazinoties, viens, otrs upenieks, kam bija sava zeme, atstāja zveju un nodevās tikai zemkopībai, sevišķi sakņu audzēšanai, uz ko sevišķu maņu izrādīja sievietes. Vēl tagad saimniecības zelšana labas saimnieces rokās. Rīgas zaļumu tirgu Lielupes apdzīvotāji pārpildīja. Rudenīs tie nedēļām ilgi apsēda ar savām mazām un lielām laivām toreizējo peldošo tiltu, piedāvādami no tām zaļumus ziemas krājumiem. Sevišķi jūrmalas ciema, Kauguru, ļaudis ražojuši lielas un labas dārza saknes, par kuŗu izdošanos jāpateicas jūras mēsliem (53 — 1843.). Tagad dārzkopji paši tur zaļumu krājumus un pieved Rīgas tirgum ziemā samērā ar pieprasījumu. Apkārtejo novadu ļaudīs pazīstama paruna: jūrmalnieki — reņģu bendes, upenieki — burkāngrauži, piņķenieki — čūsku dūrēji.

Par Dubultiem Vendts toreiz raksta, ka te aŗamas zemes maz, jo tuvā upē caur valējo smilti visu mitrumu drīz uzsūc, tā kā laukiem jācieš no sausuma. „Bet otra vaina arī pie pašiem iedzīvotājiem. Zvejnieks, sevišķi jūras zvejnieks, uzskatāms kā lotto spēlētājs, kas vakarā un no rīta iziet laimi gūt, bieži vētras kavēts un mājās pārnācis, dienām ilgi sildās kā Lācarus saulē gulēdams vai kūtri gozēdamies. Tā iznāk, ka mājas darbus, veļas un drānu pagatavošanu nodod upeniekiem, kam samaksā ar sālītām zivīm. [Reņģes, tāpat citas zivis toreiz ķīķēja, t. i. izņēma iekšas, sasālīja traukos un uzglabāja vēlākam patēriņam]. Lopkopība galīgi panīkusi. Pat

dabas pasniegtos jūras mēslus viņi atstāj nelietotus un kūtri noskatās, kad tos aizved tās pašas draudzes tālākie saimnieki. Izņēmums ir ar dažiem, kuņģi bez vājās zvejas nodarbojas vēl ar citiem arodiem un dzīvo pārtikuši (53 — 1843.).

29. *Daugavgrīvas zvejnieks. Pie laivas murdi. Pie koka kūris. Broces zīmējums ap 1807. g.*

Rīgai tuvākie upenieki apgādāja rīdziniekus arī ar pienu; tāpat vasarniekus, kad tie pa vasarām sāka izbraukt no pilsētas uz jūrmalu. Pienu toreiz iznēsāja un izvadāja koka mucīnās.

30. *Rīgas apkārtnes piena pievedēja. Broces zīm. ap 1800. g.*

31. Piena pārdevēja. Broces zīm.

32. Mangaļsalas zemnieks pelēkā vadmalas svārkā zaļām šporēm. Broces zīm.

33. Zēns, kas no rītiem piedāvā pienu un krējumu uz ielām saukdam: *pirk pien!* (3). Latviete-dzimis-cilvēks, kas kalpo pilsetā (4). Kalpone-vāciete (5). Broces zīm. un paskaidrojumi.

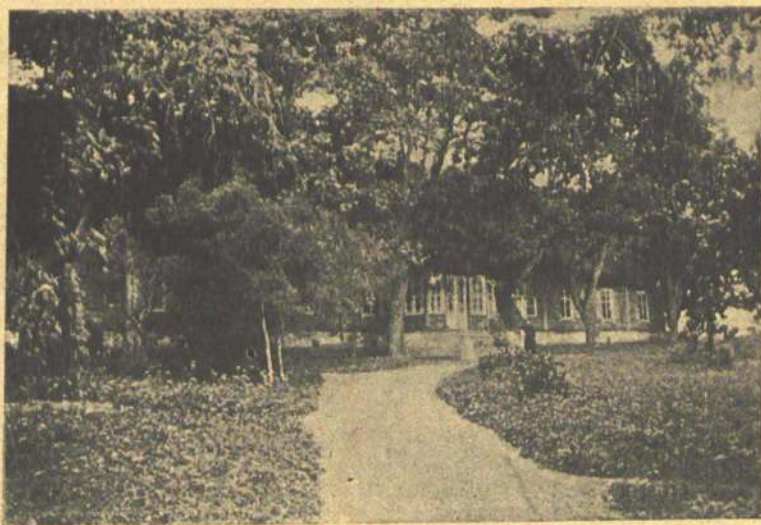
34. Rīgas apkārtnes laucinieki. Broces zīm. ap 1800. g.

B. Vietas vasaras atpūtai un jūras peldēm.

1800. g. Rīgā dzīvoja 12.144 vāci, 6672 latvieši, 3900 krievi, 3673 poļi, 254 somi-igauņi, 900 ārzemnieki, 252 žīdi, kopā 27.795 iedzīvotāji. Priekš tagadējiem laikiem tāds iedzīvotāju skaits nav liels, bet ja ņem vērā toreizējās, cietokšņa vaļņos iespīlētās Rīgas saspīestos dzīvokļus ar šaurajām ielām bez trotuāriem un primitīvās netīrumu krātuves, tad varam iedomāties to smacīgo, neveselīgo gaisu, kāds vasaras tveicē nomāca pilsētniekus. Tāpēc, pavasarim atnākot, ļaudis parasti straumēm plūda ārpus pilsētas vaļņiem Ganību dambja smuidro koku pavēnī, par kuņiem jūsmo toreizējās dzejās. Turīgākie cēla sev vasaras mājokļus — muižiņas pilsētas tuvumā, Torņa kalnā, Āgenskalnā. 1809. g. kopīgi 21 persona nopērk ārpus vaļņiem, pret Jēkaba un Ganību vārtiem dārzu ar māju vasaras atpūtai un ballēm.

Kam apstākļi atļāva, tie uz visu vasaru novietoja savas ģimenes jūras malā, tā sagādādami tām ir tīru gaisu, ir cieņā nākušas jūras peldes. Kā vispirmā vieta pie Rīgas jūras līča, kur vasarās ieradušies peldu viesi, tiek minētas *Plienes*, par kuņām raksta, ka turp jau 1738. g., pat vēl agrāk Kurzemes muižnieki braukuši peldēties (61; 46—1912. g.). *Engurēs* peldējušies jau ap 1780. g., jo „Latv. Avižu” 1826. g. 32. numurā, ziņojumā no Engurēm lasāms: „jau vairāk nekā 40 gadi ir, ka tā pēršana jeb mazgāšana jūras ūdenī mūsu jūrā cēlusies un ik gadus nav mitējusies”.

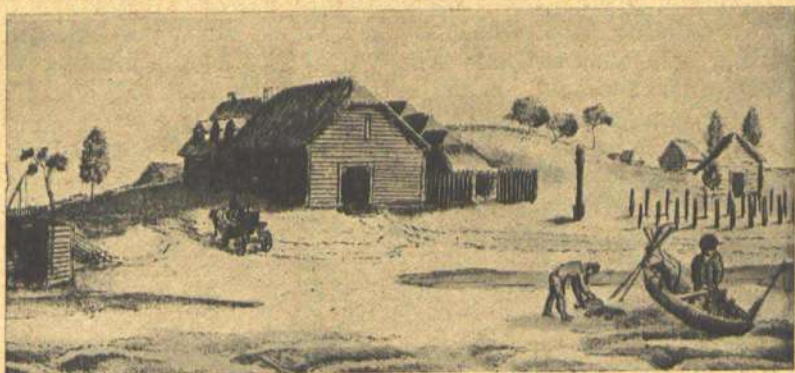
1808. g. Rīgas tirgotājs Kleins ierīkojis Plienēs viesnīcu ar 10 istabām un lielu zāli, kurā dažkārt „augsti gājis“. 1810. g. Plienēs peldēšanās nolūkos uzturējās Krievijas ķeizariene Elizabete 6 nedēļas. Viņas pavadoņi, kņazs Nariškins te sarīkoja svētkus, izbraukumus, ugunošanas, lika rakt caur kāpām braucamo ceļu. Kurzemes muižniecība uz 4 $\frac{1}{2}$ verstes atālo, kokiem apaugušo kalnu lika uzbūvēt 3 stāvus (8 asis) augstu, plašu torni — Bellvedere —, kur ķeizariene vakaros dzēra tēju (55 — 1810. : 61). Par šo ķeizarienes uzturēšanos Plienēs Latv. Avīzes 1826. g. raksta, ka Plunču mājas 2 saimnieces vedušas ķeizarieni jūrā, par ko katra apdāvināta ar zelta gabalu. Tornis no apakšas līdz augšai bijis nokārts ar dažādu krāsu laternām. Uz apkārtējiem kalniem dedzināti „eljes luktuļi“, kuŗu ugunīs lasāmi ķeizara un ķeizarienes vārdi. Lieļiski sarīkotos zaļumu svētkos turējuši vakariņas lielā egļu zaru būdā, pie kam nodedzināts „skunstīgs uguns“. Uz svētkiem ieradušies ļaudis no tālām pilsētām un muižām un apsēduši visas apkārtnes pakalnus. Kad „pēršanās laiks“ bijis nobeigts, kalpotāji apdāvināti, un Pļieņu kungam dāvināta tabakas doze 600 dālderu vērtībā. Muižas sētsvidū bijusi celta pagaidu telts dievkalpojumiem. Šai vietā pēc tam iestādīts ozols. [Tas tur vēl tagad].

35. Pļieņu muiža, kurā uzturējusies ķeizariene Elizabete 1810. g. (1934. uzņ.).

Atgriezdamās no Plienēm, ķeizariene brauca gar jūrmalu līdz Bulliem, kur plostā cēlās pāri un devās caur Rīgu mājup (53 — 1810.).

Plienu peldu sabiedrība sastāvēja gandrīz vienīgi no Kurzemes, krievu un poļu muižniekiem (61), kāpēc plašāk attīstīties nevarēja un tagad no Plienēm kā peldu vietas atlikušas tikai atmiņas. Par peldu viesu dzīvi Plienēs un Kaugurēs 1824. g. rakstīts (41 — 1824. g.): Peldu viesu daudz un izpriecas dažādas; drīz medības, drīz vizināšanās pa ūdeni; vakarā deja zem alkšņiem uz dēļu grīdas, katru svētdienu Grunču krōgā liela balle. 15. jūlijā pa vācu modei bija putnu šaušana, pie kuŗas piedalījās kādi 80 kungi. Jau pirmais šāviens noņēma putnam galvu ar riņķi, kas turējās knābī. Tomēr pagāja 3 dienas, kamēr no rumpja atšāva beidzamo gabalu. Uzstājās arī vēdera runātājs. Cik priecīga arī nebija dzīve jūrmalā, uz jūras bija bēdīgi. Pag. gada zivju mēris jūru tā bija iztukšojis, ka zvejniekiem bija jāved pārtikai siļķes no Rīgas. Labi, ka naudu varēja nopelnīt no peldu viesiem. Kā visas parastās peldu vietas, tā arī *Kaugures* bija labi apmeklētas. Te lielākā daļa jelgavnieku, bet dažas ģimenes arī no Poļiem un Rīgas. Svētdienās ļaužu saplūdums no Rīgas, Jelgavas un laukiem nebija mazais. Divas balles, no kuŗām pirmā ļoti apmeklēta, notika 3 verstes attāļajā Slokā, rātsnamā. Bez tam bija ieradies ģitarēs spēlētājs, vēdera runātājs un konditors no Jelgavas, bet neviens nekādu laimi neguva. Jūrmalas zvejniekiem, kam šovasar ļoti vāja zveja, ievērojamu atlikumu dod ienākumi no dzīvokļiem, mantu pārvadāšanas un produktu pārdošanas. Diemžēl vairāki nerīkojas ar naudu saimnieciski. Liela daļa dzīvokļu nolaiesti un peldu viesiem atliek daudz ko vēlēties, trūkst zaļumu un ēnainu koku. Kopīgas sanāksmes trūkums Kaugurēs ļoti jūtams.

36. *Kauguru krōgs* 1807. g. No kreisās peldu būda. Broces zīm.

Par Plienēm vēl rakstīts (19): „Smalki gērbusās skaistas dāmas brauca elegantās eķipāžās no viena vasaras dzīvokļa uz otru. Zemu klanīdamos kungus glazē cimdos un augstās gardibenēs, saņēma ar rezidences ceremoniālu mājas dāma, jo taisīt vizītes bija pirmais pienākums. Pirms sabiedrības nama uzbūves noturēja daudz apmeklētas balles lokālā, kas bija izbūvēts uz kroga stedeles, no kuŗas nāca smarža, kas dažkārt pārspēja dāmu kabatas drānu oderi“. 1837. g. muižnieki Plienēs uzbūvēja jaunu saviesību namu. Bet attīstoties ap to laiku Dubultiem, Plienes sāka iet atpakaļ. 1912. g. tur vairs 8—10 vienkāršas vasarnīcas, kuŗās 3—4 nedēļas uzturējās viņu īpašnieki, apkārtējie muižnieki.

Noteikti gan nav zināms, kad Isti pirmie peldu viesi sākuši apmeklēt Rīgai tuvāko jūrmalu, bet ka jau ap 1800. g. peldēšanās jūrā vispāri bijusi diezgan pazīstama, redzams no kādas 1806. g. vēstules (28), kuŗā teikts: „Peldēšanās jūrā ir modes ārstēšanās un pieder pie dienas kārtības, kuŗai padodas ir slimi, ir veseli. Var teikt, ka jūras mala no Klaipēdas līdz Pēterburgai ar peldēšanās kāriem ir diezgan apdzīvota“. Vecās ģeografijas grāmatās esot Lapmežs, Apšuciems un citi uzskaitīti kā peldu vietas.

Aprakstīts (20 — 1902. g.) bagāts, ievērojams muižnieks, kas vairāk vasaras no vietas Irējis dzīvojamo ēku kādā jūrmalas muižā starp Ventspili un Liepāju, kurp bez milzīgā apkalpotāju bara tam braucis līdz miesas ārsts. Šim katru dienu bijis jābrien jūrā un ar roku elkoņiem jātausta ūdens temperatūra. Ja ūdens bijis piemērots, tas saucis: „Mans labvēli, jūra gatava“. Tad sulaiņi izgērba augstmani un aplaistīja ar ūdeni, pēc kam tas brida jūrā, kamēr ārsts stāvēja krastā ar pulksteni rokā un pēc 5 minūtēm sauca: „Mans labvēli, ir laiks“. Tas sulaiņiem bija signāls ar izplestiem palagiem doties kungam pretī. Arī vecāki Dubultu iedzīvotāji stāsta, ka dažkārt sulaiņi apkalpojuši savus kungus, kas jūrā peldējušies, pie kam dažs saņēmis pliķi par to, ka neuzsējis kungam pa prātam kravati vai nodarījis līdzīgu grēku.

1812. g. vasarā Napoleona iebrukums pārtrauca jau sākušos parašu apmeklēt vasarā jūras peldu vietas. Ģenerālleitnants v. Levis of Menars 1812. g. raksta, ka viņa sieva ar bērniem pie tā atbraukusi no jūras peldēšanās Ulpišā, kas esot 9 jūdzes no Rīgas. Lai kaitētu 1812. g. vasarā arvienu tuvāk nākošam ienaidniekam, frančiem un prūšiem, krievi jau laikus saveida labību no Kurzemes Rīgā, sabojāja ceļus un tiltus, iznīcināja ratus un riteņus, rekvizēja lopus. Labību sabēra Rīgas baznīcās, salmus novietoja ielu klāšanai, lai pilsētā krītošās bumbas atturētu no sprāgšanas. Jelgavas tirgotājs Ka-

liņins sūtīja no Jelgavas uz Rīgu savas 2 strūgas, kurās pārveda 200 tūkstoši rubļu vara naudas un dažādu personu mantas.

Prūšu ģenerālis Graverts bija toreiz nostādījis pozīciju ķēdi starp Rīgu un Jelgavu, kas sākās pie Daugavas no Doles baznīcas, gāja pār Pētermuižu, Annas baznīcu un beidzās pie Slokas. Franči un prūši bija ieņēmuši pie Slokas Lielupes kreiso krastu, uzstādījuši sargus arī labajā krastā. Pie Liekna kroga, pretī Bulduriem, bijis izvirzīts lielāks postenis ar 2 virsniekiem, kas atspiests un pie Salas muižas no krieviem sagūstīts. Atkāpšanos tiem nogriezušas lielgabalu laivas, kas, skaitā 67, atvestas 25. 7. no Sveaborgas. 6 brunotas angļu laivas, 10 krievu lielgabalu laivas, 3 bombardiešu laivas braukušas pa Lielupi līdz Slokai, bet 2 reizas līdz Jelgavai. Slokas apkārtnē augusta, septembra un oktobra mēnešos bija pastāvīgas sadursmes. Pašā Slokā novietots prūšu strēlnieku bataljons ar dažiem jātniekiem. Viņu sargu ierakumi atradās pie Radziņiem. Krievu kaņaspēks (vairāki bataljoni un lielgabalu eskadra) piebrauca pie Valteņa, izkāpa malā, nostādīja lielgabalus pie māc. muižas un bombardēja Sloku. Sekojošais kājnieku uzbrukums piespieda prūšus atkāpties gar Kraukļu kalniem uz Lapmežu. Radziņu māju ziemeļos rakti 2 vaļņi un dziļi grāvji, prūšu sargu nodaļas ierakumi, vērsti pret Lielupi. Pa Viņķu ceļu krievi mēģinājuši prūšus apiet no jūrmalas puses.

Pēc krievu viceadmirāļa ziņojuma 24. 7. 6 angļu un 4 krievu lielgabalu laivas, tāpat 3 bombardiešu laivas sūtītas no Vārnas kroga pa Lielupi uz Sloku, pie kam tās sagūstījušas 50 vīru lielu ienaidnieku nodaļu. Arī kāds tūkstots kājnieku pārcelti no Daugavgrīvas cietokšņa pie Vārnas kroga pār Lielupi, lai padzītu ienaidnieku no Slokas. To tie arī 25. 7. izdarījuši, pēc kam 3 laivas palikušas Slokā, bet pārējās devušās uz Jelgavu. Kauja notikusi pie Klīves muižas, no kurienes laivām bijis jāgriežas atpakaļ ar 10 kritušiem un kādiem 45 ievainotiem. Šis neizdevīgais gājiens izmaksājis arī 80 vīrus — kājniekus un 50 zirgus. 29. 7. krievu posteņi bijuši atvilkti uz Švaremuižu, Piņķu muižu, Beberbeķi un Vārnas krogu.

Franču ģenerālis v. Gertringers raksta: no 24. 7.—5. 8. notika krievu uzbrukums frančiem pie Slokas un Annas baznīcas, ko pabalstīja lielgabalu šalupes no jūras un lielgabalu laivas no Lielupes. (Tām katrā galā bijis pa vienam smaga kalibra lielgabalam. Kamēr vienu lādējuši, no otra šāvuši, apgriežot laivai otru galu pret ienaidnieku. Visas šīs laivas bijušas ierīkotas kā zēģeļšanai, tā iršanai un manevrējušas ļoti noteikti). Mūsu nodaļas tika atspiestas atpakaļ līdz Lapmež-

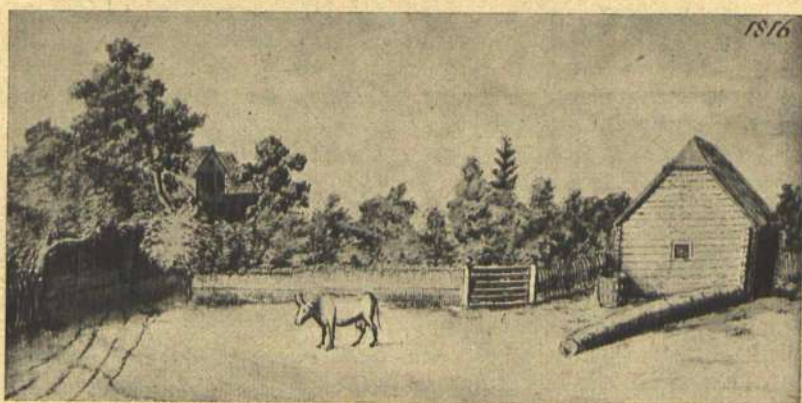
ciemam un Klīves muižai ne bez pametumiem. 26. 7.—7. 8. mēs atspiedām ienaidnieku un ieņēmām atkal savus agrākos posteņus pie Slokas un Annas baznīcas. Pie tam es personīgi novēroju, ka 5 ienaidnieka šalupes zēģelēdamas pa upi uz augšu bija aizgājušas par tālu uz priekšu, un kad krievu sauszemes karaspēku atsveda atpakaļ, arī šalupēm bija jāgriežas atpakaļ un jāzēģelē gar mūsu uguni. Visās Klīves muižas ēkās, kas tik tuvu upei, bija novietojušies strēlnieki un krastā iespējami izdevīgās vietās nostādīti 6 lielgabali. Šalupes sekoja viena otrai pēc 500—800 soļiem un katrai bija jābrauc minūtes 10 mums garām. Neskatoties uz to, mums nevienu neizdevās nogremdēt, kaut gan bez ļaūzu zaudējumiem ienaidnieks nebija. Pie tam bija jāapbrīno dažu angļu matrožu bravūra, kas, kreklos izmetušies un abas rokas droši atspieduši uz gūžām, stāvēja laivas virsū, nelikdamies zinīs gar mūsu nāvīgo uguni. Vēlāk mēģinājām aizsprostot upi ar ķēdēm savienotiem balķiem, kas apsīsti dzelžiem. 10./22. 8. Slokas un Annas m. priekšposteņi atkal tika atsviesti un atkāpās līdz Lapmežam.

Prūšu leitnants v. Hartvichs raksta: 6./18. 9. gar Lielupes labo krastu nonācām līdz Kalnciemam, kur pārcēlāmies pār upi un pa nakti gulējām Pavasaros. Bija apšaudīšanās ar krieviem, kas atradās Salā otrpus upes. 7./19. 9. bataljons maršēja uz Sloku, kur palika 2 nodaļas, bet 2 devās tālāk uz Kaugurciemu. Virsnieki novietojās Kaugurkrogā. Viena patruļa pienākusi tik tuvu Daugavgrīvai, ka uz to šauts. Novērotājus nostādīja pie Valtera muižas. Lai apgrūtinātu staiģāšanu pa meža dumbrājiem, tajā izcirta cirsmi no zemes mēles vidus līdz Lielupei. Kaugurciema, Slokas un Tukuma ceļu krustojumā stāvēja apakšvirsnieks ar 12 vīriem, kam jāuztur satiksme ar Sloku. Ceļā uz Ragaciemu apakšvirsnieks ar 9 vīriem novēroja no aizmugures jūras krastu. No Kaugurēm cītīgi sūtīja patruļas uz Dubultu un Valtera krogiem. Gar Lielupes krastu 2 kompanijas vēroja ienaidnieku, kas bija ieņēmis Lielupes labo krastu līdz Gātij. [Labajā krastā, kur Spuņupe ietek Lielupē, vietējie iedzīvotāji ar šāvieniem no medību šautenēm traucēja prūšus otrā pusē Lielupei, no kam šo vietu Salas krastā sauc vēl tagad par „Bīķieti“ = pikets, sargu pulciņš]. Pie Daugavgrīvas uz enkura stāvēja vairākas desmit lielgabalu šalupes, kas pie daudzmaz izdevīga vēja varēja zēģelēt pa Lielupi uz augšu; ar to pašu vēju no jūras mūsu aizmugurē varēja izcelt desantu. Zemes mēles galā [Lielupes grīvā] stāvēja uz enkuriem 6 lielgabalu laivas, kas ar šāvieniem apsveica lielākas, mūsu virsnieku vestas patruļas. Krieviem bija jātnieku sardze pretī Slokai pie Salas muižas, bet kājnietu — pret Valtera muižu. Pie Buļļu muižas bija uzstā-

dītas vairākas piketes. 15./27. 9. dabūjām pavēli atkāpties uz Jelgavu, jo krievi bija atspieduši prūšu labo spāru pie Doles baznīcas, no kam varēja vērot, ka arī lielgabalu laivas ies uz Jelgavu. Tāpēc nedrīkstējām iet gar Lielupi, bet bija jāvirzās pa iepriekš sagatavotu ceļu caur dūksnainiem mežiem.

17. 9. krievu kontradmirālis A. v. Mollers raksta no Jelgavas: 14. 9. es ar lielgabalu laivām un ar armijai sagatavotām irāmām laivām devos pa Lielupi uz augšu līdz Bulduru muižai, kur mēs savus kājniekus pārcēlām pār upi. 15-tā es nonācu līdz Dubultu krogam, 16-tā līdz Slokai, ko ienaidnieks bez pretošanās bija atstājis, pamezdamus kādus 300 slimus kareivjus. Atstājis te 6 lielgabalu laivas, sasēdināju kājniekus laivās, bet kavaleriju un artileriju sevišķi priekš tam būvētās strūgās. Pārmērīgi stipra pretēja vēja dēļ tikai ar neticamām pūlēm tikām noteiktā laikā Kalnciemā, kur karaspēku izlikām malā un 4 lielgabalu laivas atstājām kā priekšposteni. 17. 9. ceļā uz Jelgavu iznīcināju upes braucamā ceļā ietaisītus 3 aizšķērsojumus un ķēdēm sastiprinātus zemūdens grābekļus ar dzelzu smailēm. Steigā ienaidnieks pie aizkrustojumiem bija pametis 2 lielgabalus un 2 iemetis ūdenī; tos paņēmām savā flotē. Jelgavā pa vienu pusi ienācām, kad ienaidnieks pa otru izgāja (9).

Pēc 1812. g. kara par Rīgas jūras līča peldu vietām toreizējā periodiskā vācu presē pirmās ziņas parādījās 1822. g., kad tika piedāvāti vasaras dzīvokļi pie *Pēterupes* baznīcas (55). 1823. g. *Neibādē* uzbūvēts saviesību nams ar viesnīcu. 1824. g. piedāvā *Lapmežā* istabas ar uzturu par 1 rubli dienā. Ērtākas satiksmes dēļ sestdienu pēcpusdienās no Rīgas uz Lapmežu nogāja diližanse, kās pirmdienu rītos nāca atpakaļ.

37. *Lapmeža muiža 1816. g., kur tai laikā piemituši vasarnieki. Broces zīm.*

1826. g. *Sāmu salā* piedāvāja aukstas un siltas peldes un dušas. 1827. g. sludināts, ka 25 verstis no Rīgas, pie *Mellužu kroga* pēc ārzemju parauga ierīkota jūras peldu iestāde „*Karlsbad*“ [tā nosaukta pēc īpašnieka Kārļa v. Firksa (61)], kurā esot 12 istabas ar zālēm dejai, biljardam, ēšanai un lasīšanai. Šī ēka, „*Mellužu zāle*“, pastāvēja līdz 1917. g., kad krievu karaspēks atkāpjoties to nodedzināja.

38. 1827. g. būvētā „*Mellužu zāle*“ (pa labi). *Mellužu krogs* (pa kreisi). 1908. g. uzņ.

Majoru muižā 1827. g. piedāvā dzīvokļus Getliņš. 1828. g. parādās sludinājumi par Neibādes peldu vietu, par svētdienu ballēm *Karlsbādē*, par *Liepupes* peldu māju, 1830. g. par dzīvokļiem ar uzturu *Engurēs* pie mācītāja, kad Rīgā plosās kolera, no kurās daudzi mirst. Kas spēj, steidzas uz jūrmaļu, kur koleras nav. Istabas ar zirgu stalliem piedāvā arī *Bulduru* mežniecība. 1832. g. vasarai Slokas mācītājs Smitšs piedāvā dzīvokļus savā muižā; istabas ar stalla telpām Valtera muižā. „*In Duppeln*“ [*Dubultos*] Bronzerts piedāvā izīrēšanai jaunbūvētu „zemnieku māju ar 3 istabām un virtuvi“. 1834. g. Dorotheja Kaul izziņo, ka atver *Dubļuciemā* (in *Dubbelzeem*) ēdienu māju. Tai pašā gadā Dīvels te uzbūvē pirmo viesnīcu ar balles zāli, ēdamu istabu un citām saviesīgās sadzīves un īsākas uzturēšanās laika telpām. Arī 1828. g. kāds peldu viesis sauc *Dubultus* par „*Dubbel-Zeem*“, rakstīdams (41), ka parasto mieru un atpūtu tur traucējot vilki, kas ganībās laupot aitas. Dienas laikā, ļaudīm redzot tas aiznesis savu laupījumu

no Ozoliņiem pie Lielupes uz savu midzeni Asarciemā [Viņņu purvā].

1833. g. piedāvā izīrēšanai *Bulduru* muižas ēku ar 7 pilnīgi mēbelētām istabām un stalli 5 zirgiem. 1836. g. piemin arī *Ventspīli* kā peldu vietu, kur uzbūvēta viesnīca peldu viesiem.

Par pirmo peldu viesu dzīves un satiksmes grūtībām Dr. Sodoffskis 1838. g. raksta (62): „Tiem, kas toreiz gribēja jūrmalu apmeklēt, bija jāpiegādā uzturs jūdzēm tālu un jāmet pie malas domas par ērtu dzīvi. Nabadzīgās būdās tiem bija jācīnās pret arī mūsu vasarā bieži uznākošu jestru laiku. Uzturoties jūrmalā, pilsētniekam bija sevi jāuzskata par atšķirtu no piederīgiem un draugiem. Daudz laika prasīja grūtais smilšainais ceļš uz turieni [pār Vārnas kalniem]; ar briesmām savienota bija nepieciešamā pāri tikšana upei [plostā pār Lielupes grīvu]. Braukšana uz Dubultiem bija uzpurēšanās. 1819. g. Dubultos bija tikai zvejnieku būdas, bet 1839. g. tās rēgojas vairs kā sakrituši, melni vecu laiku liecinieki, kas atlikuši jaunos apstādījumos“. Kāds „Inland“ korespondents jauno peldu vietu nosaucis par Sacharas tukšneša meitu.

C. Dubulti — peldu vietu centrs.

1834. g. mācītājs Vendts raksta (41): „Mūsu jūrmala nav nekāda skaisti iztēlota Helgolande, taču arī mēs priecājamies par ik gadus no jauna nākošu svētību. Nepareizi dara tie, kas to dēvē par modi. Mazākais tā nav nekāda jauna mode, jo pastāv jau veselu gadu simteņa ceturksni [apm. no 1810. g.]. Ar katru gadu vairāk tiek iemīļota peldēšanās jūrā. Vājiem un slimiem tā dažās nedēļās bieži atnes ievērojamu labošanu, ja ne galīgu izveseļošanu. Spēcīgie viņu triecieni satricina un elektrizē ķermeni. Saceļoties un krītot viņi ir īsta duša, ja tikai krūtis izsargā. Dažreiz tā ir tiešām temperatūra, kas pēc ārstu atzinuma ar savu stindzinošo vēsumu dara labu iespaidu, kā tas bija beidzamās nedēļās, kad pie 22 gaisa siltuma grādiem ūdens jūras dibenā bija tikai 6½ grādi. Lai labi sagatavotos uz šo neparasti zemo temperatūru, peldoties Dubultos šogad daudzi pirms iebrišanas jūrā iepriekš aplaistījās ar trauku. Pie tam veselīgais, svaigais, tīrais jūras gaiss un daudz svētības nesošās jūras peldes. Bet kāpēc tik daudz veselo un spēcīgo starp peldu viesiem? Nu, vai tad lauku dzīve, jušanās būt brīvam no amata un darba rūpēm un pūlēm, neko nav vērts? Vai stiprinādami savu miesu, neizvairāmies no daudz slimībām? Un nevien tas. Norūdoties ārēji, norūdās cilvēks arī iekšējai cīņai ar pretējiem vai vienmuļīgajiem darba apstākļiem, ar daudzo citu darba dienu nastu. Morāliskais

iespaids, skats uz nepārredzamo, kustošo ūdens lauku, brīva rīkošanās šinī brīnišķīgā elementā, draiskulīgā rotāšanās pa jūras bangām, un — sasprindzinājums, ar kādu dziļi ūdenī stāvošais peldētājs sagaida bangas, kas uz to veļas, top drīz par pārliecinošu apziņu: arī te tu esi radības kungs!

Atzīstos, ka man sevišķa mīlestība uz Dubultiem. Tas tāpēc, ka pirms kādiem 20 gadiem [= ap 1814. g.] biju *pirmais, kas tur peldu laikā uzturējās*, tā tad viņu attīstību līdz tagadējam stāvoklim pats esmu redzējis.*)

39. Mācītājs Pēteris Dāvids Vendts, līdz 1812. g. 18. 2. Bīķerniekos, tad līdz 1820. g. Salā un pēc tam pie Jēzus baznīcas Rīgā, kur mira 1845. g. Pirmais peldu viesis Dubultos. Rakstījis par Dubultiem un apkārtni.

Dubultiem arī tās priekšrocības, ka tur liela daļa dzīvokļu pavisam tuvu pie jūras, aiz ar mežu apaugušas kalnu grēdas, kā tas vis nav Bulduros un Majoros [toreiz], kas attiecoties uz jūras gaisu, liekams vērā. Dubultiem ir arī vairāk sausu vietu, kur pat slapjās vasarās var patīkami pastaigāties, p. p. uz mežniecību. Arī daudziem dzīvokļiem Dubultos patīkams izskats, kamēr Melluži ar savu purvaino vietu sevī ierobežoti un klajā Kauguru ciemā no dzīvokļiem jāskatās tikai uz purvainiem sakņu dārziem vai smilšu kāpām pie mājas. — Savādi, ka pirms 25 gadiem [= ap 1809. g.] visi steidzās uz Kaugurēm, jo tur — tik 9 verstis no Dubultiem — esot jūrā ūdens labāks, kamēr tad, sekojot dabas aicinājumam, deva

*) 1814. g. Dubultos ārstējušies arī krievu oficiēri no karā ar Napoleonu gūtām kaitēm (Hundertjāhriges Jubiläum d. Rigaschen Strandorte).

priekšroku vispirms pilsētai tuvāk stāvošiem Majoriem, beidzot Dubultiem, un šiem, kā rādās, būs pastāvīgā priekšroka. Beidzamos gados visi spiežas uz turieni; te daudz māju; tās būvē pēc attiecīga plāna.

40. Zvejnieku māja-vasarnīca J.-Dubultos, būvēta ap 1850. g. 1930. g. uzņ.

41. Vasarnīca
(J.-Dubultos),
būvēta ap 1840. g.;
jums atjaunots.
1930. g. uzņ.

Liels laukums paliek neapbūvēts [starp Lielupi un jūru, kur tagad Dubultu dzelzceļa stacija, ug.-dzēsēju depo, baznīca un ģimnazija]. Iebraucējiem līdz šim nebija apmešanās vietu. Tādu šovasar uzbūvējis Bronzerts. Kondītors Rīdijs no Jelgavas šovasar mēģināja ierīkot savā lokālā arī kopējas sapulcēšanās punktu, kur no 11—1 dienā un no 7—9 vakarā spēlēja

mūzika un pa reizēm dejoja. Runā, ka nākošā gadā šim nolūkam būvēšot salonu. Daži baidās, ka ar to izbeigšoties līdzšinējā laucinieciskā ģimeņu dzīve un vienkāršais mājas tērps pārvērtīšoties par greznuma kleitu. — Kaut greznība ar pārējo sīkumainību turpmāk ar pirmo peldi tiktu noslicināta jūras viļņos!“ Tālāk (41 — 1834. g.) rakstīts: Tuvākās jūrmalas peldu vietas publika iemilējusi, sevišķi Dubultos. Daudzie apmeklētāji, kas te nāk arvienu no jauna, bija pierunājuši kādu rīdzinieku uzbūvēt lielu apmešanās namu (Logirhaus), kādi dažās Vācijas peldu vietās. Bet vietējie iedzīvotāji ar tiesas palīdzību pasargāja savas tiesības gādāt vieniem pašiem par to viesu pajumti, kas paši sev dzīvokļus neierīko, un tā bez apstājas redz paceļamies jaunas mājiņas.

Pirmiem peldu viesiem Dubultos apmetoties, te bijušas 9 nabadzīgas zemnieku-zvejnieku mājiņas. Atbrīvodami tās peldu viesiem, zvejnieki paši novietojušies blakus ēkās un uz ēku augšām. Pēc mutiskām ziņām pie pirmiem peldu viesiem Dubultos pieskaitāmas Ķimeļa, Zeiberlicha, Dosa, māc. Tila ģimenes. Paši pirmie sev vasarnīcas cēluši Barklais de Tollijs, Gerstenmeiers, Enkelmanis (63; 52). Nākdami pretī dzīvokļu pieprasījumiem, arī vietējie sāka būvēt jaunas mājas, kādam nolūkam „uz atdzīvošanu“ tiem izsniedza aizdevumus tādas Rīgas ģimenes, kas gribēja sev nodrošināt dzīvokļus uz vairāk gadiem. Šāds kredīta paņēmieni ēku celšanā tika lietots arī vēlākos laikos, kad vasarnīcu pieprasījumi pārsniedza piedāvājumus; cita kredīta veida toreiz te nebija.

Nākot Dubultos ik gadus klāt jaunām, ērtākām vasarnīcām, šī vieta top par visu, līdz tam jūrmalas attālākos ciemos izkaisīto vasarnīeku centru. Panīkst Plienes, kā peldu vietas galīgi izbeidzas attālie Lapmežs un Engures, arī Bigauņi. Vasarnieki gadu no gada pulcējas vairāk Dubultos, kur sabiedriskās dzīves centrs atrodas Bulduru muižas arendatora Dīveļa 1834. g. būvētā viesnīcā, kuņas zālē varēja saiet 200 līdz 300 cilvēku. Līdz 1847. g., kad uzceļ jaunu sabiedrības namu [pirmo kūrmāju], te sarīkotas simtiem ļoti apmeklētās balles, vienkārši dejas vakari, jautrās saviesības un daudz interesantu rīta koncertu. Vecākā paaudze vēl tagad atmin nostāstus par 1876. g. Lielupē iegāzto Dīveļa viesnīcu. 1840. g. paši vasarnieki ievēlēja komiteju, kuņas uzdevums vadīt un kārtot peldu viesu dzīvi. Ar savāktiem brīvprātīgiem ziedojumiem komiteja maksāja atlīdzību peldu ārstam, mūzikas korim, ierīkoja ceļus, pabalstīja peldu ratu uzturēšanu, gādāja par vietas izdaiļošanu un citām ērtībām. Visa šī mežainā vieta pārveidojās. Pievedu te ceļotāja Greča iespaidus par toreizējiem Dubultiem (51 — 1847. g.):

„Dubulti izskatās pēc istas jūras peldu vietas. Pāriet pār kāpu atļauts no plkst. 7 vakarā līdz plkst. 8 no rīta un no pusdienas līdz plkst. 4 pavakarē. Pārējais laiks noteikts kungu un dāmu pārmaiņus peldēm. Noteiktā laika pārkāpējus soda ar naudas un citiem sodiem. Stundu apzīmēšanai uz liela smilšu laukuma [tag. ģimnazijas priekšā] uzcelta karoga kārts, kuņā uzvelk sarkanu karogu vīriešiem un zilu sievietēm noteiktā laikā. Gar jūras krastu smilšu kāpās ierīkotas daudzas koka un našļu būdas priekš izgērbšanās. Dažas koka būdas taisītas uz augstiem riteņiem. Tās [ar zirgiem] ieviektālu ūdenī, kur peldētājs dabū lēkt uzreiz dziļumā. Priekš ballēm Dubultos ir smacīga zāle ar zemiem logiem [Dīveļa viesnīca]. Zālei zārka [vāka] izskats. Būvēta tā no vienkāršiem, pavisam pavirši apēvelētiem baļķiem, kas nav pat krāsoti. Jumts salmu [našļu]. Sestdienās un svētdienās notiek 2 stundas mūzikas priekšnesumi kādā apžogotā mežīnā, kam dots skanīgs vārds „parks“. Te uz šauriem soliēm sēž daļiņas Dubultu apdzīvotājas lieliski sastērķētos apgērbos ar neizmērojamiem uzšuvumiem, matos iepītām sarkanām un melnām samta lentām, un pacietīgi gaida dejas sākumu, kamēr orķestris pārceļas uz salonu un novietojas uz balkonu. Publika seko orķestrim, kavalieri maksā 30 kapeikas ieejas maksas, dāmas par brīvu, un izpriecas sākas telpā, kur karstums liels. Griestos gan bijuši ierīkoti caurumi ventilācijai, bet kad virs griestiem ierīkotas istabas un kādreiz pa caurumu deļotājiem uzgāzts ūdens, tad tie aizklapēti.“

Par Dīveļa zāles deļotājiem 1834. g. rakstīts, ka tie sadalījušies 2 grupās, kas gan nav bijušas naidīgi noskaņotas, bet viena ar otru neļaukusies. Kamēr viena iekšā deļojusi, otra skatījusies no ārpusē pa logiem.

Par saviem iespaidiem Rīgā minētais Grečs raksta:

Rīgas [plosta] tilta vienā malā izlādē labību, kaņepes un citus produktus, ko atved pa Daugavu ar strūgām, kamēr otru tilta malu izlieto lieltirgotāji šo pašu raļojumu iekraušāni ārzemju kuļos. No strūgām smaržo pēc Krievijas, pēc svaiļiem rudziem un mašiem. Jūras pusi tiltam aizņēmuši tirdzniecības kuļi, kas šij peldošāi ielai [tiltam] piebāzuši gan ar maziem lodziņiem izgrednoto pakalējo galu, gan priekšējo, no kuļā masīvais bugsprīts stiepjas tālu pāri gāļēju un braucēju galvām. Daļreiz vietu trūkuma dēļ kuļi aizņēmuši tilta abas puses, ar ko kuļū daļā virs tilta it kā saslējušās augsta jumta spāņu sējuma mudžekli. Tas aizsedz skatu no tilta uz pilsētu ar viņas torņiem un pili. Darbība ostā pie tilta sākas gaiļiem dziedot un jau plkst. 4 no rīta iet vaļā labības izlādēšana un ielādēšana, pievešana uz tiltu, skriešana uz vienu un otru pusi,

saņemšana, nodošana. Maisu un saiņu kravām, simtām nepārasta garuma raspuskām, strūdzinieku, matrožu, muitas ierēdņu, policijas zaldātu, ormaņu, arteļu kalpotāju un strādnieku pudzeklim, kur katrs savā valodā kliež un mēģina saprasties — reizēm nav iespējams tikt cauri. Plosta tilts ne arvienu jaudā nest tam uzkrauto nastu, reizēm tas pagrimst pēdu un vairāk zem ūdens.

Pa to laiku, kad Rīgā noritēja tāda drudžaina darbība un veikalnieki bija aizņemti no agra rīta līdz vēlam vakaram, viņu ģimenes pa vasarām dzīvoja zaļumu vietās, vai jūrmalā. Ģimenes galva tad ar tām varēja satīties tik reizi nedēļā, izbraukdams turp sestdienu vakaros un atpakaļ pirmdienu rītos.

D. Satiksme.

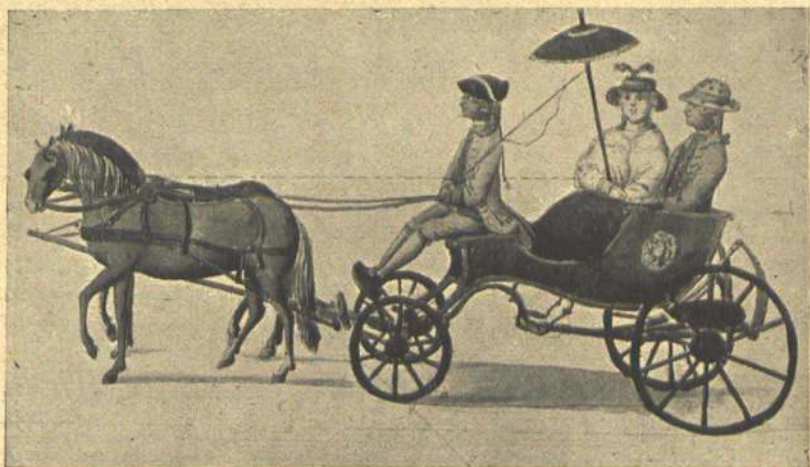
Kad Rīgas satiksmi ar Kurzemi arvienu vairāk aprūtināja divreizējā pāri celšanās pie Buļļu muižas pār Buļupi un pār Lielupes grīvu, tika meklēts taisnāks un ērtāks ceļš. Atstājot Spilvi sāpus, tāds ceļš bija izveidojies pār Babītes ezera aizaugušo daļu, Lieknu, tieši uz veco Babītes „kaļa ceļu“. Tā kā šo Liekna ceļu vasarās varēja lietot tikai jātnieki un kājnieki, tad 1775. g. ar birģermeistara v. Šika gādību to padarīja braucamu, uzvedot smiltis no vidējās kāpas pie Liekna kroga. Ap šo pašu laiku pie Slokas pārceltuves, upes labajā pusē pār staigno Pleču pļavu, agrākās Lielupes gultnes vietu, pārtaisīja smilšu uzbērumu „Tītara dambi“. Kad 18. g. s. beigās no Slokas caur Liepmežu ierīkoja taisnu ceļu uz Tukumu, tad Rīgas-Kurzemes ceļš stipri saīsinājās un uzlabojās, dodams daudz priekšrocību pret agrāko smilšaino ceļu gar jūras malu. Sāpus, neizkopta, palika satiksme ar jūrmalas ciemiem, kurp nokļūt varēja tikai pār smilšainajām Vārnas kalnu un Buļļu muižas kāpām, ceļoties pāri pie Buļļu muižas un Lielupes grīvā, vēlāk pie Vārnas kroga.

Toreiz ceļošana uz jūrmalu pa smilšainajiem ceļiem bija gatavā mocība. Tad Buļļu plostu pie Vārnas kroga izbeidza un ierīkoja jaunu plostu vietu pie Bulduru muižas, ko savienoja tieši ar Liekna dambi. Par to atrodamas šādas tuvākas ziņas:

1823. g. beidzamās un 1824. g. pirmajās dienās bija jūrmalā milzīga vētra. Viļņi gāja līdz pus kāpām un jūras mala no Lapmeža līdz Buļļiem tapusi pavisam sveša. Daugava un Lielupe janvāra mēnesī divus lāgus tālu pārplūdusi. Pie Slokas izkaisīti tilta būves koki. Lielupes grīva paplašinājusies tādā mērā, ka pāri tikt ļoti grūti (32 — 1824. g.). Ģenerālgu-

bernātors pavēlēja ierīkot jaunu pārceļšanās vietu uz augšu no vecās, pie kroņa Bulduru muižas. Pioniēru virsniekam Reinekem bijusi uzdots vietas izmeklēšana. Tas atradis veco vietu par dzīvību apdraudošu un uzrādījis jaunu, pāri ceļšanai noderīgu. Buļļu muižas īpašniece par vecām plostošanas un kroģēšanas tiesībām gan pieprasījusi 15,000 rb. atlīdzības, bet pēc daudzām sūdzībām bijis jāapmierinās ar 1500 rb. (41—1824.; 53 — 1870.).

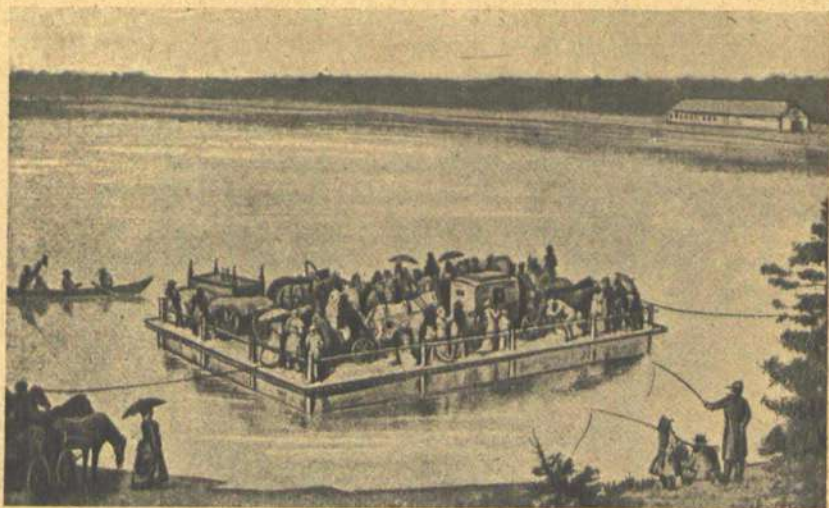
Jaunais, daudz taisnākais un labākais ceļš pa Liekna dambi un no Liekna kroga pār jauno Bulduru plostu uz jūrmalu stipri veicināja peldu vietas attīstību. Pa ceļu pavasaros un rudenos veselām rindām kustējās braucēju ekipāžas un mantu vezumi.

42. Rīgas pilsoņu vieglā ekipāža ap 1800. g. Broces zīm.

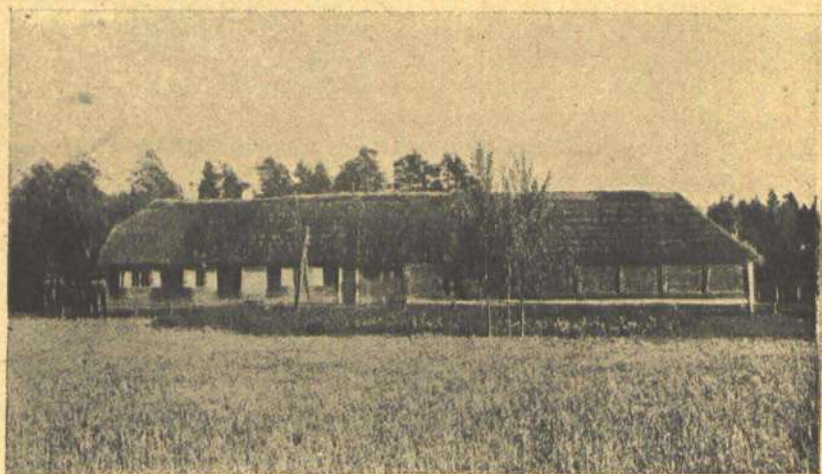
Pie sakurtiem uguns kuriem izbraucēji dabūja gaidīt stundām, dažkārt caurām naktīm uz savu pārceļšanās rindu, kaut gan ap 1833. g. raksta par 4 plostiem, kuŗi varējuši celt pāri 32 ekipāžas reizē.

Dr. V. Sodoffskis 1839. g. raksta: Sestdienas pēcpusdiena: jau no tālienes redzama dzīva kustība uz upes un krastiem. Daudz ekipāžas jau pārceltas uz šo pusi, bet nesalīdzināmi lielāks ceļotāju skaits gaida otrā krastā uz savu rindu. 3 lieli prāmji bez apstājas iet rindā uz vienu un otru pusi. 30 minūtēs tie pārceļ 20—25 ekipāžas, un tomēr otrā pusē drūzmēšanās negrib rimties. Jauni pienācēji pilda tukšās rindas.

43. Pāri ceļšanās Bulduru plostā (1830.). Otrā pusē Bulduru krogs, kas nodega 1876. g. 23. 7.

Pusceļā no Rīgas uz Dubultiem, tag. Babītes stacijas tuvumā, tolaik atradās Pūpja krogs, ko saukāja par „Schmantkuchenkrug“. Braucot uz jūrmalu un atpakaļ tajā pa laikam pūtināja zirgus un baudīja kafiju ar krējuma kūkām.

44. Pūpis — Krējumkūku krogs 1908. g.

Līdz ar pļosta pārceļšanu no Vārnas kroga uz Bulduriem, no 1824. g. satiksmi ar jūrmaļu sāka uzturēt arī diližanse, kas izbrauca no Rīgas sestdienās un atpakaļ brauca pirmdienu rītos. Ar 1833. g. tā gāja no Rīgas sestdienās un svētdienās līdz Bulduru pļostam, kur izlaida pasažierus, kas, pārcēlušies pār upi, sēdās otrpus upes gaidošā diližansē, kuŗa tos noveda tālāk uz Dubultiem un Mellužiem. Līdz Kaugurēm diližanse tad vairs nebrauca, kā tas bija vēl 1824. g. Braukšanas maksa bija 1 rb. no personas. Ar 1838. g. brauca sestdienās un svētdienās arī slēgta ekipāža 12 personām, bet ar 1839. g. diližanse iet 3 reizes nedēļā no katra gala. Ar 1840. g. no Rīgas pār Dubultiem-Mellužiem-Kaugurēm līdz Ķemerēm iet transporta rati, kas izvadīja visādus saiņus, par 5 kap. mārciņā. Katru sestdienu starp Rīgu un Dubultiem sāka sūtīt vēstules. Rīgā tās pieņēma pasta kantorī, bet Dubultos Dīveļa restorācijā pret 5 kap. samaksu. Ar 1843. g. no Rīgas uz Ķemerēm un atpakaļ sāka braukāt divvietīgi rati, par ko jāmaksā 1 rb. 50 kap. no personas, bet no Rīgas līdz „Dubble“ 1 rublis. No 1842. g. sāka braukāt diližanse arī starp Rīgu un Pēterpili.

Kā Kurzemes muižniecība par savu peldu vietu bija izraudzījusi Plienes, tā Jelgavas pilsoņi, sevišķi literāti, Slokas jūrmaļu — Kaugures. Satiksmi te uzturēja ar vienkāršām laivām, ar kuŗām pārvadāja ir mantas, ir mājas personālu. Pie izdevīga ceļa vēja no Jelgavas nokļuva Slokā 6 vai 8 stundās, bet pretējam vējam pūšot bija jābrauc pat 2 dienas, pavadot nakti laivā zem pārklātām buŗām (27 — 1862.). Pie pretēja vēja ļaudis, daudzkārt sievietes, vilka laivu gar upes malu ar treiliņu [velkamo virīti]. Tā kā pār mazām upītēm, kas ietek Lielupē, nebija ne laipu, ne citu pāreju, vietām arī sētas tālu upē bija ietaisītas, tad laivu vilcējiem nācās vilkšanu bieži pārtraukt, kāpt laivās un, pāriņoties pietekai, atkal izkāpt (41 — 1830.). Dažādus apgādājumus un vēstulu apmaiņu izdarīja sevišķs vēstnesis, kas ikdienas gāja kājām no Kaugurēm uz Jelgavu. Kaugurēs vasarnīcu irējot pa laikam tika pielīgts, ka tās īpašniekam ar savu laivu no Jelgavas jāatved un jāizved irnieki ar visām mantām. Tāpat tika pielīgta vajadzīgā malka ar sagatavošanu, apm. puskubikass.

Pēc 1837. g. publicētām ziņām (27 — 1837.) jūŗas un Ķemeru peldes apmeklējuŗas:

1833. g.		
a)	jūŗmalā 136 ģimenes à 4 personas, kopā . . .	544
	atsevišķas personas	45
b)	Ķemerēs „ „	92
	<hr style="width: 100%; border: 0.5px solid black;"/>	
	Kopā	681

1834. g.

a) jūrmalā 145 ģimenes à 4 personas, kopā . . .	580
atsevišķas personas	35
b) Ķemerēs " "	94
Kopā	709

1835. g.

a) jūrmalā 132 ģimenes à 4 personas, kopā . . .	528
atsevišķas personas	40
b) Ķemerēs " "	104
Kopā	672

1837. g.

	Istabu skaits	Māju skaits	Verst.no Rīgas
Bulļos	—	—	14
Bulduros	41	10	17
Majoros	78	25	20
Dubultos	214	58	22
Mellužos	31	2	28
Asaru ciemā	—	—	30
Kaugurēs	79	26	34
Lapmežā (v. Lappemuišche)	62	17	39
Ķemerēs	117	17	46
Kopā	622	155	

Bez uzrādītām personām, kas minētās vietās peldu laikā pastāvīgi uzturējās, un bez kalpotājiem, kas te nav ieskaitīti, pa svētdienām un svētku dienām ieradās daudzi no Rīgas, lai apciemotu radus, vai pavadītu dienu brīvā laukā. Pēc mērena aprēķina to skaitu varēja katrā svētdienā rēķināt uz 300.

1838. g. Dr. Sodoffskis raksta, ka peldējušies:

Bulļos, Majoros, Bulduros	283
Dubultos	620
Mellužos, Asaros, Riekstos	316
Kaugurēs	318
Lapmežā	145

Kopā 1682,

kamēr iepriekšējā gadā 1422.

Lielā starpība starp pirmajām un Dr. Sodoffska statistiskām ziņām izskaidrojama laikam ar to, kā Dr. Sodoffskis pieskaitījis peldu viesiem arī kalpotājus un bērnus.

V. No 1844. līdz 1877. gadam.

A. Tvaikoņu laiks.

(51; 27 — 1862.)

1829. g. parādījās Daugavā pirmais tvaikonis „Oskar“, kas nācis no Lībekas. 1830. g. izsludināja pirmo kārtējo tvaikoņu satiksmi starp Rīgu un Lībeku, ar pieturas vietu jūras peldu vietā Dobranā. 1831. g. tvaikonis „Grāf Kankrin“ sāka uzturēt satiksmi pa Daugavu starp Rīgu un Daugavgrīvu. Tas vilka arī laivas un kuģus; esot kādas reizes izbraucis ar pasažieriem arī uz Dubultiem. 1844. g. tvaikonis „Unitij“ izziņoja izprieceš braucienu no Rīgas uz Rūno salu, bet kad maza daļībnieku skaita dēļ brauciens nenotika, tad ar 3. 6. sāka braukāt 3 reiz nedēļā no Rīgas uz Dubultiem un atpakaļ, pieturot Bulduros. Tas solījās braukt arī citās dienās, ja pieteiktos 50 pasažieri. Braukšanas maksa 75 kap. no personas, par saņiem un precēm 10 kap. kubikpēdā. Valsts svētkos 9. 7. „Unitij“ nogāja no Rīgas ar mūziku un aizveda daļībniekus Dubultu ballei. Tvaikoņus toreiz sauca par „ugunskuģiem“, arī „dampkuģiem“. Ar vasarnieku pārvadāšanu sākumā gāja vāji: brauca 2 reiz nedēļā turp un atpakaļ, pie tam tikai pa vasaras vidu. Tā 1846. g. braucieni sākās tikai 23. 6. Braukšanas maksu pazemināja: uz vienu galu 50 kap., turpu un atpakaļ 75 kap., jo bija radies konkurents, jauns tvaikonis „Otvažnosk“, kas arī brauca uz Dubultiem 3 reiz nedēļā. 1847. g. 3 reiz nedēļā iet „Unitij“ un „Ranger“, bet no 24. 7. — 4 reiz „Grenvich“, kurš 1 reiz nedēļā brauc arī uz Jelgavu. Vēlāk tas gājis bojā Lielupes grīvas sēkļos. 18. 7. Rangers ar Uniti taisījuši izprieceš braucienu uz Sloku.

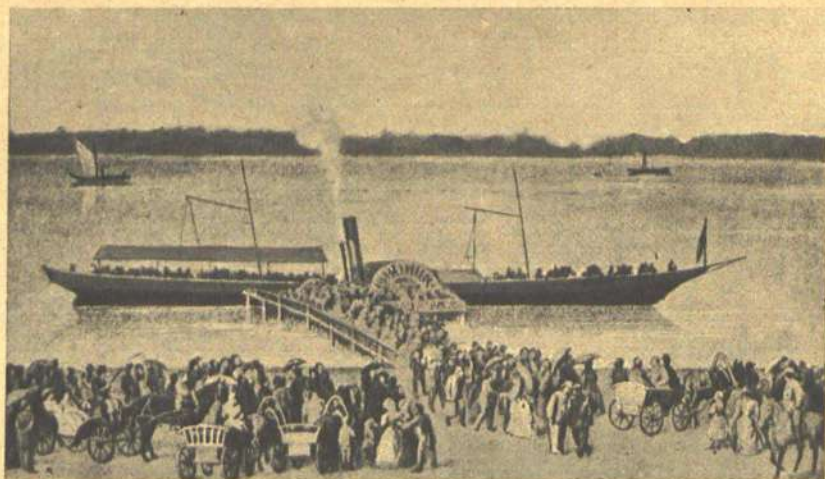
1848. g. Rīgā saslima ar koleru 6990 un 142 dienās nomira 2229 cilvēki, bet jūrmalā šī sērga neparādījās. Tāpēc notika īsta pilsētnieku bēgšana „uz veselības laukiem“ jūrmalā. Tanī vasarā Grēnvichs izsludināja, ka brauks ar piesietu laivu starp Rīgu un Jelgavu, pie tam pa Lielupes kanālu [Buļupi], kur citi, dziļāk peldoši tvaikoņi nevarēja iet. Tiem bija jābrauc pa Daugavas grīvu jūrā un tad no jūras Lielupē. Buļupes grīvu Daugavā tikai vēlāk padziļināja.

1849. g. uz Dubultiem sāka iet arī „Omnibus“, pie tam ik dienas, un caur Buļupi. „Unitij“, kā dziļi peldošs, braukšanu pārtrauca. 1854. g. atkal jauns tvaikonis „Nr. 1“ iet līdz

45. Daugavas un Buļupes grīvu dziļums pēdās 1796. g. Broces zīm.

Jelgavai. 1855. g. uz jūrmalu gāja 5 tvaikoņi: Sirene, Komunikācija, Nr. 1, Omnibuss, Vērmanis. 1857. g. nāca klāt „Undīne“, kas bez pieturas noskrēja no Rīgas līdz Dubultiem 2 stundās, kamēr citiem vajadzēja 2¹/₂ līdz 3 stundu.

46. „Undīne“ pienācis (1860.).

Undīne bija liels tvaikonis, uzņēma 500 pasažierus. Viņa gaņams pie Dubultiem sniedzās no upes malas līdz vidum, kāpēc apkārt to grieza ar tauvām. Šis tvaikonis bija valdens un līdzsvara uzturēšanai braucot tam vilka pa klāju no vienas malas uz otru smagu ķēžu kasti. Tikai 1872. g. pēc pārbūves tas tapa stabils. 1858. g. parādījās tvaikonis „Vigiland“, 1862. g. nāca klāt jauni: „Hoffnung“, „Vorwärts“, „Foenyks“. 1865. g. vasarā sāka braukt „Adler“ starp Rīgu un Sloku, pieturot jūrmalas pietātnēs. 1868. g. parādījās vēl „Rapid“, 1871. — „Mitau“, 1873. — „Dälen“.

Jau no tālienes tvaikoņi paziņoja savu tuvošanos pietātnēi ar signālu šāvieniem. Ap 1870. g. kādiem septiņiem tvaikoņiem bija savas pietātnes, kas sabūvētas gar Lielupes krastu Dubultos un Majoros. No tiem laikiem dažām Majoru ielām vēl šo tvaikoņu vārdi, jo šīs ielas veda uz Ādlera (Ergļa), Undīnes, Vorwärts (Ātro), Komunikācijas (Savienošanas), Omnibusa tvaikoņu pietātnēm.

Rīgā, Daugavmalā, jūrmalas tvaikoņiem pienākot un atējot, jau 1867. g. bija tāda spaidīšanās, pakalpojumu piedāvāšana un pa starpām kabatas zādzības, ka policija ar vīriem norobežoja gaidītājus no braucējiem un uz pietātnēm laida tikai nesējus ar policijas izdotiem numuriem. Par jūrmalas pietātnēm žēlojās, ka neesot uzgaidāmo telpu. Tad 1873. g. Majoru muižas valde lika uzbūvēt krastmalā uz pāliem plašu pietātni, kur reizē pietāt 2 tvaikoņiem. Uz pietātnes atvēra dzērienu tirgotavu, apsīstu nemizotiem prieku sprunguļiem, kāpēc to saukāja par „Mizu muīžu“. Rudeņos tvaikoņi nespēja uzņemt visas krastā savestās mantas, kāpēc tām bija jāstāv negaisā.

Daudz telpu uz tvaikoņiem aizņēma veļas kurvjī, jo jūrmalā veļu nemazgāja, bet sūtīja uz Rīgu un izmazgātu no turienes atpakaļ.

Arī Jelgava rūpējās par tvaikoņu satiksmi ar jūrmalu. Jau 1844. g. tur nodibinājās akciju s-ba, kas pasūtīja Anglijā tvaikoni. Ceļā uz šejieni tas nogājis jūras dibenā un akcionāri pazaudējuši 75% ielikta kapitāla. No 1849. g. Omnibuss brauca uz Jelgavu svētdienās un no turienes veda pasažierus uz Sloku un Dubultiem. Šie retie braucieni neapmierināja visas jelgavnieku prasības, kāpēc daudz vasarnieki sūtīja apkalpotājus ar mantām vienkāršās laivās pa Lielupi, bet paši brauca ar zirgiem līdz Rīgai, no turienes ar tvaikoni līdz Dubultiem un tad zemnieku ratos uz Mellužiem un tālāk (27 — 1862.). 1854. g. divi nelieli, Rīgas firmu Vestberga un Fājena tvaikoņi sāka braukāt no Jelgavas uz Rīgu divreiz nedēļā, bet vasarā ik dienas uz jūrmalu. 1859. g. šo mazo tvaikoņu vietā

brauc „Johann Christoph“. Bet jelgavnieki grib paši savu. Tie savāc 41.850 rb. akciju kapitāla, nopērk Stetinē ātri ejošu tvaikoni un liek Liepājā uzbūvēt velkamās laivas preču vešanai uz Rīgu. Ar tām bija nodomāts izkonkurēt lēni ejošās „lielās laivas“ jeb „Jelgavas laivas“, nositot pārvādāšanas cenu no 4 un 5 uz 2 rb. lastā [à apm. 30 pūri]. Lielās jeb Jelgavas laivas bija ap 30 pēdu gaŗas, 15 platas, 10 dziļas. Tās nebija iřamas, bet tikai zēģelējamas, kāpēc pie pretēja vēja krustoja upi no viena krasta uz otru. Sagadoties vairākām kopā, tās radija dzīvu kustību, lidodamas kā spāres uz visām pusēm ar savām ņirbošām buŗām. Ar tām veda no Jelgavas uz Rīgu visvairāk labību, ko bēra tieši kuŗos. No Rīgas uz Jelgavu tās veda dažādas preces. Šo laivu uzraudzībai un kontrabandas ievēšanas novēršanai 19. g. simteŗa vidū ierīkoja pie Buļļu attekas muitnīcu.

47. Jelgavas jeb „lielās“ laivas pie Jelgavas tilta.

Šīs laivas piederēja daudziem Lielupes krastu apdzīvotājiem. Stāsta, ka bijuši laivinieki, kas pa ceļam daļu labības nosūtījuši malā, bet mēra iztrūkumu atvietojuši graudus briedinot, salaistot ar ūdeni. Kad nozvērināti „nedot pār malu“, tad to arī nedarījuši, bet devuši „pār (laivas) galu“.

Jelgavas kuŗošanas biedrībai ar „lielo laivu“ izkonkurēšanu tomēr neveicās. Ar cenu nosišanu un nesaimniecisku rīcību, kā arī ar slikti taisītu velkamo laivu labošanu, s-ba

tikko sedza izdevumus. No visa pārvadājamās labības daudzuma, 7000 lastiem, tikko puse nodota velkoņu laivām, bet otra palika tām pašām lielajām laivām. Tā šis uzņēmums drīz izbeidzās. Arī lielās laivas ap 1875. g. izbeidzās, kad preču pārvadāšanu uz Rīgu bija uzņēmis 1868. g. uzbūvētais Rīgas-Jelgavas dzelzceļš.

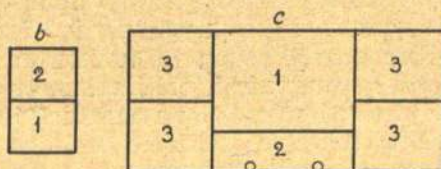
Tvaikoņi, kā daudz ērtāks satiksmes līdzeklis nekā diližanses, no vienas puses veicināja jūrmalas peldu vietu uzplaukšanu, dodami iespēju daudziem, dienu pilsētā nodarbinātiem ļaudīm, vakaros un nakti baudīt jūras tīro gaisu un atspirdzinošās peldes. No otras puses peldu viesu vairošanās deva tvaikoņiem iespēju dabīgas konkurences veidā gādāt par pārvadājamo pasažieru ērtībām. Tvaikoņu perioda sākumā diližanses gan mēģināja vēl turēties. Tā 1848. g. vasarā ik dienas vēl iet transporta rati ar saiņiem, kastēm, veļas kurvjiem. Bet 1859. g. tikai sestdienu vakaros pēc plkst. 8 izbrauc pasažieru rati no Rīgas uz Dubultiem ar 8—9 nosebojušamies pasažieriem. Tad vēl kādu laiciņu diližanses turējās, pārvadājot pasažierus no Omnibusa pietātnes Dubultos līdz Ķemerēm, bet kad 1865. g. Ādleris sāka iet no Rīgas līdz Slokai, tad arī zirdzinieki braukāja vairs tikai starp Sloku un Ķemerēm.

Izpriecās braucieni pa svētdienām ar tvaikoņiem notika bieži. Tā 1864. g. vienā svētdienā no Rīgas uz Jelgavu nogāja viens tvaikonis ar 300 pasažieriem, bet divi uz Dubultiem.

B. Gruntsgabali, vasarnīcas.

Tvaikoņu satiksmes pirmajos gados, no 1848.—1852. g. gadskārtējais vasarnieku skaits tiek rēķināts uz 1750 personām (51 — 1861.), 1857. g. pāri par 4000 (51 — 1858.), 1864. g. uz 18.000 (51 — 1864.), bet uz šī perioda beigām, 1873. g., to jau vērtē uz 36.000 (51 — 1873.). Centrs, Dubulti, tādu skaitu nevarēja vairs uzņemt, kāpēc jaunu gruntsgabalu iemērīšana, izdošana un apbūve pletās no šejienes arvienu tālāk gar jūras malu uz abām pusēm, aizņemot vispirms jūrai tuvākās vietas, kāpu dienvidus piegāzes. Gruntsgabalus apbūvei saņēma gan paši vasarnieki, gan vietējie pastāvīgie iedzīvotāji, bet sevišķi ienācēji no Kurzemes. Pašiem vasarniekiem vasarnīcu celšana sagādāja mazāk rūpju, vairāk prieka, kamēr vietējiem un ienācējiem, kas bija tukši rokpeļņi un mazzurīgi amatnieki, tikai ar grūtiem, neatlaidīgiem pūliņiem izdevās tikt pie sava kaktiņa, stūrīša zemes. Šie pirmie līdumnieki ar

pieciem vai dažiem desmit rubļiem kabatā apmetās uz neap-
 žogotām meža zemēm, sākumā mājoja pat zemē ietaisītās ve-
 lēnu būdās, kamēr tika pie pajumta. Priecājās, kad vasarā
 saņēma rubļus desmit īres naudas, ar ko samaksāt zemes
 nomu. Pirmās ēkas cēla vairāk no nomaļiem. Kam bija ie-
 taupīti rubļi 20, atveda no Rīgas plostiņu ar materiāliem, no
 kā uzcēla veselu ēku un izgatavoja tai arī mēbeles, pašas
 nepieciešamās un vienkāršās, jo toreiz prasības nebija lielas.
 Vasarnīcu būvēm vairojoties, būves darbi bija pastāvīgo ie-
 dzīvotāju un jaunsaimnieku galvenais ieņēmumu avots. Cau-
 rām ziemām, no agra rudens līdz vēlām pavasarim tolaik
 dzirdēja atbalsojamies vairāk verstu tālā apkārtnē belzienus
 ar lielajiem koka āmuriem, ko lietoja pie toreizējām „kaķa”
 [gulus planku] būvēm. Arī vasaras peļņa: ormaņos brauk-
 šana, vasarnieku apkalpošana, atmeta savu grasi. Kas prata
 taupīt, pēc pirmās mājas būvēja sev otru, trešo un tālāko.

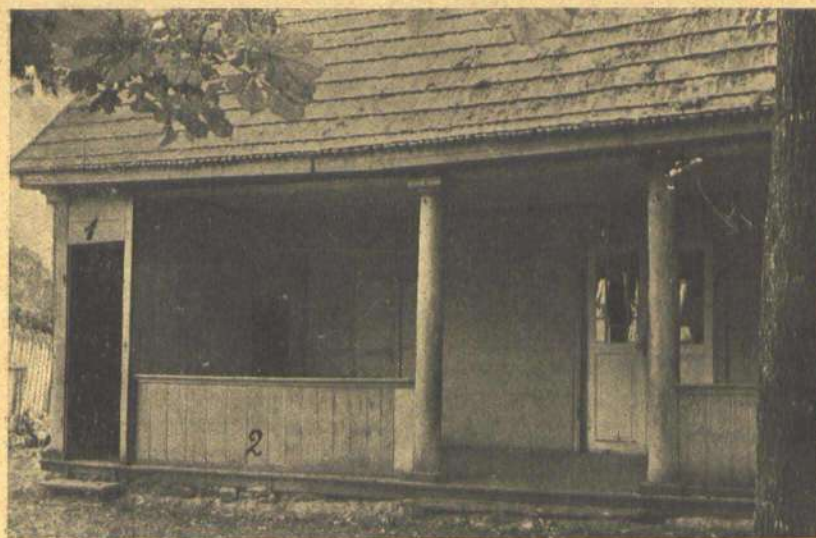

48. a vasarnīca Bulduros,
 L. prosp., būvēta ap 1850. g.
 1930. g. uzņēmums, b virtuves
 plāns, c vasarnīcas plāns.

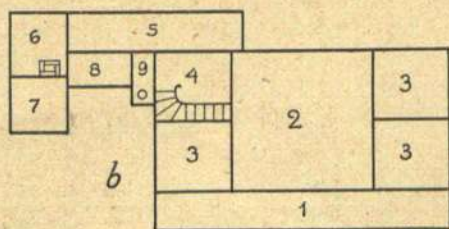
Turpreti vieglas peļņas tīkotāji, kas gar tvaikoņu piestātnēm „šiverējās“, ar vēstuļu un saiņu pienesanu dzeramas naudas ierāva, viegli pelnīto naudu tūlīt atstāja krogā, kur, brīvo laiku noplencējot, daudzreiz arī vecāku krājumiņš līdzī aizripoja.

Ēku būvēm vajadzīgiem materiāļiem izlietoja ir kokus, kas auga uz gruntsgabaliem, ir izārdītu strūgu plankas ar daudzajiem aiztapotiem caurumiem. Pēc tam, nodibinoties pie Rīgas koku zāgētavām, parastais būvju materiāls bija asu plankas [kubikasīs sakrauti planku gali], ko ziemā atveda ar zirgiem, vasarā ar laivām no „ugunsdzirnavām“ [Mīlgrāvja un Bolderājas koku zāgētavām]. Kalto naglu dārguma dēļ pirmajās ēkās pat grīdas, griesti, jumtu kārtis netika pienaglotas, bet pietapotas.

19. g. s. pirmā pusē parastās zemnieku-zvejnieku mājas bija zemas koka ēkas ar niedru vai našļu jumtiem, nošļauktiem zemiņu augšgaliem. Skursteņu nebija; dūmus no bezgriestu virtuves izlaida pa jumta caurumu un sevišķi atveramu durvju augšdaļu, „lūku“. Dr. Sodofskis raksta (62), ka pirmiem peldu viesiem bijis jādzīvo dūmainās istabās. Kad sāka būvēt peldu viesiem īpašus dzīvokļus, tos taisīja greznākus, piemērotus vasaras dzīvei, kāpēc ēkas priekšējo daļu atdalīja „ve-

49. Vasarnīca ar uzeļu augšistabās no āra (1) un vēlāk starp verandas stabiem ietaisītu nodalījumu-paneļi (2). 1930. g. uzp.

50. a Vasarnīca Bulduros, L. prosp., būvēta ap 1860. g. Sākumā ar vaļēju verandu zem vasarnīcas jumta, kas vēlāk aizbūvēta dēļiem un logiem. 1930. g. uzp.

b plāns: 1 veranda, 2 zāle, 3 istabas, 4 trepju istaba, 5 virtuves veranda, 6 virtuve, 7 kalpoņu istaba, 8 pagrabs, malkas kambaris, 9 ateja. 5—9 vēlāk piebūvēti.

randai". Virtuvi novietoja atsevišķā ēkā „ķēķī”, kur nebija nekādas šolaiku plīts, bet ēdienu gatavoja „kamīnī”, t. i. tieši skursteņa apakšējā, paplašinātā daļā, uz dzelzs trijkājas. Pagrabs bija atsevišķa, kalnā ierakta, no virsas caur griestiem pieejama būve. Tas bija nepieciešams katrai vasarnīcai, jo produktus nācās iepirkt lielākā vairumā: nebija tuvumā tirgus, nedz veikalu.

Vēlāk šādām vasarnīcām sāka izmantot diezgan plašo jumta telpu, izbūvējot logus un ierīkojot istabas, kurās veda kāpnes no ēkas iekš- vai ārpusē.

Pirmajām ēkām ar retiem izņēmumiem bija našļu jumti. Vēl 1878. g. biedināja no ugunošanas, no kam varot celties ugunsgrēki, jo lielākai daļai ēku esot našļu un koka jumti.

Ceļot jaunas ēkas, kā arī pārbūvējot vecās, katrs būvētājs deva vaļu savai fantāzijai un praktiskiem novērojumiem. Ap 1860.—1870. g. verandas jau vairs nebūvēja zem ēku jum-

51. Vasarnīca ar balkonu Bulduros, L. prosp., būvēta ap 1860. g. 1930. g. uzņ.

tiem, bet ārpusē piebūvēja vaļēju balkonu. Šai laikā arī būvēs izbeidza lietot kaltās naglas. To vietā nāca mašīnās kaltās „drāšu naglas“.

Ar kārņiņiem jumtus sedza reti, jo šī smagā materiāla piegāde iznāca dārgi. Arī ēkas stāvam un jumta sējumam tad vajadzētu stipru materiālu, kas vasaras dzīvokļa būvi sadārdzinātu.

52. Vasarnīca ar kārņiņu jumtu un atsevišķu virtuvi J.-Dubultos, Melužu prosp., būvēta ap 1850. g. 1930. g. uzņ.

Vēlāk gruntsgabalus sāka iežogot. Žogus taisīja no šķēpukšņiem, ko sauca arī par riķiem vai vabiņām (37. illūstr.).

C. Peldēšanās un peldu viesu dzīve.

Priekš peldētāju izgērbšanās un apgērbšanās katrai vasarnīcai bija sava peldu būda jūras krastā, ko pirmos gados taisīja no našļiem, sastiprinot būdas sānus, jumtu un aizbīdāmās durvis ar kņutu [pāra pirkstu resnu, vienos sānos ap-tēstu kārtiņu] un klūdziņu [vicā sagrieztu kārklu rīkšu] palīdzību. 1837. g. laikrakstos piedāvāja pārdošanai no vairāk daļām saliekamas 6 pēdas gaŗas un 4 platas koka mājiņas. Našļu būdas bija sastopamas vēl pēc 1860. g. Toreiz vairāki Salas pagasta vaļinieki no Jāņiem līdz rudenim pelnījās ar našļu griešanu Babītes ezerā, to žāvēšanu un piegādāšanu pār Lielupi jūrmalas vasarnīcu jumtiem un „bādes būdām“.

Lai peldoties nebūtu jābrien tālu jūrā, 1838. g. sākuši būvēt no malas 140 soļus gaŗus peldu steķus, kas vasarā bijuši vairāk reiz jālabo, jo vētras tos izgāzušas.

Tolaik rakstīts, ka 4—6 tādi steķi pietiktu visiem peldu viesiem. Mietus, kas steķus saturēja, toreiz dzina jūras smiltīs ar ramu [koka āmuru]. Tas bija neveicīgs darbs, ar ko tomēr nesasniedza vajadzīgo stiprumu: vētras steķus drīz sagāza. Tad steķu laipas salika uz augstām kazlām un apbūvēja ar būdām. Arī tāds steķis turējies tikai līdz nākošai vētrai.

53. Viens no pirmajiem peldu steķiem Majoru jūrmalā. Peldu būdas jūras krastā.

Tikai vēlāk, ap 1890. g., kad apgāja, ka mietus var iesti-
prināt bez sišanas, ja tās noasina plakanus un tad jūras smiltī
ieilē [kustina uz vienu un otru pusi], izdevās radīt vētrās
diezgan izturīgus steķus, kas ar laiku, kad peldu būdas krastā
noliedza, tapa publiski, ar 40 un vairāk būdām uz katra. Līdz
1914. g. bija daudz peldu steķu sevišķi Majoru jūrmalā.

54. Peldu steķis 1911. g.

Peldu steķi izkonkurēja arī peldu ratus, kas rakstos mi-
nēti jau 1847. g. Tie bija uz 4 augstiem riteņiem taisītas dēļu
būdas, ko jūrā ieveda jājējs ar zirgu un atkal izveda, kad pel-
dētājs pacēla pie būdas pierīkotu karodziņu. Peldu ratu iz-
maksa un viņu apkalpošana peldēšanos sadārdzināja, bija pa
kabatai tikai bagātniekiem un jau ap 1880. g. vairs tikai pret
Dubultu kūrmaļu bija uzglabājušās riteņu būdas.

Par siltām jūras vannām rakstos minēts vispirms 1832. g.,
kad Mellužu zāles ekonoms izsludina, ka varētu tādas ierīkot,
ja būtu pieprasītāji. Pēc tam šis jautājums apklust līdz 1858.
g., kad Dubultu kūrmaļas ekonoms Millers uzbūvē jūras malā,
pretī kūrmaļai pirmo peldu iestādi „ar tvaika aparātu“. Tajā
10 mazgāšanās istabas. Citur siltas vannas sagatavoja pavi-
sam primitīvi. Sievas ar nēšiem sanesa no jūras vajadzīgo
ūdeni katlā, kas kādā kāpu gravā bija piestiprināts pie stak-
lēm. Te ūdeni sasildīja, piejauca sāli vai kādu medikamentu
un lēja vannā, kas novietota atsevišķā peldu būdā. Ar laiku
tāda ūdens sildīšana uz pasūtījumu tapa publiska. To iekār-
toja našļu, vēlāk no dēļu klapēm sacelamās būdās, ko novietoja
pa divām vai vairākām vienu otrai blakus uz visām 4 debess
pusēm. tā kā būdu vidū radās iežogots četrstūrains laukums.

55. Ūdens sūknis jūrā, ar kuŗu 1906. g. Flugina siltām vannām Bulduros piegādāja no jūras ūdeni.

Laukuma vidū bija aka, kuŗā pa koka reni tecināja no jūras smeltu ūdeni. Vēlāk ūdeni nesmēla, bet pumpēja un tecināja pa reni akā. Lai pumpēšana nebūtu jāpārtrauc dāmu peldu stundās, sūknim apkāra mašas vai drānas aizkarus, aiz kuŗiem pumpētāji aizslēpās.

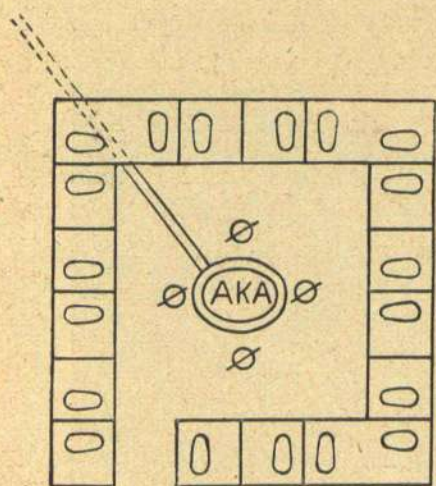
Būdu laukumā akai apkārt bija novietoti vairāk katli, kuŗos sildīja no akas smelto ūdeni un pa renēm caur būdas sienu tecināja vannās. Tāda primitīva siltu vannu sagatavošana turējās dažās vietās vēl līdz 1882. g., pat līdz 1890. g. un vēlāk, kamēr policijmeistars Mirbachs tās galīgi noliedza. Tad peldu viesu skaits jūrmalā jau tā bija pieaudzis, ka katrā rajonā varēja uzturēt vannu iestādi.

Pēc primitīvo vannu noliegšanas sāka būvēt jūras krastā vannu iestādes uz kroņa un Majoru barona Firksa ierādītiem zemes gabaliem. Ūdeni tām piegādāja ar cilvēku spēku no jūras pa zemē ieraktām koka caurulēm, pie kam sūknis atradās iestādē. Vēlāk ūdens piegādāšanai un sildīšanai lietoja tvaika spēku.

Lai vispusīgāki iepazītos ar toreizējo vasarnieku dzīvi, atzīmēšu šī perioda galvenos notikumus chronoloģiskā kārtībā (51).

1823. g. publikai piedāvā savus pakalpojumus Prāgas mūzikantu sabiedrība.

Pirmais koncerts jūrmalā notiek Dubultos Dīveļa viesnīcas zālē 1841. g. 13. 8.

56. Siltas jūras vannas: vidū aka, kurā pa reni tecina no jūras ūdeni; akai apkārt katli ūdens sildīšanai; ap tiem būdas ar vannām.

1845. g. vasaras sezonai ierodas Dubultos no Leipcigas 11 vīru liela mūzikas sabiedrība „koncertiem, ballēm, dinejām, svētku un bērņu gadījumiem“. Šai gadā ap 1200 peldu viesu. Rīgas pilsētas mežzinis Šulcs piegādā [no Priedaines] Dubultiem tīru avota ūdeni par 1 kap. stopā, jo te vietējais gruntsūdens nelietojams. Vēlāk gan labu ūdeni atrada tepat kāpu

57. Pirmās siltās jūras vannas Bulduros 1905. g.

joslas jūras pusē, kur ierīkoja akas ar vindām un no tām „springūdeni“ ar spaiņiem piensēja mājās vēl pēc 1880. g., kad sāka urbt artēziskas akas. Šāda ūdens piegādāšana izbeidzās tikai ap 1900. g., kad sāka ierīkot gandrīz uz katra gruntsgabala abesiniskas akas.

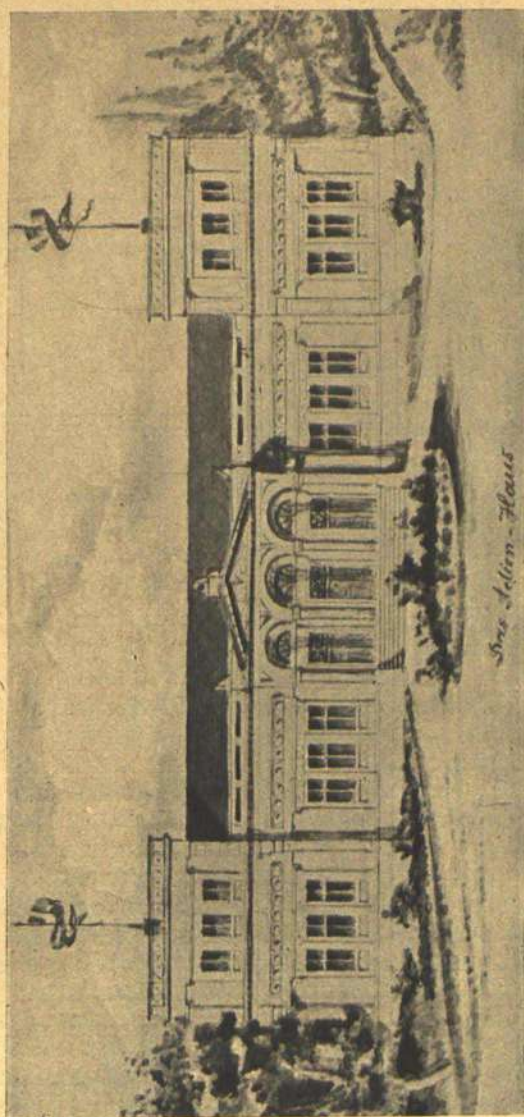

58. *Siltu vannu iestāde Majoros 1914. g.*

59. *Pienes „sprinģūdeni“.*

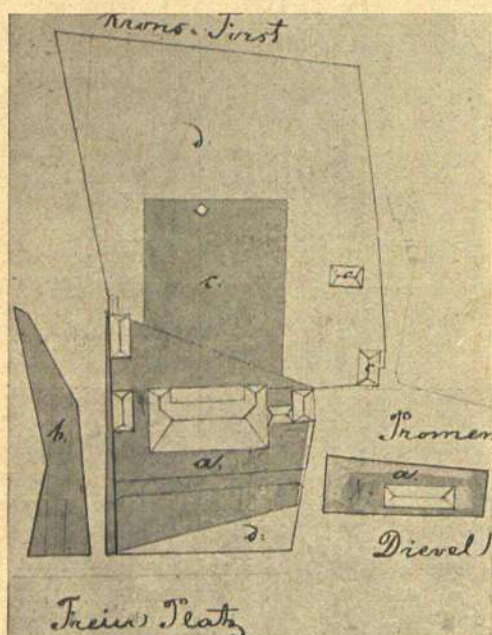
1845. g. Mellužu vasarnieki izpušķo ar raibām laternām 8 laivas un vēlā vakarā iņas ar tām uz Dubultiem, mūzikai skaņot un „spelstiķiem“ sprāgstot. Gaisā skrejošās raketes un gaismas bumbas atmirdz viņšos. Neredzētais skats liek par sevi ilgi runāt.

Das Aktien-Haus

60. Pirmais Dubultu saviesīgais nams. Ap 1860. g. to sāka saukt par akciju māju (Actienhaus).

1848. g. 25. 6. atklāj Dubultos jaunu, itaļu vasarnīcu stilā būvētu saviesīgo namu (Gesellschaftshaus) ar lielu zāli, plašu spēļu un ēdamo istabu un blakus telpām. Uz turieni tad no Dīveļa viesnīcas pāriet saviesīgā dzīve, bet tikai slēgtā sabiedrībā. Pie saviesīgā nama ierīkotas mēbelētas un ģimeņu istabas, apkalpotāju dzīvokļi, staļļi, ratnīcas un t. t.

61. Dubultu akciju s-bai 1857. g. piederoši grunts-gabali: a — Kādreizējā Brakmaņa grunts 330² rūtes, b — Ekerta — 80² r., c — 1848. g. piemērots gabals 200² r., d — 1857. g. priekš parka piemērots 500² r.

1849. g. paceļas jautājums par peldēšanās kārtības grozīšanu, nešķirot vairs kungu un dāmu peldēšanos ar laiku, bet ar vietu, t. i. ierādot priekš peldēšanās katram dzimumam savu vietu. Tad plūdmali nebūtu aizliedzamo laiku, un jūra būtu pieejama abiem dzimumiem cauru dienu. Tāds projekts cilāts jau 1838. g. Šīs idejas pretinieki turpretī aizrāda, ka tad jau pat ormanis būšot jāīrē, lai nokļūtu uz ierādītu peldēšanās vietu, un katrai ģimenei vajadzēšot 2 peldu būdiņu, vienu vīriešiem, otru sievietēm. Peldēšanās vietas tuvums pie dzīvokļa turpretī esot tas, kas Dubultiem dodot priekšroku pret citām peldu vietām. Jautājums par jūras malas plašāku izmantošanu abiem dzimumiem paceļas par jaunu ap 1874. g., kad jūrā sāk būvēt peldu steķus, pirmos uz kazlām. 1875. g. ieminas par peldēšanos kostīmos un taisa aprēķinus par to, ka izdevīgāki būtu taisīt jūrā steķus to 352 peldu būdu vietā, kas

saliktas jūras krastā no Lomača [Edinb. kūrmājas] līdz Marienbādei. Tālāk par aprēķiniem toreiz vēl netika. Majoros toreiz bijuši 3 peldu rati.

Pēc Dr. Merķeļa ziņām (27 — 1850. g.) no Buļļiem līdz Lapmežam 1849. g. bijuši 2807 peldu viesi, 1850. — 3755. Dubultos no tiem dzīvojuši:

No Vidzemes: 1849. g. — 540 pieaug., 328 bērni, 388 kalp., 1850. g. — 689 pieaug., 375 bērni, 455 kalpotāji; no citām gubernām: 1849. g. — 50 pieaug., 18 bērni, 47 kalp., 1850. g. — 148 pieaug., 57 bērni, 104 kalp.

Ar 1851. g. Dubultos atveŗ vairāk veikalus, iznomā jājamos zirgus, tāpat ratus braukšanai uz Bulduriem, Mellužiem, Asariem.

1854. g. spēlē Zīgerta mūzikas orķestris. Saviesīgā nama administrācija sarīko tējas vakaru šī nama dārza izkopšanai par labu. Piedalīties var tādi, kas vietējā sabiedrībā piederas (sich qualifizieren). Šai gadā peldu viesu skaitu rēķina uz 4—5 tūkstošiem. „Nevien ērta satiksme ar Rīgu, bet arī ārstu pamācības par peldēšanos jūrā, tagadējās ģenerācijas vājums, pa daļai mode un vajadzība izklaidēties, izpriecu maiņa, ir Dubultu ātras uzplaukšanas cēloņi. Upmalā pie mežniecības, pie Ramiņām, Valtera, ir klusas vietiņas, kur pīt vaiņagus, iet rotaļās, dejot, ieturēt maltīti tīrā gaisā. Šī raibā dzīve sasniedz svētdienās savu augstāko pakāpi, kad lieli izbraucēju bari pārplūdina peldu vietu. Tajās dienās te citāds, pilsētniecisks izskats. Gardibenēs un frakās „izpucējušies“ sveši ļaudis ziņkārīgi izstaigā šo vietu, apskata jūru, izpeldas, piepilda saviesīgo namu un tad pazūd, pārļaiddami nakti zem klajas debess vai uz tvaikoņa, kas nākošā rītā viņus aizved. Izņemot nedaudzos plaši un eleganti ierīkotus privātdzīvokļus, vasarnīcas ir latviešu ciema iedzīvotāju īpašums, kam lielu ērtību vis nav. Peldu sezona Dubultos, kas pa laikam sākas 1. jūlijā, turpinās 6 nedēļas. Beidzamā svētdienā, pa laikam augusta vidū, peldu viesi salasās saviesīgā namā, kur priecīgi dejo. Ap plkst. 11 vakarā apklusē mūzika, viesi pieceļas no sēdekļiem, ienes un aizdedzina raibas lampas, mūzika nostājas zāles vidū, atskan melodiska šķiršanās dziesma. Tad visi atstāj zāli un ar mūziku pa priekšu izstaigā cauri ciemam uz visām pusēm. Beidzamo reiz peldoties met jūrā ziedu: naudu, gredzenu vai ko vērtīgu, kā pateicību par saņemto svētību. Tad visi dodas mājup. Zvejnieki brīnīdamies noskatās, ja vēl rudenī kāds palicis savādnieks peldas. Visi solās nākt nākošu gadu. Ne katram tas izdodas. Viens aizceļo uz tālām zemēm, otrs uz visiem laikiem atstājis šo zemi“. (27 — 1854.).

1858. g. jauna parādība: lieliskas illūminācijas un uguņošanas. Saviesīgā nama direkcija sākusi nolīdzināt lielo laukumu nama priekšā [starp kūrmāju un Lielupi], kuŗu pēc dažiem gadiem apsēs ar zāli un apaudzēs kokiem. J. v. Vērmanis uz sava rēķina gar visām Dubultu ielām licis uztaisīt koka laipas, kas iziet uz tvaikoņu piestātnes laukumu. Pag. ziemā uzbūvētas Dubultos 20 jaunas mājas. Ķeizars apstiprinājis 2 jaunus projektus: tā saukto J.-Dubultu nosusināšanu ar Lielupē ievadāmu grāvi un Baņķa grāvja rakšanu.

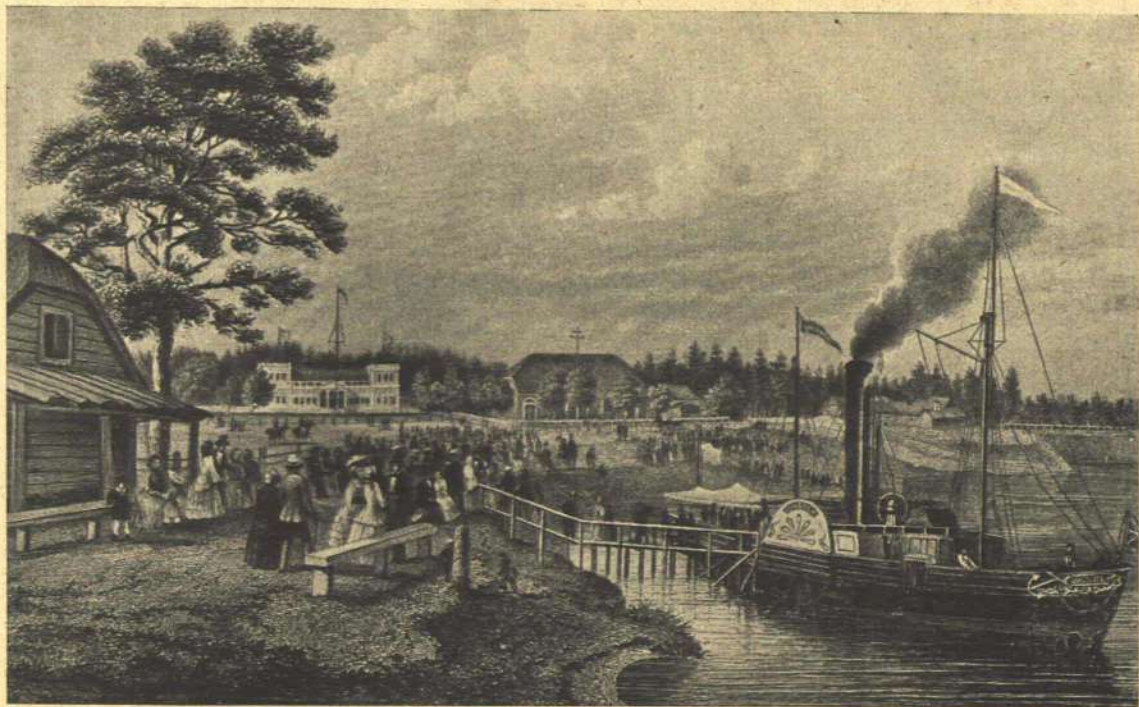
1859. g. vasarā saviesību namā balles notur 2 reiz nedēļā. Tā sauktā parkā koncerti par brīvu, peldu b-bās biedriem 2 stundas ap pusdienas laiku, bet vakaros visiem peldu viesiem. Presē aizrāda, ka peldu viesu dzīve Dubultos noritot kastas rāmjos, jo to vien dzirdot: „tas ir pirmās vai otrās ģildes tirgotājs“, — „tur nāk trešās“; „tas ir ierēdnis, kas zem manis kalpo“, vai „tur nāk pilsonis, kas priekš manis strādā“. Nevajadzētu izolēties un skaldīties, bet teikt: „tur nāk peldu viesis“, kā tas notiek ārzemēs, kur katram jāmaksā sava nodeva, no kam ienāk līdzekļi vietas izkopšanai, kamēr Dubultos direkcijas labierīcībās piedalās tikai desmitā daļa. Uz tādiem aizrādījumiem cits atbild, ka ārzemēs peldu viesi sarodoties no visām pasaules malām un tos tikai kā tādus, t. i. peldu viesus pazīstot. Bet kā gan lai tie paši ļaudis, kas Rīgā savā sabiedriskā un garīgā dzīvē visu gadu bijuši viens otram sveši, varbūt satikušies tikai veikala darīšanās, kā lai tie piepeši, 4 jūdzes no Rīgas, varētu pa vasaras mēnešiem darboties kopā? Dubulti neesot nekas cits, kā Rīgas ekstrakts, — Maz-Rīga, ar visām viņas garlaicīgām ierašām, kas dziļi iesakņojušās. Nevarot gaidīt, lai pirmā jūras pelde kā aizmirstības upe izdzēstu peldētājam visas atmiņas par savu stāvokli un attiecībām, kādās tas atradās ar cilvēkiem tuvējā Rīgā, un tas varētu pacelties uz tik augstu stāvokli, kur viens cilvēks otrā vērtētu tikai cilvēku, un peldu viesī tikai tādu redzētu. Nākošos gadu simteņos — varbūt! „Tagad es ņemos galvot, ka neviens konsuls, kas stāv uz akciju mājas verandas, savā garām ejošā skroderī, kalējā un t. t. neieskatīs sev līdzīgu; tikai peldoties tas nevarēs noliegt zināmu vienlīdzības sajūtu. Sabiedriskās darīšanās tas negribēs un nevarēs iet ar to kopā. Bet ja tam arī būtu tādas illūzijas un tas uz laiku redzētu savā amatniekā sev līdzīgu, ak! tad taču tur vēl ir mājas kundze, kam arī vēl kāds vārdiņš līdzī runājams. Ja tādas sociālreformas gribētu izvest, tad būtu jāiesāk ar pašu Rīgu, bet tagad tas nebūtu to pūlu vērts.

1860. g. Šenings atveŗ Dubultos Mellužu ielā Pola namā pirmo aptieku.

1862. g. vasaras sezona nobeidzās 20. 8. (1. 9.) ar lielu balli akciju mājā, no kurienes parastais atvadīšanās gājiens devās ar raibām laternām un bengaliskām ugunīm uz jūru un pa ielām uz ministra Valujeva dzīvokli, kur no ministra atvadījās. Pirms sezonas slēgšanas kādā svētdienā pa laikam turīgākie vasarnieki sarīkoja uz laukuma kūrmājas priekšā tautas svētkus ar sivēnu ķeršanu, maisos skriešanu, desu raušanu, kārti kāpšanu. Ap 1870. g. šī paraša izbeidzās. 1864. g. vēl laču dīdītāji pa ielām vadāja lačus, kuriem lika rādīt savu mākslu. Šai gadā peldu viesu skaitu Dubultos, Majoros un Mellužos rēķina uz 18.000.

1865. g. raksta, ka Dubulti beidzamos gados pazaudējuši savu agrāko raksturu un dabūjuši citu izskatu. Vēl nesen tie bijuši „Rīga pie jūras“, kur viss noticis pēc rīdzinieku garšas, bet tagad te vairs tikko desmitā daļa rīdzinieku. To vairums atvilcīs uz Majoriem un Bulduriem, kamēr Dubulti pilni ar no tālienes atbraukušiem svešniekiem, kāpēc te maz vairs dzird vācu sarunu valodu. Ievērojot arvien vairāk pieaugošo apģērbu eleganci, jāsaka, ka Dubulti ir drīzāk eleganta, nekā omulīga peldu vieta; te vieta naudas aristokratijai. Pret citām peldu vietām Dubultiem tā retā priekšrocība, ka te rit divas dzīves. Viena notiek pie jūras, akciju mājā, kur mūzika, dāmu pasaule, kas vēlu ceļas, vēlu guļas. Otra dzīve pie upes, Dīveļa tēva pajumtē, kur pulcējas vecpuiši, vai atbēguši precētie, un kur ieslavētais galds pievelk ir vīrus, ir sievas. Te ceļas un iet gulēt agrāk. No Dubultiem gluži šķirta un patstāvīga dzīve norit 3 verstis attāļajos Mellužos, kur pulcējas pazīstamas, vai ātri iepazinušās ģimenes, tā kā paiet reta diena, kad netiktu sagudroti un uz ātru roku sarīkoti kādi svētki. Te uzturas visvairāk kurzemieņu elements un nostiprina savu dzīves veidu. Krīt acīs agrākais tukšais gabals starp Dubultiem un Mellužiem [J.-Dubulti], kas ar 1848. g. sākot viss apbūvēts.

Noslēgtajā jūrmalas kastu dzīvē arvien vairāk sāka ieviesties jaunas parādības, kas vēdināja parasto dejas vakaru tradīcijas. Tā 1857. g. izbrauc pušķotā tvaikonī no Rīgas uz Dubultiem vācu dziedāšanas biedrība „Liederkranz“, kas ar savām dziesmām parkā un uz blakus esošās meža pakalnes rada līdz tam nepiedzīvotu savijojumu. Karogiem un zaļumiem pušķotos Bulduros 1866. g. tiek sagaidīta vingrotāju biedrība. 1868. g. zaļumu vītnēm un raibām papīra laternām greznotā plaškotā, kam zem audekla jumta ierīkota dejas grīda, izbrauc uz Stirnas ragu vācu vīru koris. 1870. g. Rīgas vācu amatnieku b-ba ierodas Majoros ar tvaikoņa vilktā plaškotā izbūvētu dejas salonu. Pēc tam „Liederkranz“ sarīko Majoros pirmos jūras svētkus. Tad sestdienas vakarā Lielupes krasts Majo-

62. Dubultu krastmala 1866. g. tvaikoni sagaidot. Aiz „lielā laukuma“ kūrmāja, pa labi Dīveļa restorācija, aiz tās Lindes ēkas, vēl tālāk ceļš uz Majoriem ar žogu gar stāvo, iegāzto krastu (63).

ros pilns ļaužu, galva pie galvas. Gaida atbraucam ar tvaikoni „Rapid“ dziedātājus, ko uzaicinājusi Majoru jautrības komiteja „uz dziesmu svētkiem Majoros“. Tikai tumsā pienāk Rapids raketes laižot un kara mūzikai spēlējot. Ar svinīgu dziesmu dziedātāji vispirms iesvētī sen gaidīto, tikko uzbūvēto uzgaidāmo telpu Majoru piestātnē. Otrā dienā uz Majoru-Dubultu robežas notika svētki no trim kāpu nogāzēm ierobežotā, karogiem un raibām lampiņām bagātīgi izgreznotā svētku laukumā. Piedalījās vismaz 2000 klausītāju, kas raibās grupās nometušies kāpu nogāzēs.

1866. g. iznāca Stavenhagena Vidzemes skatu albums, kurā zīmēti un aprakstīti arī toreizējie Dubulti.

Attīstoties kārtīgai satiksmei starp Rīgu un peldu vietām, ar laiku noorganizējās arī vēstuļu un laikrakstu nosūtīšana uz šejieni. Pārsūtīšanai ar diližansi vēstules vispirms pieņēma un nodeva Dubultos Dīveļa viesnīcā, tad Dubultu un Mellužu kūrmājās. Ar 1865. g. avīzes izdalīja tvaikoņu piestātnēs, ar 1881. g. dzelzceļu stacijās. Ar 1855. g. 3. 7. pa vasarām Dubultos atvēra pasta kantori, no kurienes pret atsevišķu samaksu pastu pienesa arī attālākās vietās. Nepilnīgu adresu dēļ tas bija grūti izdarāms, jo namiem nebija numuru. Tos apzīmēja tikai ar īpašnieka vārdu. Vēl 1876. g. vienā pašā svētdienā policijā meklētas 200 nezināmas adreses. Tāpēc labprātīgai pierakstīšanai kādā tuvākā viesnīcā vasarnieki paši ierīkoja adresu grāmatas. 1886. g. visai jūrmalai bija vēl tikai viens pasta kantoris, Dubultos, bet vēstuļu kastiņus izlikta 11 vietās. Pasta nodaļas citur atvēra tikai vēlāk.

D. Ap 1870. gadu.

1869. g. parādījās pirmās ziņas par sagaidāmo dzelzceļa būvi no Rīgas uz Tukumu, kas iešot gar jūrmalas peldu vietām. To vispirms projektēja būvēt kā turpinājumu Rīgas-Daugavgrīvas dzelzceļam, kas lai turpinātos no Daugavgrīvas gar Bulļu muižu uz Lielupes grīvu un tad tai pāri uz Bulduriem un tālāk. Šis variants bija jāatmet Lielupes grīvas ceļošās kāpas dēļ. Otrs projekts bijis taisīt tiltu pār Lielupi no Baņķa uz Baltajām Lejām augšpus V.-Dubultiem, tā atstājot sāņus Buldurus, Majorus, V.-Dubultus. Trešais projekts bijis laist dzelzceļu pār Lielupi augšpus Buldurmuižas, bet ceturtais — tagadējā vietā, palika īstais. Visi šie projekti un mērījumi radīja dažādas pārrunas, spriedelējumus un zīlējumus.

1870. g. Horns iegūst Majoros Jomas un Omnibusa ielu stūrī sīkām priedītēm apaugušu gruntsgabalu, uzceļ tur viesnīcu un ierīko dārzu. Tai pašā gadā Dubultos, pie pašas Majoru robežas, jūras malā Dr. Nordštrēms būvē peldu iestādi, vienstāvu koka ēku, 240 pēdas garu, ar 40 atsevišķām kabīnēm.

63. Peldu iestāde — Marienbāde 1870. g.

Šī iestāde īsā laikā top slavēna, paša Nordštrēma vadībā pievelk apmeklētājus arī no tālām vietām un padara Rīgas jūrmalu plaši pazīstamu.

1875. g. policijā pierakstītu peldu viesu skaits ir 28.000, bet tas var būt bijis arī lielāks, jo pierakstīšanās nebija obligatoriska. Vasarnīcu bijis: Dubultos 570, Majoros 500, Bulduros 400, citur kopā pāri par 500, pavisam apm. 2000 (51).

Kārtības uzturēšanai līdz 1875. g. bija Dubultos 1 komi-sārs ar rakstvedi un dažiem policistiem. 1875. g. min poli-cijmeistaru ar 26 zaldātiem. Pēc tolaiku noteikumiem mui-žas robežās par kārtību bija jāgādā muižu valdei, kāpēc 1872. g. presē žēlojas par Majoru muižas valdi, ka tā nerū-pējoties par zādzību novēršanu, ko vasarnīcās izdarot ienācēji no ārienes. Vietējo ļaužu uzticamību slāvē, jo pārsūtot ar tvaikoņiem koferus, kastes, kurvjus, visā chaosā nekas nenō-zūdot, kaut tiem arī adresu nebūtu. Pasažierus un mantas vadānot puikas, Bulduros arī sievietes. Tvaikoņu piestātņu vietās liela dzīvība, kustas juku jukām ratu, riteņu, ilkšu, zirgu galvu mudžeklis. Ormaņu toreiz jūrmalā bijis 130.

Tvaikoņu periodā jūrmalas peldu vietas pletās plašumā un izbūvējās, bet bez kādas vadošas idejas un tālredzīgāka plāna, tikai atkarībā no zemes īpašnieku šauriem ieskatiem.

Vasarnieku skaits no nepilniem 2000 pacēlās uz 30.000. Trūkstot publiski tiesiskam organam, blakus policijai visu dzīvi veidoja un vadīja privāta iniciatīva. Vietējās peldu dzīves noteikumus veido 1840. g. pirmo reizi no peldu viesiem sastādījusies komiteja. Tā vāc brīvprātīgas maksas un ziedojumus, ar ko algo mūzikas kori, gādā peldu ratus, labo ceļus. Tad uz fabrikanta Pichlava ierosinājumu nodibinās akciju sab-ba, kas 1847. g. uzbūvē pirmo kūrmaļu ar 4 blakus ēkām. No tā laika Dubultos 2 direkcijas: viena akciju jeb kūrmaļai, otra peldu s-bai, vispārējās vasarnieku dzīves regulētājai. Tāda peldu s-ba 1873. g. sastādās arī Majoros. Trūkstot pašvaldībai, minētām privātām organizācijām bija jārīko koncerti un vēl 1872. g. jālasa artavas pat policijas uzturēšanai.

1875. g. presē atzīmēts, ka jautājums par Rīgas jūrmalas pārvaldi nav jauns un ar to nodarbojoties kompetentā vietā. Tiek fantazēts par jūrmalas birģermeistaru, sēdēm... Tad — ar Dievu — būšot klusā jūrmalas idille.

Pa Lielupi ap 1870. g. bija dzīva kustība. Vasarā nevien kādi 10 tvaikoņi pārvadāja peldu viesus un viņu mantas, bet upi krustoja vēl viena, otra, jau agrāk minēta Jelgavas laiva. Ap šo laiku stipri attīstījās arī ķieģeļu pārvadāšana no Jelgavas apkārtnes cepliem uz Rīgu jaunu mūļa namu celšanai. Šim nolūkam toreiz bija visizdevīgāki lietot strūgas, ko pa ziemām būvēja Daugavas augšgalā un pavasaros piekrautas zemkopības ražojumiem ar strau-mi nopludināja pa Daugavu līdz Rīgai, kur tām, izkrautām, bija jāpaliek, jo pretējas straumes un sēkļu dēļ atpakaļ vairs netika. Lielupē tās izlietoja kā tvaikoņu piestātnes, bet visvairāk ķieģeļu pārvadāšanai. Izār-dīto strūgu kokus lietoja būvēm. Pa vējam strūgas gāja pa Lielupi ar augstā mastā uz-vilkto četrstūrainu, no mašu gabaliem sašūtu buŗu. Pie pretēja vēja, vai bezvēja, strūgu vilka ar treiliņu gar malu 6—8 „strūgu poļi“.

64. Strūgu poļis
(Daugavas augšgala
krievs).
Broces zīm.

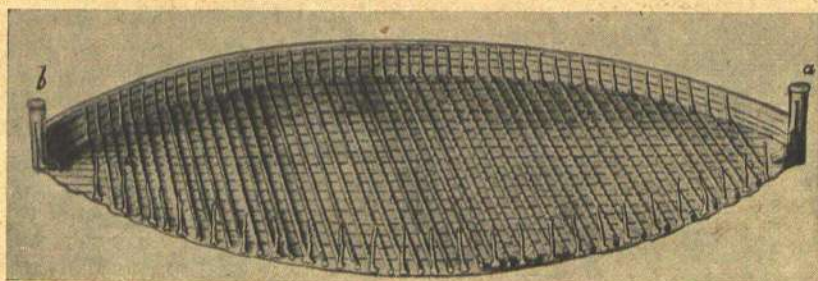
Vētras laikā ar priekšgalu pie krasta pie-metusies un šķērsām upē iegriezusies tāda strūga aizņēma vairāk ka pusi Lielupes pla-tuma. Strūgām izbeidzoties, ķieģeļus sāka pārvadāt nāragos, tad plaškotās. Velkoņi tos vadāja veselām karavānēm. Gājuši pa Lielupi:

	1886. g.	1887. g.
Laivas (nāragi)	761	826
Plosti	18	9
Plaškotas	48	11
Strūgas	2	—
Kopā	829	846

(Land u. Forstwirtsch. Ztg. 1889. g. Nr. 8.)

Tā tad 1886. g. var uzskatīt par strūgu izbeigšanās laiku Lielupē.

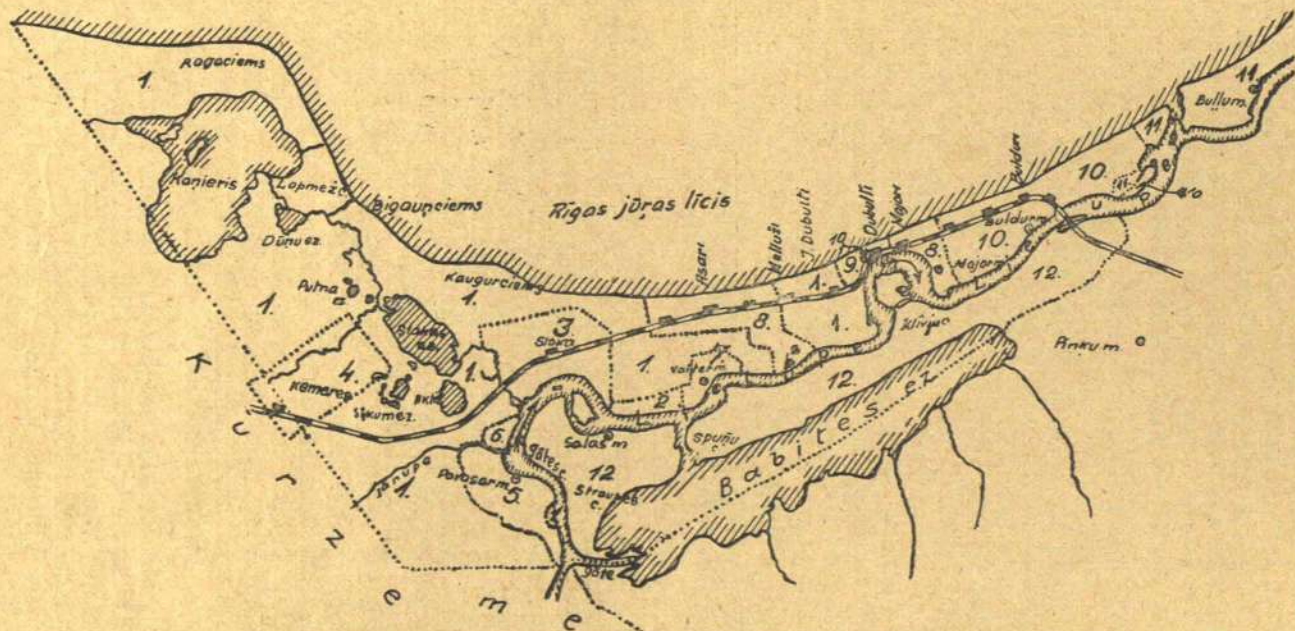
Kā preču transporta līdzeklis Daugavā strūgas minētas jau 14. g. simtenī. No 1760.—1770. g. Rīgā ik gadus pienākušas 200—300 strūgas. 18. g. s. beigās un 19. sākumā pienācis līdz 1000 strūgu gadā. 1871. g. pie Rīgas sadega 40 strūgas ar kaņepēm, eļļu, mašiem, labību piekrautas. Arī Lielupē strūgas lietotas jau 1743. g., kad par 21 tūkstoti dedzinātu ķieģeļu pārvešanu no Jelgavas Slokas baznīcai samaksāts 12 floriņi 20 graši.

65. Strūga (atplēstu malu). Tās pa laikam taisītas 112—175 pēdas garas, ap 35 platas, nestspēja līdz 25 tūkst. pudu. Strūgai galos 8—9 pēdas augsti „tēviņi“ (Steven) satur sānu planku galus. Dibena plankas piestiprinātas pie brangām ar tapām. Broces zīm.

E. Pastāvīgie iedzīvotāji.

Peldu viesu skaitam ik vasaras pieaugot un sadalot mežus gruntsgabalos, pieauga arī Rīgas jūrmalas pastāvīgo iedzīvotāju skaits. Pirmo Dubultu gruntnieku sarakstos 19. g. s. pirmā pusē atrodamas ģimenes, kas cēlušās tepat no Dubultu

66. Pašvaldības 1891. g.: 1 Slokas pagasts, 2 Slokas māc. muiža (pie 1), 3 Slokas pils., 4 Kemeris (pie 1), 5 Pavasaru pag. (apvienots ar 1), 6 Branču c. pag. (apv. ar 1), 7 Valtera m. (pie 1), 8 Majoru pag. (apv. ar 1), 9 V.-Dubulti (pie 1), 10 Bulduru pag. (apv. ar 1), 11 Bullū pag., 12 Salas pag. Stud. T. Dumpja zīmējums.

apkārtnes zemnieku mājām (Jan-Bišķiem, Pļupjiem, Bišķiem, Saušķiem), vai no tuvākiem pagastiem (Salas, Slokas, Majoru, Bulduru). Vēlāk, tā paša g. s. otrā pusē, kad no Dubultiem uz abām pusēm izdeva jaunus gruntsgabalus, tos saņēma jau attālāku pagastu ļaudis, sevišķi Tukuma apriņķa. Tā jūrmalas dzīvē ieplūda jauni, enerģiski jaunsaimnieki.

Pēc toreizējiem likumiem iedzīvotāji nebija piespiesti pierakstīties savās dzīves vietās. Katram zemnieku kārtas iedzīvotājam bija jāpierakstās kādā, kaut arī no dzīves vietas attālākā pagastā, kam jāmaksā personīgs nodoklis — galvas nauda. Par to pagasta loceklis trūcumā nonācis varēja no pagasta prasīt sociālu pabalstu. Rīgas jūrmalā uz pastāvīgu dzīvi ienākušie parasti neierakstījās kādā jaunās dzīves vietas pagastā, bet pa laikam palika sava agrākā pagasta locekļi, saņēma no turienes pases, maksāja tur galvas naudas, darba spējīgs vīrietis līdz 10 un vairāk rb. gadā. Turīgākie un lepņākie pierakstījās pie pilsētām, sevišķi Slokas, tapdami ar to no zemniekiem par pilsoņiem, „birģeļiem“. Tādos apstākļos vietējās, nelielās Rīgas jūrmalas pašvaldības, pie kuŗām skaitījās pa laikam tikai agrāko zemnieku māju pēcnācēji, savu sīko budžetu dēļ gandrīz nēkā nevarēja darīt peldu vietu sociālās apgādes, skolu un citu labierīcību ziņā, kas bija jāatstāj privātai ierosmei un labdarībai.

Baznīcas ziņā jūrmalas pagasti līdz 1851. g. bija saistīti ar Slokas draudzi un baznīcu. 1850. g. māc. Zebergs rūpējās par garīgu sapulču telpu (Andachtslocal) būvi Dubultos, kam ar domēņu valdes atļauju no sava gruntsgabala Mellužu un Baznīcas ielu stūrī gruntnieks Bedre-Kamarovskis dāvināja 18 asis gaŗu un 12 asis platu zemes gabalu [uz tā tagad krājaidz. s-bas un apdrošin. b-bas nams]. Ēkas būvi mācītājs izdod K. Straubergam no Vikseles par 400 rb. Nams taisāms 12 asis gaŗš, 5 plats, 14 pēdas augsts, ar ieloku zem sijām. Katrā pusē 5 logi, vietas 24 soliem. Namu iesvētīja 1851. g. un latviešu dievkalpojumu noturēja 2 reiz mēnesī, svētdienu pēcpusdienās, bet vasarās katru trešdienu vācu. Būvei vajadzīgie līdzekļi savākti ar labprātīgiem ziedojumiem. Tādā pat ceļā 1853. g. uzstādīja ērģeles un apgādāja mēbeles. 1858. g. Strickis no Rīgas savā sudraba kāzu dienā dāvināja lūgš. namam altāŗa gleznu un sakristejai Lūtera portreju. (PD, SK).

1855. g. māc. Zebergs aizgāja uz Pēterpils Annas baznīcu. Par viņa pēcnācēja vēlēšanu notika strīdi starp baznīcas priekšniekiem — vāciešiem un latviešu draudzi, kamēr 1856. g. uz latv. draudzes ciešu lūgumu par mācītāju tika apstiprināts Gotards Kārlis Vilhelms Fīrufs (Vierhuff).

F. Mācītājs Fīrufs.

No 1856. līdz 1869. g. Fīrufs vada draudzes garīgo dzīvi un ar visu sirdi nododas savam darbam, iegūdam draudzes atzinību, mīlestību un ilgu piemiņu. Viņš braukā pa pagastiem, pieraksta dievgaldniekus, samierina strīdošos un sagatavo uz sv. vakariņu. Reizi gadā tas pārklausiņa zināmās mājās savestus bērnus un labāk pratējus apbalvo ar uzslavu, grāmatīnām un klijģeriem. Pie sevis muižā tas notur pērminderu sapulces, kur paskaidro garīgus rakstus, apspriežas, par nesaticīgām laulībām, par mirušo vākībām, bērnu maltītēm, par skolu celšanu, degvīna postu tautā, baptistu sludinātājiem, ko aicina uz izrunāšanos. Kolerai tuvojoties, tas pamāca iedzīvotājus ievērot tīrību; mudina piedalīties jauniestoto pagastu pašvaldību vēlēšanās, lasīšanas un dziedāšanas biedrību dibināšanā. Ar viņa gādību jau 1863. g. Ķemeru 25 gadu pastāvēšanas svētkos dzied Dubultu koris. 1867. g., svinot Slokas draudzes 300 gadu pastāvēšanu, dziedājuši Slokas un Pavasaŗu muižas dziedātāji. Tāpat 1869. g. Vidzemes zemnieku 50 gadu brīvlaišanas svētkos dzied Slokas, Dubultu un Pavasaŗu kori. Koncerta atlikuma daļu nolemj kā stipendiju pirmajam jauneklīm, kas no Slokas-Dubultu draudzes studēs Tērbatā.

Rūpēdamies par skolām, Fīrufs 1858. g. piedabū Bulduru un Slokas muižas zemniekus pie solījuma būvēt pagastu skolas, liek tai pašā gadā pamata akmeni Pavasaŗu-Braņķu ciema skolai un ierīko ciema skolu (Dorfschule) Dubultos. 1862. g. 26. 6. tiek nosprausta būves vieta Bulduru skolai, bet par Slokas pagasta skolas celšanu ceļas strīdi vietas dēļ, kamēr beidzot 1864. g. to atveŗ Bigauņciemā. Tad arī iesvētī Pavasaŗu skolu. Tai pašā gadā draudzes skolu Slokā likvidē, un tās vietā ierīko pilsētas pirmmācības (Elementar) skolu.

Arī savas draudzes un viņas locekļu saimnieciskā dzīvē Fīrufs redz trūkumus un cenšas tos novērst. Tas vāc naudu ugunsgrēkos cietušiem, govš pirkšanai, tīklu iegādāšanai un t. t. 1859. g. 22. 7. tas ieteica valsts īpašumu departamenta direktoram Valujevam, kas pa vasaru dzīvoja Dubultos, lai Slokas muižai [Lapmežā], ko līdz tam pārzināja tik skrīveris, dotu muižas valdi, kas lai kontrolētu pagasta tiesas darbību. To ievēroja: Slokas muižu pārcēla uz toreizējo Slokas mežniecību pie Mežbeltēm, bet šo uz agrākās Bišķu mājas zemi pie Dubultiem, pievienojot tai arī Saušķu un Upes Pļupju māju zemes. Par Fīrufa otru priekšlikumu, dot ar svešu ļaužu pieplūdumu radītam Dubultu ciemam pašvaldību ar savu pārvaldi un algot skolotāju no kroņa, 1860. g. 18. un 19. 8. noti-

kušā apspriedē, kurā piedalījušies Fīrufs, Valujevs un Baltijas domēņu valdes pārvaldnieks Kīters, nav varējuši vienoties. No tā laika kronis meklējis Dubultus pārdot.

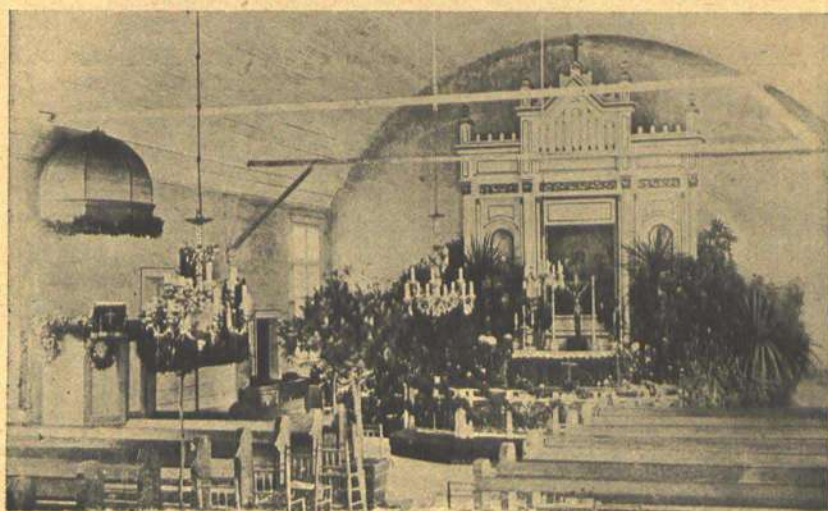
Draudzē māc. Fīrufs ievada kapu svētku svinēšanu, kas pirmo reizi notikusi 1857. g. 9. 9. Bulduros, 19. 9. Antiņu ciemā, 29. 9. Raga ciemā, 25. 11. Slokā. 1863. g. 31. 10. uz tā uzaicinājumu Dubultu kapos sanāca kādi 150 draudzes locekļi, kas mācītāja vadībā nolīdzināja kapus, izraka aku. 1866. g. Fīrufs iesvētīja pie Asariem „Majoru kapu“ paplašināto daļu, tāpat kapiem sakollektēto zvanu. Pirms tam ar zvaniem tas apgādājis kapus Raga ciemā un Bulduros.

Ņemot vērā to, ka daži zemnieki iepērk savas mājas par dzimtu un atsaukdamies uz baznīcas likumu, Fīrufs 1865. g. liek priekšā sūtīt konventā bez muižu priekšstāvjiem arī no katra pagasta pārstāvi. Tā līdzšinējā konventa sastāvā, kur bez mācītāja 6 muižas un 1 Slokas pārstāvis, nāk klāt 6 zemnieku pārstāvji. Muižu pārstāvji noraugās ar nicināšanu uz zemniekiem un tos sakaitina. Viens konvents apgāž otra lēmumus, kamdēļ mācītājs no sēdēm atraujas (SK).

Sevišķu vērību Fīrufs piegriezis uzplaukstošai jūrmalas peldu vietai. Caur tā gādību 1857. g. Dubultu sapulču telpas tika pārvērstas par lūgšanas namu, kuņam tas apgādāja 356 mārciņas smagu zvanu, kas liets Ikšķilē un izmaksājis 201 rb. Tam uzraksts: „1857. g. Dubultnieki, Majornieki, Buldurnieki ar savu mācītāju un vecu Ramiņu man apgādāja, lai grēciniekus saucu, lai Dieva žēlastību teicu“. Zvans tika uzkārts pie lūgšanas nama ieejas no baļķiem saslietā zvanu krēslā. 1862. g. zvana krēsla vietā uzbūvēja tornīti, kas izmaksāja 974 rb. 1861. g. Dubultu iedzīvotāji lūdza konsistoriju pārvērst lūgšanas namu par filiālbaznīcu ar dievkalpojumiem svētdienu priekšpusdienās. Rīgas-Valmieras baznīcas valde tam piekrita un Slokas konventam lika priekšā pie filiāles pierakstāmos draudzes locekļus atsvabināt no nodokļiem un nastām, kādus tie deva Slokas baznīcai. Tam pretojās konventa locekļu lielākā daļa un priekšlikumu noraidīja. Pēc Slokas pagasta apliecības šinī gadā V.- un J.-Dubultos pastāvīgi dzīvojušas 5 tirgotāju ģimenes, 89 pilsoņu amatnieku kārtas ģimenes, 74 pie Slokas pagasta pierakstītas nepilsoņu [zemnieku] gruntsnomnieku ģimenes, 63 citur pierakstītas nepilsoņu-gruntsnomnieku ģimenes. Arī 1863. g. 3. 1. konvents neizsprieda jautājumu par filiālbaznīcu Dubultos un atteicās uzņemt Dubultu lūgšanas namu draudzes uzturamo ēku sarakstā. Tad 1863. g. 17. 5. iekšlietu ministrs apstiprināja Dubultu lūgšanas namu par Slokas draudzes filiālbaznīcu, kur mācītājam jāsprediķo vienu svētdienu mēnesī un lielo svētku otrās dienās.

Citās svētās un svētku dienās sprediķis lasāms skolotājam. Jaunekļu iesvētīšanai jānotiek Slokas baznīcā. Dubultu baznīcai ienākumi paredzēti no upuru naudām, kolektēm starp peldu viesiem un mīlestības dāvanām. 1864. g. 23. 3. Slokas bazn. konvents sanāca Dubultos Dīveļa mājā. Tanī piedalījās arī Vidzemes ģenerālsuperintendents Valteris, kam nācās nomierināt dažus konventa locekļus, kas bija uzbudināti par filiāles nodibināšanu. Pie jaunās draudzes tūlī pierakstījās 193 ģimenes. Līdzšinējo lūgšanas namu ģen.-superintendents iesvētīja par baznīcu 25. 3. Gadskārtējos izdevumos bija paredzēti 335 rb., kuŗos 15 rb. zaudējumu atlīdzības Slokas ķesterim.

1868. g. Dubultu baznīcu pārbūvēja un paplašināja, ievēkot koka siju vietā 2 dzelzs un ietaisot jumtā dēļu griestus ar ieloku. Jumtam noņēma kārņņus un to apsita „ar jaunmodes papīriem“ [papi]. Ergēļu meistars Voivods uzbūvēja jaunas ērģeles, ko iesvētīja tā paša gada 28. 8.

67. Pirmās Dubultu baznīcas iekšpuse 1908. g.

Fīrufs pats raksta, ka Dubulti un skolas esot viņa sāpju bērni. Pārpūlēšanās to novedusi līdz reibonim. Vienā svētdienā tam dažreiz bijušas jānotur 10—14 runas, jānobrauc vairāk jūdzes. Kad vēl liekam vērā, ka Fīrufs mīlējis nodarboties arī ar literātūru, sastādījis plašu draudzes chroniku, sarakstījis savā laikā pazīstamu sprediķu grāmatu, rediģējis

no 1867.—1869. g. „Latviešu Avīzes“, tulkojis 1866. g. zemnieku likumus, tad varam saprast viņa darba nastu un iemeslus, kāpēc 1865. g. tas bija ar mieru pāriet uz Aizkraukli, kur ce-
rēja uz mierīgāku dzīvi. Tad pie tā ieradās Slokas-Dubultu draudzes locekļu un pagasta tiesnešu delegācija ar lūgumu palikt tepat, solīdami tam palīgu. Tomēr konvents neievēroja latv. draudzes solījumu, kamdēļ starp draudzi un konventu notika asas cīņas. 1868. g. ziemā braucot uz Dubultiem Fīrufs pie Valtera iekrita upē un tikko nenoslīka. Redzēdams, ka draudzes apkopšana tam nav vairs pa spēkam, Fīrufs 1869. g. 24. 6. noturēja ar vietējo jaunatni skolas svētkus un pēc at-
vadīšanās sprediķa pārgāja mierīgākā vietā, uz Raunu. 17. 8. vakarā skolotāji, bērni, vecāki un draudze māc. muižas dārzā atvadījās no sava iemīļotā gana, ievērojamā sprediķotāja. 1877. g. no Raunas Fīrufs pārgāja par mācītāju uz Cēsīm un no 1878.—1880. g. bija Latviešu draugu b-bas direktors.

Lai gan būdams ar plašu skatu un iestādamies ar siltu sirdi par savu latviešu draudzi, māc. Fīrufs, tāpat kā toreiz daudzi citi vācu ļaudis, uzskatīja uzplaukstošo latviešu nacio-
nālismu par lutera ticības un Baltijas vācietības ienaidnieku. Tie instinktīvi nojauta, ka tautas atmoda, saukdama latviešus pie izglītības un saimnieciskas patstāvības, var mazināt vā-
cietības svaru un nozīmi zemē, apdraudēt viņu, kungu, varu zemes politiskajā un baznīcas dzīvē un nostādīt latviešus par bīstamiem konkurentiem līdz šim viņu, t. i. vācu ieņem-
tām vietām un amatiem. Tā arī Salas draudzes mācītājs citādi brīvprātīgs vīrs, izteicies savas draudzes skolotājam Speram: kad jau visi latvieši savus bērnus augstskolās sūtīs, kur tad mēs, vāci, paliksim? 1862. g. Fīrufs uzrakstījis Slokas draudzes kronikā atsauksmi par Krišjāni Valdemāru, kas ar vairākiem Slokas draudzes locekļiem: abiem Biezbāržiem, tirgotājiem Rambergi un Celmu, gribējis nodibināt Slokā jūr-
skolu [par to Valdemārs raksta „Mājas Viesa“ 1873. g. 12. num.], kādam nolūkam pagasta vārdā skrīveris Cimermanis jau sastādījis attiecīgu lūgumu. Fīrufs domā, ka viņa pūlēm taču izdevies šo nodomu aizkavēt un „Jaunlatviju atsvabināt no latviešu [pasvītrojums Fīrufa] jūrskolas, kuŗa, neatkarīga no Baltijas provinču autoritātēm, atrazdamās tieši zem jūrlietu ministrijas, radītu šinī apvidū tādu organu un perekli, kas ne-
traucēti izplatītu savas tautas aplaimošanas un gāšanas idejas, varētu izjaukt baznīcas un valsts pamatus“. (SK; KP; 32 — 1865.).

Tuvinādams savā draudzē ietilpstošus vietu nosaukumus vācu izteiksmei, Fīrufs sāka saukt Dubultus par „Dubbeltiem“ (vāc. Dubbelt, Dubbeln) [sk. „Latv. Av.“ 1866. g. 38. un

turpm. numurus.]. Tāpat tas sāka lietot un viņam līdzī arī citi vārda „Ķemere“ (daudzsk. „Ķemeres“) vietā „Ķemeri“, laikam lai pieskaņotu citiem vietu nosaukumiem: Asari, Meluži, Majori, lai gan līdz tam visi runāja un rakstīja „Ķemere-Ķemeres“. [Sk. „Latv. Av.“ 1863. g. 31., arī agrākus un turpmākus numurus.]

Mira Fīrufs 1907. g. 78 gadu vecumā, kā Cēsu vācu draudzes mācītājs. Paglabāts Cēsu kapos.

G. Skolas. -

1745. g. Slokā kā ķesteris un skolotājs minēts vācietis Harnaks, kamēr 1744. g. tāds tur vēl nebūs bijis, jo šī gadā Jelgavas ķesterim samaksāti 3 Ad. par pūlēm un izbraukšanu uz Sloku mācītāja ieviešanas gadījumā (VR).

Pārnākot 1785. g. Slokas apgabalam pie Krievijas, ar ķeizarienes Katrīnas Lielās pavēli Slokas miestam doti 1000 Ad. skolas un nabagu nama būvei, un to uzturēšanai vēl ik gadus 400 dālderī (25 — 1786.). 1795. g. par Slokas kroņa skolotāju bijis M. Rūde, kas sastādījis arī Majoru kroņa Vīdenes un Šaušeciemu revīzijas listes. Bijis arī ķesteris — skolotājs Hofnovskis, kas naudā dabūjis 40 dālderus algas (66). 1800. g. Slokas bazn. konventā spriests par skolu virsvaldes rīkojumu, ierīkot draudžu un ciemu skolas, pie kam nolemts: 1) tā kā jau 1772. g. ķesteris Grockis šī draudzē pieņēms par skolotāju latv. jaunatnei un skolu tur savā mājā, par kuŗu līdz šim saņēmis 12 rb. īres gadā, tad draudzes skolotājs te nav vajadzīgs, un jālūdz virsvalde, lai no kroņa izgādā mazliet zemes un pļavu priekš zirga; 2) tā kā skolu ierīkošanai jāapvienojas 2 vai vairāk muižām vai ciemiem un, lai atkristu tik apgrūtiņošās ciemu skolu būves, kuŗu vietā varētu ņemt no apvienotām muižām kādu zemnieku māju, kuŗā atrastos ciema skolotājam noderīga persona, tad konvents ar baznīcas pērminderu — zemnieku piekrišanu nolemj, ka Bulduru muižai un Majoru krogam jātur kopīgs skolotājs, kas no abām muižām kopā saņem 10 rubļu gadā, pie kam par tādu iecēla Krieviņu mājas saimnieku Andreju. Nav zināms, vai lēmums arī izpildīts.

1811. g. māc. Rozenbergs raksta, ka viņa draudzē, Slokā, esot viena skola priekš 15 nabadzīgu pilsoņu bērniem, ko uzturot gubernas apgādniecības iestāde. 28 bērnus mācot skolotājs Miške, kas 1807. g. pieņemts un 1809. g. no Tērbatas universitātes skolu kollēģijas apstiprināts. Alga tam 80 dālderī gadā un 1 dālderis telpu īrei.

1819. g. iznāca likums, kas noteica, ka pagastos, kur līdz 500 vīriešu dvēseles, jābūt pagasta skolai, ko iecel muižas kungs ar mācītāja padomu; draudzēs, kur pāri par 2000 vī-

riešu, jāatver draudžu skolas. Slokas draudzē tādu skolu nebija līdz 1850. g., kad pie mācītāja muižas uzbūvēja draudzes skolu, kurā par skolotāju pieņēma semināristu Jēkabu Rozenberģi. Jau nākošā, 1851. g. skola nodega, kāpēc to pārcēla uz Sloku irētās telpās (SK). 1852. g. uz draudzes rēķina to apmeklējuši 20 zēni. 1857. g. ziņots par 1 draudzes skolu ar 16 bērniem; visā draudzē mājās mācoties 319 bērni. 1858. g. mācītājs ziņo, ka lasīt pratēju skaits pret nepratējiem esot kā 1:4. 1860. g. visā draudzē mācās 46 zēni un 22 meitenes. Skolotāji ir: Rozenbergs [Slokā], Pildiņš un Meirons [Dubultos]. 1864. g., bez pilsētas elementārskolas Slokā, draudzē bijušas 4 novadu (Gebiets) skolas. Tā paša gada 14. 11. iesvētī Slokas pag. skolu Bigauņos un 21. 11. Pavasaru-Braņķu novada skolu. Pēdējā par skolotāju pieņēma Heidemani, kas vēlāk pārgāja uz Bulduriem. 1864. g. Slokas draudzē bijuši 1145 vīrieši un 1209 sievietes; skolas gados 520 bērni. Skolas apmeklējuši 59 zēni, 23 meitenes, no kuriem pagasta un ciema jeb muižas skolas 57, draudzes skolu 25. Kā skolotāji minēti Rozenbergs, Pildiņš, Meirons, Millers, Treienfelds [Bigauņos], kuŗa vietā 1866. g. nācis Freimanis. Rozenbergs par Slokas draudzes skolotāju strādājis līdz 1864. g. 28. 8., kad draudzes skolu izbeidza un tās vietā ierīkoja pilsētas pirmmācības skolu. Šinī skolā Rozenbergs strādāja līdz 1867. g., kad par skolotāju un baznīcā par ērgelnieku nāca Joh. Korše. (VA; 66; SK). Pieņemot 1885. g. Slokas baznīcā par ērgelnieku ķesteri Albertu Hāzneri, tam uzlika par pienākumu turēt uz sava rēķina Slokā lauku tautskolu, iekasējot priekš sevis no bērniem skolas naudu. Pavasaru-Braņķu skolu izbeidza un pārvērtā par pagasta nabagu māju.

Dubultos 1859. g. māc. Fīrufs ierīkoja ciema skolu ar draudzes skolas kursu. Ar mācītāja garantiju to uz sava rēķina uzturēja pats skolotājs un baznīcas ķesteris-ērgelnieks Pauls Meirons (* 1839. † 1900.). Skola pagaidām atradās Irētās telpās, kamēr ar kolektēm savāca līdzekļus paša ēkai (Dārza ielā). Arī Ekšteins, Roze, Dumpis turējuši privātas skolas Dubultos. Rozes skola ilgu gadus atradās tag. vācu skolas telpās Baznīcas un Jūras ielu stūrī. Mācības valoda bija vācu. Pasniedza arī citas svešvalodas un bērnus sagatavoja augstākām mācības iestādēm. Majoros pirmā skola bijusi Čunkura ābece skola Teātra ielā, ko tas turējis uz sava rēķina. Pēc viņa nāves skolu turpinājusi tā meita. Tālāk mācīties majornieku bērni gāja uz Bulduru pagasta skolu. 1866. g. Majoru m. īpašnieks Firkss piesolījis, ka gadījumā, ja Majoru zemnieki būvētu kopīgu skolu ar bulduriešiem, tas dotu no savas puses 3 pūrvietas zemes un ik gadus 50 rb.

skolotāja algai. 1867. g. iesvētīja Bulduru skolu bez Firksa līdzdalības. Tur strādāja Mertens, kas bija arī pagasta rakstvedis, mūzikas cienītājs, vadīja arī dziedāšanas kori. Jaunajam skolas namam, vienkāršu koka ēkai ar našļu jumtu, bija jākalpo ir tiesas, ir skolas vajadzībām. Ēkas vienā galā bija klase, otrā tiesas istaba, mazs cietuma kambarītis un virtuve.

1869. g. Bulduros par skolotāju bija F. Mēkons. Tam aizejot, skolas darbība kādu laiku bija pārtraukta, un buldurnieku bērni gāja skolā uz Piņķiem. Pēc tam te par skolotāju-rakstvedi atnāca Heidemanis.

VI. No 1877. līdz 1914. g.

A. Satiksme.

Iepriekš aprakstītā periodā, no 1844.—1877. g. Lielupe, kā ērtākais satiksmes ceļš cieši saistīja jūrmalu ar guberņu pilsētām Rīgu un Jelgavu. 1860. g. Rīgai uzbūvēja pirmo dzelzceļu, kas to caur Daugavpili savienoja ar tālākām, plašās krievu valsts pilsētām. Dzelzceļu tīklam attīstoties, sevišķi ar 1877. g., kad atklāja Rīgas-Tukuma dzelzceļu, to jūrmalas apmeklētāju skaits, kas nāca no Krievijas iekšējām guberņām, strauji auga. Ik gadus vairāk tos dzelzceļi pieveda no attālākām vietām, pat no Sibīrijas. Pēdējos pirmskaņa gados to bija gandrīz puse no visiem vasarniekiem.

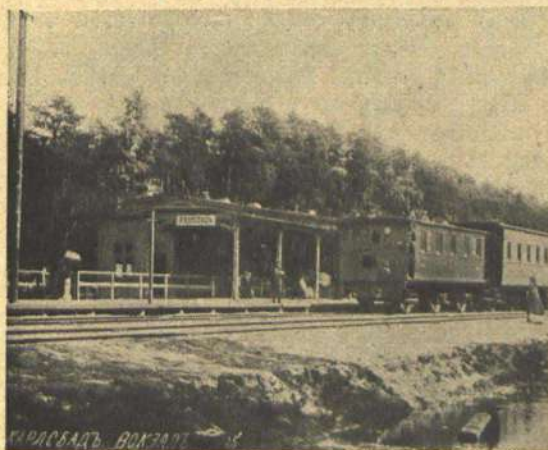
Rīgas-Tukuma dzelzceļa būves koncesija tika izdota 1873. g. 4. 5. rātskungam Faltinam. Būve bija aprēķināta uz 3.979.800 rubļiem, no kam $\frac{1}{3}$ nodrošināta ar akcijām, $\frac{2}{3}$ ar parādu rakstiem. Koncesija izdota uz 81 gadu. Ceļu sāka būvēt 1875. g. 13. 5. virsinženiera Getes vadībā, apzīmējot Tukumā uz pļavas vietu stacijai. Dubultu stacija no Rīgas pa gaisa līniju ir 2058 m., bet pa dzelzceļa līniju 2404 m., Bulduru stacija 1629 un 1963 m. Parastais zemes ceļš no Rīgas pār dzelzs tiltu, Raņķa dambi, Slokas ielu, lielceļu un Bulduru plostu līdz Bulduriem un Dubultiem toreiz bija tikpat garš, kā pa dzelzceļu. Gluži citāds ūdensceļš: līdz Nikolaja

68. Pirmais dzelzceļa tilts pār Lielupi pie Bulduriem.

prospektam Bulduros ir 3125 m, bet gaisa līnijā 1583 m, līdz Dubultiem 3642—2058 m (46 — 1900.). Jaunajam dzelzceļam pats lielākais tilts bija taisāms pār Lielupi pie Bulduriem. Tiltam balstus taisot, 3 asis zem upes dibena atrasti jaunāku periodu ozolu un priežu celmi. Balsti nogremdēti un nostiprināti 8 asis zem ūdens upes dibenā.

1876. g. 4. 8. nogāja pirmais dzelzceļa vilciens starp Bulduriem un Sloku un palīdzēja ceļa būvē. Kad 1877. g. pavasarī iebruka upes krasts Dubultu-Majoru līkumā, ilgāku laiku neapklusā uztraukuma pilnas baumas, ka arī jaunais krasta nostiprinājums nestāvēs, tilts neturēs. Tā paša gada 26. 6. plkst. 8 un 15 min. rītā nogāja pirmais pasažieru vilciens no Rīgas uz Majoriem, bet ne tālāk, jo vēl strādāja pie pavasara plūdus iegāztā Dubultu-Majoru krasta. Tālāko vietu pasažierus tad pie Majoriem sagaidīja tvaikonis Komunikācija, un aizveda pa upi uz Dubultiem, no kurienes tie devās ormaņos tālāk. Šinī vasarā no Dubultiem uz Mellužiem kādu laiku braukāja arī 2 zirgu vilkts omnibuss. Satiksmē starp Rīgu un Majoriem laida 6 pārūs vilcienu, kuņi nepieturēja ne Torņakalnā, ne Zaslaukā. Pirmā pietātnē no Rīgas uz jūrmalu bija Bulduros. Nākošā, 1878. g. vasarā nolaida ik dienas 4 pārūs kārtējo vilcienu, bet vajadzības gadījumos 2 pārūs ārkārtēju. Ar 1877. g. 21. 9. (3. 10.) vilcieni sāka iet līdz Tukumam; ziemu Edinburgā un Mellužos nepieturēja.

69. Pirmā Mellužu stacija.

Pirmās pietātnes bija: Bulduri, Edinburga [tag. Avoti], Majori, Dubulti, Karlsbade [tag. Melluži I], Asari, Sloka, Ķemeres, Tukums (tag. I). Pārējās radušās vēlāk.

70. Vilcienam pienākot.

1879. g. piestātnēs ierīkoja barjērus, aiz kuriem sargi laida pasažierus tikai ar biļetēm. Ar 1881. g. dzelzceļš sāka pārvadāt arī piena kannas un veļas kurvjus. 1883. g. klist atkal baumas par tilta nedrošību, uz ko nāk paskaidrojums, ka tiltu ik 3 gadus pārbauda un arī šinī gadā tas darīts. 1888. g. dzelzceļa sabiedrība dabūja no kroņa Bulduru tilta balstu kapitālremontam (dibens klāja paplašināšanai) 60 tūkst. rb. Bez tam Dubultu-Majoru krasta stiprināšana vairāk gadus no vietas bija prasījusi neparedzētus līdzekļus, tā kā ieņēmumi (1880. g. I. pusē ieņemti 135.105 rb.) nesedza izdevumus un 1890. g. Rīgas apgabaltiesa piesprieda no s-bas kronim par labu 1 $\frac{1}{2}$ miljonu rb. vekseļu aizdevuma ar procentiem, uzliekot aizliegumu starp citu uz dzelzceļam piederošām zemēm Dubultu krastā, kāds uz tām vēl tagad skaitās. Gan dzelzceļa valde mēģināja izklūt no grūtībām paaugstinot 1890. g. tarifu divkārt (I. kl. 120 kap., II. — 90, III. — 55 līdz Dubultiem), bet tvaikoņu konkurence (I. kl. 30 k., II. — 20) neļāva ienākumiem vairoties. Ziemā jūrmalnieki pa vairākiem kopā ar ormaņiem brauca uz Rīgu, kas iznāca lētāk kā pa dzelzceļu. Tas spieda dzelzceļa valdi jau nākošā gadā tarifu pazemināt. Parādu dēļ ar 1891. g. 1. 1. dzelzceļš pārgāja kroņa pārvaldīšanā un vēlāk īpašumā.

1901. g. Dubultu-Majoru krastmalu nostiprināja ar krustiski upē iebūvētiem dambjiem. Kustībai attīstoties 1904. g. lika otras sliedes starp Babīti un Bulduriem, un ierīkoja vilcienu pārmaiņas vietu, kas vēlāk palika par Priedaines piestātni. Vasarnieku mantas tomēr vairāk pārvadāja ar orma-

niem, jo tā tās mazāk lauzīja pārkravājot. Arī 1905. g. strādāja pie dzelzceļa uzbēruma paplašināšanas otrām slie-
dēm. Ģenerālstreiks decembrī pārtrauca nevien šo darbu, bet
visu dzelzceļa kustību. 1907. g. divkāršas sliedes bija noliktas
jau līdz Dubultiem, 1909. g. līdz Asariem un 1910. g. līdz Slo-
kai. 1911. g. vasarā ievada tiešu vilcienu satiksmi bez pār-
sēšanās no Maskavas līdz Ķemerēm. 1912. g. vasaras svēt-
dienās Rīgas II. stacijā tika pārdotas uz jūrmalu 15.000, bet
Jānos 20.000 biļetes.

71. *Pasažieru aste ap 1910. g. Rīgā, Kārļa ielā, pērkot biļetes braucienam uz jūrmalu dzelzceļa papildu kasē pie toreizējās Rīgas II dzelzceļa pietātnes X, kas atklāta 1871. g. un slēgta 1914. g. 27. 4.*

Pavisam 1912. g. jūrmalas stacijās pārdots biļešu: Bul-
duru — 299.509, Dzintaru — 217.831, Majoru 240.674, Du-
bultu — 254.154, Mellužu — 187.321, Asaru — 129.594, Slo-
kas — 134.714, Ķemeru — 128.337.

1913. g. atklāja Lielupes (Bullu) staciju, 1914. g. 24. 7. —
Mellužu II. Projektēja arī J.-Dubultu un starp Asariem-
Sloku „Sanātorijas“ staciju, ko atvēra jau 1911. g., bet tad
atkal slēdza. Majoru staciju bija domāts paplašināt izbūvē-
jot daļu Lielupes krastā un pār slieidēm abas daļas savienojot
ar gaisa tiltu. Bez tam starp Majoriem-Dubultiem krastmalā
projektēts būvēt promenādes bulvāri. Pēdējo pirmskaņa gadu
vasarās dzelzceļa kustība uz jūrmalu tik strauji attīstījās, ka

72. Majoru dzelzeļa pietātnē ar personālu. 1 — stacijas pirmais pr-ks Grīns, 2 — tā palīgs Rūtentāls, 3, 4 — žandarmi, 5 — laikrakstu pārdevējs.

pat ievestie 24 pāri vilcienu dienā izrādījās par maz, kāpēc 1912. g. pacēlās jautājums par elektriska dzelzeļa būvi uz jūrmalu ar divkāršām sliedēm līdz Majoriem, un tālāk līdz Asariem ar vienām. Paredzēts bija 60 km ātrums stundā, un vāgu nolaišana vasaras rītos un vakaros ik pa 5 minūtēm, citā laikā pa 10 minūtēm, bet ziemā katras 30 minūtes. Šim nolūkam bija nodibinājusies kāda Beļģijas akciju s-ba ar 34 milj. rb. kapitāla. Darbus sākt bija nodomāts 1913. g. un nobeigt 2 gados, bet līdz Ķemerēm 4 gados. No Rīgas līdz Majoriem bija domāts nobraukt 20 minūtēs. Darbu sākšana aizkavējās domstarpību dēļ ar Rīgas pilsētu, ar kuŗu lēti nevarēja vienoties par ceļa izejas punktu un virzienu. Isi pirms darbu sākšanas 1914. g. uznākušais kaŗš nodomu galīgi izjauca.

Ar Tukuma dzelzeļa atklāšanu izbeidzās jūrmalas tvaikoņu ziedu laiki un no pasažieru pārvadāšanas tiem arvien vairāk bija jāpāriet uz mantu vešanu. 1876. g. Undīne beidza savus Rīgas-jūrmalas braucienus un ar 1877. g. braukāja starp Jelgavu un jūrmalu. Sacensties ar dzelzeļu mēģināja 1877. g. jauns luksus tvaikonis „Pfeil“, kam 3 kajītes: kungu, dāmu un ēdamā. Tas no Rīgas līdz Majoriem noskrēja 2 stundās. 1878. g. no jūrmalas uz Rīgu iet tikai vairs Omnibuss un Pfeils, bet no Slokas Adlers. Tvaikoņu sa-

tiksmi traucēja kavēšanās pie Bulduru un 2 Bolderājas tiltu caurbrauktuvēm. Ar 1883. g. Undīnes vietā, kas pārdots uz ārzemēm, starp Dubultiem un Jelgavu satiksmi uzturēja Komunikācija, bet ar 1885. g. „Mitau“. 1891. g., kad dzelzceļš bija tarifu paaugstinājis, Langes un dēlu kuģu būvētava Rīgā uzbūvēja jūrmalas braucieniem ratu tvaikoni „Mata-dor“, kas 1894. g. pārgāja Skujas un Sēja īpašumā par 37 tūkst. rb. 1895. g. Rīgā nodibinājās Augsburga tvaikoņu s-ba, kuŗa savu darbību izplatīja arī uz Lielupes apdzīvotām vietām, jūrmalu un Jelgavu, izkonkurēdama privātos uzņēmējus. 1896. g. tā sāka laist uz jūrmalu tvaikoni „Kondor“. Kad s-ba, pārvarējusi konkurentus, par pārvadājamām mantām sacēla augstu taksi, vairāki Rīgas jūrmalas un plašākas apkārtnes sabiedriskie darbinieki, zvejnieki un tirgotāji 1907. g. nolēma dibināt savu kuģniecības s-bu „Lielupe“, bet tālāk par statūtiem netika. Vēlāk Jelgavā savu darbību iesāka „Kur-zemes kuģniecības akciju s-ba“, kas ar Augsburga s-bu pēc tam slēdza kompromisu.

Šinī laikā no Jelgavas apkārtnes un Volguntes uz Rīgu velkoņi pārvadāja nāragos ķieģeļus veselām karavānēm. 1902. g. Kalnciema apkārtne pie Lielupes bija 39 ķieģelnīcas, no kuŗām 17 piederēja latviešiem, 12 krieviem, 8 vāciem, 2 angļiem. Ceļa saīsināšanai pa Lielupi uz Rīgu par kādām 10 verstīm projektēja, pirmkārt, izbagarēt Babītes ezerā padziļinājumu no Gāts līdz Spuņupei, lai izvairītos no seklā Jāņaraga un nebūtu jāmet lielais likums gar Sloku. Otrkārt, domāja paplašināt Baņķa grāvi pretī Dubultiem, ar ko būtu novērsta arī krasta iegāšana Majoros. Treškārt, bija nodomāts novadīt Buļupes izeju Daugavā nevis cieši gar cietoksni, bet gar pretējo krastu. Arī šos projektus 1914. g. karš atstāja pusceļā.

B. Agrārais jautājums, apbūvēšanās.

Turpinoties arvien lielākam vasarnīcu pieprasījumam, atkal un atkal tika izdoti jauni gruntsgabali, no jūras kāpām arvien attālākos mežos. Sevišķi dzelzceļa būves laikā izdeva un apbūvēja gruntgabalus Bulduros gar Kāpu prospektu, Lielā un Vidus prosp. turpinājumā no 13. līnijas uz austrumiem. Šo vietu, viņas attāluma dēļ no centra, iesauca par „Ameriku“. Majoros, kur jau bija apbūvēta visa sleja starp kāpām un Lienes ielu, apbūvējās abas dzelzceļa puses, J.-Dubultos Jaunais prospekts, Mellužos Mellužu prospekts un Jaunā iela, Asaros rajons starp prospektu un Dzelzceļa ielu.

1884. g. Bulduros [izņemot „V.-Bilderīnus“] bijuši kādi 114 gr.-gabali (no kuŗiem, spriežot pēc uzvārdiem, latviešiem

piederējuši 14; Edinburgā 73 (3); Majoros 618 (261); V.-Dubultos 204 (65); J.-Dubultos 133 (74); Mellužos un Asaros kopā 322 (197). Pavisam kopā 1464 (614). (30). Kad šie gr.-gabali bija apbūvēti, iedalīja jaunus arvien tālāk uz upes pusi. Arī Bulduru m. Reķu, Jaunzemju un Avotu zemnieku māju īpašnieki sadalīja savas zemes, uz kurām izauga „Jaun-Edinburga“. Visu Valtera muižas zemi tāpat sadalīja gruntīs. Izņemot Kabakas raga pļavas, Majoru muiža līdz kara sākumam bija sadalījusi visus savus īpašumus Majoros, Mellužos un Asaros.

Pašus pirmos gr.-gabalus iedalīja gar toreiz pastāvošo līkumaino, nekopto ceļu malām, neparedzot ielu iztaisnošanu un paplašināšanu. Tādas vietas ir Bulduros gar upmalu, Mellužos gar Upes ielu. Zemes īpašnieki toreiz vēl sapņot nespēja, kāda būs šo vietu nākotne. Vēlāk gr.-gabalus jau iedalīja pēc pārdomāta plāna, ar taisnām ielām un platiem prospektiem. Tā kā kroņa Bulduru-Edinburgas-J.-Dubultu un privātās Majoru-Asaru-Mellužu-Valtera-V.-Dubultu zemes toreiz jūrmalā mainījās viena ar otru vairāk vietās, un mežu sadalīšana gruntīs notika dažādos laikos, nesazinoties un nesaskaņojoties vienam zemes īpašniekam ar otru, tad ieprojektējot ielas atsevišķos rajonos, arī jūrmalas galvenam ceļam — maģistrālei, pārejot no viena rajona otrā, nācās taisīt asus lūzumus, kas, kaut arī laikā noapaļoti, ir vēl tagad liels satiksmes traucēklis.

Pirmos izņēma Majoru-Mellužu-Asaru gr.-gabalus tādēļ, ka tos varēja dabūt, kas vēlējās, par noteiktu gadskārtēju nomas naudu, 12 rb. pūrvietā, pie kam pirmā laikā deva dažus brīvgadus, kamēr izraka grāvjus un iekopa zemi. Pēc kontraktiem nebija brīv ēkas īrēt žīdiem; tirdzniecības un rūpniecības pasākumiem bija jādabū zemes īpašnieka piekrišana. Kronis savās zemēs pašus pirmos gr.-gabalus izdevis no 1834. līdz 1837. g., proti Dubultos 39 un Bulduros 6 (ZA). Pēc tam uz 1848. g. 9. 2. noteikumu pamata izdeva J.-Dubultos 101 un Bulduros 90 obroka gabalus uz nenoteiktu laiku par 1 kap. gadskārtējas nomas kv. asī, jeb 8 rb. pūrvietā. Trešā daļa nomas ienākumu bija paredzēta apkārtējo mežsargu algošanai un vietējo ceļu labošanai. Līdz 1896. g. tādu beztermiņa gr.-gabalu bija izdoti 259. Tad par vasarnīcu gr.-gabaliem iznāca jauni noteikumi, pēc kuriem tos izdeva izsolēs uz 99 gadiem, paredzot, ka nomu kronis var ik pēc 5 gadiem paugstināt par 5%. Kamēr 1872. g. izsolē izsludinātiem gr.-gabaliem trūka ņēmēju, ap 1910. g. pieprasījums bija tik liels, ka Bulduros un Edinburgā, upes pusē dzelzceļam sasolīja 600 un 700 rb. gadskārtējas nomas pūrvietā, kamēr gadus 15—20

atpakaļ noma bija 10—18 rb. 1911. g. uz 20 izolāmiem gabaliem bija pieteicies 161 solītājs. Līdz 1912. g. kronis bija jūrmalā izdevis nomā pavisam 661 gr.-gabalu 254,15 desetinū platībā, par ko gadā saņēma 35.268 rb. 45 kap. nomas, caurm. 5¹/₂ kap. par kv. asi jeb 48 rb. pūrvietā. (68 — 1912.). Kroņa gabalu priekšrocība bija tā, ka uz tiem, kā zemes grāmatās ievestiem, varēja dabūt hipotēkārus aizņēmumus vasarnīcu būvei. Šīs operācijas attīstījās sevišķi no 1911. g., kad Rīgas hipotēku b-ba sāka darboties arī jūrmalā. 1902. g. kronis izdeva 10 vasarnīcu gr.-gabalus arī Pabažos un pirmos 24 Mangaļos, kur līdz ar to nodibinājās Vec-Āķu peldu vieta.

Majoru-Mellužu-Asaru zemes, kā pie Kurzemes lielās Nurmuižas piederoši starpgabali, bija baronu Firksu dzimtas *majorāta* īpašums, kāpēc uz šīm zemēm sadalītos gr.-gabalus zemes grāmatās nevarēja no muižas atdalīt, nedz apgrūtināt ar parādiem. Pirmos gr.-gabalus savos jūrmalas īpašumos sācis izdot Fricis Firkss 1834. g. Viņa pēcnācēja Otto Firksa laikā izdots šo gr.-gabalu viss vairums. Pats tas dzīvoja Nurmuižā, bet Majoros turēja arendatoru-pārvaldnieku, 19. g. s. pirmā pusē Getliņu, tad Ģinteru, Drevsu un no 1890. g. kā pilnvarnieku savu dēlu Ernstu. Pēc Otto Firksa nāves 1908. g. 19. 6. majorātu mantoja tā vecākais dēls Georgs, kas ieradās Majoros ar sievu un 2 nēģeru zēniem kā pavadoniem no Vīnes, kur līdz tam nodarbojies kā orķestrants. Tas bijis precējies cirkus mākslinieci, kāpēc radinieki to neieredzējuši un par atteikšanos no mantošanas tiesībām solījuši 200.000 rb., uz ko tas neielaidies. Pēc 6 mēnešiem, 1908. g. 10. 12. šis satiecīgais, joviālais muižas īpašnieks mira un viņa vietā nāca tā brālis Ernsts, agrākais tēva pilnvarnieks. Tad Majoru m. zemju nomnieki sāka nojaust savu nedrošo stāvokli, jo pēc likuma nākošais majorāta valdītājs nebija saistīts ar sava priekšgājēja slēgtiem līgumiem, neskatoties uz to, ka tajos bija teikts, ka tie saistoši arī viņa pēcnācējiem un mantiniekiem. Katram nākošam majorāta īpašniekam bija, mazākais teorētiski, tiesība, uzaicināt kautku namsaimnieku atbrīvot gr.-gabalu un novākt sabūvētās ēkas, pie tam bez kādas atlīdzības. Ernsts Firkss to gan neprasiya, bet pārejot gr.-gabaliem citās rokās, tāpat pie atļauju izprasīšanas jaunbūvēm, veikalnieciskiem un tirdznieciskiem uzņēmumiem, pieprasīya slēgt ar to, kā jauno zemes īpašnieku, jaunus nomas līgumus ar paaugstinātu nomas naudu. Šo lietu kārtošanaī par savu pilnvarnieku tas iecēla vispirms baronu Kampenhauzenu, tad v. Jaskovski. Blakus nomas naudām tiem nācās kārtot un no nomniekiem iekasēt arī 1912. g. ievesto nekustamā īpašuma nodokli. Pēc likuma tas bija jāmaksā zemes īpašniekam. Firkss šo nodokli

ar līgumiem pārlika uz zemes nomniekiem. Lai šinī ziņā izvairītos no neērtībām un nevēlamiem sarežģījumiem, muižas īpašnieks bija 1913. g. iesniedzis attiecīgās iestādēs lūgumu, lai tam atļautu Firksa dzimtas majorāta jūrmalas īpašumus likvidēt, pārdodot nomniekiem zemi par dzimtu, pie kam gruntsnoma tiktu kapitālizēta ar 4% un ienākušā nauda noguldīta kā majorāta kapitāls. Lūgumu pabalstīja arī Majoru peldu b-ba, bet tas ticis noraidīts tāpat kā jau pirms 15 gadiem iesniegtais līdzīgais lūgums (20 — 1913.).

Kad 1914. g. 20. 5. Ernsts Firkss mira, muižu mantoja viņa brālis Pēteris, kuŗš par pārvaldnieku iecēla grafu Koškulu. Tam kuŗā aizejot, viņa vietā atkal nāca v. Jaskovskis. Pēc jaunā īpašnieka apstiprināšanas mantošanas tiesībās, tas prasīja, lai 6 mēnešu laikā visi nomnieki slēdz ar to jaunus līgumus. Tur starp citu bija noteikts, ka nomniekiem vasarā jālaista 2 reiz dienā gar gruntsgabaliem ejošās ielas [arī nebruģētās!] un jātaisa trotuāri; ēkas nedrīkst izdot sapulcēm un biedrībām, nedz īrēt žīdiem, citādi jāmaksā 500 rb. soda. Bez barona atļaujas noliegts atvērt amatniecības, rūpniecības un tirdzniecības uzņēmumus, piedraudot ar 100 rb. soda un nomas līguma anulēšanu. Arī būvēm un koku nociršanai bija jāprasa barona atļauja, ugunsgrēka apkuŗošanai jātur katrā gruntī trepes, spaiņi, ķekši. Nomas naudu līdz ar jaunajiem līgumiem ievērojami pacēla, tikai namsaimnieki to nedabūja vēl izjust, jo kuŗa dēļ 1915. g. tie izklīda. (51 — 1914.). No muižas nomas naudas grāmatām redzams, ka nomas maksa pacelta:

Grunts Nr.	Nomnieks	1913. g. noma	1914. g. noma	Nekust. īpaš. nod.
0-a	Engelmanis	4 rb. 41 k.	15 rb. — k.	15 rb. 53 k.
1-a	Betichers	25 „ — „	50 „ — „	146 „ — „
4	Mencendorfs	10 „ 08 „	35 „ — „	
6	Martinsona m-ki	10 „ 32 „	30 „ — „	
7	Kolbasņikova	28 „ — „	30 „ — „	
31	Brauns	16 „ 56 „	75 „ 90 „	
34	Riterbergs (1,19 pūrv.)	25 „ — „	100 „ — „	
42	Mīndels (1,52 „)	18 „ 24 „	100 „ — „	
49	Jakšs (1,06 „)	25 „ — „	40 „ — „	
50	Vace (1,05 „)	400 „ — „	450 „ — „	
203-b	Bindars (0,25 „)	3 „ — „	10 „ — „	
103	Tuzovs	6 „ 36 „	50 „ — „	20 rb. 91 k.
104	Paramanovs	3 „ — „	250 „ — „	35 „ 48 „

Pie Brauna (31. grunts Nr.) ir piezīme: „sākot ar 1915. g. un būvējot zirgu stalli, pie gruntsnaudas jāpiespeŗ (zuknallen)

24 rb. 10 k. [būs kopā 100 rb.]“. Pie 409-a gr. Nr. piezīme: „spijons ģen.-gubernātoram, ka kvītes tiekot izsniegtas vācu valodā“. Pēc citām atzīmēm redzams, ka par tirgotavu un pansiju koncesijām ņemti pa 30, 50 rb. gadā. Vairāk vietās atzīmēts „Stempel“, kas nozīmē, ka nomnieks atteicies parakstīt jauno līgumu par paaugstināto nomas naudu, par ko, domājams, vēlāk būtu notikusi izrēķināšanās, ja kaŗš un revolūcija nebūtu sajaukuši visus rēķinus.

No augšējiem datiem un atzīmēm var spriest, kas Majoru-Mellužu-Asaru majorāta zemes nomniekus varēja sagaidīt, ja nebūtu radusies jaunā Latvijas valsts ar viņas agrāro reformu, kas sagrāva privilēģijas un vecos likumus, pret kuriem kā pret mūri atdūrās dzīves prasības, nododot zemes nomniekus un viņu pūliņu augļus pilnīgi zemes īpašnieka ieskatiem un žēlastībai.

Pēc Majoru m. nomnieku alfabēta grāmatām vērojams, ka 1917. g. bijuši:

Mellužos-Asaros	829 gr.-gabali, ko nomāja	754 latvieši
	228	196 nelatvieši
Majoros	485	432 latvieši
	288	266 nelatvieši
Kopā 1830 gr.-gabali ar		1648 nomnieki.

Krona zemes jūrmalā pārvaldīja Baltijas domēņu valde Rīgā, bet uz vietas pārzināja Slokas mežniecības mežzinis pie Dubultiem. Tie saudzēja kāpas un gruntis tās neizdeva. Izņēmumi bija Edinburgas kūrmaļas un Dr. Maksimoviča sanātorijas gr.-gabali, kas izdoti ar ķeizara sevišķām pavēlēm. Pret kāpām izturējās nesaudzīgi Majoru muižas pilnvarnieks Ernsts Firkss, dodams piegriezumus. Tāpat tas izdeva gruntis agrāk atstātus brīvlaukums Mellužos un, kad 1909. g. Jūrmalas labierīcības b-bas darbinieki to lūdza pie Mellužu — Asaru jauno gr.-gabalu ieprojektēšanas paredzēt brīvlaukumus un platākas ielas, tad nosauca tos par dumpiniekiem. Atļauju sadalīt gr.-gabalos savus beidzamos mežus Asaros (dienvidos dzelzceļam) un Mellužos (Vasaras ielas abās pusēs) Firksam izdevās iegūt 1909. g., pēc tam kad mežu aizsardzības komiteja to ilgāku laiku bija liegusi. Tika izdoti 280 gr.-gabali, par 30 rb. gada nomas katrs. Līgumos gan bija noliegts nocirst kokus, bet atļauts celt tikai vasarnīcas. Tādu atļauju aizsargu mežu sadalīšanai gr.-gabalos bija izdevies iegūt arī Valtera m. īpašniekam Strafielam.

Vasarnīcas šīnī laikā sāka būvēt augstākas, lielākiem loģiem. Verandas piebūvēja ārpusē, sākumā balkonus, tad kā plašākas verandas, izgreznotas rūtāiniem režģiem.

73. Vasarnīca ar drempeļi un piebūvētām, režģiem rotātām, vaļējām verandām. Būvēta ap 1875. g., 2. un 3. būvētas vēlāk.

Tādas 8 un vairāk istabu vasarnīcas toreiz pieprasīja pie ērtībām pieraduši bagātnieki un vairākiem locekļiem svētītas ģimenes. Vasarnīcai pievienots bija pagrabs, kur ziemā sadzina ledu. Ar ledus vešanu pelnījās nevien vietējie ormaņi, bet arī laucinieki. „Kamīnu ķēķu“ vietā taisīja podiņu plītes.

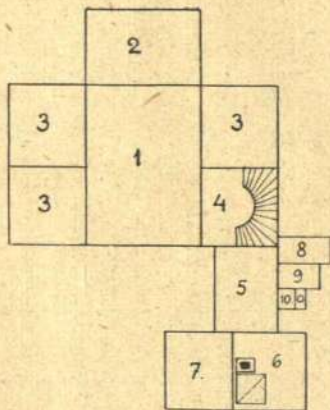
Parastais būvmateriāls bija 3-collīgas plankas, bet vēlāk kaķēto, t. i. gulus plankoto ēku vietā sāka celt „stāvbūves“, t. i. pie iepriekš saceltām stenderēm no katras puses pienagloja dēļus.

Ap 1900. g. arvien vairāk sāka pieprasīt cietas, t. i. loģiem aizbūvētas verandas, kāpēc režģus noņēma un to vietā iebūvēja logus.

Zāli samazināja, bet guļamistabas uz tās rēķina paplašināja; augststāvu būvēja reti. Prasība pēc dārgākām, daudzistabu mājām arvien mazinājās. Lielās vasarnīcas sāka arvien vairāk lietot pansijām, kuņas vairojās.

Bez te aprādītiem pamata tipiem, vasarnīcas būvēja visādā lielumā un dažādā veidā, sakarā ar būvētāja gaumi un kabatu. Ar vēlākām pārbūvēm un piebūvēm daudzas mainījušas savu agrāko izskatu pat vairākkārt.

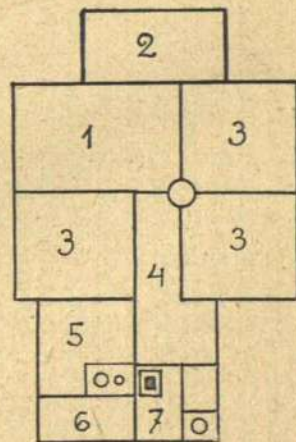
Lai izsargātos no lieliem ugunsgrēkiem ēkas sabūvējot bieži kopā, noliedza tās jumt našļiem; to vietā ieviesās pa-

74. Drempeļa vasarnīcas apakštāva telpu iedalījums: 1 — zāle, 2 — veranda, 3 — guļamās istabas, 4 — kāpņu telpa, 5 — pajumte, 6 — virtuve, 7 — meitistaba, 8 — pagrabs, 9 — malkas kambaris.

75. Vasarnīcā iebūvētā veranda vēlāk papildināta ar panēli un izgreznota režģiem.

76. Ap 1910. g. būvētas vasarnīcas plāns: 1 — zāle, 2 — veranda, 3 — guļamistaba, 4 — koridori, 5 — virtuve, 6 — meitistaba, 7 — malkas kambaris. Pagrabu sāka būvēt atsevišķi, visām gr. gabala vasarnīcām kopēju, ar dzīvokli virs tā.

pes un šindeļu jumti. Rajonam no jūras līdz dzelzceļam 1891. g. izdeva pirmos pagaidu būvnoteikumus, kas noteica dažas normas ēku būvēm un viņu attālumiem, prasīja arī katrai būvei apstiprinātu plānu un zemes īpašnieka piekrišanu. 1909. g. būvnoteikumus attiecināja arī uz būvēm dzelzceļa dienvidos. Sākumā visas ēkas bija koka, izņemot Meiera Baznīcas ielā Dubultos un robežsargu ēku J.-Dubultos 14. līnijas stūrī, kas bija mūra. 1883. g. no mūra uzcēla Majoru-Dubultu labd. b-bas skolas namu, 1909. g. Dubultu ev.-lut. draudzes baznīcu, 1910. g. aresta māju un 1912. g. krājaizd. s-bas namu Dubultos. Arī privātpersonas sāka celt vairākstāvu mūra namus: ap 1890. g. Eberts aptieku Dubultos, 1912. g. Cauka Majoros, 1913. g. Hofmanis un Maizelis Dubultos, 1914. g. Vakers Majoros.

1897. g. skaitīšanā bija :

Rajonos	Izirējamu ēku	Augstākās ires rb.	Caurmēra ires rb.	Ires ienāca kopsummā rb.	Pastāvīgo iedzīvotāju
Bulļos	30	?	?	?	68
Bulduros	328	400	160	?	327
Edinburgā	135	1.500	360	48.600	63
Majoros	974	1.200	140	136.360	1.293
V.-Dubultos	546	800	90	49.140	711*)
J.-Dubultos	515	400	100	51.500	484
Mellužos	335	400	80	26.800	1.123
Asaros	177	200	70	?	311
Kaugurēs		?	?	?	
	3.040	—	—	—	4.380

1912. g. ēku bijis: Ķemerēs 364, Slokā 400, Asaros un Mellužos 1287, Kaugurēs 76, J.-Dubultos 815, V.-Dubultos 615, Majoros 1558, Edinburgā 311, Bulduros 937, Bulļos 60, Slokas pagastā 367; kopā 6790 (68 — 1912.).

Ar laiku agrāko šķēpukšņu (zediņu, riķu) sētu vietā gr-gabalus iežogoja krāsotām, stāvus piesistu latu sētām. Kur paši vasarnieki ieguva gr-gabalus, tur pie vasarnīcām lika ierīkot greznuma dārzus. Daudz vietējo iedzīvotāju ik rudeni un pavasari pelnījās dārzus ierīkojot un tīrot, vasarā apkopjot. Šos darbus uzņēma un vadīja mācīti dārznieki: Dubultos

*) Starp tiem 174 žīdi [citur pastāvīgi dzīvojošu žīdu nebija]. (32 — 1897.).

Zeidiņš, Eichbaums, Majoros Rašs, Senbergs, Bulduros Corke. Pastāvīgie iedzīvotāji, kas vasarnīcas cēla īrēšanai, par dārzu izdaiļošanu rūpējās mazāk, bet centās darīt tās pievilcīgas nokrāsējot un labi mēbelējot, pat apgādājot traukiem, kas atmaksājās, kamēr dārzu izdaiļojot bija bieži jācieš zaudējumi, jo daudzkreiz īrnieku bērni, vasarnīcā ienākot, jau pirmā dienā samina un nopostīja visu, kas ar izdevumiem, pūlēm un mīlestību kopts un audzināts. Tāpēc bija daudz praktiskāki atstāt dārzam meža veidu, kas gan ar laiku zuda, ceļot uz grunts arvienu vairāk vasarnīcu. Pārmērīgais vasarnīcu biežums, kopā ar jau tā šauro ielu tālāku sašaurināšanu, atjaunojot sētas un izbīdot tās arvien tālāk uz ielas pusi, bija par cēloni tam, kā šādos biežumos vasarnīki vairs ne labprāt apmetās un te īres slīdēja uz leju par brīnumu pašiem izīrētājiem. Tas sevišķi sakāms par V.-Dubultiem un dažām vietām J.-Dubultos. Arī par Majoriem 1898. g. vasarā raksta, ka te tā sabūvējoties, ka drīz būšot jāsež vienam otra klēpī. Tā kā neko dārgāk neiznākot, tad daudzi labāk braucot pa vasaru uz ārzemēm. 1879. g. presē žēlojas par primitīvām netīrumu bedrēm un atejām, netīriem, tā iemiļotiem cūku staļļiem, par ūdens trūkumu, kādēļ varot nodegt veselās ēku rindas, jo visas ēku starpas piebāztas dēļu būdām, kurās saliktas cauras dzelzs krāsniņas ar sarūsējušām skārda caurulēm.

Jau no pag. g. s. vidus ārzemju peldu vietas ar saviem sludinājumiem šejienes laikrakstos vilināja turp vasarnīkus. 1899. g. Rīgas laikraksti uzstājās pret Copotas un citu peldu vietu izplatītām baumām Varšavas un citos laikrakstos, it kā Rīgas jūrmalā esot daudz lepras slimnieku. Šis 1899. gads bija jūrmalniekiem sevišķi neizdevīgs arī sliktā laika un lētā ārzemju ceļa dēļ. Jūrmala bija tukšāka kā reti kad. Par cēloni uzrādīja arī to apstākli, ka te zudusi lauku idille un tās vietā nekas nav dots, kas varētu konkurēt ar elegantu peldu vietu. Vēl 1900. g. bijis tukšums. Bet 1901. g. radās tāds vasarnīku pieplūdums, ka neviena ēka nepalika tukša. Iemesls bija Rīgas 700 gadu jubilejas izstāde un karstais laiks. 1904. g. bijis atkal lielu un mazu vasarnīcu pārpalikums.

Vasarnīcu īres nekad nav bijušas stabilas, bet atkarīgas no meteoroloģiskā ziņā izdevīgas vai neizdevīgas vasaras, agras vai vēlas izīrēšanas, gruntsgabalu skaita palielināšanās un pastiprinātas vasarnīcu būves, kas pa laikam seko gadiem ar labām īrēm. Tā 1889. g. pavasarī Majoros 13 istabu vasarnīcu neatdeva bez 400 rb., bet jūlijā to pašu piedāvāja par 125 rb.; lai gan vasarnīku skaits vairojies, bet klāt piebūvētas 200 vasarnīcas, kāpēc tukšas paliek 25. Arī citiem apstākļiem bijis iespaids uz vasarnīcu īrēm. Tā ap 1890. g., kad

pārorganizējot tiesu un citas iestādes daudzi vācu tautības ierēdņi zaudēja savas vietas, arī vasarnīcu pieprasījums atslāba un īres stipri krita, kamēr dažus gadus vēlāk, krievu ierēdņiem te vietas ieņemot un iepazīstinot ar Rīgas jūrmalu Iekškrievijā dzīvojošus radus un pazīstamus, pieprasījums pēc vasarnīcām auga un īres cēlās, bet vēlāk aiz vasarnīcu pārprodukcijas atkal atkrita. Pēc Majoru peldu b-bas ziņām 1912. g. vasarnīcu minimālās īres bijušas 25—30, maksimālās 100—120 rb. par istabu. Atkarībā no Rīgas attāluma un jūras tuvuma līdzīgu vasarnīcu īres naudā bijusi un ir vēl tagad starpība. Pirmskaņa laikā tā bija atkarīga arī no teritorijas, kur žīdiem atļauts dzīvot. Šis tautības vasarnīeku mitekļis vispirms bija V.-Dubulti, no kurienes tad pārējo tautību vasarnīeki izzuda. Pēc tam, īres pārsolidāmi, tie iespiedās J.-Dubultos. Majoros-Mellužos-Asaros žīdiem dzīvot bija noliegts ar zemes nomas līgumiem. Arī Bulduros-Edinburgā sākumā tos nemaz neielaida, vēlāk atļāva tikai eksemptiem un I. un II. gīldes tirgotājiem. 1913. g. noteica, ka Bulduros un Edinburgā var apmesties tādi žīdi, kam tiesības dzīvot visā Krievijā, un tādi II. gīldes tirgotāji, kas pastāvīgi dzīvo Rīgā un kam Vidzemes gubērnatōrs atļauj uz ārsta apliecības pamata. Dubultos atļāva uzturēties tiem, kas uzrāda ārsta apliecību par nepieciešamību dzīvot kūrortā. Tirgoties jūrmalā atļāva tikai tiem žīdiem, kam tiesības Rīgā dzīvot, vai kas agrāk jūrmalā tirgojušies. Uz šo noteikumu pamata 1914. g. no 1.—10. 7. izraidīja pāri par 20 žīdu. Iegūt zemi jūrmalā žīdiem nebija atļauts. Dažkārt tie šo likumu apgāja, zemi pirkdami uz kāda starpnieka vārda un nodrošinot sev pirkumu ar starpnieka izdotām fiktīvām hipotēkāra parāda saistībām.

Samērā ar līdzekļiem un sakarā ar prasībām pēc klusāka vai trokšņaināka dzīves veida, katrā jūrmalas rajonā pa vasaru piemita kādas zināmas sabiedrības vai profesijas un tautības ļaudis. Tā klusajos Buļļos mēdza dzīvot skatuves mākslinieki, Bulduros uzturējās Rīgas vācu patricieši, Edinburgu ieņēma bagātņieki, Majoros saradās dažādu tautību ļaudis, Dubultos žīdi, Mellužos skolotāji, Asaros mācītāji un citi klusas atpūtas mīļotāji. Sakarā ar to arī katra no šīm vietām dabūja savu apzīmējumu: „teātrālie“, „patriarchālie“, „kapitālie“, „internacionālie“, „šolarchālie“, „klērikālie“ (20 — 1903.).

C. Ārstniecība, peldēšanās.

Ārstniecību Rīgas jūrmalas peldu vietās sākumā pārzināja Vidzemes guberņas valdes par vasaru pieņemts peldu ārsts. 1837. g. par tādu bijis Dr. V. Sodofskis. Pēc dažām

ziņām tas kā tāds te esot bijis jau pirms 1830. g. 1839. g. izdota viņa grāmata „Das Seebad zu Dubbeln“, kurā toreizējā peldu dzīve Rīgas jūrmalā vispusīgi apskatīta. Kad Sodofskis 1839. g. atteicās, iekšlietu ministrs par peldu ārstu iecēla Dr. E. Merkeli, kas pieminēts kā tāds vēl 1847. g. Vēlāk kā peldu ārstu min Dr. Kapelleru no Slokas. Ar 1885. g. tā vietā kā sanitārārsts nāca Dr. N. Heils. Pēc tam sanitārā uzraudzība uzdota Rīgas apriņķa ārstam. Ap 1880. g. pa vasarām ārstu uzturēja Dubultu peldu s-ba. Tas dežūrēja kūrmaļā. No 1870. g. kā privāti ārsti cauru gadu jūrmalā bija Dr. Nordštrēms, pēc tam Dr. M. Vendels, tad Dr. R. Vallenburgers, Dr. P. Kalniņš.

Ka bez augšā minētā peldu ārsta Dr. Sodofska kautkas darīts Rīgas jūrmalas dziedniecisko īpašību pētīšanā, meteoroloģisko un statistisko materiālu krāšanā un peldu vietas populārizēšanā, par to jāpateicas tikai privātiem ārstiem un zinātniekiem. Šinī nozīmē minami: Šveders un Glazenaps ar gruntsūdeņu analizēm rakstos „Correspondenzblatt d. Naturforschervereins zu Riga“ 1883. g., „Rigasche Industrie-Zeitung“ 1878. g. etc.; Dr. Brainins „Der Rigasche Strand“ 1885. g.; Dr. M. Vendels „Luft und Badekuren“ 1903. g.; prof. Čižs, kas 1904. g. krievu ārstu sanāksmē deva Rīgas jūrmalas kā peldu vietas novērtējumu, dibinoties uz saviem 8 sezonu novērojumiem; prof. Žukovskis uz savu 5 gadu novērojumu pamata Rīgas jūrmalu ieteic kā klimatisku kūrortu sevišķi bērniem. Bet bijuši arī gadījumi, kad rakstos un sanāksmēs izceltas jūrmalas negatīvās puses, sevišķi labierīcību trūkumi. Tā 1893. g. kāds ārsts raksta, ka Rīgas jūrmala neesot veseļošanās vieta, kūrorts, bet tikai izpriecu, luksus vieta: ūdenī esot maz sāls daļa, trūkstot lielu viļņu. To atspēko cits, jo ir slimības, kas ārstējamas tieši ar mazāku sāls saturu un lēnākiem viļņiem. Pie tam tas jautā: „kur vēl tādi priežu meži, kā te?“ [Bet tagad?].

Dabas ārstniecībai noderīgās īpašības Rīgas jūrmalā bija novērojis Kronštates marines ārsts Dr. Nordštrēms, kas 1870. g. nopirka no Čakstiņas 2 gr.-gabalus Dubultos pie Majoru robežas, un te dibināja savu ārstniecības iestādi „Marienbad“. Zemes platību tas paplašināja, iegūstot gr.-gabalus arī Majoru daļā, kur uzbūvēja saimniecības ēkas. Dr. Nordštrēms ārstēja pēc dabas ārstniecības metodēm. Sevišķi panākumi tam bija pie izlutinātiem lielpilsētniekiem, ko lika pie malkas zāģēšanas un citiem fiziskiem darbiem, staigāja kopā ar tiem kiteļos un plikām galvām gar plūdmali, pat līdz Kaugurēm. Pateicoties Nordštrēmam, Rīgas jūrmala kļuva plaši pazīstama Krievijā, sevišķi Pēterpilī, nevien kā vasaras atpūtas,

77. Marienbādes vārti 1914. g.

Dr. T. v. Betichers. Tas iestādi pats savu elektrisko apgaismošanu, apgādāja elektriskus un

bet arī kā veseļošanās vieta-kūrorts. To apmeklēja vairāki Krievijas ministri, senātori, generāļi un citas augstas personas. Pēc dibinātāja nāves iestāde 1885. g. pārgāja Dr. G. v. Kitta-Kittela īpašumā, kas uzbūvēja 1887.—1889. g. ziemas kūrmaļu un 1905. g. mūža ieejas vārtus.

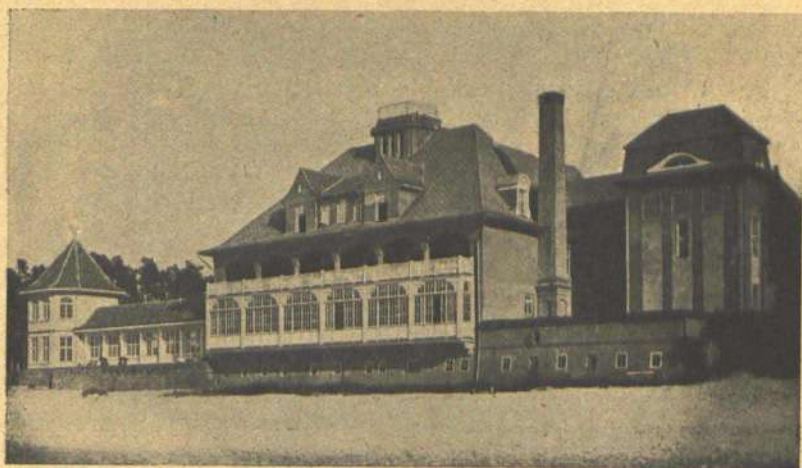
Kad 1905. g. Dr. Nordstrēma celtā peldu iestāde (63. illūstr.) no-dega, tad Dr. Kitta-Kittels uzbūvēja jaunu, no mūža, pēc architekta Bokslaffa plāna.

1906. g. Dr. Kitta-Kittels mira un 1908. g. Marienbādi nopirka

modernizēja, ierīkoja

78. Marienbāde pēc pārbūves 1905. g.

79. 1913./14. g. pārbūvētā Marienbāde ar 1928. g. piebūvi pa kreisi.

citus medicīnas aparātus un peldēšanās ierīces. Lai pielāgotu iestādi jaunākām prasībām, 1913. g. to atkal pārbūvēja, uzceļot otru stāvu ar 23 pacientu istabām, ierīkojot centrālo apkurināšanu, atpūtas telpas un t. t.

80. Sarkanā krusta Asaru sanātorija 1911. g.

Tikko būve bija pabeigta, sākās pasaules karš, un īpašniekam Dr. Betcheram gandrīz 5 gadi bija jāstrādā kara laukā.

Ilgus gadus Majoros pie Jomas ielas pastāvēja arī Dr. Tilo dziedināšanas, ģimnastikas un masāžas iestāde. Bez tam 1895. g. Dr. Brainins uzskaita 2 peldu [siltu vannu] iestādes: Cimmermaņa [vēlāk Kilpes] V.-Dubultos un Dimzas [vēlāk Sokolova] J.-Dubultos. 1893. g. pa vienai peldu iestādei minēta arī Mellužos un Asaros.

1898. g. ģenerāliene Margoli izdabūja no kroņa 2 desetinas zemes ar būvkokiem un uzbūvēja Asaros Sarkanā krusta sanātoriju, ko iesvētīja 1899. g. 1. 8. 1902. g. te ārstējās 25 izglītotu kārtu bērni; 1904. g. 24 bērni, 3 pieauguši, 15 Sarkanā krusta māsas; 1905. g. Japānas karā ievainoti kareivji.

1906. g. Dr. Maksimovičs uzbūvēja sanātoriju Edinburgas kāpās un vadīja to līdz pasaules kara laikam. Ap 1898. g. policijmeistars Mirbachs veicināja siltu peldu iestāžu atvēršanu un likvidēja primitīvās siltu vannu būdas. Siltu vannu iestādēm kāpās izraudzīja un iznomāja atsevišķus gruntsgabalus. 1900. g. bija Bulduros 3 tādas iestādes, V.-Dubultos 2, J.-Dubultos 5, Mellužos 3, Asaros 1, Majoros 4.

81. J. Kurciga siltu jūras vannu iestāde J.-Dubultos. Kara laikā nodega.

Tai pašā laikā auksto peldu steķu bija Bulduros 3, Majoros 4, V.-Dubultos 5, J.-Dubultos 3, Mellužos 6, Asaros 1.

1878. g. ieveda jūrmalā arī ārstēšanos ar kumisu jeb ķēvju pienu, kādam nolūkam otrpus Lielupes, uz Baņķa pretī

Dubultiem bija noīrētas pļavas, kur ganījās ķēves. Uzbūvēja tām stallus un dzīvokļus tatāriem [Sāmu salas igaunim?], kas kopa un slauca ķēves, gatavoja kumisu. Šis veikals neatmaksājās un turējās tikai līdz 1883. g.

Kad Dubulti bija zaudējuši savu idillisko vienkāršību un tapuši par daudz apmeklētu peldu vietu, 1880. g. 11. 8. Dubultu, Majoru, Edinburgas un Bulduru peldu b-bu pārstāvji apspriedās Dubultu kūrmiņā par nākošā gada peldu stundu kārtību un abiem dzimumiem neierobežotu uzturēšanās laiku plūdmalī. Kad nevarēja vienoties, Dubultu peldu b-ba ar 20 pret 13 balsīm nolēma dot turpmāk brīvu jūras malu abiem dzimumiem visu pēcpusdienu, bet šinī laikā atļaut peldēties tikai kostīmos no plkst. 1/2 15—16 dāmām, no 16—19 kungiem. Nākošā 1881. g. šo lēmumu Dubultos izveda: peldējās „ganz intim, in dem Costüm“. Šāda kārtība te bija pirmā visā Krievijā. Majornieki turpretī nolēma pieņemt 2 uzraugus, kuriem no kāpām jāseko agrāko stundu ieturēšanai un nepaklausīgie jānodod policijai. No noteikuma pārkāpējiem nolēma piedzīt pirmo reizi 3, otro — 6 rubļus, pie trešās reizes tie no jūrmalas izraidāmi. Kostīmu pretinieki bija arī pašos Dubultos. Jau pēc attiecīgā lēmuma pieņemšanas no Dubultu peldu b-bas valdes izstājās 2 locekļi, un V.-Dubultu gruntnieki iesniedza gubernātoram sūdzību. Arī laikrakstos rakstīja par jauno stāvokli: svētdienu pēcpusdienās simtiem ziņkārīgo ierodas no Rīgas un apkārtējām peldu vietām Dubultu jūrmalā, brauc, jāj vai staigā pa kāpām un plūdmali. Balti ģērbies policists uz vietas stāvēt neļauj un ja neklausā, — piejāj cits uz zirga un gādā, lai noved neklausīgo uz policiju. Četros palagos ietinušās tikumības priesterienes iznāk no peldu būdas un lēni tuvojas jūrai. Piepeši palagi nokrīt un drīz 4 stāvi paradīzes kostīmā dejo viņņos trakulīgu deju. Kā zvejas tiklā ietinusies Normas jaunkundze peldas dažus soļus no krasta, kamēr Hulda īsos apakšsvārkos ķemmē savus zeltainos matus un līdzīgi Lorelejai viņina krastā stāvošos kuģiniekus. Brien ūdenī veca, nesmuka žīdiete, kuņas kostīms ziepju nav redzējis no dzimšanas. To sagaida ar urrā. Pie kādas peldu būdas stāv 2 drošības sargi, attālāk no tiem daudz ziņkārīgo. Kas noticis? Kungs ar dāmu iegājuši peldu būdā un, kamēr dāma peldas, kungs palicis pie drēbēm. Viņš apgalvo, ka tā viņa sieva. Diemžēl laulības zīmes nav līdz un nu būs diezgan nepatikšanu. Tādus skandālu skatus te Dubultu jūrmalā redz par velti. Te tik daudz pikantu lietu, ka cirks nevar konkurēt. „Tāpēc prom ar „kostīmiem“, bet drīz!“ (51).

Un tie bija prom jau nākošā, 1882. g. vasarā. Peldējās atkal pa vecam. Šinī gadā izbeidzās arī peldu stundu izziņo-

šana ar zvanu pie Dubultu kūrmājas staba. Zvana vietā ierīkoja karogu kārtis — Dubultos pie kūrmājas, Majoros pie Marienbādes, J.-Dubultos pie Plauža peldu iestādes. Ar uzvilktu zilu karogu apzīmēja dāmu, ar sarkanu — kungu stundas.

Kad 1897. g. jūrmalā par policijmeistaru nāca barons Mirbachs, uz gubernatora Surovceva rīkojumu visa pēcpusdiena tika noteikta staigāšanai gar jūras malu abēju dzimumu personām. Šinī laikā atļāva kopēju peldēšanos kostīmos. Kostīma veids bija biksas līdz ceļiem un plats bezroku kreklis ar jostu. Bez kostīmiem pēcpusdienās atļāva peldēties tikai no steķiem, kam no augšas līdz ūdens līmenim nolaisti režģi, lai no plūdmaļa neredzētu peldošos. Pret jauno kārtību tāpat kā 1881. g. sacēlās avīžu brēka, bet šoreiz bez panākuma. Ievēdis peldēšanos kostīmos, Mirbachs nākošā, 1898. g. izdod rīkojumu Majoros un V.-Dubultos līdz 17. 5. novākt no jūras malas visas peldu būdas. Tās bija saslietas no dēju klapēm, juku jukām sastādītas un, vējam smiltis no apakšas izputinot, šķībi, greizi sametušās. Radīdamas neglītu izskatu, tās savās starpās arī slēpa dažādus atkritumus un netīrumus. Arī par šo rīkojumu sūdzējās pat līdz iekšlietu ministram Pēterpilī, bet bez panākuma. Būdas nozuda. To vietā uzņēmēji sabūvēja steķus jūrā. 1913. un 1914. g. iznāca rīkojumi novākt vēl palikušās glītākās būdiņas. Tikai norādītā kāpu piegāzes līnijā atļāva celt sevišķas peldu mājiņas pēc komisijas apstiprināta plāna. Arī steķu tipus un plānus apstiprināja gubernas valde.

1905. g. kostīmu peldēšanos grozīja, nosakot katram dzimumam savas stundas peldoties no krasta. Turpretī no steķiem un peldu ratiem varēja peldēties kopā. Bija atļauts peldēties arī bez kostīmiem, bet tikai no režģainiem steķiem katram dzimumam savās stundās. 1912. g. izdeva atkal jaunus noteikumus, pēc kuņiem no krasta varēja peldēties kostīmos abi dzimumi kopā cauru dienu. Bez kostīmiem drīkstēja peldēties tikai no steķiem. Tie bija vai nu katram dzimumam savi, kādā gadījumā nedrīkstēja būt tuvāk viens otram par 100 asīm, — vai arī kopīgi, ar katram dzimumam savām stundām. 1914. g. šos noteikumus atkal grozīja, pie kam peldēties bez kostīmiem galīgi noliedza, arī no steķiem. Katram dzimumam noteica savus steķus.

Sākumā steķus jūrā būvēja tikai privātām vajadzībām, bet vēlāk, sevišķi pēc „bādes būdu“ noliegšanas, tie tapa publiski, pat ar 40 būdām uz katra. Neskatoties uz tehniskiem papildinājumiem, tie pret augstiem viļņiem nebija pilnīgi droši un vētrās sabrūkot daudzkārt viņu īpašniekiem laupīja

82. *Peldu stekšis no jūras puses 1910. g.*

visu vasaras peļņu un vairāk. Tādi vētru postījumi bija sevišķi lieli 1899. g., 1900. g. un 1904. g. vasarās, kad izgāztie mieti un saplosītās dēļu klapes bija izkaisītas tālu gar plūdmali.

83. *Vētras saplosīts peldu stekšis.*

Majoros, kur jūras krasta mala samērā ar rajona apbūves platību daudz mazāka kā pārējos rajonos, steķu daudzums kavēja brīvu skatu uz jūru.

84. Peldu steķi Majoros 1914. g.

D. Peldu viesi un viņu dzīve.

1. Peldu sabiedrības, administrācija.

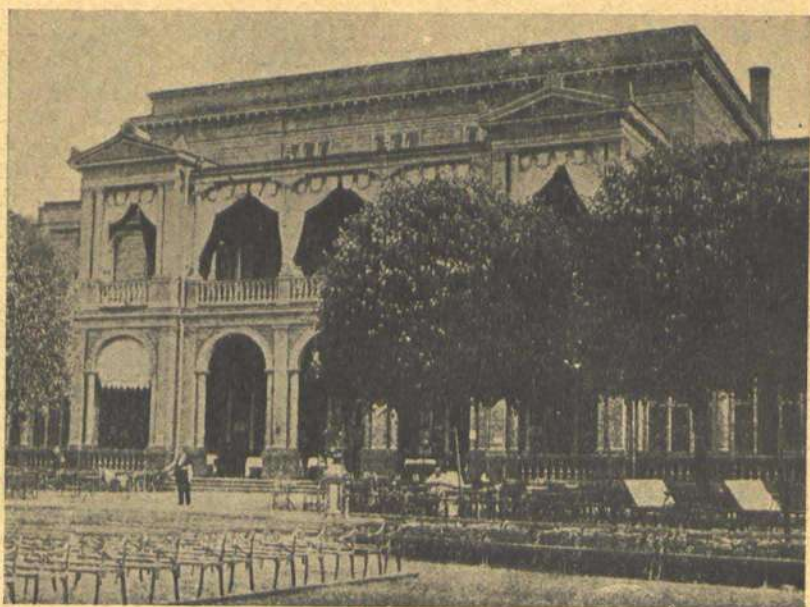
19. g. s. sākumā un vidū turīgākie un izglītotākie ļaudis Baltijā visā vairumā bija vācu tautības. Tāpēc starp pirmajiem jūrmalas peldu viesiem arī tikai tos sastopam un paretam krievus. Ar laiku krievu un žīdu skaits tapa arvien jūtamāks. Latviešu tautiskā atmoda, turības un intelliģences vairošanās, atziņas izplatīšanās tautas masās par gaisa, saules un jūras peldu nozīmi veselības kopšanā, minētā g. s. beidzamā ceturksnī lika manīt arī latviešus starp peldu viesiem, kādu agrāk nemaz nebija, vai kuņģi no savas latvietības kaudējās. Vēl ap 1875. g. jūrmalnieks uz ielas aiz brīnumiem apstājās, kad dzirdēja kādus peldu viesus runājam savā starpā latviski.

Vasaras dzīvei, kas pirmos laikos turpinājās tikai kādas 6 nedēļas, sākumā peldu viesi neuzstādīja lielas prasības. Tiem pietika ar peldēšanos, pastaigāšanos gar jūras malu vai pa upes malas puķainām pļavām; ar pārceļšanos pār Liel-

upi uz Baņķi vai Salas mežu. Tie skaitīja pār galvām lidojošo putnu barus, raudzījās noejošā saulē iebrienot jūrīņā un apbrīvoja to. 1896. g. kāds peldu viesis par atpūtas vietām dēvē tikai Mellužus, Buldurus un aiz tiem tālāk stāvošas vietas, kur bez cimdiem, platmales un svārkjiem varot staigāt gar jūras malu un elpot jūras gaisu, ne parfirmus. Ļāužu masām topot arvien turīgākām un izglītotākām, radās arī lielākas prasības pēc ērtībām un labierīcībām. Pieraduši pie tām pil-sētās, vasarnieki sāka prasīt tādas arī jūrmaalā. Bet te nebija organa, kas par tām gādātu. Vietējās Bulduru, Majoru un Slokas pagastu tiesas un valdes pēc toreizējiem likumiem rūpējās tikai par zemniekiem, kas pie šiem pagastiem pierakstīti. Par vasarnieku vajadzībām uz muižu zemēm būtu bijis jāzin muižu valdēm, bet tās pat savus tiešos, likumā uzliktos pienākumus: pavēstu izsniegšanu, protokolu sastādīšanu un citu policijas pienākumu izpildīšanu neizdarīja pašas, bet pret nolīgtu atlīdzību nodeva pagastu valdēm. Kādas saimnieciskas labierīcības gaidīt no muižu puses bija velti. Pie tam V.-Dubultos, peldu vietu šūpulī pat muižu valdes nebija. Tāpēc dibinājās komitejas, vēlāk peldu sabiedrības (Badegesellschaft). V.-Dubultos tāda pieminēta jau no 1840. g. Tā darbojās arī 1848. g., kad ar fabrikanta Pichlava gādību nodibinājās sevišķa akciju s-ba, kas uzbūvēja sabiedrības namu. Tā rūpējās par jomainā laukuma nolīdzināšanu šī nama priekšā un apstādījumiem, par dejām, mūziku un ārsta honorāru. 1851. g. komiteja pārvērtās par ministrijas apstiprinātu „Dubulta peldu s-bu“. Vēl 1872. g. šī s-ba vāca ziedojumus un rīkoja koncertus policijas uzturēšanai, ielu laistīšanai un apgaismošanai. Sabiedrības nams, „akciju māja“, peldu viesu sabiedriskās dzīves centrs, nodega 1877. g. 6. 6. Bet mūzika dārzā neapklusā. Nodegušā nama vietā 60 strādnieki 17 dienās inž. Miklaševska un archit. Dīca vadībā līdz 1. 7. uzcēla pagaidu zāli, 60 pēdas garu, 30 platu, 18 augstu, ar blakus telpām.

1879. g. vasaras sākumā gatavs jauns s-bas nams, daudz pārāks par agrāko, ievērojams ar savu impozanto, arhitektoniski noskaņoto stilu, taisīts pēc archit. Vinklera un Felsko plāna.

Būvējot jauno namu, paplašināja koncertu dārzu un tam apkārt novietoja 4 blakus ēkas: Bellevue, Elysium, Eremitage, La Trappe, pa divām katros sānos, kam jāpabalsta koncertu akustika. Akciju māja izmaksāja 83 tūkst. rb., bet kopā ar blakus ēkām, ierīcēm un mēbelēm 126 tūkstoši. Netālu no akciju mājas, starp dzelzceļu un Gončarova ielu, Admirāļa ielas stūrī, 1878. g. Brikmanis uzbūvēja hoteli ar pansiju

85. 1877./79. g. būvētais Dubultu s-bas nams „akciju māja“ no parka puses.

mājām, kurās piemita vairāk Kurzemes muižnieki. Te ziemās mēdza pieturēt izbraucēji no Rīgas, kas pie laba laika ieradās lielās kulbās.

Jaunbūvētā Horna hotelī Majoros 1870. g. vasarā sarīkoja pirmo koncertu, kurā atlikums nāca par labu vācu-franču kaŗā ievainotiem vācu kareivjiem. Pēc Mellužu un Dubultu parauga arī Majoros ieviesās iemīloti un labi apmeklēti dejas vakari. 1873. g. piemin Majoru peldu s-bu. 1877. g. peldu s-bas sapulce nolemj vasarnīcu apsargāšanu atstāt namsaimniekiem, bet naudu vākt policijas vajadzībām, aptiekai, dēļu laipu ierīkošanai un ugunsdzēsējiem. Bulduros 1876. g. 8. 8. Bulavska telpās uzaicināti ierasties peldu viesi, lai apspriestos par savāktu 347 rb. sadalīšanu. 1877. g. tur ir peldu s-ba. Arī Mellužos 1879. g. min peldu s-bu. 1881. g. vasarā s-bas valdē ir Kēlers no Orlas, Foigts no Vilandes. „Eiterpe“ mūzikas kapella te rīko koncertus, bet kūrmājas dārzā spēlē 4 reiz nedēļā. Par tradicionāliem dejas vakariem rakstīts, ka tajos sieta dažāda laba siržu saite. Stāsta arī, ka te radušies iemesli dueļiem, kas izcīnīti uz Viņķu atmatiem, vai kāpās, Asaru kapu austrumos. 1879. g. vasarā uz vienu tādu balli ieradušies 84 kadeti no Rīgā atbraukuša kaŗa kuģa,

86. *Brikmaņa hotelis 1909. g.*

bet nav tikuši ielaisti. Polemikā, kas šī notikuma dēļ izcēlās ar Pēterpils krievu laikrakstiem, no peldu s-bas puses paskaidroja, ka tai ir slēgts raksturs, kāpēc izrīkojumos piedalās tikai biedri un lūgti viesi. Šis intīmais raksturs ballēm arvien vairāk zuda un jau pēc 2 gadiem, kad kadeti ieradās Dubultu kūrmājas ballē, tie, kaut nelūgti, tika laipni uzņemti.

Uz domēņu valdes ieteikumu arī j.-dubultnieki 1882. g. nodibināja izdaiļošanas b-bu (Verschönerungsverein), kas ar izrīkojumu atlikumiem, Veissa un Bonfelda pabalstiem ierīkoja laipas un apgaismoja ielas.

Arvienu skaļāk pacēlās balsis, kas prasīja labierīcības, ko ar brīvprātīgi savāktiem līdzekļiem nespēja apgādāt. Arī pašos peldu viesos bija apgurums un vienaldzība pret peldu s-bām. Sasauktās sapulcēs un izrīkojumos neieradās, kolektēs ierakstīja tikai pāris kapeikas. Bija redzams, ka ko nopietnāku varētu iesākt, ievēdot piespiestu kūrtaksi jeb peldu nodokli, kā to darīja Eipatorijā un Hapsalā. Priekš agrākās, patriarchālās dzīves jūrmala bija tapusi par plašu. Trūka publiski tiesiska organa, vietējās pašvaldības. Tāpēc vietas izkopšanas un peldu dzīves regulēšanas funkcijas pārņēma administrācija, t. i. guberņas valde, kuŗa savus rīkojumus izveda ar policiju, kas bija padota Rīgas bruģu tiesai. Līdz 1875. g. Dubultu policiju pārzināja 1 komisārs ar rakst-

vedi un dažiem policistiem. Sākoties dzelzceļa būvei, bruģu tiesa izsūtīja policijmeistaru, kam piekomandēja 26 kareivjus.

1876. g. gubernas medicīnālvalde izdeva noteikumus par lopu kautuvēm un gaļas tirdzniecību. Līdz tam lopus kāva, kur patika. 1877. g. gubernas valde noteica ormaņiem taksi pēc attāluma no Dubultu tirgus. 1879. g. uzdeva pieteikt iebraucējus viesnīcās, noliedza bez policijas atļaujas šaut, ugunot. Uguns apkaŗošana uzdeva namsaimniekiem turēt pie rokas ūdens traukus, ķekšus, trepes. Šinī gadā Vidzemes bruņniecība izsniedza policijas uzturēšanai jūrmalā 1000 rb. Policija sāka noteikt arī peldu stundas. Par policijmeistaru 1878. un 1879. g. vasarās bijis v. Helmersens. 1882. g. policiju sāka uzturēt valsts; atvēlēti līdzekļi 10 gorodovoju uzturēšanai.

Uz valsts padomes lēmuma 1884. g. ievēda iebraucējiem peldu nodokli, pa 50 kap. no personas, atsvabinot no tā kalpotājus, strādniekus un bērnus līdz 14 gadiem, kā arī tos, kas mazāk par 14 dienām uzturas jūrmalā. Par policijmeistaru 1884. un 1885. g. vasarās bija barons Grotuss. Tas noliedza gar jūras malu ātri braukt, leijerkastes spēlēt. Gubernātors izdeva vietējos sanitāros noteikumus. Uz sagaidāmā, jaunievēstā peldu nodokļa rēķina 1884. g. ievēda 10 vaktmeistaru un 50 zemāku policistu štātu. Bet sagaidīto 7000 rb. nodokļa vietā ienāca tik 4460 rb., jo daudz no tā izvairījās. Nākošā 1885. g. vasarā policistu skaitu samazināja. 1886. g. vasarā bruģu tiesa par policijmeistaru atsūtīja bar. Štempelu. Sakarā ar publikas sūdzībām, ka bez numurētiem viegliem ormaņiem ar saviem pakalpojumiem uzbāzoties arī visādi nesēji, vīriešu un sieviešu kārtas smagie ormaņi, puikas un skuķi, — ka paunu žīdi esot tīrā jūrmalas mocība, kas īpaši svētdienās traucējot mieru ar saucieniem: „brauchen Sie Kleinigkeiten?“ „gute Schnittwaaren gefällig?“, — policijmeistars uzdod visām minētām personām policijā izņemt un nēsāt redzamās vietās numurus, neuzbāzties publikai; iznēsātājiem jāizņem tirdzniecības zīmes. Nu neredz vairs kā agrāk netīrus kurpniekus, skroderus, skārdniekus, stikliniekus un t. l. no mājas uz māju klejojot, jo šos darbus atļauj tikai tiem, kam pierādījumi par amata prašanu. Ar ķeizara apstiprinātiem būvnoteikumiem šinī gadā uzdots namsaimniekiem taisīt trotuārus. 1888. g. izdeva noteikumus, kas noliedza dzertuvēm aizklāt logus, uzdeva dievkalpojumu laikā slēgt dzertuves, malku mērot tikai ar zīmogotiem mēriem.

Grozot agrākos noteikumus, ar 1893. g. no peldu nodokļa atsvabināja amata darīšanās iebraukušos, melnstrādniekus, bērnus līdz 10 gadiem un tos, kas uzturas ne ilgāk par 3 die-

nām. Ar 1894. g. 1. 1. apstiprināja pastāvīgu, tieši Vidzemes gubernātoram padotu policijmeistaru ar 2 iecirkņu uzraugiem un 4 gorodovojiem; šo štātu vasarā papildināja ar Rīgas policistiem. Ar 1895. g. jūrmalas policijai bija jāpārzin arī Slokas pagasts ar Ķemerēm. Kā pirmais pastāvīgais policijmeistars bija v. Kīters. 1897. g. 1. 5. tā vietā atsūtīja baronu Mirbachu. Tas ķērās pie jaunievedumiem: ievēda peldēšanas kostīmos un lika noplēst peldu būdas jūras krastā. Arī citādi tas mēģina novērst labierīcību trūkumus. Vajadzīgos līdzekļus tas vāc ar ziedojumiem un izrikojumiem. Edinburgas kūrmiņā meliorācijai par labu sarīkotā izrikojumā ienāk 102 rb., kamēr izdoti 412 rb. Pavisam šim nolūkam savāc 772 rb., kamēr izdoti 1185 rb. Tādos apstākļos nelīdz arī Mirbacha enerģija.

1898. g. agrāko Dubultu krogu pārbūvēja par policijas valdes telpām. 1899. g. Mirbachs pārdēvēja Edinburgas prospektu par Jermolajeva, Jomas ielu par Puškina ielu. Pret beidzamo nosaukumu ceļ sūdzību Firkss, kā muižas īpašnieks, kam vienīgam tiesība dot ielām vārdus. Tiesa nolemj atdot Jomas ielai veco vārdu. Uz Mirbacha uzstāšanos Dubultu tirgu ar neglītajām būdām pārceļ no V.-Dubultu centra stacijas priekšā uz nomali dzelzceļa malā un vecā tirgus vietā uzbūvē „Mirbacha“ paviljonu. Tajā pašā 1899. g. Mirbachs ņem savā ziņā jūrmalas vietējās satiksmes telefona līniju, kas pastāvējusi 4 gadus un kurai pieslēgti 20 veikali. Tas gādā, ka līniju apkalpo dienu un nakti.

1902. g. Mirbacham aizejot, par policijmeistaru nāca barons Grotuss. Līdz tam tas kalpojis kā Rīgas apr. pr-ka palīgs un kā taisns, laipns un izpalīdzīgs cilvēks jūrmalniekiem bija pazīstams jau no 1884. un 1885. g., kā vasaras policijmeistars. Būdams juridiski izglītots, kas krievu policijas dienestā reti gadījās, ar liberāliem ieskatiem un lielu taisnības izjūtu un taktu, tas jūrmalniekiem bija kā sargeņģelis 1906. un vēlākos reakcijas gados. Jāpateicas viņam un tā palīgam J. Verigo, ka Rīgas jūrmalai gāja secen Orlova soda ekspedīcija. Lai neatbaidītu peldu viesus, Grotuss noraidīja piedāvāto kara spēku kārtības uzturēšanai, uzņemdamiem uz sevis atbildību par mieru un kārtību.

1904. g. peldu nodokli paaugstināja no 50 kap. uz 1 rubli. 1906. g. noteica policijmeistaram palīgu un pārējo štātu visam gadam ar piekomandējumiem vasarā no Rīgas.

1905. g. nemieru vilnis atbalsojās arī jūrmalā. Vasarnieku dzīve gan netika traucēta un no nemierīgajiem laukiem te vairāki bija patvērušies. Jūlija m. policija J.-Dubultu mežā notvēra mītiņu turētājus. Pēc vasarnieku aizbrauk-

šanas un oktobra manifesta, kas deva vārda un sapulču brīvības, sākās mītiņi arī jūrmalā: Mellužu zālē, Majoru-Dubultu labd. b-bas namā un tad Dubultu kūrmājā. Mītiņā ievēlēja arī pašvaldības ievēšanas biroju, kurā iegāja ir sociālisti, ir nesciālisti — sabiedriski darbinieki. Nesaskaņu dēļ birojs drīz darbību pārtrauca. Reakcijai uznākot, apcietināja 21 personu par it kā pretvalstisku darbību. Kara tiesa tās attaisnoja, kad policijmeistars Grotuss un tā palīgs Verigo nodeva labvēlīgas liecības.

1905. g. novembrī un decembrī Dubultu koku zāgētavas strādnieki žīdu ģimnazista vadībā staigāja pa ielām ar sarkaniem karogiem. Slokā tika izlaupīta degvīna tirgotava. 1906. g. 24. 4. no Rīgas izbraukuši revolūcionāri, kopā ar dažiem sloceniekiem, pavisam 18 apbruņojušās personas, izlaupīja Slokas dzelzceļa staciju, nošāva tur sastaptu oficieri, kas nokavējis vilcienu, tad devās šaudīdami pilsētā, kur izlaupīja pastu un nošāva pasta pr-ku Eglīti, norāva un samīdīja ķeizara bildi, pa ceļam uz policiju nošāva žandarmu, policistu un namsaimnieku Lasi. Šis notikums uztrauca arī tuvās jūrmalas peldu vietas, kāpēc te namsaimnieki nodibināja policijas vadītus sargu pulciņus „patruļas“. Tika solīta arī kavalerijas apsardzība. Tas vasarniekus apmierināja un viņu skaits šinī vasarā daudz nemazinājās. Tā paša gada augustā notika dažas laupīšanas. Tā Majoros zirdziņu [azarta] spēļu turētājam nolaupīja 900 rb. savinnētās naudas. Pie Horna bija ieperinājusies spēļu ellīte ar nevainīgas biedrības nosaukumu.

1907. g. vasarā Bulduros novietojās dragūnu eskadrons, kas naktīs jādēlēja pa visu jūrmalu. 7. 10. Dubultu koku fabrikas kantorī iebruka 5 bruņojušies laupītāji un nolaupīja 700 rb. strādniekiem izmaksājamās naudas, pie kam apšaudoties ievainoja 2 policistus. Pēc uzsaukuma: rokas augšā! direktors Perelmanis aiz nobīla vēl aizvien turējis rokas gaisā, kad laupītāji jau sen nozuduši mežā. Arī 1908. g. vasarā Bulduros un Slokā bija novietoti huzāri.

Uznākot „krievu laikiem“ 1888. g., pirmās peldu s-bas, kas gandrīz bez izņēmuma sastāvēja no vācu tautības vasarniekiem, savā darbībā arvien vairāk sarāvās un beidzot galīgi izbeidzās. Visa gādība vispārības lietās pārgāja gubernatora un policijas rokās, kas sevišķi pavēloša tapa pēc 1905. g., kad izņēmuma stāvokļa laikā varēja viegli izdot rīkojumus. Tā 1908. g. noliedza turēt cūkas, namsaimniekiem uzdeva slaucīt un laistīt visas šosētās un bruģētās ielas, arī grantētos celiņus.

1908. g. augustā policijmeistars Grotuss, kura piedzīvotumi un takts palīdzējuši nolīdzināt nemiera laikos daudz

asumu starp augstāko administrāciju un vietējiem iedzīvotājiem, atlūdzās no amata, jo saņēma nepelnītu rājienu kādā lietā, kur tas patiesības labā aizstāvējis sev padotus ierēdņus pret skandāla cēlājiem krievu ierēdņiem un studentiem kādā izrikojumā Mellužu parkā. Viņa aiziešanu jūrmalnieki sāpīgi nožēloja un 24. 8. atvadoties sarīkoja tam lielisku godināšanu. 22 vietējās biedrības un ugunsdzēsēji, milzīgam ļaužu pulkam piedaloties, ieradās vakarā pie Grotusa dzīvokļa, kur tam pasniedza piemiņu un adresi, kuŗā izcēla viņa nopelnus jūrmalas labā, apliecināja savu cienību un mīlestību. Mira Grotuss 1914. g. 63 gadu vecumā.

87. *Barons Grotuss,
Rīgas jūrmalas po-
licijmeistars
no 1902.—1908. g.*

Grotusa vietā par policijmeistaru nāca Citovičs, brutāls krievs. Viņa laikā, 1910. g. Edinburgas kūrmaļā nodibinājās

kazīno s-ba, kam pēc statūtiem bija tiesība „spēlēt visāda veida spēles“. Uz tā pamata gāja vaļā arī azarta spēles, kādas Krievijas likumi aizliedza. Tā te pastāvēja slepena spēles elle pēc Vakareiropas kazīno parauga. Spēlēja franču preferansu pie vairāk galdiem un uz lielām summām. Lieta nonāca līdz iekšlietu ministrijai un Pēterpils prese sacēla troksni. Gubernātors Svegincevs gan izdeva oficiālu pavēli „spēles elli slēgt“, bet pēc dažām dienām ar mutisku atļauju tā darbojās atkal. Arī 1911. g. Edinburgā un Majoros notika slepenas azarta spēles. Slēdza dažas spēļu nolūkos dibinātas biedrības. Kad šīnī gadā Citovičs piepeši mira, viņa vietā par policijmeistaru iecēla Josifu Verigo, ko jūrmalnieki pazina kā klusu, darbīgu, izpalīdzīgu vietējās policijas darbinieku jau no 1897. g.

88. *J. Verigo,*
policijmeistars no
1911.—1917. g.

Arī 1912. g. jūrmalā sāka rīkoties spēļu klubs, bet to slēdza. 1913. g. vasarā te bija 20 iecirkņu uzraugi, 30 pastāvīgi un 30 vasaras zemākie policisti. Lai novērstu zādzības, dažādu preču iznēsātājiem, kuŗu bija nesamērīgi daudz, noliedza staigāt pa sētām. 1914. g. iznāca rīkojums, ka nam-saimniekiem jālaista visas ielas, arī smilšainās.

Peldu viesu skaits un peldu nodokļa ienākumi redzami no sekošām bij. policijmeistara Verigo atzīmētām ziņām:

Gads	Iebraukuši kopā ar bērniem	Peldu nodoklis pa 50 kap. Rb.	Gads	Iebraukuši kopā ar bērniem	Peldu nodoklis pa 1 rb. Rb.
1893	16.000	959,50	1905	35.800	26.215,—
1894	19.000	8.291,—	1906	33.500	24.550,—
1895	20.000	8.510,—	1907	39.000	29.132,—
1896	22.500	8.685,50	1908	42.500	31.184,—
1897	24.000	10.197,—	1909	46.000	33.965,—
1898	26.500	15.165,—	1910	54.500	42.173,—
1899	30.000	12.415,—	1911	56.000	39.030,—
1900	28.000	10.000,—	1912	60.000	41.510,—
1901	30.500	11.562,—	1913	60.365	41.235,—
1902	32.000	13.335,—	1914	60.714	42.360,—
1903	29.000	11.248,—			
1904	34.500	14.229,—			

Pēc laikrakstu ziņām (51) 1911. g. vasarā no Bulljiem līdz Ķemerēm, ieskaitot arī Sloku, dzīvojušas 92.200 personas, no kurām krievu 35 tūkstoši, vācu 32 t., poļu 9 t., žīdu 8 t., latviešu 7 t. [?], ārzemnieku 1280.

2. Koncerti.

(20; 48; 51; 54).

Pirmās, pašu vasarnieku dibinātās peldu sabiedrības pulcināja savās tradicionālās ballēs tikai zināmu, sev piedienīgu aprindu ļaudis, bet iespīēžoties jaunam elementam, cittautiešiem, radās arvien vairāk nepatīkšanu, kāpēc, uznākot ap 1890. g. „krievu laikiem“, par ballēm un arī pašām s-bām nekā vairs nedzird. To vietā arvien vairāk vērības piegriezta koncertiem, ko varēja apmeklēt bez tautības un sociālā stāvokļa izšķirības. Koncertu pirmsākumi Dubultu kūrmājā augstāk aprādīti. Mūzika te nekad neapklust. 1878. g. kapella bija 17 vīru liela. Arī Majoros pie Horna sāka dot koncertus. Tā 1876. g. tur spēlēja kapella Kofska vadībā. 1879. g. hotela īpašnieks Horns nolīga Laubes mūzikas kapellu, kas 19. 7. hotelī deva pirmo simfoniju koncertu jūrmalā ar Bēthovena C-mol simfoniju kā galveno numuru. Tad Laubem par godu uz Lielupes sarīkojuši lielisku illūmināciju.

1880. g. arī Dubultos spēlēja pastiprināta, 26 vīru liela Ramseja kapella, kurā 12 solisti. Koncertēja 2 reiz dienā, bet ar 1881. g. vienu reiz. 1883. g. vasarā Laube koncertēja Dubultu kūrmājā. Viņa koncertiem liela piekrišana. Tā uz „Meisterabend“ 20. 7. ieradušies vairāk kā 2000 klausītāju.

89. *Horna koncerta dārzs Majoros 1907. g.*

1884. g. Laube pārgājis uz Majoriem, bet Dubulti ar dārgiem noteikumiem pieņēmuši 42 locekļu un 16 solistu lielu Lābīga orķestri. Sacenšas kūrmāja un Horns. Lai pievilktu klausītājus, Dubulti piesola koncerta brīvbiļetes tiem, kas darbdienā vakaros Rīgā pērk dzelzceļa turp-atpakaļ biļetes uz Dubultiem. Arī kautkuņā jūrmalas stacijā, pērkot turp-atpakaļ biļeti uz Dubultiem, to aprēķina par 20% lētāk, bet grāmatiņas ar 20 braucamām biļetēm vēl lētāk. Koncertu publikas ir par maz, lai uzturētu 2 orķestrus, kas izmaksā katrs kādus 18.000 rb., kāpēc koncerti kā vienā, tā otrā vietā izbeidzas ar iztrūkumu. Presē to aizrāda un lietas, kā arī uzņēmēju labā ieteic vienoties, koncertēt vienu vasaru Dubultos, otru Majoros. Uzņēmēji turpretī sparojas uz vēl lielāku sacensību. Arī nākošā vasarā Dubultos dod simfoniskus koncertus 42 vīru liels, solistiem papildināts Zeideļa orķestris. Laube uzved Majoros krievu kompozīcijas, piedaloties publikai programmas sastādīšanā. 1887. g. Dubultos simfoniju koncertus sarīkoja Čsope, Majoros Laube. Sliktā laikā bijis labāk klausīties Dubultos, jo tur zālei labāka akustika kā Majoros, turpretī pie laba laika labāk Majoros, kur dārza estrāde labāk atbalso. Koncertus gadu no gada apmeklēja vairāk Majoros kā Dubultos, lai gan ir kūrmāja, ir dārzs te labāki kā tur. 1891. g. apmeklētāju Majoros 3 reiz vairāk kā Dubultos, jo

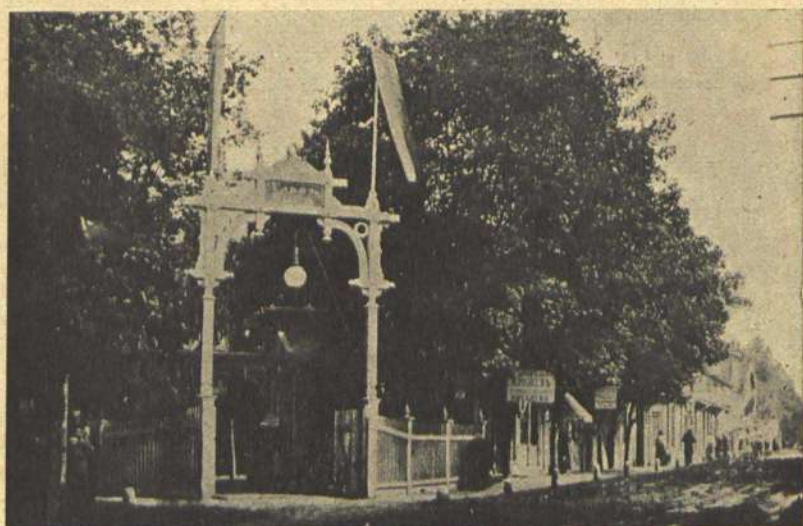
galvenai koncertu publikai Majori tuvāk. Varbūt te loma arī klausītāju nacionālībai. 1893. g. Dubulti izmēģinās ar norveģu nacionālo kapellu, kuŗas locekļiem melnas samta jakas, baltas vestes, baltas cepures ar samta malām. Lai gan katrs vīrs ir mākslinieks, taču 15 vīru orķestris priekš plašā dārza ir par mazu. Nākošā, 1894. g. vasarā kūrmājas dārzā spēlē Rīgas teātra kapella. Akcionāri par savu kapitālu vairāk gadus nav saņēmuši dividendes, kāpēc ievēl 5 vīru komisiju situācijas noskaidrošanai. 1895. g. kūrmājā spēlē 60 vīru liels orķestris jaunbūvētā mūzikas paviljonā, kam labākas akustikas dēļ iebūvēta stikla siena. 1896. g. spēlē kapelm. Krēmers, 1897.—1899. g. kara orķestris. Ar visu to mūzikas dzīves centrs pārvietojās galīgi uz Majoriem. Kūrmāja pūlas pulcināt publiku ar dažādiem uzvedumiem un priekšnesumiem, rīko lieliskus svētkus ar vairāk tūkstošiem lampiņu, leļļu teātrus, operetes, teātru izrādes, ievēd svētdienās zviedru brokastus, mēģina atdzīvināt pat slēgtās balles, — bet nekas nelīdz. Apmeklētāju skaits slīd arvien uz leju. Nāk klāt vēl jauns konkurents: Edinburgas kūrmāja, ko atvēŗ 1897. g. maijā. To būvē uz Lomača gruntsgabala, kuŗš ar kņaza Oginska gādību savu skaisto vasarnīcu pārvēŗš par izprieceas lokālu.

90. Edinburgas kūrmāja.

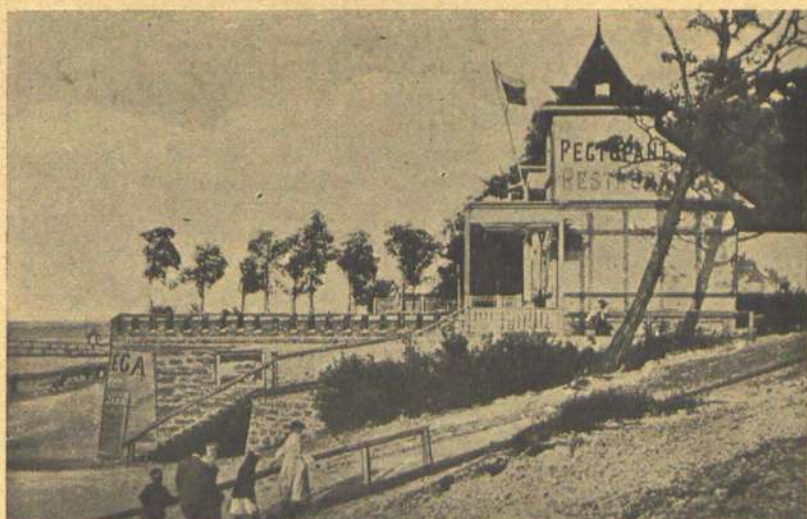
Oginskis bija sanaidojies ar Hornu un jau 1895. g. vasarā jūras kāpās un savas vasarnīcas dārzā Majoros Jūras ielā līcis spēlēt savai 50 vīru lielai zēnu kapellai, atļaudams klausītājiem ieeju bez maksas. Edinburga mazāk spēja kaitēt Majoriem, kā Dubultiem, jo nopietnu mūziku tā nedeava, bet sarīkoja vasaras teātrus, duetistu, šansonetu priekšnesumus, tāpat kā Dubulti. Par traucēto meža idilli edinburdzieši gan pukojās, bet darīt neko nevarēja, jo Oginskim, kā ķeizara nama tuviniekam, vara liela. Tas izgādāja arī 1901. g. Edinburgas II. (Dzintaru) stacijas būvi un projektēja pa jūrmalas galvenām ielām likt sliedes motorvāgiem. Viņa nāve šos plānus izjauca.

Pa to laiku Horna koncertu dārza slava kāpa arvien augstāk. 1887.—89. g. kapelmeistara Prila koncertos ar vairāk kā 40 māksliniekiem orķestrī, ieradās dažkārt pāri par tūkstsots klausītāju.

91. Ieeja Horna koncertu dārzā Majoros.

Ņemdams vērā konkurenci Edinburgā un gribēdams arī savai publikai dot iespēju pavadīt vakara stundas jūras malā pie vieglākiem mākslas priekšnesumiem, kā tas jau notika Edinburgā, Horna pēcnācējs Vācis uzbūvēja jūras krastā Majoros pie M. Tirgoņu ielas paviljonu krievu stilā, ko atklāja 1898. g.

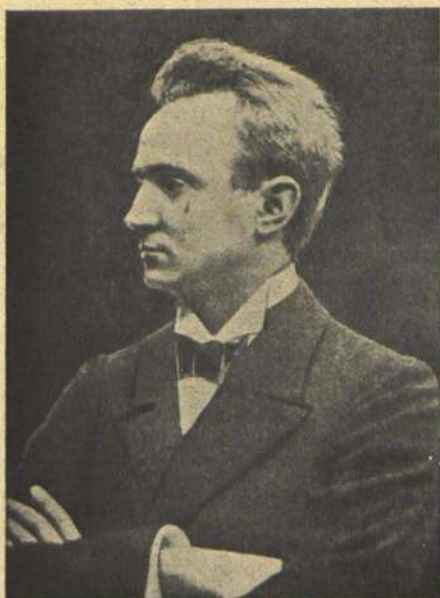

92. Horna „Jūras paviljons“ Majoros, būvēts 1898. g.

Kad šis paviljons 1908. g. nodega, 1909. g. uzbūvēja jaunu. Pa to laiku Dubulti nogājuši tik tālu, ka dažkārt jāspēlē tukšu solu priekšā. 1900. un 1901. g. Majoros spēlēja kapelm.

93. 1909. g. būvētais „Jūras paviljons“ Majoros.

94. Kapelmeistars Šnēfogts.

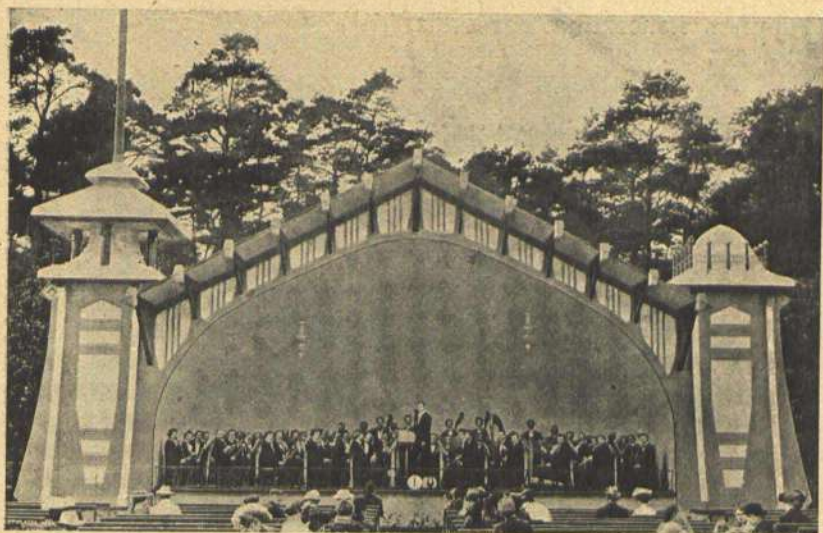
Edinburgā 30 vīru orķestri Ertls. Bulduros, Marijas parkā [kāpu mežā] sarīkoja meža koncertus labdarīgiem mērķiem. Arī te uzņēmēji gribēja būtēt kūrmāju ar koncertu dārzu. Pret to enerģiski uzstājās turienes namsaimnieki — vasarnieki, kāpēc nodoms izjuka. Tika anulēta arī 1906. g. domēņu valdes jau izdotā atļauja restorācijas ierīkošanai šīnī parkā, jo ķeizara dotā parka ierīkošanas atļaujā tas bija noliegts.

1902. g. rudenī Dubultos no Šnēfogta gaviļēdama atvadījās 3000 galvu liela cienītāju saime, kad tapa zināms, ka tas ar kūrmājas direkciju noslēdzis līgumu uz nākošām trim vasarām. 1903. g. vasarā Šnēfogta Varšavas filharmonijas orķestra koncerti Dubultos notika jaunā plašā mūzikas estrādē, kas uzcelta agrākā paviljona vietā pēc piedzīvojuša somu arhitekta plāna un akustikas ziņā izdevusies teicama. 15. 7. uzveda Rich. Štrausa „Also sprach Zarathrusta“ ar līdz 70 vīriem pastiprinātu orķestri, ko noklausījās 1000 personas. Majoros koncertē Pancners, Edinburgā rīkojas mazkrievu trupa, 50 personu liels dziedātāju koris, vingrotāji.

Gille ar 46 māksliniekiem, Dubultos kara mūzika un Edinburgā kapelm. Ertla 24 mūziķi no Drēzdenes. Skaldīšanās un konkurences sekas nāk arī pār Horna-Vāca saimniecību. 1900. g. kreditori pār to ieceļ administrāciju.

1901. g. Rīgas jubilejas izstādē gūst laurus kapelm. Šnēfogts ar savu filharmonijas orķestri. 6. 7. tas dod koncertu Dubultos. Sanāk pilns dārzs klausītāju. Nākošā, 1902. g. vasarā tas koncertē par jaunu izdaiļotā kūrmājas dārzā ar savu 50 vīru lielo Helsingforsas simfoniju orķestri, pievilkdams lielus klausītāju pulkus.

Majoros „Berlīnes skaņu mākslinieku orķestri“ vada v. Blons,

95. Mūzikas estrāde Dubultu kūrmājas dārzā, būvēta 1903. g. Snēfogta koncertiem.

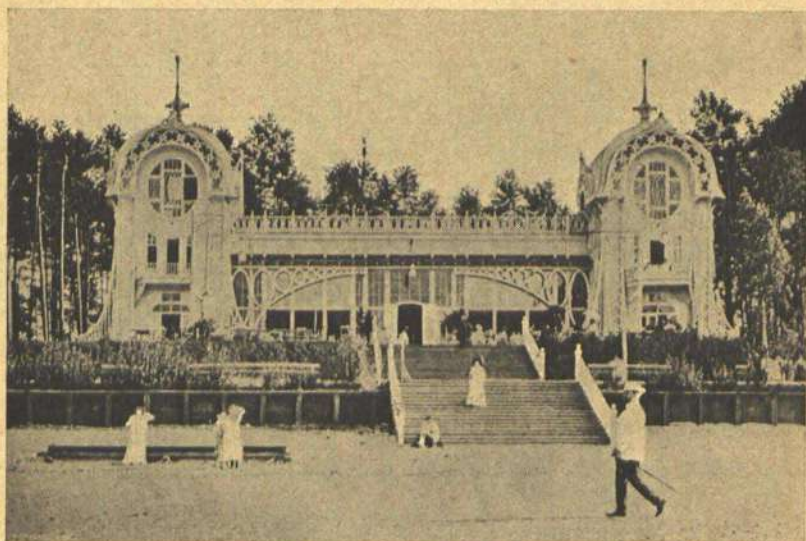
1904. un 1905. g. Dubultos un Majoros koncertē tie paši spēki, kas 1903. g., Edinburgā darbojas vēderrunātāji, lelles, mīmiķi, akrobati.

1905. g. 31. 7. Horna dārzā profesors Juris Jurjāns ar Pancnera orķestri sarīkoja un vadīja pirmo latviešu simfonisko koncertu, kurā uzveda vienīgi latviešu komponistu darbus. Klausītāji sabrauca no tuvienes un tālienes; dārzs bija pilns stāvgrūdām. Orķestranti uz estrādi nokļuva tikai kāpjot pār sētu. Vairākkārt bija jāatkārto „Dievs, svētī Latviju“, ko publika noklausījās stāvēdama kājās. Krievu prasību, spēlēt arī Krievijas valsts himnu, nevarēja izpildīt, jo vācu mūziķi to neprata no galvas.

1906. g. arī jūrmalā atbalsojās iepriekšējā gada nemiera laiku nojauta. Lielupes tiltu apsargāja dragūni, pa naktīm staigāja patruļas, notika ielaušanās, gāja baumas par dzelzceļu streikiem. Tas radīja nopiestu gara stāvokli. Vasarnieku skaits, kaut ne daudz, samazinājās; ne labprāt tie apmeklēja koncertus, devās vakaros laikus pie miera. Majoros, kur spēlēja Kiršfelds, vēl bija apmeklētāji, bet Dubultos kapelm. Onezorga koncertos ar 46 māksliniekiem kautcik klausītāju salasījās tikai svētdienās. Lai gan arī vēl 1907. g. jūrmalā notika daži uzbrukumi, peldu viesu skaits atkal vairojās.

Dubultos koncertēja Kiršfelds, Majoros 1907. un 1908. g. Šnēfogts.

1909. g. Dubultos ķeizarišķās Rīgas mūzikas b-bas simfonisko orķestri vadīja v. Samsons-Himmelstjērnis, Majoros rīkojās Šnēfogts, kuŗa benefices koncertā spēlēja 70 vīri. Edinburgas kūrmājā veikali gāja tik vāji, ka kreditori grasījās pārdot noplēšanai jaunūzbūvēto jūras paviljonu.

96. *Edinburgas jūras paviljons (nodega 1935. g.).*

1910. g. Majoros koncertēja kapelm. Fitelbergs, Dubulti cieta klusu, bet Edinburga noplēsa savu varietē ēku, ierīkoja mūzikas dārzu un lika spēlēt 66 vīru lielam orķestrim F. v. Blona vadībā.

1912. g. Dubulti ieguvuši atkal Šnēfogtu. Tas dzimis 1872. g. Vīborgā, mācījies 6 konservātorijās, uzstājies vairāk kā 125 pilsētās. Rīgas jūrmala saka, ka tai tiesības saukt to par savu. Majoros notiek šīnī vasarā Birnbauma, Edinburgā ķeiz. Marijas teātra diriģenta — solista Volf-Izraeļa simfoniskie koncerti.

1913. g. Dubultos koncertē 60 vīru liels Varšavas filh. orķestris kapelm. Fitelberga vadībā. Uzved „Also sprach Zaratrusta“ 95 mākslinieku sastāvā. Edinburgā spēlē kareivju kapella, bet Majoros ir atkal Šnēfogts ar parastiem panākumiem. Līdz 1. jūlijam šai vasarā pārdotas Horna dārzā 13.755 koncertu biļetes, bet Dubultos — 7909.

1913. g. 28. 8. ugunsgrēks galīgi iznīcināja Horna koncerta dārzu ar apkārtējām ēkām. 1914. g. Rīgas simf. orķestris dir. Šeinpflūga vadībā spēlēja Dubultos ar garantu pabalstu. Majoros, bij. Horna īpašumā rēgojās gruvešu kauzdes, bet Edinburgas kūrmaija tapa par elegantās publikas satikšanās vietu jūrmalā. Te spēlēja Varšavas filharmonijas orķestra 60 mākslinieki Feliksa Rederera un Birnbauma vadībā. Arī Mellužu labiercības b-ba noorganizēja 1914. g. Mellužu parkā koncertus. Spēlēja ik dienas 25 mūziķi Rīgas teātra kapelmeistara Šmita vadībā.

Pasaules kara sākoties, 20. 7. slēdza koncertu dārzus, un peldu viesi steigšus aizbrauca.

3. Sports, izpriecās.

(20; 51; 48; 54)

Kā vispirmais sporta veids Rīgas jūrmalā uzskatāma jāšana. Jājēju pulciņi, dāmas melnās, garās plivinošās kleitās, sēdēdamas sedlu vienā pusē, kavalieri garos, spožos zābakos, melnā šaurā apģērbā ar cilindriem galvās, bija parasta parādība uz ielām, ceļiem un gar jūras malu. Vecāki ļaudis un bērni vizinājās pašu ekipāžās vai ormaņu vienkāršos ratos. Vēl ap 1880. g. žēlojās par braucējiem un jājējiem, kas tramda uz ielām bērnus un gar jūras malu staigājošo publiku. Vēlāk noliedza jāt un braukt ar zirgiem gar jūras malu.

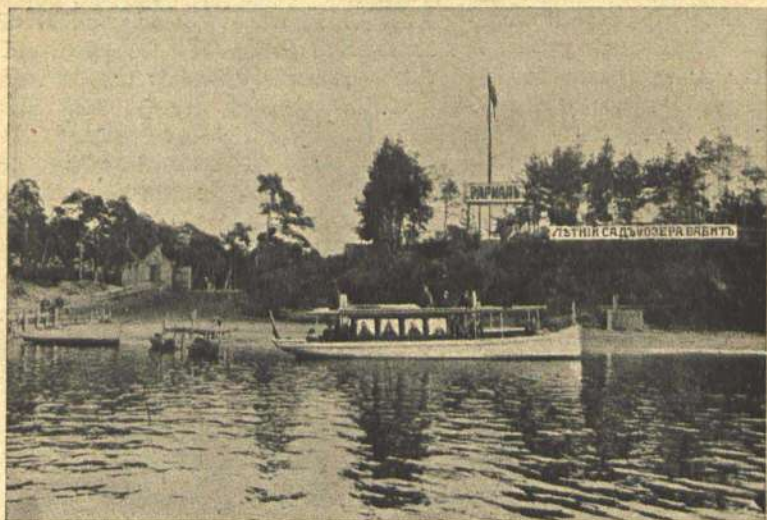
Dubultu peldu s-bas direkcija sarīkoja kopīgas ekskursijas braukšus un jāšus, vai ar laivām jūrā vai Lielupē, ar mūziku un karogiem uz tuvākām vietām. Vizināšanās ar laiviņām pa Lielupi un braukšana tai pāri uz Baņķi vai Salas mežu bija parasta lieta. Sataisījās pazīstamas ģimenes un pārcēlās „uz druvām“ pie Ozoliņiem, reizēm nomājot pat tvaikoni. Tur sarīkoja „piknikus“, dažas vakara stundas kopīgi mīlojoties, dejojot un ejot rotaļās. Ap 1890. g. šie druvu pikniki galīgi izbeidzās. Vizināšanās ar laiviņām attīstījās arvien plašāk. Šim nolūkam 1878. g. Majoros Jānis Balodis sāka turēt 1 izīrējamu laiviņu, kuŗu skaitu gadu no gada pavairoja un ierīkoja vēl tagad pastāvošo vendzeli, kur sāka turēt arī buru laivas. Pirmā buru laivu sacīkste uz Lielupes notika 1913. g.

Ar 1890. g. starp Majoriem un Vārkalkrogu sāka uzturēt kārtīgu satiksmi motorlaiva, kas uzņēma 30 pasažierus. Daudz vasarnieku uz Vārkali izbrauca pabūt tīrā, sausā priežu mežā un priecāties par tuvējā Babītes ezera un apkārtējo lauku gleznainiem skatiem.

97. Majoru vendzele.

Kustība uz Lielupes pret Majoriem-Dubultiem tapa tik dzīva, ka nelaimes gadījumu novēršanai ķeizarkā glābšanas biedrība uz ūdeņiem ar 1894. g. ik vasaras norīkoja starp šīm vietām Lielupes malā peldošā mājiņā glābšanas staciju.

98. Vizināšanās motorlaivā uz Vārkali.

99. Peldēšanās sacīkste Lielupē.

1885. g. Rīgas airētāju klubs sarīkoja Lielupē pie Dubultiem airēšanas sacīksti, kas atkārtojās 1889. g. un vēlākos gados. Ar 1905. g. uz Baņķa pretī Majoriem mednieki vingrinājās šaušanā.

1885. g. 14. 7. Dubultu peldu s-ba sarīkoja pirmo reiz jūrmalā gar plūdmali jāšanas un braukšanas sacīkstes, uz kuņām arī no Rīgas brauca skatītāju pārpildīti vilcieni. Dažs bagātnieks bija licis atvest savus rikšotājus pat no Sibīrijas. Nākošā, 1886. g. jāšanas sacīkstes notika otrpus Lielupes, pretī Dubultiem uz Baņķa pļavas, kurp 4 tvaikoņi pieveda skatītājus no Dubultiem. Tūkstošiem ļaužu, daudz laivu. Vēl 1887. g. te sarīkoja sacīkstes Vidzemes jāšanas biedrība. Aulojot pār mīkstu vietu, kāds dārgs jājams zirgs pārlauza kāju. Pēc tam sacīkstes pārcēla uz Zolitūdi [Imantu].

Ar 1904. g. pa vasarām Rīgas pils. skolotājs Ķivulis rīkoja ar bērniem vingrošanas rotaļas pie Majoru muižas Lielupes krastā. 1914. g. Bulduros nodibinātā jaunatnes b-ba „Jugendwelt“ dabūja no kroņa mežā pie Smilšu ielas zemes gabalu sporta laukumam un izrikojumiem. Kaŗš pārtrauca tā ierīkošanu un izbūvi. 1911. g. Majoros, jūras krastā ierīkoja sketingrinku, kur skrēja ar riteņu slidām, un sarīkoja sporta spēles.

Sākumā izpriecas sarīkoja tikai cieši slēgtās sabiedrībās, bet ar laiku tās izvērtās arvienu atklātākas. 1898. g. Jāņos Bulduru meža parkā sarīkoja svētkus, ko ievadīja ar oriģinālu

Afrikas karavānes gājienu pa jūrmalas galvenām ielām un atpakaļ. Svētki deva 10.000 rb. skaidra atlikuma. 1900. g. uz Volfšmita kdzes iniciatīvu Sarkanam Krustam par labu pirmo reizi sarīkoja svētkus plūdmalī, pie Majoru jūras paviljona. Tie deva lielu atlikumu. Nākošā vasarā uz Šnābeļa kdzes ierosinājumu turpat sarīkoja puķu korso par labu vācu meiteņu skolai Rīgā. 11. 7. ķeiz. filantropiskā b-ba te rīkoja svētkus kareivju atraitnēm un bāriņiem par labu, 21. 7. atkal Romiešu-katoļu labd. b-ba, kas tos pastāvīgi atkārtoja nākošās vasarās. Prāvie atlikumi pamudināja arī citas biedrības un organizācijas rīkot jūras svētkus. 1911. g. ar tiem bija aizņemtas visas svētdienas. Dažas organizācijas jau apgādājušās atļaujām nākošam, 1912. gadam. Sāk rīkot svētkus vienā laikā pat 2 vietās: pie Majoru un Edinburgas paviljoniem. Pirmajai vietai atļaujas izdod Majoru muižas pārvaldnieks, otrai — domēņu valde. Pie Edinburgas paviljona Latv. Izglītības b-ba no Rīgas 1911. g. gūst 4000 rb. atlikuma. 1912. g. vasarā pie Majoru paviljona notiek 11 izrīkojumi, pie Edinburgas — 8. Publika sūdzas par pastaigāšanās vietas, plūdmaļa ierobežošanu. 1913. g. jūrmalas svētku skaitu ierobežo uz 3 un atļaujas izdod tikai gubernātors.

100. *Bulduru peldu biedrības atklāšana 1907. g. Vidū Vidz. gubernātors Zveģincevs.*

1913. g. vasarā noliedza konfetti kaujas, ko vakaros, pastaigājoties pa plūdmali, publika piekopa plašos apmēros.

1906. g. vienā pašā jūras svētku izrīkojumā konfetti pārdotas 10,000 papīra kulītes.

1913. g. vasarā nāca klāt jauns izpriecas veids: Asaros uz sevišķiem steķiem ierīkoja jūras paviljonu „Port Assern“, no kuŗa uz Majoriem pa jūru braukāja motorlaiva „Elza“ ar 50 sēdvietām un slēgtu kabīni. Piekrišana bija liela, 1914. g. braukāja jau 2 motorlaivas.

101. Paviljons „Port Assern“ Asaros 1913., 1914. g.

Lielāku tvaikoņu izbraucieni pa svētdienām no Lielupes uz jūru, ko agrākos gados arvien piekopa, pēdējos pirmskaŗa gados izbeidzās.

1896. g. Horna viesnīcas zālē ierīkoja pirmo kinematografu jūrmalā. 1913. g. to bija Dubultos 2, Majoros 1, Asaros 1, Ķemerēs 1 un Slokā 2. Vasaras teātri, varietē un citus uzvedumus sarīkoja Dubultu kūrmaļā, vienu laiku arī „Mon-plaizir“ā Dubultos, Majoru jūras paviljonā, Edinburgas kūrmaļā un paviljonā. Arī cirkus izrādes jūrmalā bijušas vairāk reizes gan audekla, gan dēļu telpās. Tās arvien cēla uz tā sauktā Sūmaņa laukuma pie Dubultu kūrmaļas [tag. Stricka m-ku īpašums], kur griezās arī karuselis, kas ap 1910. g. pārvietojās uz jūras krastu.

Arī gaisa lidotāji ar saviem mēģinājumiem negāja jūrmalai secen. Jau 1892. g. no Dubultu kūrmaļas dārza lidotājs sola pacelties ar balonu gaisā 3000 pēdas un tad nolaisties ar izpletni. Pacēlies tikai 300 pēdas, tas iekrīt jūrā uz trešā kalniņa un izbrien slapjš malā. 1900. g. notiek tāds pat mē-

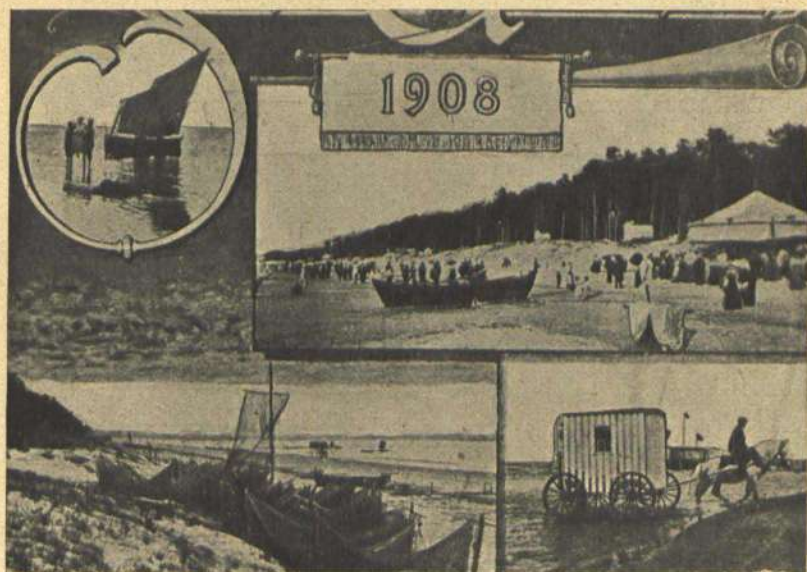
102. Karuselis plūdmalī 1910. g.

103. Utočkina lidojums plūdmalī.

ģinājums, ielaižot balonā ar degošiem salmiem sasildītu gaisu. Soreiz lidotājs iekrīt bērzā pie Baznīcas ielas. Mēģinājumā noskatās tūkstošiem ļaužu. Arī kāda dāma izmēģina tādu pat gaisā kāpšanu, nokrīt Salas mežā un pēc $\frac{3}{4}$ stundas ierodas atpakaļ, gaviļu sagaidīta. 1912. g. notiek lidošanas mēģinājumi ar aeroplānu pie Edinburgas paviljona jūrmalā.

1913. g. Sļusarenko atlaižas no Zaslauka uz Edinburgas kūrmāju pret vēju 14 minūtēs, ar vēju atpakaļ 4 minūtēs. No jūras piekrastes tas paceļas uz 5 minūtēm gaisā, kādus 100 metrus, un vizina pasažierus. Uz tādu vizināšanos nadzīgi pieteicas sevišķi no attālākām vietām iebraukušas dāmas. Publikas drūzmēšanās grūti valdāma. Aparāts skar publiku. Par to lidotāju apsūdz miertiesā.

104. Dzīve plūdmalī 1908. g.

4. Labierīcības.

Labierīcību ziņā Rīgas Jūrmalas peldu vietās ilgu laiku nekas nelabojās. Trūka tās gādības kā ārzemēs, kur gādājot līdzekļus labierīcībām piem. jau 1809. g. Doberānas peldvietai atļāva visas hazarta spēles, ko citur valstī noliedza. 1892. g. kāds Rīgas jūrmalas peldu viesis raksta, ka apmeklējis šo jūr-

malu priekš 21 gada, bet no tā laika te nekas neesot labojies: tās pašas smilšainās, puteklainās ielas, tās pašas neejamās laipas, tā pati bēdīgā apgaismošana, atpūtas solu trūkums, kādēļ jūras malā jāšēžot uz peldu ratu pakāpēm.

Liepāja jau 1870. g. dabūja no kroņa 15 tūkst. rb. aizņē-muma uz 15 gadiem savas peldu vietas labierīcībām. Ar to ierīkoja jūras krastā apstādījumus un būvēja kūrmaļu. Rīgas jūrmalā trūka pašvaldības, kas par to rūpētos. Uznākušo krievu laiku dēļ pat agrākās „Badegesellschaftes“ vairs ne-darbojās.

1904. g. vasarā policijmeistars Grotuss sasauca sapulci, lai apspriestos par ielu apgaismošanu, bet nesanāca necik da-lībnieku. 1905. g. Grotusa sūtītie naudas vācēji salasīja ielu apgaismošanai tikai 50 rb. 1906. g. tas lūdza valdības atļauju izlietot peldu nodokļa atlikumu jūrmalas labierīcībām. Atļauju deva 1909. g. ar sevišķu likumu: Vidz. gubernātors varēja sadalīt šos atlikumus starp vietējām labierīcības b-bām. 1909. g. šis atlikums bija 14.000 rb., 1911. g. — 18.000 rb. liels.

Peldu viesu prasības pēc ērtībām un labierīcībām (pat nekāpa tādos ormaņu ratos, kam nav gumijas riepiņu) un brī-dinājumi par citu peldu vietu konkurenci pamudināja tālre-dzīgākos namsaimniekus dibināt labierīcību un peldu biedrī-bas. Saņemdamas ik gadus daļu peldu nodokļa, vācot līdzekļus ar izrikojumiem, biedru maksām un ziedojumiem, biedrības ievērojami veicināja jūrmalā labierīcības. Tā Jūrmalas lab-ierīcības b-ba (dib. 1908. g.), kas sākumā darbojās J.-Dubul-tos-Mellužos-Asaros, 1909. g. iegādāja ielu apgaismošanai 90 luksa lampas, izdeva un izplatīja jūrmalas prospektus un va-doņus, reklāmēja šejienes peldu vietas Iekšējās un ār-zemju laikrakstos, būvēja publiskas atejas un cementa akas ielu laistīšanai, taisīja tiltus pār grāvjiem un laipas mežos, laboja ielas, izlika solus jūras malā, gar ceļiem un parkos. 1911. g. tā dabūja no kroņa 13 desetinās meža J.-Dubultos „Pēterļa parka“ ierīkošanai, kur 1912. g. ierīkoja sporta laukumu.

1911. g. Mellužos nodibinātā labierīcības b-ba uzbūvēja 1914. g. Mellužu parkā paviljonu, pārbūvēja estrādi un pie-ņēma mūzikas kapellu Mellužu parkam.

Majoru peldu b-ba (dib. 1908.) 1911. g. apgaismoja ielas ar 98 luksa lampām, ierīkoja ziņu biroju izīrējamām vasarnī-cām, izdeva prospektu par Majoriem, 1914. g. uzbūvēja jūras malā 350 pēdas garu „Wandelhall“i ar mūzikas estrādi un peldu kabīnēm, uzcēla publisku atēju, ievēda namsaimnieku kopīgu ielu laistīšanu, izlika jūras malā solus, projektēja bū-vēt jūrā piestātņi motorlaivām un jachtām, kopā ar uguns-

dzēsējiem gribēja ierīkot ūdens torņus ielu laistīšanai un uguns dzēšanai, iegādāt ielu laistāmo automobili.

Edinburgas peldu b-bu dibināja 1907. g. Tā apkopa Edinburgas parku, pie kam strādniekus kontrolēja pati publika. Biedrība būvēja sporta laukumus, apstādīja kāpas, taisīja ceļus un laipas, apgaismoja ielas.

105. „Wandelhalle“ Majoru jūrmalā 1914. g.

Bulduru peldu b-bu dibināja 1906. g. Tā bija Rīgas patriciešu organs. Pārējie Bulduru namsaimnieki, sevišķi latvieši, pulcējās Rīgas Jūrmalas namsaimnieku b-bā, kuŗa darbojās Bulduros. Šī lūdza no kroņa 1512 kv. asis lielu zemes gabalu pie Bulduru stacijas un atļauju ierīkot kāpās publisku ateju. Abus lūgumus noraidīja. Lūgto zemi, tāpat būves atļauju nodeva peldu b-bai. Uz zemes gabala peldu b-ba uzbūvēja policijas kanceļu un ugunsdzēsēju komandas telpas, projektēja būvēt aptieku, pasta-telegrafa staciju, ārsta dežūras un ātras medicīniskas palīdzības staciju.

1909. g. arī Buļļos nodibinājās sava peldu b-ba, kas gādāja par arteziskām akām, laivu piestātņi, laipām caur mežu uz jūru un ielu apgaismošanu.

V.-Dubultos par labierīcībām rūpējās „dzimtsgruntsīpašnieku b-ba“ (dib. 1909.), kas šim nolūkam izlietoja arī no V.-Dubultu komūnas ienākušos līdzekļus. 1909. g. te ierīkoja 7

publiskas arteziskas akas. 1913. g. augustā V.-Dubultos līdz-
šinējo luksa lampu vietā ievada elektrisko apgaismošanu.
Elektrības ražošanu nodeva s-bai „Gaisma un Spēks“, kas to
ražoja uz vietas un piegādāja par 3,2 kap. kilovatstundu
dienā un 3,9 kap. vakarā.

1913. g. nodibināja Valtera, 1914. g. Asaru un J.-Edinbur-
gas labierīcības b-bas. Tā šīnī laikā gādāt par labierīcībām
bija uzņēmušās 11 biedrības.

Ne visi namsaimnieki labprātīgi uzņēmās izdevumus lab-
ierīcībām. Tie smīnēdami tik noskatījās, ka citi tērēja naudu
un laiku vispārības vajadzībām. Uz izsludinātā kara stāvokļa
pamata ģenerālgubernātors 1906. g. izdeva rīkojumu par ielu
apgaismošanu. 1908. g. sodīja vairākus Mellužu namsaimnie-
kus par šīs pavēles nepildīšanu. Tāpat 1911. g. tiesa sodīja
namsaimniekus par labierīcības noteikumu nepildīšanu.

106. Zāles iela Mellužos pirms kara. Pa kreisi parks, pa labi kokos
kūrmāja.

Ar 1904. g. te sāka izbūvēt galveno ielu par šoseju. No
Rīgas līdz J.-Dubultiem to nobeidza 1906. g. J.-Dubultos to
nobēra ar būvju gruziem un mālainu granti, kas sausā laikā
sacēla putekļus, bet slapjā nepārejamas pelķes.

Ar gadījumu labierīcībām jūrmalas peldu vietas nevarēja sekot laika prasībām. To sāka saprast visi tālredzīgākie ļaudis. Izpaudās ilgas pēc publiski-tiesiska organa, kas rūpētos par vietējām vajadzībām. Par to jau māc. Fīrufs 1860. g. bija apspriedies ar ministri Valujevu, bet bez panākuma. 1875. g. atzīmēts presē, ka jautājums par jūrmalas pārvaldi neesot jauns un gar to nodarbojoties kompetenta iestāde. 1881. g. pie Vidzemes gubernatora 4 komisijas lemj par kūrorta pārvaldi. Tās atrod, ka atsevišķo rajonu zemes īpašumu dažādu tiesību dēļ te nevar piemērot ne pilsētas, ne pagasta pašvaldību. 1887. g. uz iekšlietu ministra pavēli Dr. Vebers izstrādāja projektu par Rīgas jūrmalas pārvaldi: nodot jūrvalu valdības komisāra pārvaldīšanā. Katram rajonam bija paredzēta sava valde, ko ievēl gruntsīpašnieki un nomnieki. Tā novērtē īpašumus un nosaka *labprātīgi* maksājamās nodevas. Pārvaldes uzdevums: organizēt un uzturēt policiju, gādāt par ceļiem, publiskiem dārziem, apgaismošanu, dziedniecības iestādēm, dibināt balneoloģisku [dažādu peldu] biedrību. Arī no tādas pārvaldes nekas neiznāca.

Kad 1905. g. mītiņā Dubultu kūrmaļjā ievēlētais pašvaldības ievēšanas birojs, uznākot reakcijai, izbeidzās, tad pastāvīgos iedzīvotājos jautājums par pašvaldību apklusa. No jauna tas pacēlās, kad 1912. g. ievēda nekustama īpašuma nodokli, kuŗa prāvās summas nepalika vis jūrmalā, bet ietecēja Vidzemes landrātu kollēģijas kasē. Jūrmalniekiem likās nesaprotami toreizējie likumi: no nodokļiem ieņemto naudu aizvēda no jūrmalas projām, kamēr vietējai labierīcībai jālasa graši ar žēlastības un mīlestības dāvanām, skolas jāuztur ar privātiem līdzekļiem. Glābiņu tie redzēja tikai vietējās pašvaldības radīšanā.

Tāpēc, lai apspriestu pašvaldības ievēšanas jautājumu, 1913. g. 14. 11. vietējās krājaizdevu s-bas namā Dubultos sanāca gandrīz visu toreizējo biedrību delegāti. Nolēma tūlīt dibināt Pagaidu komiteju pašvaldības ievēšanai Rīgas jūrmalā, informēt par to Vidzemes gubernatoru un lūgt viņa atbalstu. Lietas tālāk virzīšanu Pēterpilī uzņēmās valsts domnieks kņazs Mansirevs. Biedrības asignēja līdzekļus plašas un sīki izstrādātas jūrmalas kartes izgatavošanai, dažādu materiālu savākšanai par iedzīvotāju un ēku skaitu, nekustamu īpašumu vērtību, pašvaldības paredzamo budžetu un t. l. Galīgu lietas atrisinājumu jūrmalnieki toreiz gan nesagaidīja, jo 1915. g. izklīda bēgļu gaitās. Savāktie materiāli un ierosinājums tomēr noderēja par pamatu, kad Latvijas valdība 1920. g. nodibināja Rīgas Jūrmalas pilsētu.

E. Pastāvīgie iedzīvotāji.

1. Nodarbošanās.

Attīstoties Rīgas jūrmalas peldu vietām, tikai maz gadījumos jaunie ienācēji pievienojās vietējo jūras zvejnieku saimei. Šo arodu te piekopa vairāk tikai seno zvejnieku pēcnācēji, kas pie tā pieraduši no mazām dienām. Zivīm mazumā ejot, zvejniekiem pēc tām nācās braukt arvienu tālāk jūrā, kur dažkārt tos pārsteidza vētras, kas paņēma spaili, pat dzīvību. 1879. g. noslika seši Bulduru zvejnieki, 1876. g. 3. 8. — divi, 1889. g. 28. 9. — trīs un 1901. g. — viens Mellužu zvejnieks. 1902. g. 13. 12. orkānā jūrā palika no visas Slokas draudzes 37, starp tiem 4 Mellužu zvejnieki. Viņu pakalpiņcējiem savāca 21.419 rb. pabalstu. 1907. g. ledus iedzina jūrā 14 zvejniekus, kuņus gan izdevās glābt. 1908. g. noslika 4 mellužnieki. Trakojošas vētras arvien izsviedušas krastā kuģus — bureniekus. Par tiem min jau hercoga Jēkaba laikos. 1805. g. septembrā vētrā pie Mangajiem, Bulduriem, strandējuši 14 kuģi, pie kam četriem personāls ar 20 pasažieriem un locis noslikuši. 1899. g. augustā pret Asaru kapiem vētra izmeta vienmastu barku ar 2 igauniem. Mācītāju Rozenieka un Opša pamudināti, pie laivas iedzīšanas jūrā strādāja 4 dienas 70—80 cilvēki. Darbs izdevās un igaunī, kam barka bija vienīgā manta, aizbrauca ar pateicības asarām. Bet daudzi kuģi izsviesti malā, ierullēti smiltīs un gājuši bojā.

107. Burenieka „Anna-Grieta“ vraks pretī Edinburgas Robežu ielai, ap 1910. g.

Tādās vietās ūdens izgriez dzelmes, kuŗās vairāki peldētāji noslīkuši. Tā gāja bojā 1866. g. krievu rakstnieks Pisarevs Marienbādes rietumos. No tādām vietām peldētājus brīdināja ar kārtīs piestiprinātiem karodziņiem. Pēckaŗa laikā kuģi te nav strandējuši, bet agrākās dzelmes aizsērējušas.

Galvenā zivju suga, ko te jūrā zvejo, ir reņģes, mazākā mērā arī mencas, salakas, brētliņi, lēstes un luči, pa reizēm arī asaŗi un vimbas. Pa retam zvejniekiem gadījies noķert arī citus jūras kustoņus. Tā 1880. g. martā mēluŗnieki 11 verstis no malas pārsteidza jūrā roņu ģimeni: 2 vecos tumši pelēkus, 4 jaunos — baltus. Viens pelēcis bijis 6¹/₂ pēdas gaŗš, krūšu apmērā 4 pēdas, svēris 540 mārciņas. Otra svars 400 mārciņas, baltie pa 100 mārciņām. 1881. g. mēluŗnieki noķēra delfīnu, ko nodeva dabas pētnieku b-bai. Daŗi zinātnieki izteikušies, ka tā esot valzivs. Pēc tam zvejnieki stāstījuši par kādu 50—60 pēdas gaŗu nezvēru, kas nākot uz 3 verstīm no malas un speŗot gaisā ūdeni. Laikam bijusi noķertās māte. 1884. g. Kauguru zvejnieki noķēruši 4¹/₂ pēdas gaŗu delfīnu, 1885. g. jūlijā buldurieši 16 verstis no malas 3 pēdas gaŗu jūras cūku.

108. Tīklu būda Melluŗos.

Vēl ap 1880. g. pavasaŗos, nārstu laikos, zvejnieki izvilka vados tik bagātus reņģu lomus, ka nespēja tās laikā noķert un pārdot. Bojājušās bija jārok kalnos. Tad pilnas laivas veda gan uz Rīgu, gan pa Lielupi, kur piedāvāja upmalniekiem. Tie reņģes izķīķēja, sālija mucās un pavalgam lietoja nevāritas un novāritas. — Reņģu kūpināšana, jeb kā te saka — žāvēšana — bijusi sen pazīstama. Kūpināšanai lietoja prieŗu meŗos sabirušas sau-

sas skujas. Ap 1900. g. skuju grābstīšanu mežos noliedza. Tad sāka kūpināt ar ēveļu skaidām. Pavasaros, zvejas laikos, ieradās uzpircēji no Lietavas, kas piepirka vezumus ar labi sasālītām un stipri kūpinātām reņģēm, ko veda uz savu zemi.

109. Zivju apstrādāšana kūpināšanai.

Lielāku lomu nokopšanai un nogādāšanai tirgos zvejniekiem pašiem dažkārt nebija laika, vai mazus lomus izvelkot tas neatmaksājās, tāpēc ap 1800. g. zivis sāka uzpirkt, pārstrādāt un novest tirgū uzpircēji. Pirmais tāds bija Krišs Kanberģis Mellužos, kas tās piegādāja Rīgā un Daugavpilī nodibinātām pirmām konservēšanas iestādēm. Mēģinājumi ierīkot zivju konservēšanu uz vietas Mellužos un Dubultos nesekmējās, bet gan arvien gāja vairumā uzpircēju skaits, kas reņģes vēra uz lūkiem, kūpināja un tad sūtīja Rīgas konservēšanas iestādēm, vai attālākiem Krievijas centriem. Vasarās svaigi kūpinātas reņģes pienesa mājās vasarniekiem; citos gada laikos, lielās vannās sakrautas, tās nosūtīja ar tvaikoņiem pa Lielupi, ziemā pa dzelzceļu vai ar zirgiem uz Rīgu. Tā kā zveja ir tikai reizēm izdevīga, paiet dienas un nedēļas, kad nedod nekādus ienākumus, tad tās ģimenes, kas nepazīst taupību un nedomā par nebaltām dienām, bieži kāvās ar trūkumu; to dažkārt veicināja arī alkohols.

Tie darba ļaudis, kas Rīgas jūrmalas peldu vietās ienāca no citurienes un apmetās te uz pastāvīgu dzīvi, gāja vasarās dārzus kopt, par algādžiem pie apkārtējiem lauciniekiem, brauca ormaņos, nodarbojās pie būvēm kā amatnieki.

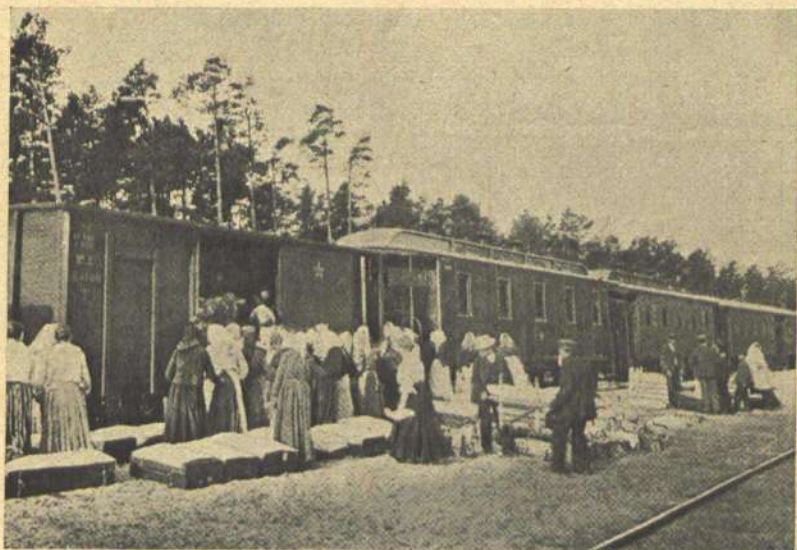
Dārza zemeses Rīgā bija pazīstamas jau agrāk, bet par masu patēriņu sāka palikt no tā laika, kad tās Asaros sāka audzēt lielos vairumos. Kāds francūzis Kortezi bija 1877. g. atvedis zemeņu stādus no Francijas un iestādījis savā gr.-gabalā pie Asaru prospekta. No Kortezi stādus ieguvīs Asaru stacijas priekšnieks Gailis un sācis stādīt vairumā.

110. Rīgas jūrmalas zemeņu audzēšanas pionieris Gailis × kā stacijas pr-ks Majoru stacijas kalpotāju vidū.

Labie panākumi pamudināja Asaru un Mellužu gr.-gabalu nomniekus sekot tā piemēram, kas cauru vasaru deva visai ģimenei darbu un atalgojumu. Izrādījās, ka šī auga kultivēšanai te izdevīga zeme un citi apstākļi: pašu darba rokas un izdevīgs tirgus. Pūrvietu lielais, smilšainais, purvainais zemes gabaliņš, uz kuŗa nekultivētā stāvoklī ne zaķim nebija ko grauzt, pienācīgi apkopjot sāka dot veselai ģimenei darbu un pie kādas blakus nodarbošanās arī maizi. Ap 1900. g. pa ēku starpām viss vairums Asaru un Mellužu gr.-gabalu bija aizņemti no zemeņu dārziem. Šo rajonu kādreizējās jomās sakrājušies kādu pēdu biežā melnzemes kārtā, vai līdz 3 pēdas.

biezais torfa slānis, sajaukts zemi rijolējot ar irdeno smilti, izrādījās par patīkamu augsni zemenēm, tā kā pat pēc 10 gadiem neprasīja augu maiņu vai pārstādīšanu. Kā noderīgākā te ieviesusies vietējā „Viktorijas“ pasuga. Zemenes kā visagrākās ogas daudz patērēja nevien vietējie vasarnieki un pārdeva Rīgas tirgos, bet sevišķa skābuma un garšas dēļ krievu tirgotāji ap 1900. g. tās sāka sūtīt uz toreizējo galvas pilsētu Pēterpili.

111. Zemeņu iekraušana Rīgas tirgum pie Asaru stacijas.

Lai starpniecības peļņu paturētu sev, daži ražotāji 1902. g. sāka ar vietējās krājaizd. s-bas starpniecību paši sūtīt zemes uz Pēterpili, kas turpinājās līdz 1915. g.

Blakus zemenēm, sausākā dārza stūrītī dārzkopji audzināja arī avenes un jānogas, kaut gan daudz mazākos apmēros. Dārzu mēslošanai turēja 1 vai 2 govīs, kuņu pienu pārdeva vasarniekiem. Sienu govīm sagādāja nomājot un nokopjot Lielupes pļavas Pavasaru muižas un Odiņu apkārtņē, vai pērkot pa dzelzeļu no Latgales pievesto.

Ārpus Mellužu-Asaru rajona zemeņu audzēšanu piekopa Majoru m. bijušo lauku gr.-gabalos, arī J.-Edinburgā, kamēr pārējās vietās gan nenoderīgas zemes, gan ar vasarnīcām aizņemtu zemes platību dēļ ar to nenodarbojās.

1915. g. jūlija sākumā, pašā zemeņu ražas laikā, tuvojoties vācu karaspēkam, tika pārtraukta zemeņu novākšana un sūtīšana. Tālākos kara gados, atstāti bez kopšanas, ogu dārzi panīka.

112. Zemeņu iekraušana vagonā sūtīšanai uz Pēterpili.

Kā blakus peļņu pirmskara gados trūcīgākie Mellužu-Asaru, arī Majoru iedzīvotāji pavasaros piekopa cāļu perināšanu un audzēšanu. Tos baroja ar Lielupē zvejotiem stagariem un dažas nedēļas vecus pārdeva uzpircējiem, kas tos sūtīja uz Pēterpili.

Tirdzniecība 1912. g. no Dubultiem-Mellužiem-Asariem vien deva valsts kasei 11.579 rb. dažādu nodokļu.

Šinī periodā R. jūrmalā nodibinājās arī dažas rūpniecības iestādes. Lielākā no tām Berlina un Šalita koku zāģētava, atvērta 1898. g. Dubultos uz Gariņu zemn. māju zemes. Tā deva darbu daudziem vietējiem iedzīvotājiem un pacēla savas biežās apbūves dēļ galīgi panīkušo V.-Dubultu dienvidus daļu. 1907. g. pie zāģētavas nodibināja vēl ķīmisku fabriku „Oskal” un 1910. g. korķu fabriku. Šinī 1910. g. nodega visu 3 fabriku ēkas, nodarot 70.000 rb. zaudējumu. Pēc tam zāģētavu atjaunoja. 1913. g. zāģētava eksportēja 8000 standartu koku un nodarbināja 550—600 strādnieku. 1914. g. iznāca kūrortu li-

kums, kas peldu vietu apkārtnē noliedza rūpniecības iestādes, kāpēc zāgētavas turpmākā eksistence bija apdraudēta. Karam sākoties, zāgētavas mašīnas pa daļai evakuēja, citas noslīcināja turpat Ramiņu attekā. Sazāgētos materiālus izlietoja kara vajadzībām. 1915. g. martā zāgētavā izcēlās uguns, ko nodzēsa. Pēc pāris nedēļām tas izcēlās no jauna, iznīcināja ēku un atlikušos koku materiālus, nodarot zaudējumus par 250.000 rb.

Majoru upmalā koku apstrādāšanas fabriku ierīkoja vispirms Šverins, tad pie muižas būvuzņēmējs J. Kauķis; mēbeļu fabrika Lienes ielas galā bija K. Rozenfeldam. Arī Bulduros pie Avotiem koku apstrādāšanas fabriku ierīkoja Brūvelis. Tā pēc pāris gadiem nobankrotēja un tad nodega. Ap 1900. g. J.-Dubultos galdniecības fabriku atvēra Auziņš, vēlāk Mellužos Štrauss ar Trenci. Šīs rūpniecības iestādes ražoja vietējām vajadzībām un Rīgas magazinām. Pirmo un vienīgo cementa rūpniecību jūrmaalā atvēra 1907. g. Majoros brāļi Šverini ar nodaļu Asaros pie Dambja ielas.

Cik ziemu jūrmaalā dzīve bija klusa, tik vasarā drudžaina, Kad uz gaismas pusi nodzisa ugunis izpriecu lokālos, Majoru un Edinburgas jūras paviljonos, no jūras nāca malā zvejas laivas, ko zvejnieces jau gaidīja. Tās palīdzēja tirāt tīklus, zivis tūlīt kūpināja un iznēsāja pa vasarnīcām.

113. *Lestu appūtināšana (apžāvēšana) pirms kūpināšanas.*

No Lielupes puses katru rītu laucinieki pieveda savus produktus: dārza precī un no tuvākiem pārupes ciemiem svaigu, bet no tālākiem — rūgušpienu. Tas bija raudzēts pāris stopu lielos, no alkšņa koka taisītos, lazdas stīpām stīpotos, balti noberttos „spannišos“, kas aplāti, tīru, baltu drāniņu, apsieti auklām nešanai. Tos pienesa noņēmējiem, „kundēm“, kur nāca tieši uz kungu galda. Arī ar zirgiem pieveda dārza un piena preces un piedāvāja vasarnīcās. Koka mucīņu vietā, kas grūti tīrāmas, pienu sāka pārvadāt skārda kannās.

No rītiem, pirms vasarnieku piecelšanās, maizes sievas ar četrstūrainiem, mizotu kārklu kurvjiem, vienu priekšā, otru uz muguras, steidzīgā gaitā iznēsāja pa vasarnīcām svaigu, naktī ceptu baltmaizi. Īsi pirms 1914. g. maizes sievu vietā ieviesās krievi — maizes iznēsātāji, kas pienesa galvas pilsētās, Pēterpilī un Maskavā parastās Viborgas un citas maizes kastveidīgos kurvjos, ko ar ļenku uzkāra plecā. Saldskābo, plucināto un rupju maizi maiznieku izsūtīti izvadātāji pieveda mājās ar zirgiem.

Pēc brokastlaika pie vasarnīcām piebrauca miesnieki, kas zaļi krāsotos, palagiem izklātos ratos pieveda gaļu. Pēc nama mātes izvēles to turpat ratos uz dēļa nogrieza un nosvēra. Šo ērtību tās sev varēja atļauties, jo pie katras vasarnīcas bija pagrabs ar ledu gaļas uzglabāšanai, un pārmaksu par pievešanu tās savā makā daudz nejuta. Arī gaļas skārnis sākumā bija tikai Dubultu tirgū un nekur citur.

Cauru dienu no mājas uz māju staigāja uzpircējas, kas piedāvāja zivis, dārzājus, puķes, olas; tad tatāri ar tepīkiem, itaļi ar koralliem un citiem sūkumiem, kurpnieki, drēbnieki, stiklinieki ar darba piedāvājumiem; tad vēl sviesta, alus, ogļu, putnu un saldējumu iznēsātāji un izvadātāji, kuŗu skaļie piedāvājumu saucieni bija sadzirdami pa gabalam un traucēja vasarnieku mieru un atpūtu.

Pavakarēs un vakaros vieglie ormaņi pārvadāja pasažierus, ko sagaidīja piestātnēs, pie koncertu dārziem un izpriecu vietām. Ormaņu rati sākumā bija bez atsperēm, tad tādas ierīkoja uz pakalējās ass, beidzot uz abām asīm. 1889. g. laikrakstos sūdzas, ka tikai 2 ormaņiem ekipāžas ar jumtiem. Līdz 1914. g. jumti jau visām. 1913. g. vieglo ormaņu bija ap 300, no kuŗiem puse rīdzinieku, kas atbraukuši pelnīties. 1908. g. jūrmalā parādījās pirmais automobilis. Kad jaunās takses dēļ 1913. g. jūrmalas ormaņi sarīkoja streiku, parādījās tiem arī pirmais konkurents — automobilis pasažieru pārvadāšanai.

2. Baznīcas un mācītāji.

Slokas ev. lut. draudzi apkopuši sekoši mācītāji:

1. Georgs Mečs ap 1643.	11. Kārlis Jakobs Helteis 1710.—1738.
2. Kristians Hermans 1645.—1659.	12. Jākobus Bige (Bijge) 1734.—1756.
3. Jācobs Sternbeks ap 1650.	13. Joh. Fridr. Eichholes 1756.—1774.
4. Dāniels Hansendorfs ap 1657.	14. Kristofs Heinr. Rozenbergers 1774.—1813.
5. Johans Steinaders ap 1663.	15. Kr. Fr. Georgs Šmidts 1813.—1849.
6. Joh. Georgius Gezens (Goesen) ap 1667.	16. Pauls Oto Aleks. Zebergs 1850.—1854.
7. Mārtiņš Bichners (Büchner) 1681.—1688.	17. Gotards Kārlis Vilhelms Fīrufs (Vierhuf) 1856.—1869.
8. Heinr. Vilh. Engelbrechts 1688.—1690.	
9. Dāvids Lottichins 1690.—1693.	
10. Joh. H. Meiers 1694.—1710.	

Pēc Fīrufa Slokas-Dubultu draudzē par mācītāju atnāca Hugo v. Braunšveigs, kas draudzi kopa līdz 1893. g. Savas darbības beidzamos gados tas turēja palīgus: 1891.—1892. g. L. Freimani, 1892.—1893. g. A. Bušu.

1894. g. Slokas-Dubultu draudzē ievēlēja pirmo latviešu tautības mācītāju, letoni Eduardu Jūliju Zeibotu, kas savam darbam nodevās ar lielu dedzību.

Zeibots dzimis 1864. g. 1894. g. to ievēlēja par Slokas mācītāju no trim kandidātiem, visiem latviešiem, kāds gadījums bija Vidzemē pirmais. 3. 4. mācītāju ievēdot Slokas baznīcā, vairāk kā trešai daļai sanākušo ļaužu bija jāpaliek ārpusē. Baznīcas chronikā Zeibots ierakstījis: „Dievbijāšana bijusi manu tēvu un manas tautas grez-

114. E. Zeibots, Slokas dr. mācītājs no 1894.—1897. g.

nums. Dievs, arī es Tevi gribu būties un mīlēt; dodi, ak Kungs, uz to man spēku no Tavas žēlastības“. Šie vārdi ierakstīti latviski, kamēr līdz tam visa chronika vesta vāciski. Māc. Zeibota kāzu diena 1894. g. vasarā bija svētku diena visai draudzei. Kājām un braukšus, no Dubultu draudzes ar tvaikoni, vakarā saradās veci un jauni, kas starp raibu laternu un dažādu ugunu špalierām māc. muižā iebraucošos jaunlaulātos sagaidīja un jūsmīgi apsveica. Diemžēl šis mīlētais draudzes gans un jūsmotājs-dzejnieks mira jau 1897. g. 15. 9. Reti kāds īsā mūžā iemantojis tik daudz atzīšanas un cienīšanas, baudījis tik daudz uzticības un mīlestības. Neredzēti lielu ļaužu pulku pavadīts un nožēlots, viņš tika apbedīts Asaru kapos, nemitīgi čukstošās jūras kāpās, kur 1899. g. draudze tam uzcēla pieminekli.

115. Slokas mācītājs V. Rozenieks, tag. Rīgas apriņķa prāvests.

Brīvo mācītāja vietu izpildīja vikārmācītājs Kade, kamēr 1898. g. 27. 8. par mācītāju ievēlēja Vilhelmu Rozenieku, arī latvieti, ko draudze atkal sirsnīgi sagaidīja un kas draudzes dzīvi vada vēl tagad.

Tai pašā 1898. g. konvents pieņēma par palīgmācītāju Jāni Opsis, kas dzimis 1865. g. 7. 2. Tiras draudzē. Palīgmācītāja algošanai Dubultu draudze apņēmas dot gadā 900 rb. Nu dievkalpojumus noturēja Dubultos ik svētdienas, ne vairs tikai reiz mēnesī. Dubultu draudze tomēr vēlējās būt patstāvīga, ar savu mācītāju, kas lai dzīvotu pašā draudzē. Tad 1903. g. 11. 8. mācītājs Rozenieks lika priekšā konventam atdalīt Dubultu draudzi no Slokas kā patstāvīgu. Konvents

priekšlikumam piekrita. Ar 1903. g. 8./21. 9. Dubultu draudzi arī galīgi atdalīja no Slokas draudzes, un par pirmo Dubultu draudzes mācītāju 27. 9. (10. 10.) tika ievests līdzšinējais palīgs Jānis Opsis.

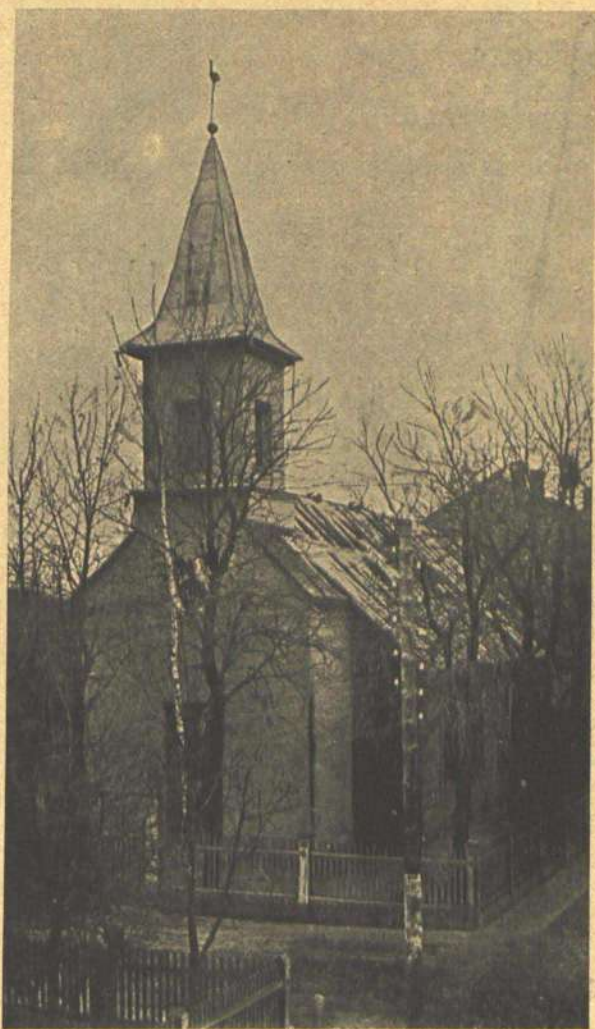
116. *Dubultu draudzes pirmais mācītājs Jānis Opsis, 1903.—1930. g.*

Pret 4800 rb. vienreizējas samaksas 1904. g. 17. 1. Slokas baznīcas konvents atteicās no tiesībām uz baznīcas nastām, kādas Slokas draudzei pienācās no Bulduru un Majoru muižu zemniekiem, un noteica, ka Dubultu draudzes konventā bez Bulduru un Majoru muižu pārstāvjiem vēlami pa vienam iedzīvotāju pārstāvim no Mellužiem, J.-Dubultiem, V.-Dubultiem, Majoriem un Bulduriem. Tāds konvents te nekad nenooorganizējās, bet draudzi pārvaldīja bazn. pr-ks barons E. Firkss ar draudzes mācītāju.

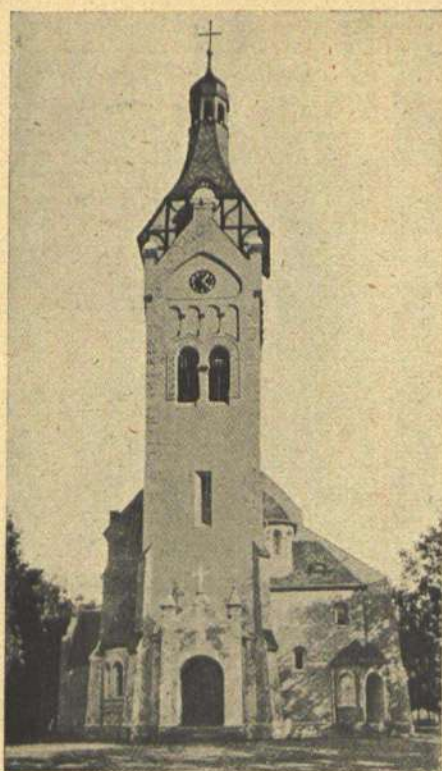
Līdzšinējā Dubultu baznīca Mellužu un Baznīcas ielu stūrī, koka ēka ar 350 sēdvietām, izrādījās jau sen par mazu.

Jaunais māc. J. Opsis tūlīt rūpējās par 849° asis liela gruntsgabala iegūšanu baznīcai no V.-Dubultu kopīpašuma. Sakrāti jau bija 11.000 rb., no kuriem 4200 rb. devis Jēkabs Taube. Mācītājs enerģiski rūpējās par tālāku līdzekļu vākšanu ar ziedojumiem, kolektēm, izrīkojumiem. 1905. g. septembrī jauno baznīcu sāka būvēt, 1907. g. 16. 6. lika pamatakmeni un 1909. g. 20. 9. (3. 10.) to iesvētīja. Būvēja Rīgas būvuzņēmējs Kr. Ķergalvis pēc arch. Bokslafa plāna. Būve izmaksāja 55 tūkstoši rubļu. Torņa pulksteni dāvināja Jēkabs Putniņš, 2 torņa zvanus un altāri bazn. pr-ks E. Firkss, lielos altāra lukturus Līza Osis. Citi deva kanceles un altāra segas, Ch. v. Strickis iesvētāmo telpas altāri ar gleznu un 48 krēslus.

Par baznīcas pr-kiem Dubultu filiāldraudzē bijuši: no 1864.—1883. g. Majoru m. pilnvarnieks Ģinters, pēc tā līdz 1891. g. Majoru m. pilnvarnieks Drevs. 1892. g. 11. 1. konventā par bazn. pr-ku muižu pārstāvji vēl aptiekāru J. Ebertu, zemnieki tirgotāju F. Baumanī. Balsis dalās līdzīgi.

117. *Dubultu ev. lut. baznīca 1910. g.*

118. 1909. g. iesvētīta ev. lut. baznīca.

Slokas pilsētas delegāts protestē pret 5 pagastu delegātu piedalīšanos, jo visi pagasti apvienoti vienā, Slokas pagastā. Virsvalde vēlēšanas atceļ. Nākošā konventa sēdē 14. 4. nepiedalījās neviens zemnieku pārstāvis un par Dubultu bazn. pr-ku ievēlēja baronu E. Firksu, kas šinī amatā sabija līdz 1914. g. Ar 1892. g. 29. 8. Slokas pagasts sūtīja konventā vienu pārstāvi, bet tam kā agrāko 6 pagastu pārstāvim bija 6 balsis, kas kopā ar Slokas pilsētas pārstāvja J. Štūla balsi deva konventā latviešiem pārsvaru.

1885. g. 28. 6. Baltijas domēņu valde dāvināja 1 desetinu meža J.-Dubultu kapsētai, ko iesvētīja 27. 10. (8. 11.). V.-Dubultu komūna deva 1887. g. 955² asis lielu piegriezumu V.-Dubultu ka-

pu dienvidos, kur glabāt V.-Dubultos mirušos, un 643² asis austrumu pusē, ārpus V.-Dubultiem mirušiem.

Negribēdami svētdienās braukt dievvārdos uz attālo Dubultu koka baznīciņu, Bulduros dzīvojošie vācu patricieši uzaiicināja kādu mācītāju uz lūgšanas stundām turpat Bulduros kādā lielākā vasarnīcā. 1881. g. tirgotājs Teodors Bušs ierosināja domu par baznīcas būvi Bulduros. Ar ķeizara atļauju 1887. g. dabūja 1600² asis zemes baznīcai un mācītāja dzīvoklim tik ilgi, kamēr lūgšanas nams pastāvēs. Pie Bulduru peldu s-bas nodibinājās baznīcas celšanas komisija ar T. Bušu kā pr-ku. Ar meža koncertu uz baznīcai paredzētā laukuma, ar upuņu naudām Dubultu baznīcā, kollekti Bulduros, Edinburgā un Majoros vāca līdzekļus. Pēc arch. H. Hilbiga plāna baznīcu cēla namdaris Zommers. 1888. g. 15. 8. lika pamata akmeni, kurā iemūrēja svina kasti ar piemiņas rakstu, naudas

119. Bulduru „meža kapella“ 1889. g.

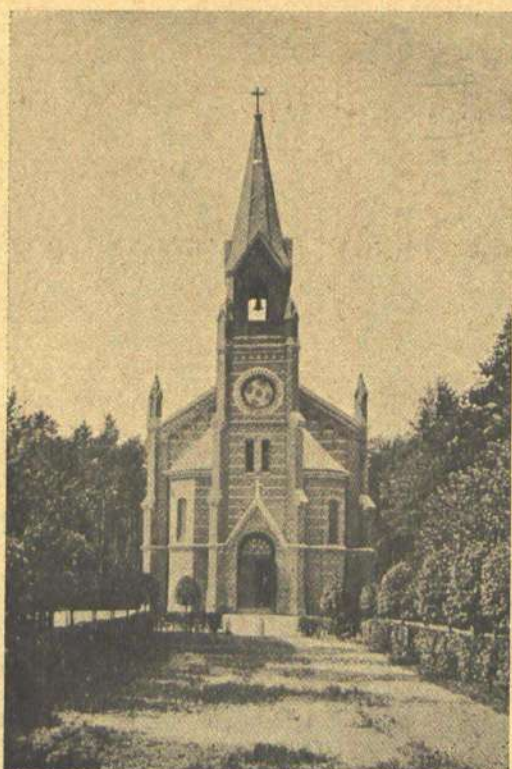
plkst. 11 vācu, bet plkst. 16 latviešu. 1890. g. no Valkera firmas Ludvigsburgā ieguva ērģeles, priekš kam Vidzemes konsistorija deva 700 rb. un Rīgas L. ģildes banka 150 rb.

1894. g. 3. 7. Bulduru peldu s-bai bija jālikvidējas, jo tā bija darbojusies bez apstiprināšanas. Ar to izbeidzās arī organizācija, kas līdz šim bija rūpējusies par baznīcu. Baznīcas paplašināšanas atļauju ieguva caur konsistoriju un darbus izdeva mūrniekmeistaram Radziņam par 4400 rb. 1896. g. 16. 6. sākās atkal dievkalpojumi ar kādām 100 jaunām sēdvietām paplašinātā meža kapellā, kurai bija piebūvēts arī jauns, augstāks tornis.

Uz ģenerālsuperintendenta ieteikumu par baznīcas vecākajiem ievēlēja bijušos 6 būvkomisijas locekļus, ko uzskatīja kā lūgšanas nama administrātorus. Nekāda draudze pie tā nepastāvēja. Pirmo 25 gadu laikā baznīcā noturēti 300 dievkalpojumi vāciski, 280 latviski un 5 iģauniski, pavisam no 87 mācītājiem. 22 reizes iesvētīti vācu tautības vasarnieku bērni. Līdz 1914. g. baznīcai bija iekrājušies 7000 rb., kas ieguldīti Vidzemes ķīlu zīmēs. Domāja par mājas būvi apkalpotājam

gabaliem un laikrakstiem, pie kam superintendents Gētgens turēja lūgšanu vāciski, māc. Bergmanis latviski. 1889. g. 29. 6. jau no dievnamu iesvētīja. Rūtenberga vasarnīcā pieņēma baznīcai dāvinātos sudraba traukus, krucifiksu, bibēli, tepikušus un t. t. Iesvētīšana notika vāciski, pēc kam latviešu dievvārdos ģenerālsuperintendents Holmanis teica iesvētīšanas runu un sprediķoja māc. Auniņš no Cēsvaines.

Dievnams bija mūra, 76 pēdas garš, platākā vietā 39 pēdas plats, tornis 77 pēdas no zemes. Tajā bija 204 sēdvietas. Būve izmaksāja 10,000 rb. Dievkalpojumus noturēja tikai vasaras svētdienās,

120. *Bulduru
baznīca pēc pārbūves
1896. g.*

un iebraukušiem mācītājiem, bet kara laikā vērtspapīri zaudēja savu vērtību.

Tā kā vasarās R. jūrmalā uzturējās arī diezgan daudz pareizticīgo, tad jau ap 1860. g. pareizticīgo Pēterā-Pāvila brālība uz V.-Dubultu-J.-Dubultu robežas uzbūvēja pareizticīgo baznīcu. Otru tādu pat šī brālība ar saviem līdzekļiem un ziedojumiem uzcēla un iesvētīja 1896. g. 23. 6. Tā izmaksāja 6297 rb. 70 kap. 1902. g. pastāvīgi jūrmalā dzīvojošu pareizticīgo bija 172. Sākumā dievkalpojumi notika tikai vasarā, bet no 1909. g. nodibinājās pastāvīga draudze. Līdz 1914. g. par mācītāju bija Nikolajs Šalfejevs, kas dzīvi piedalījās jūrmalas sabiedriskā dzīvē un cīņā pašvaldības ieviešanas dēļ.

Katoļu dievkalpojumi Rīgas jūrmalā arī tiek noturēti jau vairāk kā 50 gadus. Līdz 1884. g. tos pa vasaras sezonas laiku noturēja privātās mājās, izprasot gubernatora atļauju. 1889. g. mācītājs Jānis Jacevičs un Dr. med. M. Pekarskis uzcēla ar saviem līdzekļiem Majoros Kungu ielā Nr. 26 dievnamu, kas

121. Pareizticīgo
baznīca Edinburgā.

skaitījās kā viņu īpašums un bija paredzēts kā vingrošanas zāle, jo katoļu baznīcas celt Krievijā atļāva tikai ar ķeizara atļauju, kādas te nebija. 1905. g. Jacevičs ar Pekarski šo īpašumu atdāvināja Rīgas Sāpju Dievmātes baznīcai un šīnī gadā metropolīts grāfs Šembeks to svinīgi iesvētīja. Draudzes locekļu līdz 1914. g. bija 550 pastāvīgi, bet vasarās 2500—3000.

Arī žīdiem Dubultos starp Robežu un Baznīcas ielām savs lūgšanas nams.

3. Skolas.

Pēc Vidzemes skolu valdes ziņām 1876./77. g. Slokas draudzē no visiem bērniem skolu apmeklējuši 10—20°/_o, blakus esošā Salas draudzē 30—40%. 1877./78. g. Slokas draudzē bērnu bijis no pilna astotā gada līdz iesvētīšanas vecumam 738. No tiem skolu valdes uzraudzībā mājas mācību baudījuši 476. Pārējie 262 mācījušies 4 pagastskolās un proti:

Pirmziemnieki	47 zēni	31 meitene
Otrziemnieki	40 „	14 „
Trešziemnieki	25 „	4 „
Ceturziemnieki	41 „	13 „
Atmācībā 47 bērni.		

1878. g. iesvētīti 31 zēns, 31 meitene. No tiem skolu beiguši 26 zēni, 16 meitenes. No pagastu skolotājiem 3 bijuši semināristi, 1 eksemts. Bez oficiālām pagastu skolām šur tur privātdzīvokļos, tā sauktās ābece skolās, mazāku bērnu pulciņus apmācīja privātas personas. Tolaik skolotājiem alga bija tik maza, ka vasarā bija jāpiekopj blakus nodarbošanās.

Tuvāk skolu stāvokli un attīstību apskatīsim pa rajoniem.

a. *Bulduros.*

Pašvaldības uzturēta skola visā tagadējā Jūrmalas pilsētas teritorijā bija tikai Bulduros; citos rajonos tikai privātas skolas.

Bulduru pagasta skolā par skolotāju, arī pagasta skrīveri, bija Heidemanis. Tam aizejot, no 1886.—1889. g. skolas darbība bija pārtraukta, un bērni gāja Majoru biedrības skolā. No 1889.—1894. g. kā skolotājs strādāja Koškins, sektants, pēc tā līdz 1915. g. A. Šulcs, kas tai pašā laikā bija Dubultu-Bulduru baznīcu ērgelnieks. Tas piedalījās arī sabiedriskā dzīvē, vadīja mūzikas kori, no kura vēlāk izveidojās mūzikāli-literāriska b-ba. 1905. g. 17. 1. Bulduru pagasta nams — skola no dega. Tad Slokas pagasts, kam Bulduru pagasts ap 1890. g. bija pievienots, uzbūvēja jaunu skolas namu, mūra. Kaŗa dēļ ar 1915. g. skola darbību pārtrauca.

b. *Majoros.*

Majoros 1879. g. privātu skolu atvēra J. Dumpis. To pabalstīja arī muižu valde. Pēc pāris gadiem skola izbeidzās.

1882. g. dibināja Majoru-Dubultu labd. b-bu ar nolūku uzturēt skolu un skolot mazturīgus bērnus. 1883. g. sarīkotais bazārs deva 530 rb. atlikuma. Nopirka gruntsgabalu par 350 rb. un 14. 8. lika skolai, mūra ēkai, pamatakmeni Vidzemes gubernātoram, vicegubernātoram un muižas pārvaldniekam klāt esot. Piemiņai tie iestādīja pa eglītei. Naudu būvei sagādāja ar izrīkojumiem un aizņēmumiem, izlaižot 65 parāda zīmes, katru 5 rb. lielu, kas biedrībai jāizpērk bez procentiem līdz 1888. g. Pie būves citi brauca un strādāja par brīvu, citi dāvināja mēbeles. 1883. g. 11. 12. skolu iesvētīja. Ar 1884. g.

1. 1. to atvēra. Pilna sapulce uz vienu gadu pieņēma par skolotāju J. Bulduri, kas līdz tam te bija turējis privātu skolu. Par 40 rb. atalgojumu mēnesī tam mācības bija jāpasniedz latviešu, vācu un krievu valodās, jāveic biedrības rakstu darbi un jāgādā par telpu apkopšanu. Skolas naudu nolika biedru bērniem 80 kap., nebiedru 1 rb. mēnesī. Par skolas pr-ku ievēlēja Marienbādes īpašnieku Dr. Nordštrēmu. Majoru muižas īpašnieks ik gadus pabalstīja skolu ar tik daudz rubļiem, cik bērnu skolu apmeklēja.

1885. g. Buldura vietā par skolotāju pieņēma Reinholdu. 1886. g. skolā ierīkoja otru klasi pie tā pašā viena skolotāja. 1887. g. pieņēma otru skolotāju. Tad gada beigās bija 115 skolēnu.

1885. g. mirušā skolas pr-ka Nordštrēma mantinieki dibināja tā vārdā pie skolas stipendiju, nododot b-bai vērtspapīru, kuŗa augļi izlietojami mazturīgo skološanai. Šo vērtspapīru b-ba bieži iekļājusī kreditoriem, par stipendijām ziņu nav.

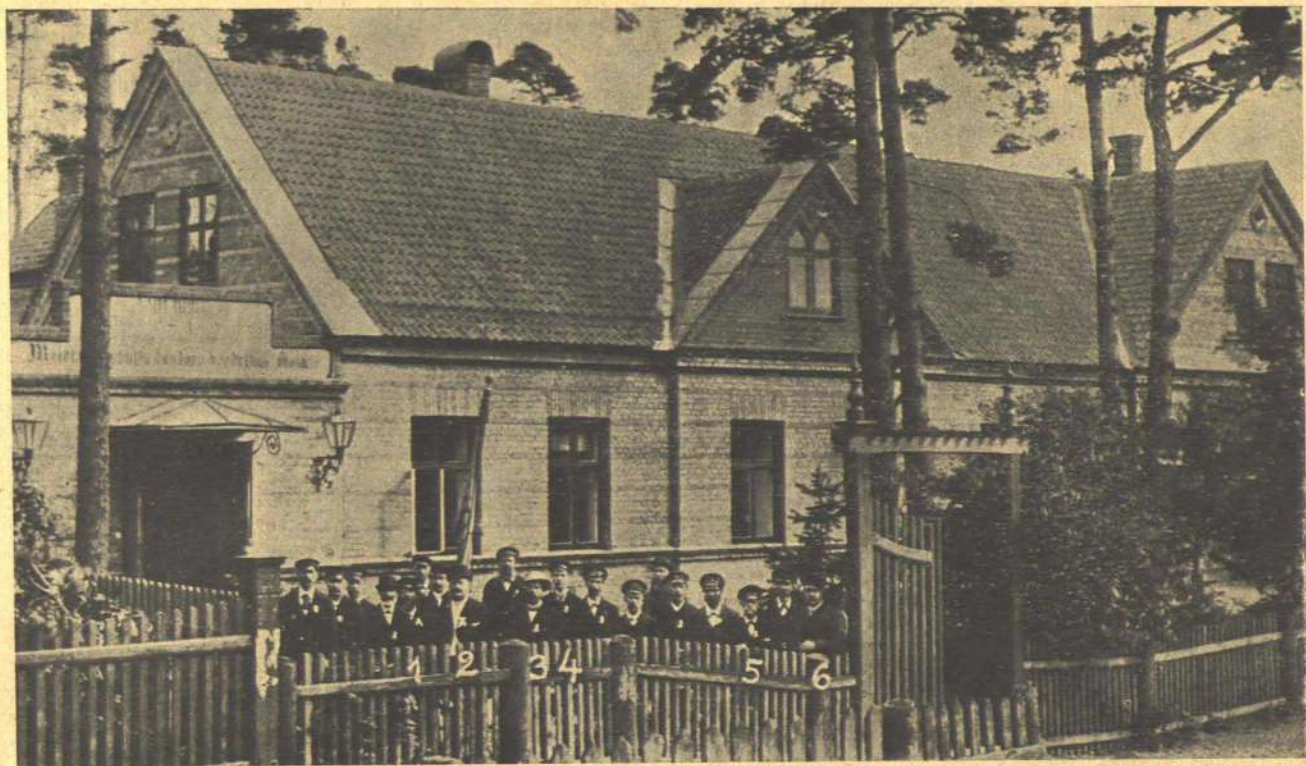
1890. g. skolas namu par 25 pēdām pagarināja un augšā izbūvēja 3 istabas ar virtuvi. Pārbūve maksāja 2090 rb. Naudu vāca atkal ar bezprocentīgām 5 rb. parādu zīmēm.

1894. g. skolotājiem nolika 20 rb. algas mēnesī un „20% no visaugstākā skolēnu skaita“, pie kam skolotājiem noliedza dot privātstundas. Skolas naudas iekasēšanai b-ba ievēlēja sevišķus kasieŗus, kuŗi iekasēto naudu b-bai dažkārt nenodeva. Arī no vairākiem vecākiem nācās to piedzīt ar tiesu.

1897. g. skolotāju algas nolika 35 rb. mēnesī bez procentiem no skolēnu skaita. 1898. g. pieņēma trešo skolotāju.

1899. g. b-ba pārbūvēja un paplašināja skolas telpas, augstāvē izbūvēja izrīkojumu zāli. 26. 9. uz māc. Rozenieka ierosinājumu pilna sapulce nolēma atvērt vēl otru skolu Dubultos. Bet kad Dubultu komūnas vīri negarantēja pabalstu vairāk gadiem, tad nekas neiznāca. Uz tautskolu inspektora prasību pieņēma pareizticīgo ticības mācības skolotāju. 1901. g. nolēma ievest četrgadīga kursa vietā piecgadīgu un pieņemt ceturto skolotāju.

Ievērojot pasludināto sapulču un vārda brīvību un vispārējo revolūcionāro noskaņojumu, 1905. g. 21. 11. biedru un bērnu vecāku sapulce nolēma pastāvošo skolas administrāciju neignorēt, bet atrada par nepareizu, ka „bērniem no pirmās skolas stundas uzbāž nesaprotamo un garu nomācošo krievu valodu, kāpēc pirmos 2 gadus vajadzētu mācīt latvju valodā, bet krievu valodu atstāt kā mācības priekšmetu; tāpat mācīt vācu valodu uz krievu valodas stundu rēķina. Ticības mācība pasniedzama tiem, kas to vēlas, un stundu skaits tai samazināms“. Uz to 1906. g. 9. 1. b-ba saņēma inspektora paziņojumu,

122. 1890. g. pārbūvētais Majoru-Dubultu labd. b-baš skolas nams.
 Darbinieki: 1. Matīss Pampe, 2. Ričards Lērums, 3. Kārlis Bergfelds, 4. Jānis Frišfelds, 5. Karovins,
 6. Jūlijs Bulduris.

ka skolu slēgs, ja neturēsies pie vecās kārtības, bet 16. 10. tas ziņo, ka pirmos divos mācības gados visi priekšmeti, izņemot krievu valodu, mācāmi mātes valodā.

1907. g. pie skolas atvēra bērnu dārzu. Ar skolu inspektora Dievkociņa gādību b-bai piesolīja no kroņa 1000 rb. gadskārtēja pabalsta skolai, ja to pārvērstu par ministrijas skolu. Lai iekšējā darbībā nebūtu jāsaistās ar ministrijas noteikumiem, pilna sapulce šo piedāvājumu noraidīja, bet paaugstināja skolas naudas biedru bērniem uz 12, nebiedru uz 15 rb. gadā.

Nostādījuši savas pamatskolas izcilā stāvokli, Majoru-Dubultu labd. b-bas darbinieki gribēja te koncentrēt galveno jūrmalas skolu dzīvi. Kad 1909. g. Šmitčens un Bērziņš nesekoja to aicinājumam atvērt savu privāto ģimnaziju Majoros, bet atvēra to Dubultos, tad labd. b-ba 1911. g. atvēra tirdzniecības skolu. Lai rastu tai telpas, pamatskolu skolotājiem atņēma dzīvokļus un pamatskolu telpas sašaurināja. Tas radīja nesaskaņas nevien starp abēju skolu skolotājiem, bet arī b-bas priekšniecībā un biedros. Tirdzniecības skolas 2 sagatavošanas un 1 speciālklasē pie 4 skolotājiem mācījās 50 bērni. Pirmmācības skolā skolēnu skaits samazinājās no apm. 170 uz 140. Cīņa telpu dēļ turpinājās starp abām skolām visu laiku. Tajā tika ierauti skolotāji un b-bas priekšgalā stāvošās personas.

1912. g. pilna sapulce nolemj ievēlēt par abām skolām vienu kuratoriju un slēgt tirdzn. skolas sagatavošanas klasi, pret ko šīs skolas inspektors Obšteins protestē. Biedrība sūta uz Pēterpili 3 delegātus izgādāt tirdzn. skolai pabalstu. Noraida vietējā tautskolu inspektora Trekjakova 700 rb. lielu īres piedāvājumu par telpām valdības skolai, jo savu skolu b-ba nevēlas slēgt. 1912./13. g. tirdzniecības skolas budžets ir 7800 rb., paredzot no b-bas 3387 rb. 50 kap. piemaksu. 1913. g. nolemj pirmmācības skolas V. klasi nelikvidēt un 1914. — dot tirdzn. skolai tikai telpas ar apkurināšanu un apgaismošanu.

1915. g. 15. 3. pilna sapulce noraida priekšlikumu par abu skolu apvienošanu. 1. 7. valde nolemj sasaukt 27. 7. pilnu sapulci, kam likt priekšā tirdzniecības skolu pārvērst par augstāko tautskolu. Līdz jautājuma izlemšanai netiek, jo tuvojas ienaidnieka fronte, visa dzīve tiek paralizēta, biedri izkliet un skolas tiek pamestas liktenim (PD).

Ilgāku laiku kā skolotāji strādāja un biedrības dzīvē un darbā jo dzīvi piedalījās: F. Pīlups no 1887.—1894., Ž. Ozoliņš 1891.—1894., K. Apiņš 1894.—1898., K. Pampe 1897.—

laikam izlaida to mēnesi, kad iekrita svētku brīvlaiks. Neskatoties uz tādiem apstākļiem, vairāki skolu beigušie iestājās Rīgas vidus skolās, kas tolaik jūrmalniekiem bija retums. Pie skolas bija bibliotēka. Arī pieaugušiem Belte nodibināja ceļojošu bibliotēku, kur grāmatas pēc kārtas viens dalībnieks laida pie otra. Kādu laiku tas vadīja arī dziedāšanas un mūzikas korus. 1902. g. Belte savu skolu slēdza, nododamies sabiedriskiem darbiem.

1898. g. Grāvju ielā privātu pirmmācības skolu zēniem atvēra G. Vāckāja. Tā darbojās līdz 1900. g. ar 30—40 skolēniem.

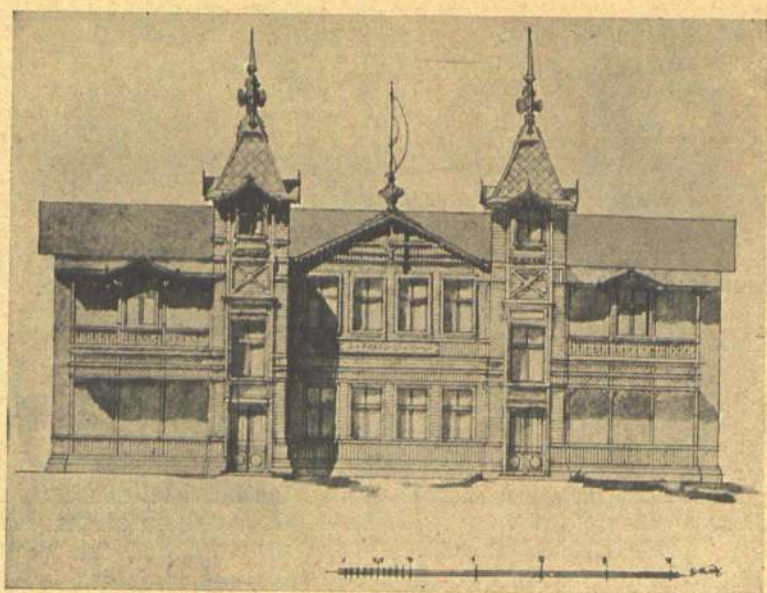
e. Valterī, Asaros.

Asarnieku bērni līdz 1912. g. apmeklēja Mellužu un Slokas skolas un līdzīgi valterniekiem arī Salas skolu otrpus Lielupes. Tad 1912. g. Valterī, Pētera prosp. 16/18 atvēra krievu valdības skolu, ko drīz pārcēla uz Asariem, Matildes ielā 2. Skolā bija 3 klases ar apm. 80 bērniem un 3 skolotājiem; skolas n. 10 rb. gadā. Skolas pārzinis bija Spuriņš. 1915. g. fronteī tuvojoties, skolu pārcēla uz „Lauciņiem“ pie Cēsīm, kur tā beidza savu gaitu.

f. J.-Dubultos.

1900. g. V.-Dubultos, Dārza ielā, agrākās Meirona skolas telpās atvēra valdības skolu ar skolas pārzini Mūrnieku un skolotāju Kleinbergi. 1903. g. šo skolu pārcēla uz J.-Dubultiem, Aleksandra prosp. 3. Pēc Mūrnieka nāves par pārzini nāca Jānis Bebris, par skolotāju Kārlis Zvaigzne, kuri dzīvi piedalījās sabiedriskā dzīvē. Bebra vadīts dziedātāju koris bija spējīgākais plašā apkārtnē. Skolai bija 5 nodaļas. 1909. g., Bebrim aizejot, par pārzini nāca P. Nāburgs, kas mira 1911. g., kuŗa vietā nāca Māļītis. Ar inspektora Treķakova gādību 1911. g. skolai uzbūvēja divstāvu koka ēku pie Mellužu stacijas, kur atvēra arī bērnu dārzu.

Ar 1912. g. par pārzini nāca F. Jansons. Pa vasaru skolā novietoja bērnu koloniju no Maskavas. 1914. g. 10. 6. jaunais skolas nams nodega. Tad skola ierīkojās Jaunā prospektā 12. Skola darbību pārtrauca 1915. g. un inventāru evakuēja uz Maskavas apvidu.

124. J.-Dubultu pamatskola 1911.—1914. g. (mets).

g. Edinburgā.

Arī Edinburgā 1914./15. g. darbojās krievu valdības skola Nāburdzes vadībā.

h. Vācu skolas.

Līdz pārkrievošanas laikiem Dubultos privātas skolas ar vācu mācības valodu turēja Roze, „Čakstiņ-freilene“, „Jegerman-madama“. Te bērnus sūtīja arī turīgākie latvieši, kur tiem mācīja „die Wacht am Rhein“ un citas vācu patriotiskas dziesmas. Uznākot krievu laikiem, vācu skolas izbeidzās. Nedaudzie vācieši sūtīja bērnus Rīgas vācu vai vietējās latviešu skolās. Pēc 1905. g. revolūcijas krievu valdības vīri skatījās uz latviešiem greizi, kamēr vāci guva sen neredzētu pretimnākšanu. 1906. g. 11. 9. nodibinājās „Vācu skolu un palīdzības b-bas Slokas draudzes grupa“, kas tai pašā dienā atvēra Dubultos, Dārza ielā, agr. Meirona skolas telpās, vācu skolu ar 20 skolēniem, kurp brauca bērni arī no Slokas. Vēlāk skolu pārcēla uz šim nolūkam pirktām telpām, kur agrāk bija Rozes skola.

i. Šmitčena un Bērziņa ģimnazijas.

Uz V.-Dubultu gruntsīpašnieku dāvētām 3 pūrvietām zemes Jaunā prospektā 1909. g. maijā sāka būvēt un tā paša

gada septembrī iesvētīja F. Šmitčena un L. Bērziņa sieviešu ģimnaziju.

Par viņas izcelšanos tās cēlājs māc. J. Opsis tā raksta: „Jau dažus gadus atpakaļ mani nodarbināja domas, ierīkot jūrmalā vidus skolu. Reti kāds, it sevišķi no zēniem, pabeidza Rīgā kādu skolu. Žēl bija vecāku un bērnu. Braucot dzelzceļa vilcienos uz Rīgu, iespaidi bija ļauni. Sabiedriskus līdzekļus skolas celšanai dabūt neizdevās, tā kā man bija jāceļ ar saviem līdzekļiem. Atradās arī ļoti iecienīti dibinātāji un vadītāji L. Bērziņš un F. Šmitčens. Skola bija nodomāta ar

125. Šmitčena un Bērziņa sieviešu ģimnazija Dubultos 1910. g.

vairāk internātiem, 15—20—30 skolnieku katrā. Tādi bija vajadzīgi ne tikai tālāku apvidu skolniekiem, bet arī labākas audzināšanas dēļ. Sevišķu vērību skolai piegriezta pa Krieviju izkaisītie latvieši, kas savus bērnus gribēja audzināt dzimtenes nacionālā garā. Tā nāca skolnieki no Vladivostokas un Omskas, no Taškentas un Odesas, no Varšavas un citām Krievijas malām. Skolēni tika audzināti kristīgi nacionālā garā, veselīgā jūrmalas gaisā“.

Māc. Opsis bija mēģinājis vispirms atvilināt uz jūrmalu Maldoņa sieviešu ģimnaziju no Rīgas, kas neizdevās. Bērziņš-Šmitčens tad dabūja atļauju, kaut ar pūlēm, dibināt savu ģimnaziju. „Düna Zeitung“ pasākumu apsveica ar „Prahting, nahz mahjā!“, jo kapitāla ieguldīšana tajā bija riskanta lieta, un tiem 1965 rb. gadskārtēja pabalsta, ko vietējie iedzīvotāji ga-

rantēja uz 5 gadiem, bija maza nozīme. Arī radikālās aprindas jūrmalā bija nemierā, prasīdamas, lai skola būtu lēta un visiem pieejama, kaut gan neviens nezināja pateikt, kur tādā gadījumā lai rastu līdzekļus viņas uzturēšanai. Netrūka arī citu aizspriedumu un nomelnojumu. Majoru-Dubultu labd. b-ba atvēra drīz tirdzniecības skolu. Pirmajā gadā ģimnazi-jās mācījās 104 skolnieki un 82 skolnieces 5 pamata un 1 sa-gatavošanas klasē. Ārenieku skaits ar katru gadu vairojās: I. skolas gadā 49 (internātā 32), II. — 114 (76), III. — 132

126. Brīvstundā Šmitčena un Bērziņa ģimnazijas laukumā.

(94), IV. — 153 (119), V. — 191 (162). Starp āreniekiem bija nevien latviešu bērni, bet arī poļu, vācu, krievu. Skolas nauda bija 20—60 rb. semestrī; pansija Rīgas mācības apga-balā dzīvojošiem 125 rb., pārējiem 175 rb.

Skolas bija katram dzimumam savas, izņemot sagatavo-šanas klasi. Bija izdevies pulcināt ievērojamus mācības spē-kus un pamanāmas autoritātes, kā matemātikas kandidātu, vēlāk karā kritušo lidotāju Pulpi, docentu R. Jirģenu, vēlā-ko Latvijas ģenerālkonsulu Londonā L. Sēju, inž. Viklandu, M. Rāceni un citus.

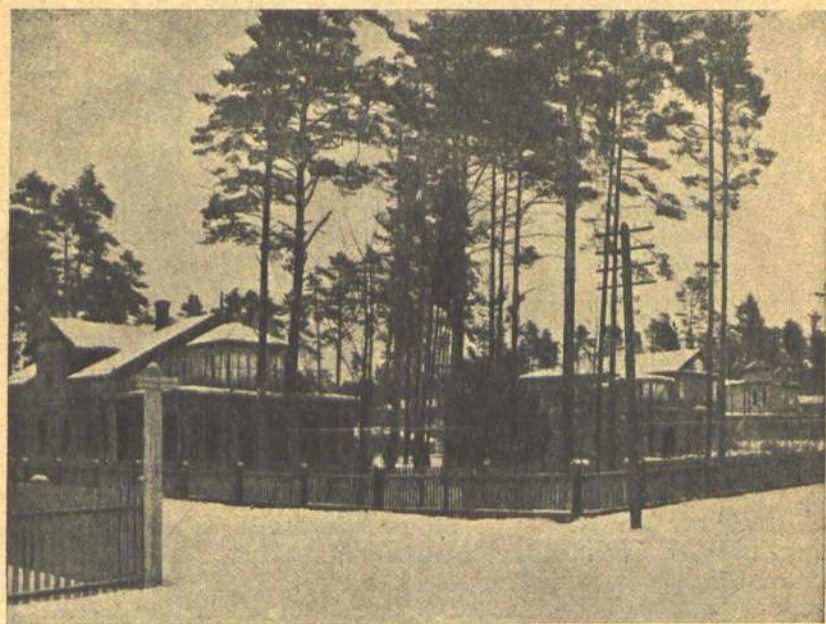

127. Smiļčena un Bērziņa ģimnaziju Dubultos mācības spēki un audzēknes No kreisās 1. rindā: Vilklands, Michailovska, L. Bērziņš, A. Meņģele, M. Feldmane, Seļivačova; 2. rindā: Kamenskis, L. Sēja, M. Rācenis (Arņņš), Vasičeks; 3. rindā Andrejevs, Fr. Smiļčens, J. Bērziņš.

Arī vairāki skolotāji dzīvoja internātā, tā kā ieskaitot apkalpotājus uz katrām 4 audzēkņiem nāca 1 pieaudzis, un internātiem bija ģimenes raksturs. Tie izvērtās par vasaras satiksmes vietu latviešu literātiem. Sākumā skolas skaitījās kā privātas vidus skolas, kur skolotāji un skolnieki nebaudīja valsts skolu tiesības. Ar 1909. g. 28. 5. sieviešu ģimnazijs ieguva pilnas tiesības.

128. *Gimnastika jūras malā.*

129. *Šmitčena un Bērziņa vīriešu pagaidu gimnazija un internāti Dubultos, Jaunā prospektā 1913. g.*

1911. g. vīriešu ģimnazijai piešķīra tā sauktās pustiesības.

1915. g. jūlijā, tuvojoties fronteī, valdība izdeva pavēli skolas evakuēt uz Tērbatu, kur tās darbu turpināja līdz lielinieku laikam. Līdz evakuācijai skolām un internātiem bija uzbūvētas un ierīkotas kopā 8 ēkas, no kurām karaspēks vairākas nodedzināja. No jaunbūvētām palika tikai meiteņu ģimnazija.

4. Biedrības.

a. Ugunsdzēsēju biedrības.

Pirmo reiz Rīgas jūrmalas pastāvīgie iedzīvotāji sāka biedroties kopīgā darbā 1876. g., lai cīnītos pret diezgan biežiem ugunsgrēkiem. Jau 1865. g., kad 26. 7. J.-Dubultos bija nodegušas 7 ēkas, mācītājs Fīrufs aicināja nodibināt arī jūrmalā brīvpr. ugunsdzēsēju b-bu, kā tas tanī pat gadā darīts Rīgā, un iegādāt dzēšamo šļirci. Viņa aicinājumam nebija panākumu. Biedrošanos vēl nepazina. 1866. g. 12. 9. atkal stundas laikā V.-Dubultos nodega vairāki nami un Pēterpils viesnīca. 1868. g. 28. 5. no Telegrafa un Baznīcas ielas stūra līdz krogam 2 stundu laikā nodega 24 ēkas, starp tām Šmīdena aptieka, krogs [tag. policijas ēka], lielā Heses māja [tag. Centrālviesnīca]. Bez tam 35 tirgus būdas. Slokas maģistrāts ar tvaikoni Omnibusu izsūtījis dzēšanai savas 3 šļirces un 20 vīrus ar 80 spaiņiem. Dubultu iedzīvotājiem pašiem šļirces nav bijis un pie dzēšanas tie bijuši kūtri. Tā paša gada 13. 7. Dubultos gar Jūras ielu nodega 8 ēkas, 30. 7. Majoros 1. Tur jau piedalās vietējie [Dubultu] ugunsdzēsēji, kuŗu organizācija vēl dibināšanas stadijā. 1869. g. Dubultos uguni nodzēsuši Dubultu brīvpr. ugunsdzēsēji ar konsula Rueca šļirci. 1876. g. 25. 3. rakstīts, ka esot 2 mēneši, kamēr Dubultos nodibināta brīvpr. ugunsdzēsēju b-ba, kuŗā 150 vīri. To vadot A. F. Š. ([Augusts Šmiks?], kas Rīgā strādājis 10 gadus. Par pirmo komandas pr-ku min Jansonu. Pirmā plašākā b-bas sapulce laikam notikusi 1876. g. 1. 2., ar kādu datumu atzīmēts b-bai uzglabājies pr-ka galda zvans.

1876. g. 27. 7. pie b-bas nodibināta II. nodaļa, kas mūzikai skanot svinīgā gājienā ar lielu pavadītāju pulku ved vītnēm pušķotu otru b-bas šļirci uz Majoriem, lai to tur novietotu pagaidu telpās, jo ugunsgrēka gadījumā Majoros ir vajadzīga vesela stunda, lai šļirci pa dubļaino ceļu atgādātu no Dubultiem.

1877. g. 7. 6. stipram ziemelim pūšot, nodega Dubultos 15 ēkas, starp tām arī kūrmāja un vairākas Dīveļa ēkas. Pa

130. Dubultu ug-dzēsēju b-bas Mājoru nodaļa 1894. g.

telegrafu izsauca palīgā Slokas, Tukuma, Rīgas ugunsdzēsējus. Vietējai, vēl neapstiprinātai b-bai sadeguši un bojāti spaiņi un šļūtenes. Jaunu iegādei izglābto ēku īpašnieki ziedo 215 rb. Sākumā biedrībai līdzekļus gādā vispārējo labiercību komiteja, vēlāk b-ba pati kolektē pie vasarniekiem. Tāda bezkontroles līdzekļu vākšana pavedina dažas personas uz naudas piesavināšanos. Tas noved pie savstarpējiem pār-

metumiem sapulcēs, kam seko nopietnāku darbinieku izstāšanās.

1880. g. b-ba iegūst gruntsgabalu Majoros un uzbūvē II. nodaļai depo.

Arī 1881. g. Dubultos liels ugunsgrēks. Nodeg 21 nams gar Parka un Jūras ielām. Majoriem apbūvējoties, arī tur atgadās bieži ugunsgrēki, daži pat ļaunprātīgos un mantkārīgos nolūkos. Lielākais no tiem bija 1913. g. 28. 8., kad izdega Jomas ielas abās pusēs no Omnibusa līdz Smilšu ielai cieši kopā sabūvētās koka ēkas. Nodega 14 vasarnīcas un tirgotavas. No Horna viesnīcas un koncertdārza palika tikai vārti.

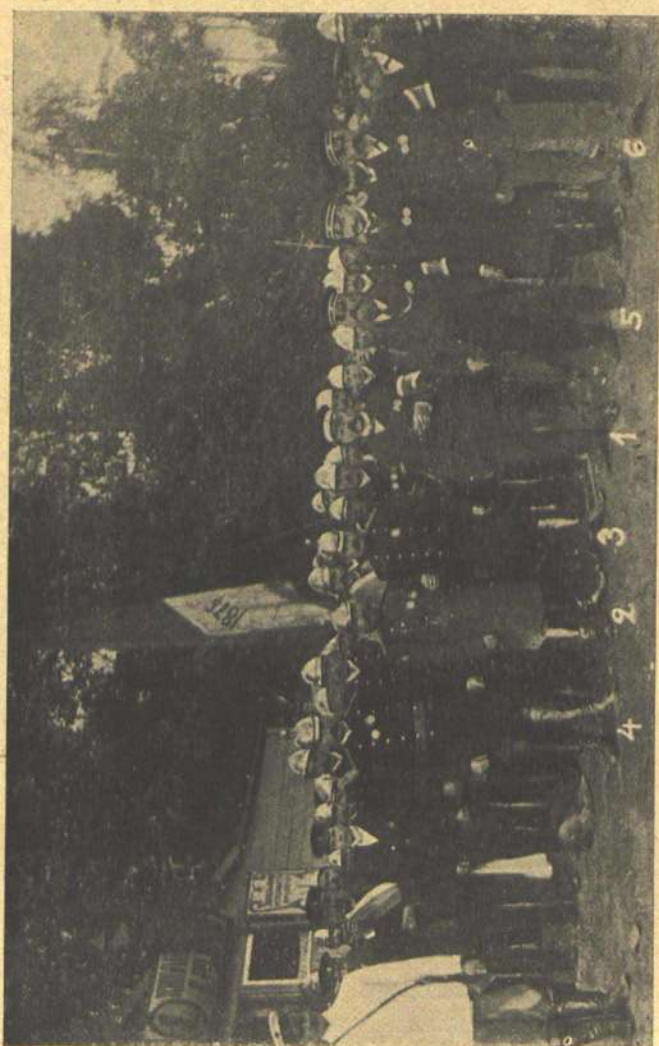

131. Jomas iela Tirgoņu ielas krustojumā 1912. g. Pa labi konditoreja, kas uzbūvēta pirmā Majoru tirgus vietā. Tagad te Vakera 3 stāvu mūra nams.

Ugunsjūru pievārēja tikai ar palīgā izsaukto Slokas un Rīgas ugunsdzēsēju atbalstu, kas ieradās ar 4 tvaika šļircēm. No tā laika arī jūrmalas ugunsdzēsēji pūlējās tikt pie mehāniskiem dzēšanas rīkiem.

Par b-bas priekšniekiem bijuši: no 1876.—1886. g. Dr. Nordstrēms, no 1886.—1892. tirgotājs K. Freimanis, no 1892.—1902. aptiekārs J. Eberts, no 1902.—1903. aptiekārs E. Zēbergs, no 1903.—1904. aptiekārs G. Jansons, no 1904.—1905. tirgotājs A. Kurcigs, no 1905.—1906. v. Mende, no 1906.—1915. tirgotājs J. Radovičs. Kā komandas virsnieki strādājuši: no 1876.—1884. J. Hess, no 1884.—1887. polic. ko-

misārs Jansons, no 1887.—1897. A. Šmiks un J. Bulduris, no 1897.—1900. A. Kurcigs, no 1900.—1915. J. Kurcigs.

132. Dubultu Jūrmalas ug.-dz. b-ba manevros 1908. g. — 1 pr-ks J. Radovičs, 2 kom. virsnieks J. Kurcigs, 3 tā palīgs Blodnieks, 4 palīgs Mānietis, 5 kasieris J. Pētersons, 6 valdes loc. Hasselbaums.

1889. g. kom. virsnieks J. Bulduris ievada krievu komandas valodu agrākās vācu valodas vietā. Tad „Rižskij Vestnik“ uzstājās ar aizrādījumiem, ka arī Rīgas ugunsdzēsēju b-bām tam jāseko. Kad tā paša gada 19. 11., atklājot Majo-

ros jaunbūvēto „Strazdiņa aku“, Bulduris parastās vācu valodas vietā runu turēja latviski, tad to kā kaut ko neparastu atzīmēja vācu prese.

Ievēlēts par virsnieku, A. Kurcigs daudz rūpējās par biedrības darbinieku sastāva un saimniecības uzlabošanu. Viņš pievilka b-bas darbā vairākus intelligentus latviešus, kuri b-bā sāka ieņemt noteicošu stāvokli. Kā sekretāri darbojās skolotāji P. Belte, tad K. Zvaigzne, kā koŗa vadonis J. Bebris. Agrākās vācu valodas vietā protokolus sāka rakstīt latviski. Nodibinājās pie b-bas dziedātāju koris, bibliotēka, mūzikas komanda, bērņu un palīdzības kases.

Biedrība vairākkārt mainījusi savu nosaukumu. Nodibinot tā nosaukta par „Dubultu“, 1894. g. pārdēvēta par „Dubultu Jūrmalas“, 1910. g. — „Rīgas Jūrmalas“ brīvpr. ug.-dzēsēju b-bu. 1913. g. uz Krievijas valdnieku dinastijas 300 gadu svētkiem tā pieņem „Romanovu ug.-dz. b-bas“ nosaukumu, bet gaidīto atbalstu vietā saņem tikai rīkojumu visus rakstus un komandu vest krieviski. Ar 1918. g. biedrība sāka atkal saukties par „Rīgas Jūrmalas“.

1896. g. b-bai bija jau 5 nodaļas jeb kolonas. 1902. g. nodibinājās „skrejošā nodaļa“. Tās darbinieki, galvenokārt vācu tautības, 1905. g. to atstāja un nodibināja savu „Majoru brīvpr. Vasaras ug.-dz. b-bu“. 1908. g. šī uzbūvēja Majoru stacijas tuvumā savu depo un ar nakts dežūrām un labi nostādītām dzēšanas ierīcēm pastiprināja ugunsgrēku apkarošanu jūrmalā, sevišķi diezgan bieži apdzīvotā Majoru rajonā.

1911. g. atkal daži skrejošās nodaļas darbinieki izstājās un nodibināja „Edinburgas brīvpr. ug.-dz. b-bu“.

1876. g. augustā atzīmēts (56), ka arī Bulduros pie Bulduru peldu b-bas darbojas ug.-dzēsēji. Kā patstāvīga Bulduru ug.-dz. b-ba tā sāka darboties tikai no 1883. g. 3. 7. Tad 6. 8. jaunapstiprinātā, 40 ierindas darbinieku lielā b-ba sarīko svētkus, ko atkārtoti ik gadus. Daudzie vasarnieki, kam pašiem te īpašumi, sniedz b-bai pabalstu, kāpēc materiāli tā nostādīta labi. 1907. g. tai savi depo Bulduros un Buļļos, 5 šļircēs un citas ierīces.

Pirms 1895. g. Bulduros nodibinājās zēni-ugunsdzēsēji (Knabenfeuerwehr), kas 1907. g. apvienojās ar jaunatnes pulciņu. 1912. g. radās vēl viena, pēc skaita piektā, „Rīgas Jūrmalas peldu vietu“ brīvpr. ug.-dz. b-ba. Ugunsdzēsēju b-bas nevien apkāro ugunsgrēkus, bet ar saviem zināmā mērā disciplinētiem darbiniekiem svinību gadījumos reprezentē vietējo sabiedrību, ļaužu saplūšanas vietās un briesmu gadījumos gādā par kārtību kā palīgspēki vietējai administrācijai. Vi-

sās ug.-dz. b-bās darbojās dažādu tautību piederīgie. Latviešu pārsvars pirmskaņa gados bija Romanova un Bulduru b-bās.

Daudzkārt ugunsgrēku cēlonis bija ļaunprātība, kāpēc runāja par „zagļu sezonu“ vasarā pēc Jāņiem, „ugunsgrēku sezonu“ rudenī un „būvju sezonu“ ziemā un pavasarī.

b. Majoru-Dubultu labdarības biedrība.

1878. g., kā nākošo b-bu jūrmalā min lopu aizstāvēšanas b-bu. Ap šo laiku te nodibinājās arī pulciņi, kas sarīkoja teātra izrādes sākumā privātās ēkās, tad Mellužu zālē, 1882. g. Blesa zālē (“Ellītē” — dzertuve Rīgas ielā 8, Majoros). Kā režisors, labs aktieris un kupletists toreiz darbojās Dubultos dzīvojošais Richards Lērums, kas piedalījās arī Ad. Allunana trupā Rīgā. Savās kuplejās, ko sadzejo Štūla Jānis Dubultos, tas graiza netikumus un apdzied vietējos notikumus. Tā piem. attiecīgām personām sēžot izrādes pirmās vietās:

Atnāk *Ansis* — garkājis,
Tas kā *Egle* noaudzis.
Šis no visiem grēkiem tīrs,
Tas top Lavīzei tas vīrs...

Kuplejās aizskārtie sūdzas bruģu tiesā, kāpēc tā izdod rīkojumu izrādes un kuplejas iepriekš pieteikt. Dubultu komūnas vīru nedarbus graizīja arī Slokas pagasta skrīveris Strazdiņš:

Sarkans [no sejas] Gailīts [komūnas pr-ks] Dumpi [valdes
loc.] taisa [kūda]

Zutim [kasierim] ādu novelkot [piemānot]...

Arī zīmējumos satirai tika dota vaļa un ar attiecīgiem uzrakstiem tos laida no rokas rokā.

Ap 1880. g. un vēl 1883. g. galvenā sapulču un teātra uzvedumu vieta bija Frišfelda zāle J.-Dubultos, starp Robežu ielu un 1. līniju.

1882. g. 7. 3. notiek „Wišsupirma sapulze dehl dibbinaschanaš weenas Majoru un Dubultu labbdarischanas beedrib. Majoros t. 7. Merži 1882,“ ... „kuņas mērķis šāds, kā latviešiem būtu iespējams kādu labdarīšanu un palīdzību pasniegt.“

Biedri salika pa 1 rublim lugu un skatuves priekškara iegādāšanai. Nākošā, 1883. g. 9. 1. nodibināja dāmu komiteju,

kas sarīkoja bazāru priekš skolas nama. Bazārs deva 530 rb. atlikuma. Tālāku līdzekļu rašanai b-ba rīkoja zaļumu balles. 30. 12. sarīkoja bērniem pirmo kopīgo eglīti.

133. J. Zommers, pirmais Majoru-Dubultu labd. b-bas pr-ks.

1886. g., kad skolotāja Reinholda laikā tajos piedalījās no Salas Speru Andrējs un Rābantu Žanis, no Slokas — Bēms. Te sevišķi tika graizīta kārkļu vācietība, kas turīgākās latvju ģimenēs bija pilnos ziedos. To kultivēja vācu skolas, ir vācu sievas latvju ģimenēs, ir tuvā satiksme ar vietējiem un vasarniekiem-vāciem. Kad 1894. g. Zeibots atnāca par mācītāju un savā ģimenē sarunājās latviski, tad par to bija lielie brīnumi.

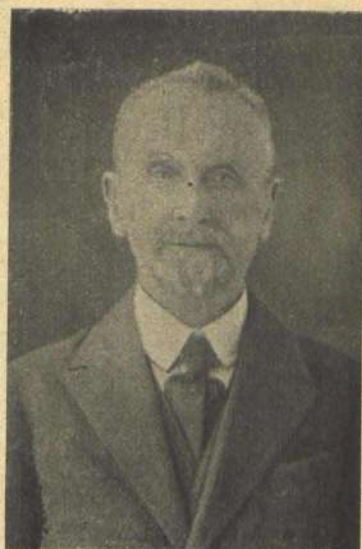
Gadījās, ka biedrības darbinieki no tās aizgājā nenorēķinājušies. Pēc gadiem, kad grēki piemirsti, daži atgriezās un tika ievēlēti jaunos amatos, tā graujot sabiedrības morāli. 1890. g. revidenti liek priekšā pilnai sapulcei nevēlēt tādus, kas uzticēto amatu nespēj pildīt un „ar policiju jāved uz sapulci nodot rēķinus“. Stāvoklis labojas, kad 1894. g. par b-bas priekšnieku nāk K. Bergfelds, par tā palīgu K. Ulmanis, kasieri J. Pētersons. Priekšniecības rūpība izskauz ļaunprātības.

Ar kolektēm b-ba vāca līdzekļus starp vasarniekiem. Jau sākumā tai radās lielāki labvēļi, kā fabrikants Kleinbergis, ko ievēlēja par pirmo goda biedru. Sākumā biedriem darbošanās b-bās bija sveša, trūka intelligences, piedzīvojumu sabiedriskā darbā, savstarpējas uzticības un iecietības. Tāpēc gadījās biedru starpā dažādi personīgas dabas konflikti, kuŗos iejaucās arī pilna sapulce, izslēdzot dažus biedrus. Nesaticība auga, kad 1884. g. pilna sapulce uzteica skolotājam Buldurim vietu un nogāja pati līdz policijai jautājumu izskaidrošanas vakaros iztirzāto personīgas dabas jautājumu dēļ. Sarīkot „zinību vakarus ar derīgām pamācīšanām“ nolemts jau 1884. g. Šie vakari bija sevišķi vērtīgi 1885. un

Šinī laikā b-bā darbojās vietējie un apkārtnes skolotāji un citas intelligentas personas. Tad blakus labdarībai notika sabiedriska audzināšana.

134. K. Bergfelds,
Majoru-Dubultu labd. b-bas pr-ks
no 1894.—1905. g.

135. K. Ulmanis,
Majoru-Dubultu labd. b-bas
pr-ka v. no 1894.—1905. g.
pr-ks no 1905.—1910. g.

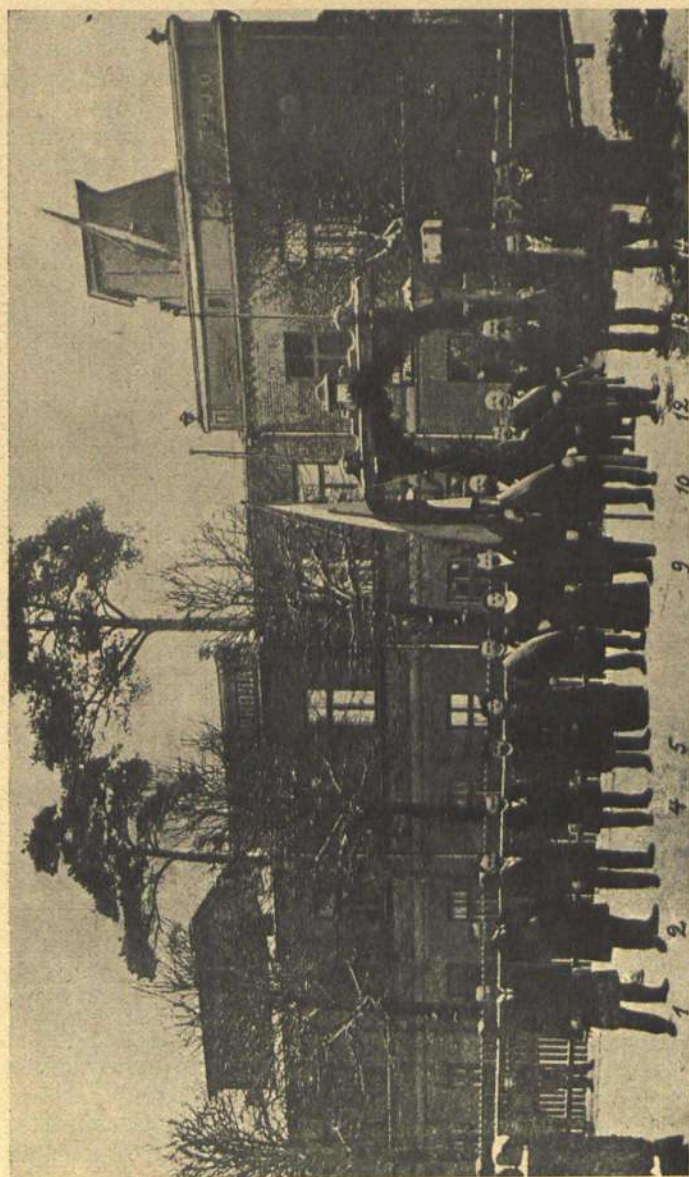
1885. g. b-ba atvēra bibliotēku un nodibināja dziedātāju kori. Kas nāca klausīties mēģinājumus, maksāja 5 kap. Izrīkojumi notika arī kopā ar Slokas dziedāšanas b-bu Dubultu kūrmaļā. Kad 1890. g. paplašināja b-bas skolas namu, tanī sarīkoja teātra izrādes.

1900. g. pēc tehniķa Pīraga plāna pārbūvēja skolas namu par biedrības namu, paplašinot apakšējo stāvu un uzceļot augšstāvu ar izrīkojumu zāli un blakus telpām.

Līdzekļus nama būvei b-ba sagādāja ar biedru starpā izlaistām 6 procentīgām parādu zīmēm à 10 rb., kā arī aizņēmumiem kredītiestādēs.

Zaļumu svētku sarīkošanai b-ba 1902. g. iegūst gruntsgabalu Edinburgā, bet 1903. g. atzīst, ka zaļumu svētki atnes daudz ļauna, kāpēc to pārdod. Savā namā b-ba ierīkojusi bufeti ar alkoholiskiem dzērieniem, kāpēc jautājumu vakaru sa-

rīkotāji atsakās tos te noturēt. Bet b-ba no bufetes neatsakās, jo saņem par to labu nomu. B-ba vāc līdzekļus no varniekiem ar kolektēm, izīrē zāli, sarīko izlozes un izrīkoju-

136. Pārbūvētais Majoru-Dubultu labd. b-bas nams, atverot tirdz. skolu 1911. g.
 No kreisās: 1 — skolot. J. Sīnāis, 2 — skol. A. Skuja, 4 — A. Brīmanis, 5 — tirdz. skolas insp. Ob-
 šteins, 9 — pr-ks Martinsons, 10 — J. Kauķis, 12 — Čidovičs, 13 — F. Hasselbaums, 14 — M. Zariņš.

mus, kuļos dzīvi piedalās skolotāji. Arī biedreņu komitejai veicas labi. Zaļumu svētki jūrmalā un bērnu svētki Mellužu parkā dod labus atlikumus. Taču nama būves parādi spiež smagi un top sevišķi jūtami, kad 1906. g. b-ba par 2500 rb. nopērk blakus gruntsgabalu. Gan Firksi atlaiž 2000 rb. parāda un samazina procentus atlikušam, bet viens, otrs kreditors atprasa aizdevumu, ko nevar atmaksāt. Revīzijas komisija pārmet b-bas darbiniekiem, ka tie par ikvienu pakalpojumu tūlīt prasa samaksu. Tā protestē pret jauniem aizņēmumiem, par ko maksāts pat 15%. Neskatoties uz smago stāvokli, valde aizrāda māc. Opsim, lai tas savas ģimnazijas nebūvē vis Dubultos, bet kopā ar labd. b-bu Edinburgā. Kad tas atsakās, pilna sapulce nolemj dibināt pie b-bas skolas proģimnaziju, kaut gan līdzekļu trūkuma dēļ tanī pat laikā projektē slēgt bērnu dārzu. 1909. g. 3. 5. nolemj atvērt tirdzn. skolu un iztrūkstošo naudu savākt no galviniekiem, kas parakstās uz 1000 rb. Atrazdams šo summu par nepietiekošu, valdes vairākums skolas lietu tālāk nevirza. Tad 1910. g. Ulmaņa vietā par pr-ku ievēl Martinsonu, par rakstvedi skolotāju F. Kundziņu. Pārējie b-bas skolas skolotāji atsakās no turpmākas darbības kori, bibliotēkā, teātra komisijā. Tad tiek uzteikti tiem dzīvokļi, dažam vieta. Ar tirdzniecības skolas atvēršanu 1911. g. b-bas finanču stāvoklis tapa sevišķi grūts: parādi Jūrmalas, Tukuma un Rīgas kredītiestādēs. Skolotāju algošanai, tāpat procentu samaksai bieži trūka naudas, lai gan Strickis un citi labvēļi parādus atlaiduši. 1913. g. revīzijas k-ja ziņo, ka vairāki ieņēmumi un ziedojumi nav ierakstīti kases grāmatā, vieni un tie paši izdevumi ierakstīti vairākkārt. Pr-ku Martinsonu atceļ no amata un ievēl J. Pētersonu. Biedrībai parādu ir 22.000 rb. Ar 1915. g. 1. 1. nolemj slēgt alkoholisko dzērienu bufeti, bet atvērt b-bas nama zālē kinematografu.

Uz tautskolu inspektora pieprasījumu 1914. g. 27. 5. nolemj par 200 rb. izīrēt skolas telpas Maskavas pirmmācības skolu vasaras kolonijai jūnija un jūlija mēnešos. No tam redzams, ka arī Maskava Rīgas jūrmalu bija iecienījusi un turpmāk tā varēja sagaidīt vēl lielāku uzplaukumu, ja ne — pasaules karš!

1914. g. atteicās b-bas pr-ks Pētersons. Tā vietā 1915. g. ievēlēja A. Svinni.

Pirmos darbības gados b-ba pabalstīja arī trūcīgos, bet vēlāk pašas finanču grūtību dēļ rūpējās tikai par skolu un b-bas namu.

Jau 1903. g. notika sadursmes starp b-bas darbiniekiem, kad no priekšniecības izslēdza 4 skolotājus un 2 citus izglīto-

tus darbiniekus par to, ka tie piedalījušies mūzikas koŗa un mūzikāli-drāmatiska pulciņa nodibināšanā Bulduros, ko uzskatīja par konkurentu labd. b-bai. Bet 1914. g. dibinot savu krājaizdevu s-bu pie b-bas, tā pati tapa par konkurentu jūrmalā jau pastāvošām divām kredītiestādēm, kas arī ienesa biedros šķelšanos. Sevišķi asas attiecības bijušas 1915. g. starp revīzijas komisiju, valdi un tirdzn. skolu, ko veicināja ļoti smagais finanču stāvoklis, kuŗa dēļ b-ba pārdod savu ugunsdrošo naudas skapi, spriež par gruntsgabala daļas pārdošanu. Tad valdes locekļi samet naudu skolotāju algām un taisās likvidēt tirdzniecības skolu (PD).

Šādā brīdī jūrmalas iedzīvotāju evakuācija pārtrauc b-bas darbību.

c. Dubultu bērū kase un Rīgas Jūrmalas palīdzības b-ba.

1886. g. daži vietējie iedzīvotāji nodibināja Dubultu bērū kasi, kas valūtas maiņu dēļ likvidējās 1921. g.

1884. g. pie Dubultu ug.-dz. b-bas bija nodibināta slimības, bērū un pabalstu kase. 1893. g. zemnieku lietu komisārs Antonovs kases protokolu grāmatā ierakstījis, ka protokoli turpmāk nav vedami vācu, bet vietējā, latviešu, jeb latviešukrievu valodās. 1905. g. šī kase likvidējās, pārvērsties par R. J. palīdzības b-bu. Tā rīkoja arī teātra izrādes un citus sarīkojumus Mellužos un Asaros. 1915. g. biedru bija 166. — 1909. g. b-ba atvēra bibliotēku, ko pēc b-bas likvidēšanas 1921. g. nodeva Rīgas Jūrmalas pilsētai.

d. Kredītiestādes.

Attīstoties vasarnīcu būvei, arī kredīta jautājums ieņēma savu vietu Rīgas jūrmalā.

1898. g. 17. 8. finanču ministrs apstiprināja statūtus Rīgas Jūrmalas krājaizdevu sabiedrībai. Pirmo sapulci noturēja Mellužu zālē tā paša gada 6. 9., kur piedalījās 37 dibinātāji.

Pēc statūtiem aizdevumi bija sākumā līdz 600 rb., no 1902. g. — 800 rb., no 1908. g. — 1000 rb. vienai personai. Tā kā R. jūrmala nav centrs, kur satecētu plašākas apkārtnes ceļi, un sākumā tīri dabīgi s-bai trūka nepieciešamās uzticības, tad noguldījumu ienāca maz, bet brīvā nauda, cik tās ļaudīs bija, vairāk aiztecēja tuvējās Rīgas „špārkasēs“. Pirmos 10 gados s-bas bilance pacēlās no 8 tūkst. rb. tikai uz 137 tūkst. rb. Darbību s-ba sāka J.-Dubultos 14. līnijā Nr. 1.

137. Rīgas Jūrmalas krājaisd. s-bas dibinātāji — valdes loc.

— 1901. g. s-ba par 1800 rb. ieguva nekustamu īpašumu Melnužos, Zāles ielā Nr. 1, bet te darbojās tikai no 1902. g. 1. janvāra līdz 1904. g. aprīlim.

Tad s-bas kantoris pārcēlās uz centru, Dubultos, Kungu ielā 1. — 1911. g. s-ba ieguva agrāko Dubultu baznīcu ar

138. R. J. krājaizd. s-bas nams Mellužos, Zāles ielā 1 no 1902.—1904. g.

gruntsgabalu un pēc arch. E. Laubes plāna te uzbūvēja s-bai divstāvu mūra namu ar veikaliem apakšējā, bet biedrības telpām augšējā stāvā.

139. R. J. krājaizd. s-bas nams Dubultos, Mellužu ielā 17.

Nams izmaksāja 44,514 rb.; iesvētīja to 1912. g. 14. 11. Šinī laikā s-bas bilance strauji pieauga un nākošos 6 gados, t. i. līdz 1914. g. pacēlās no 137 uz 540 tūkst. rb. Biedru 1914. g. beigās bija 783.

Ar sevišķa, sakrāta starpniecības kapitāla palīdzību no 1902.—1915. g. s-ba sūtīja savu biedru ražotās zemes uz Pēterpili. Kopsummā šajos gados nosūtīts 22 tūkst. pudu ogu, par ko saņemti pāri par 105 tūkst. rb. Sūtīšanā ik gadus piedalījās 14—27 dalībnieki.

140. Mellažu-Asaru dārzkopji, kas ar R. J. krūjaizd. s-bas starpniecību sūtīja zemes uz Pēterpili. Pirmā rindā no kreisās 3. J. Izaks — odzēnieku priekšstāvis, 4. P. Belte — s-bas priekšstāvis.

Ogu caurmēra cena arvien kāpa un no 4,33 kap. mārciņā netto 1903. g. pācēlās uz 14,05 kap. 1913. g. S-ba uzņēmās arī dažādu preču apgādāšanu biedriem tieši no ražotājiem, piem. mēbeles vasarnīcām, ko 1914. g. iepirka par apm. 9000 rb. No sakrāta pabalstu kapitāla s-ba pabalstīja trūcīgus un sliktus biedrus, bet kaņam sākoties, ievainotus kareivjus un kaņā iesaukto ģimenes. No gadu peļņas atlikumiem tā izsniedza pabalstus baznīcai, skolām, biedrībām, organizācijām.

Domstarpības s-bas darbiniekos, tāpat biedros gadījās reti. Pēc nodibināšanas s-bā par biedriem iestājās vietējais policijmeistars barons Mirbachs un citi vietējās vācu intelligences priekšstāvji. Mirbachs norādīja sev padotiem ierēdņiem katru mēnesi algas atvilkumus noguldīt krājaizd. s-bā un nāca ar priekšlikumu viņu un citus vācus ievēlēt s-bas padomē. Sapulce tos ievēlēja revīzijas komisijā, kas sanāca policijas valdē, kāpēc grāmatas bija jāšūta turp, protokoli jātulko un grāmatas jāved krievu valodā. Revīzijas atsauksme bija labvēlīga. Kad Mirbachs piedāvāja s-bai brīvas telpas Dubultu policijas namā, pilna sapulce to noraidīja, pēc kam minētie kungi viens pēc otra no s-bas izstājās. Otro reizi s-bā nesaskaņas radās 1911. g. pie s-bas nama būves darbu izdošanas. Arī te jautājums bija jāizšķir pilnai sapulcei, tāpat kā valdes locekļu starpā radušās nesaskaņas par rīcību ar s-bas naudas līdzekļiem.

Kaņa sākumā s-ba evakuēties nedomāja, bet kad laikraksti brīdināja, ka ienaidnieks laupot, iznīcinot dokumentus un grāmatas, kad sikkredīta iestāžu inspekcija ieteica noslēpt grāmatas un dokumentus pagrīdē, un beidzot 1915. g. 5. 7., kad policija no jūrmalas visus izraidīja, s-bas valde pārcēlās uz Rīgu, kur noīrēja telpas. Bet no šejienes s-bas darbiniekus kā bēgļus raidīja tālāk uz Krieviju. Valde pārcēlās uz Ostaškovas pilsētu Tveras guberņā, no kurienes 2 reizes iebrauca Rīgā izmaksāt naudu ogu sūtītājiem un noguldītājiem; tāpat uzturēja satiksmi pa pastu ar mājās palikušiem un Krievijā izklīdušiem biedriem. Pēc Rīgas krišanas vācu rokās 1917. g., sakari ar dzimteni izbeidzās. No Krievijas s-bas valde atgriezās 1919. g. 3. 1. (PD).

Atrazdami no krājaizd. s-bas izsniedzamus aizdevumus (līdz 1000 rb.) parniecīgiem, daži jūrmalnieki nodibināja Rīgas Jūrmalas kredītbiedrību, kas darbojās Majoros, Rīgas ielā 34/36. Valdes pr-ks bija F. Zariņš, darbvedis P. Grīslis, locekļi: J. Frišfelds, J. Pētersons, K. Svirlovskis. 1913. g. biedru skaits bija 236, bilance 252,130 rb. — 1915. g. kredītba evakuējās uz Bologoju Krievijā un pēc kaņa darbību vairs neatjaunoja.

*e. Rīgas Jūrmalas savstarpējā ugunsapdrošināšanas
biedrība.*

Lai tā nauda, ko jūrmalas namu īpašnieki ik gadus maksā par ēku apdrošināšanu pret uguni, neaizietu ārpus jūrmalas, bet palikdama uz vietas, dotu iespēju pabalstīt vietējās ugunsdzēsēju b-bas un citādi apkaļot ugunsgrēkus, 1906. g. nodibinājās R. J. savst. ugunsapdroš. b-ba. Tāda bija apstiprināta jau agrāk, 1889. g. 16. 5., bet nebija sākusi darboties, jo trūka vēl savstarpējās uzticības. „Negāja tāpēc, ka katrs gribējām to maku turēt,“ tā izteicās vēlāk kāds līdzdibinātājs. 1906. g. dibinātai biedrībai veicās labāk, jo to nodibināja krājaizdevu s-bas darbinieki, kas ļaudīs jau bija ieguvuši uzticību un darbā prasmi. 30. 6. Vidzemes gub. valdes biedrību nodaļa reģistrēja tai statūtus kā „Savstarpējai Palīdzības biedrībai ugunsgrēku gadījumos,“ kādas tolaik darbojās uz laukiem. 9. 7. Majoros, labdarības b-bas namā dibinātāju sapulcē piedalījās 70 personas. 10. 7. biedrība iesāka darbību kopējās telpās ar krājaizd. s-bu Dubultos, Kungu ielā 1, no kurienes 1912. g. pārgāja uz minētās s-bas jaunbūvēto namu turpat Mellužu ielā 17.

Veicinādama ugunsapkaļošanu, b-ba, bez ārkārtējiem pabalstiem ugunsdzēsēju b-bām, izsniedza Dubultu Jūrmalas ug.-dz. b-bai ik gadus no sava rezerves kapitāla $\frac{1}{2}\%$ rīku iegādei, $\frac{1}{3}\%$ cītīgāko apbalvošanai, $\frac{1}{3}\%$ slimībā vai nabadzībā nonākušo pabalstam. Ugunsdzēsēšanas un ielu laistīšanas vajadzībām b-ba pa visu jūrmalu ierīkoja 16 cementa cauruļu akas, ko 1920. g. nodeva jaundibinātai pilsētai. Kur vispārības vajadzībām bija nepieciešami līdzekļi, apdrošināšanas b-ba bija ziedotāju pirmās rindās. Tā 1914. un 1915. g. tā ziedo prāvas summas vietējo karā iesaukto ģimeņu pabalstiem, Jūrmalas, Slokas pilsētas un Slokas pagasta lazaretēm, tapat jūrmalas pašvaldības ieviešanas lietai.

Izpildot savus tiešos uzdevumus, b-ba pirms kara un kara laikā izmaksājusi ugunsgrēku zaudējumu atlīdzību 86 gadījumos 42,366 rb. 45 kap. un līdz 1915. g. bija iekrājusi 71.000 rb. kapitālu. Dažādos pabalstos tā bija izsniegusi 10.141 rb. Prēmijas biedriem ik pēc 5 gadiem pazemināja par 10%. Dibināšanas gadā biedru bija 221, bet 1915. g. — 1148. Kara apstākļu dēļ b-bas kantorim 1915. g. jūlijā bija jāpārceļas uz Krieviju, Ostaškovas pilsētā, no kurienes tas uzturēja dzīvus sakarus un turpināja operācijas ar biedriem, kas palikuši dzimtenē un izklīduši Krievijā. B-ba izmaksāja atlīdzību arī par kara laika ugunsgrēkiem, kaut pēc statūtiem tas nebija jādara (PD).

Beedra Nr. 2

Decemdecijuma Nr.

Nr.

Nr.

Nr.

Rīgas Juhrmalas
 Jauktarpeja Palīdzības Beedriba
 +
 ugunsgrēku gadījumos.

Īstānata 1906. g.

Apdrošinājuma
 summa

120 rbl.

Apdrošinājuma laiks
 10. jūlija 1907. g.
 pulksten 12. beidz.

Apdrošinājuma beigas
 10. jūlija 1907. g.
 pulksten 12. beidz.

Polise

Nr. 220

Atbilstamība

Prēmija par 120 rbl.

120 rbl.

Samaksa par 12 d.

120 rbl.

Atbilstamība

120 rbl.

Rīgas Juhrmalas Jauktarpeja Palīdzības Beedriba ugunsgrēku gadījumos apteicēja saistītu īpašību, ka pērnējam apdrošinātājam pret uguni no beedra *Jehāna Priede* *Kungā* īstas polise atbilstamība parakstīta īpašības, kas atbilst *Atbilstamības summa* 120 rbl. 10. jūlija 1907. g. pulksten 12 d. līdz 10. jūlija 1907. g. pulksten 12 d., kopā par rbl. *120 rbl.* un atbilstamība beidz 10. jūlija 1907. g. pulksten 12 d.

Dejy īstas polise beedribā pērnējam auglāda atbilstamība maksājumi at *Jehāna Priede* *Kungā* *Atbilstamības summa* 120 rbl. 10. jūlija 1907. g. pulksten 12 d. līdz 10. jūlija 1907. g. pulksten 12 d., kopā par rbl. *120 rbl.* un atbilstamība beidz 10. jūlija 1907. g. pulksten 12 d.

Rīgas Juhrmalā, 10. jūlija 1907. g.

Drekhbnechts: *A. K. J. J.*

Koleeris: *A. K. J. J.* Sahitwedis: *P. Bell*

Jehāna Priede *Kungā* *Atbilstamības summa* 120 rbl. 10. jūlija 1907. g. pulksten 12 d. līdz 10. jūlija 1907. g. pulksten 12 d., kopā par rbl. *120 rbl.* un atbilstamība beidz 10. jūlija 1907. g. pulksten 12 d.

141. R. J. savst. ugunsapdrošināšanas b-bas polise 1906. g.

Par pr-kjiem b-bā bija: G. Kurcigs no 1906.—1912. g., J. Ozoliņš no 1912.—1919. g.; valdes loceklis-darbvedis P. Belte no 1906. g.

VII. Rīgas Jūrmalas pilsētas atsevišķie rajoni.

A. Buļļi.

No Daugavas un Lielupes grīvām nemitoti līdz ar ūdeni ritošā smilts arvien paplašina starp Buļupi un jūru sasērto zemes strēmeli. 1226. g. 11. 12. pāvests Honorius III., noteikdams Rīgas pilsētai robežas, piešķīra tai šo zemes strēmeli no tag. Buļļu-Bulduru robežas līdz Daugavgrīvai. 1454. g. ordenis piespieda Rīgu atsacīties no vairākiem zemes gabaliem, starp citu arī no tag. Buļļu muižas un Spilves. 1495. g. mestrs Pletenbergs atdod Buldrinkam uz lēņu muižas tiesībām „Bullen“ līdz ar tiesībām turēt plostu. Dzimstot Kurzemes-Zemgales hercogistei, 1561. g. pirmais hercogs iegūst arī tag. Rīgas jūrmalu ar Buļļiem un Daugavgrīvu. Viņa pēcnācējs hercogs Vilhelms 1617. g. atdod Buļļu muižņu savam sekretāram Spankavam, ko 1621. g. zviedru karalis Gustavs Ādolfs apstiprina. 1679. g. muižu pērk ģen.-leitnants Sulcs, bet vēlāk zviedru valdība to reducē. (13, 53 — 1870.).

Ar 1692., 1703., 1738. g. pavēlēm Buļļu plosts bija noteikts par vienīgo pāri ceļšanās vietu pār Lielupi ceļā no Rīgas uz Kurzemi. Arī 1793. g., Slokas apgabalam pārejot pie Vidzemes, Buļļu plostam palika vecās tiesības. Tikai ar sevišķu izlīgumu toreizējs muižas īpašnieks, Mesinas ģenerālkonsuls v. Bekers atļāva ierīkot plostu arī pie Slokas. (53 — 1870.). Šis muižnieks 1789. g. savu dzimtsilvēku Johanu pārdevis kādam Smoļenskas muižniekam (VA).

1795. g. Buļļu m. revīzijas listēs uzskaitītas 13 zemnieku mājas: 2 Innuži, Brieži, 2 Kajaki, Brūži, Strēliņi, 6 Ziemeļi. Tajās dzīvojuši pavisam 59 vīrieši un 45 sievietes. 1826. g. uzskaitītas 12 mājas ar ģimenēm: 1—4. Innuži — Berkmaņi; 5. Innuži — Zole; 6. Kajaki — Filipsons; 7. Jukumi — Briedis; 8. Kajaki — Nariņš; 9. Ziemeļi — Lūris; 10. Kajaki — Reņģīte; 11. Kajaki — Kalniņš; 12. Brūži — Bērziņš.

Lielupes grīvas labajā pusē rietumu vēji jūras kāpu atšķūrējuši no jūras malas līdz Buļļu muižai pie Buļupes. Turpretī grīvas kreisā krastā strādājuši ziemeļu vēji, nesdami smiltis un veldami ceļojošo kāpu augsta vaļņa veidā līdz pašai vecās Buļļu-Bulduru muižas robežai. No kāpas bēgdamas, tur stāv saspiedušās zvejnieku mājiņas.

Sākdamās pie pašas grīvas, kāpa vēlās virsū agrākiem meža ceļiem un plostā krogam, kuŗu 3 reizes vajadzēja pārcelt uz jaunu vietu, kamēr beidzamais šis krogs bija spiests novietoties starp kāpu un pašu robežu.

142. Buļļu-Bulduru robeža. 1930. g. uzņ.

Līdz kara laikam uz ceļojošās kāpas pie jūras bija robežsargu ēkas, no kurām uzraudzīja Lielupes grīvu un tu-

143. Beidzamais Plosta krogs Buļļos 1914. g. Nopostīts kara laikā.

vāko jūrmalas robežu. Ceļojošā kāpa atstājusi aiz sevis zemu, ar vāju zāli, krūmiem un retām priedītēm apaugušu klajumu.

1910. g. apm. 3000 pūrvietas lielo Buļļu muižu ieguva J. Erhards, kas daļu meža sadalīja gruntsgabalos vasarnīcu būvei. Līdz pasaules kara sākumam te uzcēla pāra desmits vasarnīcas. Pēdējos pirmskara gados apspriežot jautājumu par elektriskā dzelzceļa būvi uz jūrmalu, kurā apspriedē bija noteicošs vārds arī Erhardam, bija paredzēts būvēt šim dzelzceļam tiltu pār Lielupi Slēpera līkumā, no kurienes tad pasažierus pārvadātu ar motorlaivām uz Buļļu m. vasarnīcām. Karš arī šos projektus izjauca.

B. Bulduri (agrāk arī „Bilderīni“); Edinburga.

No vecu vecās Buļļu-Bulduru muižu robežas, kas saskatāma kā taisnā stīga no Buļļu attekas uz jūru, Bulduru m. piederumi iet līdz Majoru m. robežai, tag. Robežu ielai, kas tāda pat taisna stīga no jūras līdz Lielupei.

Bulduru m. uzskatāma par privātu m. no 1516. g., kad Pletenbergs to atdeva Bulderingam. No 1655. g., kad hercogs Jēkabs to nopirka, tā skaitāma par valsts īpašumu.

Zemkopībai noderīga zeme Bulduros atradās tikai gar Lielupi, kāpēc ir muiža, ir zemnieku mājas te tikai upes malā. Pārnākot 1783. g. pie Krievijas, muiža, 2⁷/₈ arklu liela, tika atdota bezmaksas nomā kambarjunkturam v. Mirbacham. Zemnieku mājas toreiz uzskaitītas: Putni, Sviesti, Dūci, Viņķi, Jukumi, Spendeles, Vēdzeles, Reķi.

1805. g. muižas nomnieks Mirbachs sniedz par to sekošas ziņas: muižā sēj 18—23 pūri rudzu [apkārtņē pazīstama paruna: tukšs kā Buldurmuiža no rudziem]. Muižas zemes platība nav zināma, jo nav mērīta. Zemnieku mājas Mirbachs uzskaita 9, kurām katrai 3—5 vadus daļas, 2—6 metāmie reņģu tīkli, 6—10 loši. Vaļinieki uzskaitīti 13, kuņiem katram 3—9 loši, bet pa vienam vadus gabalam vai tīklam tik retam. Tiem katram esot savs dzīvoklis un dārzs, un bagātīgi tie iztiekot no zvejas. Pie zemkopības tos nevarot pieturēt, jo neesot lauku un pļavu ko dot. Arī par kalpiem saimnieki tos neņemot. No dzīvokļiem tos padzīt būtu nevaisni. Klaušu dienu skaits gan noteikts, bet netiekot cieši ieturēts, jo zemnieki varot ierasties muižā tikai pēc beigtas zvejas, kāpēc klaušu dienas pārvēršoties noteiktos darbos: katram saimniekam jāiesēj un jāiestrādā muižai 2 pūri ziemas un 2 pūri vasaras labības, jānokopj 3 kaudzes siena, jāpiedalās mēslu vešanā un kulšanā. Saimniekiem muižai jāvērpj un jāauž neesot. Bet katrai vaļinieka sievai jāsavērpj

144. Ēkas uz Sviestu m. zemes Bulduros. 1931. g. uzņ.

bez atlīdzības 2 mārciņas linu vai 3 mārc. pakulu. Tām pēc kārtas arī jāmazgājot muižā veļa, kas gan sen gadiem neesot darīts. Pagājis gads, kamēr muižā degvīns nav dedzināts, māj noejot. Tiem zemniekiem, kam daļa pļavu iegāzta upē, atlaista daļa naudas maksājumu. Sevišķi sargi (Wachtkerle) muižai netiekot doti, bet šo pienākumu izpildot nedēļas strādnieki. Cirkulārus, tiesas pavēles un t. t. uz nākošo muižu nogādā vaļinieki. Katrs saimnieks dabū 1 asi malkas $7 \times 7 \times 5$ pēdas. Tiem jāpieved muižai māli un akmeņi, caurmērā 4 zirga dienas gadā. Tāpat jānovēd lopi Rīgas miesniekiem. Ledu salauž vaļinieki un pieved saimnieki. Siena atvešanai no šķūņiem katram saimniekam ierēķinātas 11 dienas, labības un iesala malšanai 7 dienas; tāpat muižas daļā baznīcas ceļi jāuztur kārtībā, māc. muižai un baznīcai jāpieved materiāli. Ar muižas maizi katram vaļiniekam jāpalīdz siena vākšanā 28 dienas, malkas ciršanā 6 dienas, ledus laušanā, mēslu ārdīšanā, sētu taisīšanā, būvēs kā klāt strādniekam pa vienai dienai, rudzu un miežu pļaušanā 4 dienas, labības ievēšanā un dārzaugus pa ūdeni [uz Rīgu] novedot pa 2 dienām, ravēšanā 3 dienas, dārzaugu novākšanā 6 dienas. Galvas nauda zemniekiem pašiem jāmaksā. Katram zemniekam priesteru nodevu jāmaksā 29 floriņi, bet vaļiniekiem 10 floriņi pasta sūtņa algošanai. Bulduru zvejniekiem ir zveja jūrā un no Miķeļiem līdz Jurgiņiem arī Lielupē. Agrākos laikos nākot

no zvejas katrs zvejnieks [muižai] deva 5 lestes. Šī nodeva tagad netiek vairs dota. Šejienes zvejniekiem ir arī lašu vadus, ko tie gan nelieto katru gadu. Katram saimniekam jāmaksā muižai 5 Rd. gadā un jānodod 1 kūlis niedru, podu [20 mārc.] smags. Viņķim upe zemi iegāzusi, 5 dāldeņi atlaistī. Tad piedota pļava, par ko 3 dāldeņi jāmaksā. Vaļiniekiem katram jānodod 50 kūļi niedru, 1 spainis sēņu, 1 ķocis ogu. (ZA).

1818. g. mērīta zeme un izgatavotas kartes. Pie muižas piederējušas sekošas zemes platības: muižai 48 mucu vietas [ā $1\frac{1}{3}$ pūrvietas], mežsargam Putņiņam 5 mucuv. 20 kapes [35 kapes = 1 mucuv.]; vaļiniekiem: Rogam 7, Kalniņam 11, Priedem 11, kalējam Grasiņam 2 mucuv., Kāpostiņam, Viņķim, Krūzām, Putņiņam, Ozoliņam, Reķim, Viņķim, Spendelem, Beltem pa 8 kapēm katram; saimniekiem: Jaunzemem 34, Reķim 35, Avotam 38, Spendelem 12, Jukumam 10, Viņķim 18, Dūcim 52, Kļavam 20, Sviestiņam 44 mucuvietas; meža 1535 mucuv. (ZA).

1833. g. izdarīta zemnieku aptauja un aprakstītas muižas ēkas. Pēc šīm ziņām mācītājam sieciņu vietā no katras mājas maksāti 90 kap. sudraba. Pagasta tiesneši ziņo, ka pagastā magazīnas nav, jo iedzīvotāji nenodarbojas ar lauksaimniecību, bet pārtiek no zvejas. Magazīnas vietā katra revīzijas dvēsele maksā magazīnas lādē 3 rb. Kasē skaitās 219 rb., no kuņiem $86\frac{1}{2}$ rb. trūkst. Pagasta lādē atradās 5 rb. 13 kap. Skolu nav. Bērnus lasīt māca vecāki. Pagasta priekšnieks Rizga, substitūts Tedriķis un tiesnesis Krūza ziņo, ka muižā 25 ragalopi. Līdzšinējā muižas nomnieka Neišelera vietā atnāk v. Medems, kas to saņēmis uz 12 gadiem un maksā 230 rb. gada nomas. Pati muiža ir 10 asis gaŗa, 5 plata, uz $1\frac{1}{2}$ pēdas augsta pamata, kaķa būve, taisīta 1814. g., ar niedru jumtu. Priekšnamam spārnu durvis un istabām podiņu krāsnis. Ērberģis ir koka ēka bez pamatiem, ar našļu jumtu, 7 asis gaŗš, $4\frac{1}{2}$ plats, bez grīdas. Krāsns kurināma no virtuves. Vecajā klētī līdzšinējais nomnieks ierīkojis 2 dzīvokļus peldu viesiem, katrā istabā ar 1 logu un durvīm. Starp citām saimniecības ēkām arī brūzis un rija ar iesalnīcu. Muižas jeb plosta krogs būvēts 1826. g., kopā ar 2 stedelēm 34 asis gaŗš, 6 plats. (ZA).

Avotu un Reķu saimnieki 1833. g. tur katrs 4 zirgus un 4 govīs, pārējie pa 2 zirgiem un 2—4 govīs. Pirmajiem diviem katru nedēļu muižā jāklausa 3 zirgu dienas, pārējiem katru piekto nedēļu 7 kāju dienas. Katram saimniekam muižai jānodod 200 kūļi niedru. Vaļinieki pārtiek no zvejas. Tikai vienam no tiem ir govīs un zirgs, pārējiem lopu nav.

duros. Domēņu valdes obroka grāmatās tie pirmo reiz ievesti no 1841.—1843. g. un atzīmēts, ka tikuši izdoti: tirgotājam Alifanovam 1833. g., tirg. Neišelleram, tirg. Pfābem, Jane Jakobsonam 1835. g., brāķerim Milleram 1837. g., tirg. Volconam 1840. g. Katrs šis gruntsgabals 130—500 kv. asis liels. Ar 1851. g. sākti izdot 1 pūrvieta jeb 800 kv. asis lieli dzimtsnomas gabali, bet maz tiem ņēmēju. Tā 1851., 1852., 1854. un 1859. g. tādi izdoti pa vienam, 1862. g. — 2. Šie jaunie gruntsgabali bija iemērīti mežā netālu no kāpām, tagadējam Lielajam prospektam gar jūras pusi, sākot no tag. Edinburgas robežas, pie ceļa, kas no muižas gāja uz jūru. Pirmais būvētājs bijis Bēkmanis, un šī jaunā nometne saukta par „koloniju“. Vēlāk, apbūves apgabalam arvienu paplašinoties, to iesauca par „Jaun-Bilderiņiem“, kamēr upes malā gar muižu un uz zemn. zemes sabūvēto vasarnīcu rajonu par „Vec-Bilderiņiem“, par kuŗiem 1839. g. muižas nomnieks Dīvelis ziņo zemes regulēšanas komisijai, ka vasarā katrs saimnieks saņemot no peldu viesiem 60—70 rb., bet piedzīvotāji 20—25 rb. īres naudas. (ZA).

1862. g. uz augstāku pavēli pacelts jautājums par Bulduru, Vec- un Jaun-Dubultu obroka gabalu un mežu pārdošanu. Rīgas rātes uzdevumā pilsētas agronoms S. Malcaus saņem no Bulduru muižas attiecīgas kartes, aktis un sarakstus, lai izdarītu vajadzīgos novērtēšanas darbus. 1863. g. 11. 10. zemkopības ministrs piesūtījis Baltijas ģenerālgubernātoram sekošu rakstu: „Uz Jūsu paziņojumu no 29. 8., ka Rīgas pilsēta ir ar mieru pirkt no valsts Vec- un Jaun-Dubultu zemes gabalus (ugogja), kā arī Buldurus un daļu Bulduru un Slokas mežu, pavisam 1668 desetinās 1289 asis par 60 tūkstoši rubļiem uz nomaksu, pagodinos paziņot, ka Rīgas piedāvāto summu nevar atzīt par valstij izdevīgu... Saskaņā ar aprēķiniem varētu atdot par 90 tūkstoši rubļiem, atstājot pusi šīs summas uz 10 gadu nomaksu ar 4 procentiem gadā“ (ZA). Zēl, ka šis darījums nenotika, kas labierīcību ziņā Rīgas jūrmalai būtu devis ļoti daudz.

Turpinoties jaunu gruntsgabalu izdošanai gar Lielo prospektu uz Bulļu pusi, Bulduru attālāko daļu 6. meža iecirknī, apm. no tag. Nikolaja prospekta, viņa attāluma dēļ iesauca par Ameriku, un vēl tālāko, atstato vietu ar toreizējā Kurzemes gubernātorā Zverbejeva un Rīgas archibīskapa vasaras mājokļiem 7. meža iecirknī, — par Austrāliju. 1909. g. te atvēra arī dzelzceļnieku sanātoriju.

1867. g. bija Bulduros atkal jauna zemes regulēšana. Pašai muižai platību samazināja uz 77,76 desetinām, skolai ar starpgabaliem piešķīra 2,21 desetinās. Agrāko vaļinieku

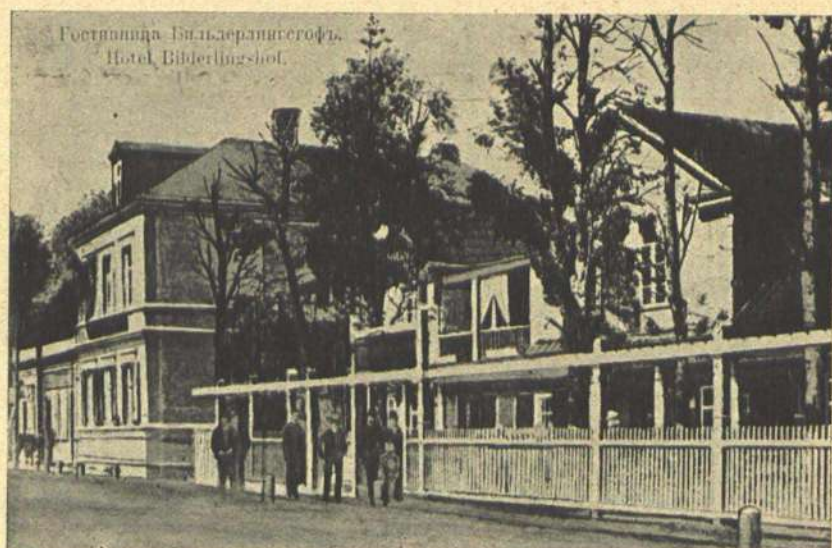
146. Pareizticīgo archibīskapa vasaras mājoklis Bulduru 7. meža iecirknī, „Austrālijā“ 1909. g.

147. Viens no vecākiem krustiem Bulduru kapos. 1930. g. uzņ.

zemes no apm. pusdesetinas katram palielināja uz 2—3 desetinām. Jaunajai kapsētai piemērija 0,59 desetinas. (ZA). No vecajiem kapiem, ko ūdens skaloja upē, pārnesa uz jaunajiem vairāk zārkus, domājams, arī krustus. Vecākais miršanas gads uz kāda krusta 1847.

Bulduri ilgu laiku, vēl ap 1880. g. bija Rīgas vācu patriciešu nometne, kam pašiem te piederēja daudz īpašumu. Toreiz tie te dzīvoja klusi un mierīgi zem savas „Badegesellschaft“es pr-ka v. Kītera pa-

148. Pirmā Bulduru viesnīca (Bulavska) 1906. g.

triarchālā režīma. Tikai retumis kādā svētdienā klusumu traucēja kāds mežā sarīkots koncerts. Tā 1878. un 1880. g. kāpu mežā ieradās simtiem klausītāju uz vācu ķeizarkā kornetu kvarteta sarīkotiem koncertiem. Bet ap 1890. g. sāk jau arī te iespīsties vairāk trokšņa, kad šajā kāpu mežā svētkus rīko zēni-ugunsdzēsēji un vasaras brīvdienu kolonija. Pret pastāvīga koncerta dārza ierīkošanu, kas traucētu parasto mieru, Bulduru iedzīvotāji izturējās noraidoši un protestēja presē un domēņu valdē. Protestiem bija arvien panākumi. Vienīgā viesnīca bija Bulovska, ko vēlāk ieguva Bulduris.

1907. g. viesnīca nodega, un tai pašā gadā to uzbūvēja no jauna paplašinātā veidā. 1911. g. pie viesnīcas ierīkoja dārzu, kur spēlēja 6 vīru mūzikas orķestris.

Bulduru peldu s-bai, kas darbojās neapstiprināta, bija 1894. g. jālikvidējas, un šajos pārkrievošanas laikos neizdevās to apstiprināt. Tikai pēc 1905. g. revolūcijas, uz 1906. g. biedrību reģistrēšanas likuma pamata vācu tautības iedzīvotāji nodibināja peldu s-bu un reizē ar to jaunatnes pulciņu „Jugendwelt“. Šo organizāciju nolūks bija „turēties kopā un pulcēties kā lielai kopējai ģimenei, kā radiem savā starpā, uzturot savas savādības“. Lai gūtu līdzekļus, tās rīkoja koncertus un svētkus, no kam tūkstošiem rubļu atlikuma nāca

tādu nevarēja saukt vēlāk izdotos gruntsgabalus gar Kara ielu, 4. Bulduru meža iecirknī un sevišķi vēl vēlāk, dienvidus pusē dzelzceļam izdotos. Tur apbūve notika spekulatīvos nolūkos.

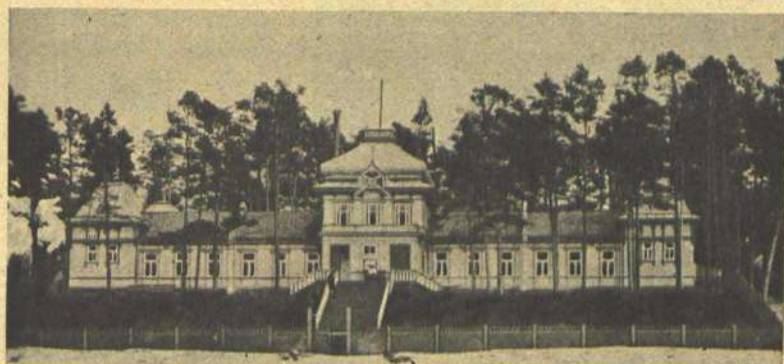
Vērtīgs ieguvums Edinburgai ir viņas meža parki, par kuriem 1907. g. rakstīts, ka pirms 30 gadiem vecais mežsargs

150. *Edinburgas parks 1914. g.*

ikdienas apstaigājis savu iecirkni, raudzījies, lai mežu neizbrauc, neņāj, kokus nebojā. „Tagad ik dienas ar maisiem, kurvjiem nes projām nobirušas skujas un čiekurus, brauc, jā, arī automobilis braukā. Namsaimnieki mēslus un atkritumus te izmet. Tā neiet! Pašiem namsaimniekiem peldu s-ba te jānodibina, kas lai raugās uz tīrību un gādā par labierīcībām, pievelkot visus iedzīvotājus pie izdevumu segšanas“. (51). Tā arī notika, un līdz pasaules kaņam te parkus labi uzkopa.

Ar sevišķu ķeizara pavēli 1905. g. atdalīja Edinburgas kāpās zemes gabalu Dr. Maksimovičam sanātorijas ierīkošanai, pie kuņas tas atvēra ūdens ārstniecības un ortopedisku iestādi.

151. Dr. Maksimoviča sanātorija Edinburgā 1914. g.

Pēdējos pirmskaņa gados arī Jaunzemju, Reķu, Avotu (agr. Vēdzeļu) zemnieku māju saimnieki sadalīja savus laukus gruntsgabalos, ar pārmērīgi šaurām ielām. Šo rajonu, Lielupes plāvu malā, sāka saukt par Jaun-Edinburgu.

Bulduru 3. meža iecirknī, pie Buļļu muižas īpašumu robežas, pirmais gruntsgabals izdots 1883. g. Te apmetās un vasarnīcas būvēja lauku dzīves, meža vientulības un netraucētas atpūtas mīļotāji. Tuvu pie Buļļu robežas, šo attālo noņemni kopā ar Putniņu mežsarga un Sviestu zemnieku māju saukā par Buļļu galu, jeb kopā ar blakus esošiem Buļļu muižas īpašumiem, par Buļļiem. Līdz 1900. g. te ik vasaras uzturējās Rīgas vācu teātra mākslinieki savu veterāņu Buterveka un Markvorta patriarchālā vadībā, kuŗi kā „policijmeistars“ un kā „draudzes priekšnieks“ gādāja par mieru un kārtību. Reizi vasarā tie te sarīkoja svētkus ar humoristiskiem un mākslinieciskiem priekšnesumiem, uz kuŗiem pat ar sevišķu

152. „Baltais Zirdziņš“ Buļļos.

tvaikoni sabrauca vasarnieki no citām peldu vietām. Tāpat tālāko rajonu iemītnieki aizsiroja uz Buļļu meža galu, kur tad iegriezās Markvorta celtā restorācijā „Pie baltā zirdziņa“ (zum weißen Rössl). Ar 1907. g. te svētdienās spēlēja mūzika un turpat uz pļaviņas viens, otrs uzgriezta kādu deju. 1908. g. starp Buļļiem — Bulduriem līnijdroška pārva-dāja pasažierus 5 reizes dienā.

Arī Buļļu galā pazīstams nostāsts par Nūlava kuģi, kas vētrā gājis bojā. Jūras izskalo-tās mantas glabātas arī Buļļu kāpās [sk. arī nod. „Melluži-Asari“.]

Bulduru galvenā iela, Lielais prospekts, ir līdz „Austrālijai“ 2390 m gara, Vidus prospekts 1680 m. Tos šķērso 12 līnijas.

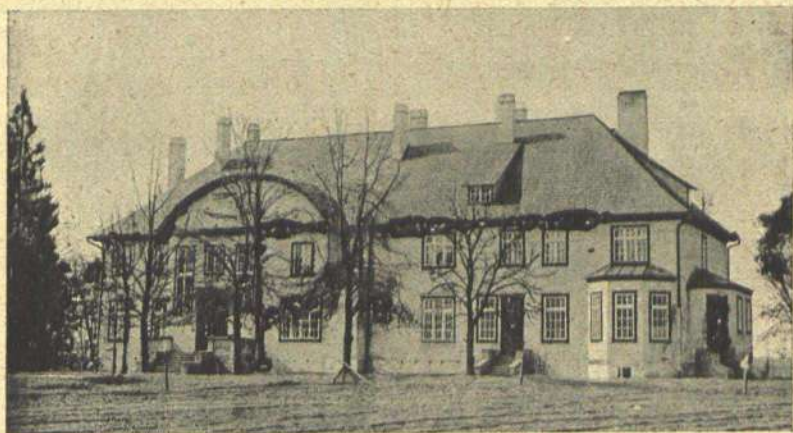
C. Majori.

Majoru austrumu robeža no jūras līdz Lielupei ir 2½ klm gara, rietumu robeža pie Dubultiem tikai kādus 350 m. Uz pašas rietumu robežas, pa pusei Majoru, pa pusei Dubultu daļā atrodas sanātorijas „Marienbādes“ ēkas, pie kam 1887. g. būvētā ziemas kūrmāja uz pašas robežas stigas.

Kā jau augstāk aprādīts, tag. Rīgas Jūrmalas un Slokas [Kaugurciema] teritorijas daļa pārgājusi 1674. g. ar pirkšanas līgumu v. Firksu ģimenes īpašumā. 1678. g. Kārlis Frīdrihs v. Firks izdara zemju apmaiņu ar hercogu Jēkabu, atdodams tam savas Valguma jeb Vārkaļa, Kaugurciema un

Upes-Viņu ciema zemes, pret ko no hercoga dabū Pienavas zemniekus (SD). Redzams, ka pēc maiņas Firksam vēl palikuši Vildenes un Šaušu ciemi (Majori-Melluži-Asari), kas tad skaitījās kā Nurmuižas starpgabali. Tie, tāpat kā Nurmuiža, tapa par Firksu ģimenes fideikomisu un atradās tās vīriešu pēcnācēju īpašumā līdz 1920. g. agrārlikumam.

Agrāk Majoru „muižas“ nav bijis, bet līdz 19. g. simteņa sākumam minēts tikai „krogs“. Tas līdz apm. 1860. g. atradās uz Kabakas raga, kas pretī Vārkalim, kāpēc to arī sauca par Kabakas krogu. Kroga vajadzībām līdz apm. 1865. g. pie muižas bija alus brūzis. Pavasaru plūdi pastāvīgi drupināja Kabakas ragu un visu krastmalu, kamēr upe uzmācās krogam. Tad to noplēsa un pārcēla uz gr.-gabalu Rīgas ielā 8, Ērgļu ielas stūrī. Te šo dzertuvi saukāja par „Ellīti“. 1898. g. tā no-dega, un to vairs neatjaunoja. Smēdi no Kabakas raga pārcēla uz Asaru mājas zemi [tag. Bindara gr.-gabalu]. Te to atkal gāza upē. Arī muižu, vienkāršu koka ēku, apdraudēja tāds pat liktenis. Tāpēc to pārcēla attālāk no upes tagadējā vietā. Šinī vietā Ernsts Firkss ap 1910. g. uzbūvēja jaunu ēku, mūra, pilij līdzīgu, ar aizrestotiem logiem, aiz kuriem lai būtu drošība arī nemiera laikos. Te tagad valsts zīdaiņu patversme.

153. Majoru muiža.

Bar. Firksi paši dzīvoja Nurmuižā. Viņu Majoru muižas nomnieki un pilnvarnieki bijuši: 1816. g. Šraders, 1826. g. Getliņš, pēc tam Bētmanis, Būze, Ģinters, Drevss, bar. Ernsts Firkss, bar. Kampenhauzens, v. Jaskovskis, grāfs Koškuls.

Gintera laikā pagasta tiesa turēta muižā, vēlāk to pārcēla uz Āsariem, zemnieku mājā. Par pag. skrīveri bija Vīprekts, vecs prūsis, kas dzīvoja pie pag. vecākā Ābramsona Majoros. Pēc tā par skrīveri nāca Dubultu skolotājs Meirons, tad Jegermanis, Krišs Jenģeris. Jenģera laikā (ap 1880.) muižas policijas pienākumus: gādāt par drošību un kārtību, izsniegt tiesu pavēstes uz muižas zemes uzņēmās pagasta vecākais ar skrīveri pret 85 rb. atalgojuma katram gadā.

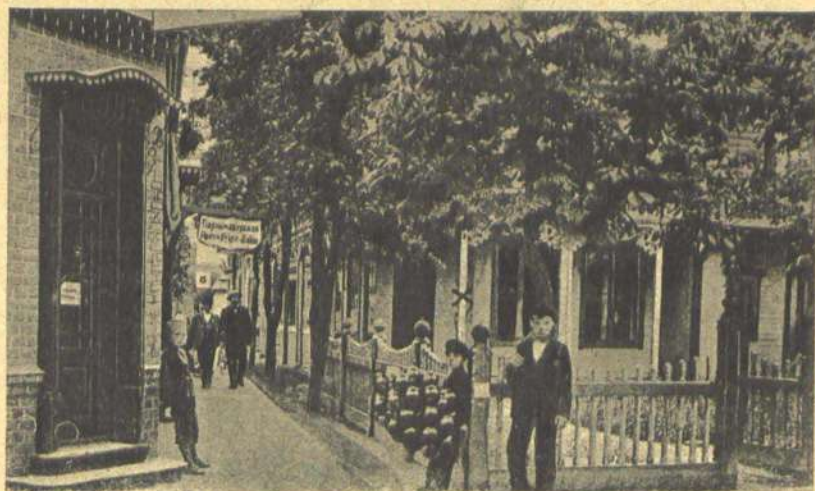
Zemnieku mājas atradās ap muižu. Pie katras skaitījās kādas 5 pūrvietas lauku un pļava, no kuŗas ieguva apm. 3 vezumus siena. Tāpēc zemnieku galvenais ienākums bija zveja jūrā un upē. Ap 1870. g., kad muižā par pārvaldnieku ienāca Drevss, likvidēja agrāko Vildenes ciemu, visas zemnieku saimniecības, no kuŗām dažai vai visa zeme bija iegāzta upē. Atlikušo sadalīja gruntsgabalos, ko varēja dabūt nomā par 12 rb. pūrvietu gadā. Ir bijušo zemnieku zemi, ir muižas laukus iznomāja arendātoram, bet ap 1890. g. arī šie lauki jau bija sadalīti un izdoti gruntīs. Te, muižas dienvidos, rajons mazturīgākiem ļaudīm un lētākām vasarnīcām.

1837. g. Majoros ap muižu bijušas 25 mājas ar 78 istabām. Pirmie vasarnīcu gr.-gabali izdoti gar Dubultu robežu. Ap 1845. g. tādu bijuši kādi 3. Pirmie vasarnieki, Rīgas Popovu un Kamārinu ģimenes, apmetās pie kalēja Grīnvalda, muižas tuvumā, kur nodzīvoja daudz gadu no vietas. Parasti pa Jāņiem lika spēlēt prūšu mūzikantiem, kas tolaik ik vasaras ieradās no ārzemēm kā 4—5 vīru liels orķestris. Ar laivu pa Lielupi no Dīveļa viesnīcas Dubultos tad atveda visādus ēdienus un dzērienus, ar ko cienāja arī tuvākos zemniekus. Vārtus un dzīvokļus izgreznoja zaļumiem un raibām papīra laternām, braukāja pa upi pušķotās zvejnieku laivās, ugunoja, dedzināja darvas mucas. Jūras malā izdalīja zvejniekiem papirosus, izmētāja tabakas paciņas, dāvināja meitām saldumus, bērniem krelles, roku sprādzes.

Toreiz vienīgais ceļš caur Majoriem bija Rīgas lielceļš, kas gāja no Dubultu kroga gar upes malu uz tag. Rīgas ielas sākumu pie Dubultu-Majoru robežas, tad pa tag. Rīgas ielas apvidu cauri Majoriem gar Edinburgas mežmalu un Buldurmuižu uz Bulduru krogu un plostu. Vēl ap 1850. g. Majoros tagadējo Jūras, Jomas un Lienes ielu apvidū bija jomains, slapjā laikā grūti izbrienams mežs, kuŗā muiža un zemnieki ganīja lopus. Liekais slapjums aizsūcās pa Edinburgas jomām. Kad gruntsgabalus izdodot ierīkoja ielas, gar Jomas un Lienes ielām izraka grāvjus, kam noteku nebija. Gar ielu malām ganīja kazas. Vēlāk slapjā laikā ūdens sakrājās ielās, sevišķi ap to vietu, kur atradās daudz apmeklētais Horna

dārzs. Toreiz rakstīja, ka te jāierīkojot laiva pāri celšanai un glābšanas stacija, jo te esot purvs visdziļāks. 1899. g. policija pārdēvēja Jomas ielu par Puškina ielu. Muižas īpašnieks par to sūdzējās līdz senātam, kas sūdzību ievēroja, un Jomas ielai palika vecais nosaukums.

Tirdzniecība Majoros sākumā bija ļoti ierobežota, jo muižas valde vienīgo tirdzniecības atļauju bija izdevusi Karovina veikalam Jomas un Tirgoņu ielu stūrī, kur tagad pilsētas apstādījumi. Šāds ierobežojums palīdzēja V.-Dubultiem atstāties par visas jūrmalas tirdzniecības centru. Tikai ar sūdzībām līdz senātam izdevās ap 1880. g. izkarot tirgošanās brīvību, bet ar gruntsgabalu nomas kontraktu notiekumiem muiža turēja savās rokās nodevas par tirgošanās atļaujām. 1877. g. Dubultu aptiekārs Kilpe atvēra Majoros pirmo aptieku.

154. *Caureja no Jomas ielas uz dzelz. staciju. Kara laikā te visas ēkas nodedzinātas. Tagad tur pilsētas apstādījumi. X Pirmā Majoru aptieka.*

Savu pasta un telegrafa biroju Majori dabūja 1882. g.

Sākumā Majoros pārtikas tirgus nebija. Tad tuvākās apkārtnes laucinieki apmetās un tirgojās ar pienu un dārza precī gar Jomas ielas maļām. No 1870. g. sāka tirgoties maiznieka Štegera sētā Tirgoņu un Jomas ielu stūrī, kur tagad Vakera nams. 1894. g. muižas īpašnieks ieguva atļauju tirgum un 1895. g. to pārcēla uz Putniņa gruntsgabalu pie Rīgas ielas, kur tas vēl tagad. Ar to pašu gadu sāka pārcelt pa va-

sarām miertiesas kameru no Slokas uz Majoriem, vēlāk Dubultiem. 1899. g. no Kabakas raga uz Vārkali ierīkoja postu.

155. Zēberga un Jansona aptieka Majoros, Jomas un Ātrās ielas stūrī 1908. g. Kara laikā nodedzināta.

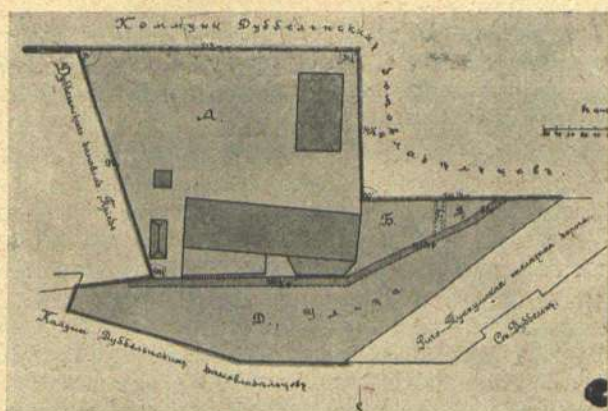
Vasarnīcu būvēm vajadzīgos koka materiālus pa Lielupi no „ugunsdzirnūm“ Daugavas lejas galā piegādāja Dubultos un Majoros sevišķi tirgotāji. Starp tiem lielāka vērēna uzņēmējs bija Jēkabs Putniņš, kas arī izdevīgākās vietās prata iegūt gruntsgabalus, būvēja, pirka un sūtīja pa jūrām kuģus. Ap 1880. g. tas uzbūvēja Lielupes krastā pie Majoriem trīsmastnieku „Latava“, pēc tam Baltajās Lejās pie Dubultiem kuģi „Gubernator Zinovjev“.

D. Dubulti.

1. Vec-Dubulti.

No augstāk pievestiem citējumiem izriet, ka Dubultu nosaukums cēlies no latviskā „Dubļi“, kas ar parasto e piekabinājumu un sagrozījumiem vācu rakstos pārvērties par „Duble“, „Dublekrug“, „Dubbel“, „Dubbelzeem“, „Dubbelt“, „Dubbeln“.

Pārņākot Slokas apgabalam 1783. g. no Kurzemes hercogistes pie Krievijas, Dubultu krogs skaitījās par Bulduru muižas nelielu starpgabalu, kuŗa viena mala izgāja uz Lielupi, bet no 3 pusēm to apņēma Kauguru ciema zemes, ko pārzināja pārvaldnieks Lapmežā. Pēc 1840. g. mērniecības datiem Dubultu kroga zemes platība bijusi 1926,26² saženi, pēc 1867. — 0,26 desetinas. (ZA).

156. Dubultu kroga zemes gabals 1907. g.

1833. g. uz šīs zemes bijis krogs, ar 3 viesu un 1 kroga istabu, ledus pagrabs, klēts un stallis. Virtuve atradusies stedeļē un bijusi bez skursteņa.

157. Dubultu kroga stedeļa, noplēsta 1930. g.

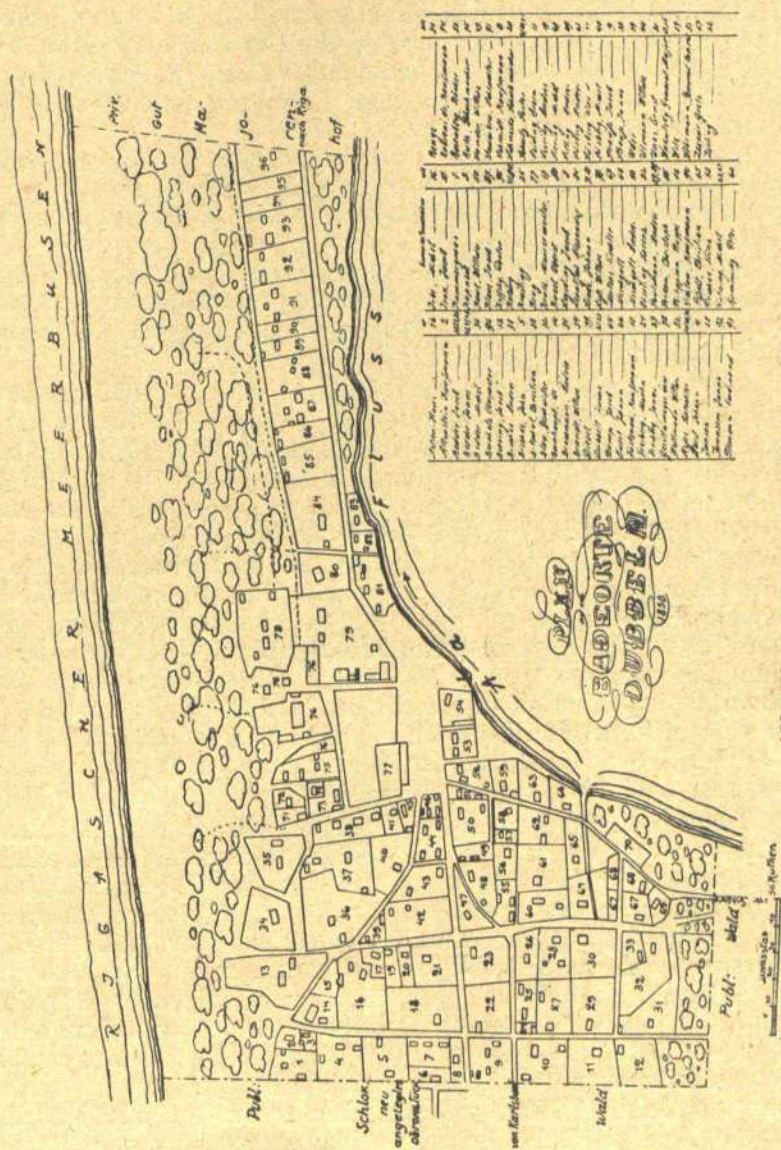
Pēc 1783. g. saraksta Dubultu kroga tuvākā apkārtnē bijušas sekošas Kaugurciema saimniecības: 1. Bedres Lorencis, 2. Bedres Mikelis, 3. Bedres Jēkabs, 4. Sili, 5. Saušķu Lorencis un Kristis [Gariņi, tag. koku zāgētava], 6. Puriņi, 7. Saušķu Jēkabs, 8. Bišķi, 9. Pļupju Jēkabs, 10. Pļupju Jānis, 11.

Janbišķi. 1.—3. saimniecībām kļaušas bijušas Slokas dzirnavās, 11. mācīt. muižā, 4. bijis mežsargs. (ZA). Pašos Dubultos, kad tie sāka attīstīties par peldu vietu, bijuši 2 saimnieki un 3 pirtnieki (32 — 1865.).

1831. g. izmērijot un atzīmējot uz kartēm kroņa īpašumus, par Dubultu kroga robežām notiek strīdi starp mērnikiem Haki, kas mērī Slokas muižas īpašumus, un Krikmeieru, kas mērī Bulduru muižas. Hake saka, ka Bulduru muižai „Dubbelzeem'ā“ vairāk nekā nepiederot, kā starpkrogs Dubulti ar nedaudz nederīgas zemes un 2 pļavas [uz Saušķu raga?]; viss pārējais piederot Slokas muižai. To Krikmeiers apstrīd. Notiek izmeklēšana, pie kam izrādās, ka Hakem taisnība. Krikmeiers uzrāda, ka Dubultu kroga tuvumā [Slokas m. daļā] ir 3 mazu zemes gabaliņu nomnieki: hoftiesas advokāts, kas apmeties ar kamerālvaldes atļauju, lauku sargs Brākmanis un kurpnieks Rute [ap vēlāko kūrmāju]. Pirmajās obroka grāmatās „Im Badeflecken Dubbelt bei Schlock“ ievesti sekoši gruntsgabali: 1831. g. izdoti Enkelmanim un Bronzertam, 1832. g. Barklajam de Tolli, 1833. g. Veismanim, Neišelleram, Brantam, Alifanovam, Salas māc. Šulcam. Nākošā grāmatā, kam virsraksts „Badeflecken Dubble“: 1834. g. izdoti Lossei, Rutem, Brākmanim, Poseltam, Pļupim, Zīsberģim, A. Zīsberģim, Bišķim, Grasmanim, Saušķim, Horstam, Janbišķim; 1835.: brāļiem Rozenberģiem, Ūdrim, Zeidiņam, Paulam, Kaulam, Fialkovskim; 1836. g.: Zerliņam, Liekniņam, Strautam, Jaunzemem; 1837. g.: Jēkabam Izakam, Freiburgam, Pērkonam. Katrs gr.-gabals 150—500° rūtis liels. Šai laikā (1836. g.) Kaugurciema zemnieku saimniecības tag. V. Dubultos bijušas katra 1 dāldeņi un nepilnus 50 grašus lielas. Saušķiem bijusi 4 dāldeņus 50 grašus liela zeme. Tie 1841. g. piedalīti Slokas mežniecībai, kas nodibināta uz Bišķu m. zemes jau 1836. g.

1835. g. Dubultu ciemu atdalīja no Slokas muižas [Lapmežā] un pievienoja Bulduru muižai. No tā laika tas apvienots ar Dubultu kroga zemi un uzskatāms par Bulduru m. starpgabalu. Bet dabā tam robežas galīgi nosprauda un robežu zīmes uzmeta 1841. g. Ar tām apzīmēja tāpat Dubultu kroga zemi, kā arī jauno vasarnīcu nometni, ko apvienotus mērniecības aktīs nosauca par Dubultu ciemā esošiem, pie Majoru muižas pieejošiem starpdārziem (Streugärten). Rīgas-Cēsu apriņķa komisāram, mežzinim, tiesnešiem, mežsargam un robežu uzraugam klāt esot, nosprauda Dubultu-Majoru robežu, kas no jūras līdz upes krastam bija 1071 olekti gara, no upes malas līdz vidum 390 olektis. Rietumu pusē jaunajam Dubultu [vasarnīcu] ciemam arī novilkta robežu

[tag. Robežu ielu] no jūras taisnā līnijā 1750 oлектis, tad 89° lenķī uz austrumiem caur smilšainu priežu mežu līdz Slokas-Dubultu ceļam 500 oлектis un no šejienes līdz Lielupei 150 oлектis. Šo jaunierobežoto zemes gabalu no tā laika sāka saukt arī oficiāli par „Dubultu ciemu“. Dubultu ciemā pie mērīša-

158. V. Dubultu plāns 1850. g.

Publ. Meīla

nas ietilpināja bez jaunizdotiem gabaliem arī 3 Bedres [laikam arī Silu] zemnieku māju zemes, kas atradušās apvidū starp kāpām un Upes ielu, Robežu un Jūras-Slokas ielām.

1845. g. 27. 7. Krievijas senāts izdeva ukazu, kuŗā teikts, ka Vidzemes kroņa palāta pret pastāvošiem noteikumiem un bez atļaujas izdevusi Bulduru m. tuvumā jūras krastā [Dubultos] neapbūvētus zemes gabalus ēku būvei tiem, kas te atbrauc lietot jūras ūdeni. Šī nelikumīgā rīcība esot dzēsta ar 1841. g. 16. 4. manifestu. Uz zemi sabūvētas ēkas un tā valstij ienesot 340 rb. 14 kap. gadā. (ZA).

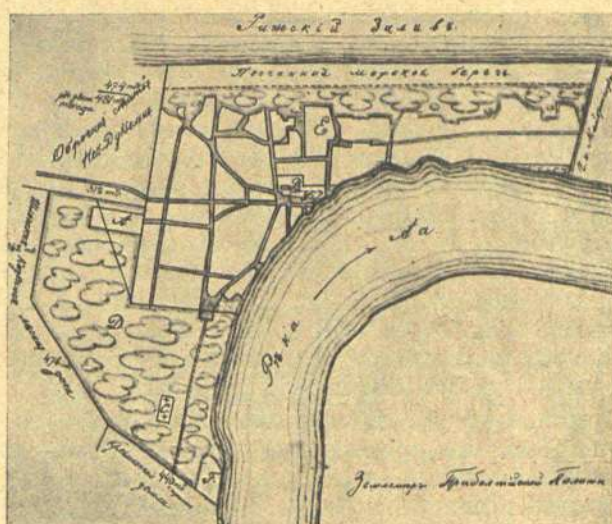
Kad 1848. g. rietumos Dubultu ciemam Slokas muižas mežā izdeva apbūvei jaunus gr.-gabalus, tad apbūvēto Dubultu ciemu sāka saukt par Vec-Dubultiem, bet jauno nometni par Jaun-Dubultiem.

Uz Dubultu peldu b-bas ierosinājumu 1856. g. Dubultu ielām deva nosaukumus, gruntsgabalus numurēja un mājas uz tiem apzīmēja burtiem. Pēc saraksta šīnī gadā Dubultos bijuši 114 namsaimnieki.

1857. g. vasarnīcu īrēšana vasaras sezonai Dubultos sākusies jau iepriekšējā gada Ziemas svētkos. Irnieki te atbrauca speciālās kulbās, kuŗās vairāk sēdekļu. Bažas, ka trūks dzīvokļu, bija tik lielas, ka jau februāra beigās tie visi bija noīrēti un maksāja agrāk nedzirdētas cenas, dodot 100 rb. par dzīvokli, kas iepriekšējā gadā īrēts par 40 rb. Sezonai sākoties, neizīrētas bija palikušas krievu un poļu ģimenēm rezervētas mājas, bet to ieradās ļoti maz. Cerības, ka būs stipri apmeklēta sezona, piepildījās, jo, neieskaitot svētdienu izbraucējus, 1857. g. vasarā Dubultos uzturējās pāri par 4000 peldu viesu, kamēr 1856. g. — 3000. Siltās jūras peldes sagatavoja pieņemtas sievas atsevišķās vannās tāpat kā agrāk. Bez tam atvērtā pie Jūras ielas jauna, Millera siltu peldu iestāde, kuŗā 5 nedēļās izdotas 1000 vannas. Nākamā vasarā sola ierīkot tvaika aparātu. (51).

1862. g. kronis gribējis V.-Dubultus pārdot v. Richteram, bet kad to dienesta darīšanās pārcēla uz Maskavu, tas no pirkšanas atteicās. Tad 1862. g. un 1863. g. par Dubultu un Bulduru pārdošanu vestas sarunas ar Rīgas pilsētu, bet nevarējuši vienoties par cenu. 1864. g. rīdiniēks Goldmanis piedāvājis pirt V.- un J.-Dubultus ar Dubultu krogu par 8000 rb. Piedāvājumā aizrādīts, ka pēc 1847. g. mērnika de Kapačio izgatāvota plāna V.-Dubulti aptvēruši 71 des. 1515 kv. asis, bet no tā laika iegāztas upē 10—15 des., kāpēc kā kompensācija piedalāmas 30 desetinas no blakam esošā valsts meža. Tika izstrādāts līguma projekts, bet to neapstiprināja. Tā paša 1864. g. 29. 12. ministrija uzdeva pārdot šo zemi izolē.

Par tās rezultātiem trūkst ziņu, bet 1865. g. paziņots, ka 21. 8. ķeizars atļāvis pārdot V.-Dubultus kopā ar 30 des. meža par 11.856 rb. skaidrā naudā. 22. 9. Baltijas ģenerālgubernātors raksta domēņu valdei, ka Dubultu iedzīvotāji un nomnieki ir ar mieru pirkt Dubultus kopīpašumā. 1866. g. 25. 5. Dubultus noturētā Slokas pag. tiesas sēdē ieradušies 77 V.-Dubultu obroka gabalu turētāji un pilnvarojuši no sava vidus 6 personas parakstīt līgumu. To noslēdza 1866. g. 25. 5. Pie tā pielikta mērnieka Potjagina izgatavota karte. (ZA).

159. Mērnieka Potjagina V.-Dubultu karte 1866. g.

E. V.-Dubultu obroka gabals	65 des.	240 ² asis
B. Kroņa V.-Dubultu krogs	— „	1824 ² „
D. Slokas kroņa meža daļa	30 „	— „
A. Vieta pareizticīgo baznīcai	1 „	— „
C. Luterāņu kapsēta	— „	800 ² „
F. Atsevišķs gabals	— „	1300 ² „
Kopā	97 des.	1764 ² asis

jeb 106,775 ha.

Pēc līguma Baltijas domēņu valde pārdeva visus V.-Dubultus līdz ar 30 desetinām meža, izņemot pie Bulduru muižas piederīgo krogu, dzimtā īpašumā visiem pircējiem kopīgi, pie kam atteicās no katras atbildības par upē iebrūkošiem zemes gabaliem. Pircēji uzņēmas sargāt un atsvabināt no nodok-

ļiem 1851. g. 21. 6. iekšlietu ministra apstiprināto peldu b-bu. Tāpat līgums cieši noliedza cirst kāpās kokus, bet uzdeva tos uzturēt līdzšinējā stāvoklī.

Formālu iemeslu dēļ hoftiesa līgumu neapstiprināja, bet 1868. g. 31. 7. ar sludinājumu uzaicināja tos obroku turētājus, kas kopyrkšanā nebija piedalījušies, pieteikties 6 mēnešu laikā, pēc kam konstatēja, ka par līdzpircējiem uzskatāma 91 persona. Tām tad uz hoftiesas 1870. g. 11. 12. lēmuma pamata Rīgas-Valmieras zemes grāmatu nodaļa tā paša gada 15. 12. šo īpašumu apstiprināja ar reģ. Nr. 141.

Lai gan viss bijušais Dubultu ciems, izslēdzot krogu ar zemi, pēc augšminētā līguma skaitījās kā viens vienīgs zemes gabals, tomēr zemes grāmatās netika dzēsti tajā ietilpstošie 26 atsevišķi obroka gabali, ko kronis pirms 1870. g. bija izdevis dzimtsnomā un kuri kā tādi bija ievesti zemes grāmatās. Šo obroku turētāji, kā augstāku šķiru ļaudis, nevēlējās ielasties kopīgās darīšanās ar vienkāršiem kopzemes iepircējiem, kāpēc zemes kopīgā iegūšanā nepiedalījās. Bet kad kronis no tiem nomas naudu vairs nepieņēma un noraidīja pie zemes kopīpašniekiem, tad tie dzīvoja tālāk nomu nemaksājot ne vecam, nedz jaunam īpašniekam. Arī peldu s-ba līdzpircšanā nebija piedalījusies, kāpēc 1876. g. un otrreiz vēl 1909. g. griezās pie domēņu valdes lūdzot atzīt tai zemi, uz kuras uzbūvēta kūrmāja un parks, bet atbilde bija noraidoša. (ZA).

Kopīpašuma pircēji dzīvoja netraucēti tālāk uz saviem agrāk nomātiem, iežogotiem un apbūvētiem zemes gabaliem. Šie zemes gabali nu bija tapuši par katra „reālo daļu“, kamēr zemes grāmatās tiem skaitījās „ideālā daļa“ ($\frac{1}{91}$ no kopīpašuma). Ar laiku kopīpašuma zemju juridiskās attiecības arvien vairāk sarežģījās, kad līdzīpašnieki vai gruntsgabalu lietotāji tos dalīja, atsavināja, atstāja pēcnācējiem, par ko zemes grāmatās bieži neko neatzīmēja; pat rakstiski līgumi netika slēgti. Šo chaosu vēl vairāk pavairoja kopzemes, sauktas par „komūni“, apsaimniekošana, par ko līdzīpašnieki nerūpējās, bet ko sākumā saņēma savās rokās pirkšanas līguma parakstīšanai pilnvarotās personas, kas iekasēja ienākumus no tirgus, tvaikoņu piestātnēm, iznomātiem zemes gabaliem, meža un t. t. Bez kādām pilnvarām tās kopīpašnieku vārdā atsavināja kopzemes pat kāpās un izdeva apliecības gruntsgabalu atdalīšanai no kopzemes. Pilnvarnieku vietā vēlāk stājās komūnas valde, ko ievēlēja sanākušie līdzīpašnieki bez vajadzīgām pilnvarām. No kopējiem ienākumiem izsniedza aizdevumus, ko neviens neatmaksāja. Kasieji nenorēķinājās. Cēlās prāvošanās bez panākumiem, jo komūnai nebija ne savstarpēja līguma, ne statūtu. Tādos apstākļos daudzi kopze-

mes lietotāji mēģināja izdalīties no kopīpašuma, lai mierīgi un droši varētu saimniekot savā atsevišķā īpašumā. Sākumā izdalīšanās nebija viegla, jo caur hoftiesu bija jāvērs pama-tota prasība pret visiem līdzīpašniekiem. Ar 1890. g., kad hof-tiesu vietā ieveda apgabaltiesas, izdalīšanos panāca daudz vieglāk, bet vēlāk tas gāja atkal grūti.

Līdz 1923. g. no V.-Dubultu kopīpašuma atdalīti pēc ze-mes grāmatām 127 gruntsgabali 84,48 pūrvietu kopplatībā, pie kam no līdzīpašniekiem izslēgtas 22 personas, no kurām dažas arī atteikušās no tiesībām uz kopējo mežu. Pārējos, apm. 130 gr.-gabalus apsaimnieko kādi 30 līdzīpašnieki vai viņu tiesību ņēmēji un kāds 100 gruntnieku, kuŗu juridiskās tiesības ne-noskaidrotas, vai nav pierādāmas. Ir arī līdzīpašnieki tikai ar ideālām daļām, bez reālām, t. i. pēc zemes grāmatām tie ir līdzīpašnieki, bet viņu lietošanā nekādas zemes nav.

Pie V.-Dubultu pirkšanas iegūtās kroģēšanas tiesības namsaimnieki izmantoja bagātīgi, tā kā Slokas, Baznīcas un Mellužu ielās rets gr.-gabals, uz kuŗa kādreiz nebūtu bijusi kāda dzertuve. Lielais dzertuvju skaits nelabvēlīgi atsaucās uz vietējiem iedzīvotājiem, kas savu naudu te palaida, tā kā reti kāda no pirmo Dubultu pilsoņu ģimenēm savu tēvu īpa-šumu paturējusi.

Ap 1853. g. Lielupe iegāza daļu Rīgas ceļa, kas no Du-bultu kroga gāja gar Lielupes malū uz Rīgas ielas galu Ma-joros, tā kā upes krasts skāra gruntsgabalus. Tad šiem gr.-gabaliem gar jūras pusi ierīkoja Marienbādes ielu, ko vēlāk pārdēvēja par Gončarova ielu, kad no 1879.—1886. g. šinī ielā, Barklaja un Stricka mājā Nr. 27/31, bija dzīvojis krievu rakstnieks Gončarovs. Tas uzturējies arī Heses mājā Kungu ielā 2, kas blakus Mellužu ielas mājai 7, kur savā laikā piemita senātors Manaseins.

1872. g. rakstīts par Dubultiem, ka tie esot elegantākā un visvairāk apmeklētā peldu vieta Vidzemes-Kurzemes jūrmalā. Ēkas gandrīz visas vienstāvu ar augstiem, bieziem našļu jum-tiem, bet ļoti izrotātas un košas ar glietiem, pat grezniem dārziem.

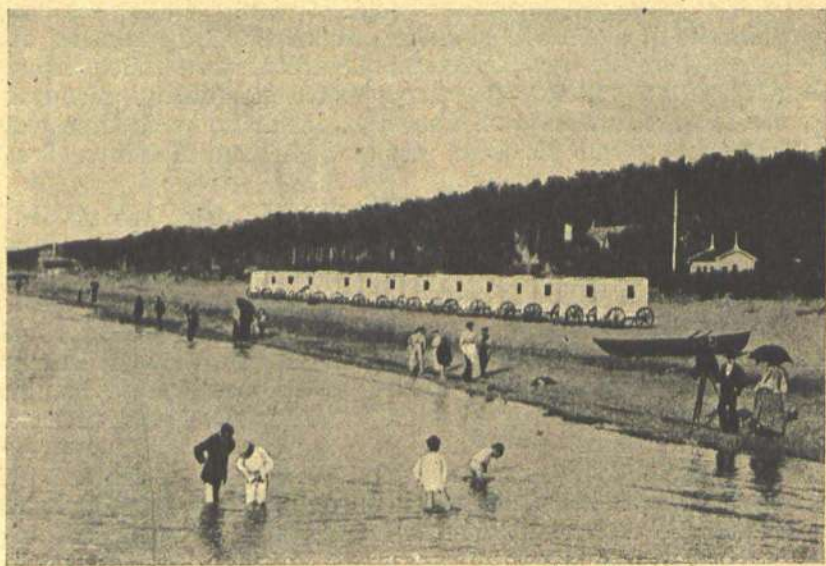
1886. g. 24. 6. no ugunsdzēsēju kongresa Rīgā uz Dubultu kūrmāju atbrauca lielkņazs Vladimirs Aļeksandrovičs ar liel-kņazi. Plkst. 9 vakarā tie Bulduros izkāpa no vilciena, kur ar valsts himnu tos sagaidīja Rīgas dziedātāju b-ba „Bajan“. Tad karietē ar 4 zirgiem „spicē“ tie brauca caur peldu vietām līdz Marienbādei, no turienes gar jūras malu līdz Admirāļa ielai Dubultos, pa to un Gančarova ielu uz kūrmāju. Ejot caur apakšējo zāli uz parku, 60 balti ģērbtas lauku meičas tiem kaisīja ceļā puķes. Pēc īsas promenādes parkā un atspirdzi-

nāšanās uz balkona, kņazu pāris no Dubultu stacijas aizbrauca pa dzelzceļu atpakaļ uz Rīgu. Arī 1894. g. 12. 6. šis pats lielkņazs vēl reiz apmeklēja kūrmaļu.

1912. un 1913. g. vasarās vairāk nedēļas no vietas kūrmaļas zālē vācu profesori sarīkoja papildu kursus studējošiem, uz kuriem saradās vairāk kā 500 klausītāju.

Pastāvīgu pasta staciju atvēra Dubultos 1875. g. 10. 3. Pirms 1889. g. Bišķa sīkdrukātava Jūras ielā izdeva pa vasarām sludinājumu lapu. 1910. g. sāka iznākt pa vasaru krievu valodā jūrmalas avīze „Rižskij kurort“, 1912.—1914. g. vasarās „Vzmorje“.

1907. g. miesnieks Švarcs uzbūvēja pie Dubultiem modernu lopu kautuvi.

160. Dubultu jūrmala 1911. g.

1909. g. zvejnieks Irbe savā gr.-gabālā Dārza ielā atradis 790 sudr. naudas gabalus no poļu ķēniņa Sigismunda III. lāikiem. Tā nosūtīta uz Pēterpili.

1910. g. Dubultu kroga sētā iesvētīja jauncelto aresta māju, bet bijušās kroga telpās ierīkoja policijmeistara kanceleju un policistu dzīvokļus.

2. Jaun-Dubulti.

Kad V.-Dubulti bija apbūvēti un dzīve tur tapa trokšņaina, uz ķeizara 1848. g. 9. 2. pavēli rietumos gar jūras kāpām līdz Mellužiem izdeva Slokas mežniecības mežā 100 jaunus gr.-gabalus beztermiņa dzimtsnomā, gar katru pusi toreiz ieprojektētam ceļam, tagadējam Mellužu prospektam, kas 2270 m garš. Ceļu taisīja kareivji, salaižot staignajā vietā turpat cirstus kokus un apberot ar ceļa abās pusēs rakto grāvju zemi. Policijas komisārs, izdodams ormaņiem numurus, uzlika katram par pienākumu uzvest uz ceļa 3—4 vezumus žagaru. Ceļa malas apstādīja bērziņiem, kas ar laiku saaugdami te radīja skaistu aleju.

161. J.-Dubultu ceļa bērzu aleja ap 1895. g. Priekšā pa labi pirmā Mellužu tirgotava (Kurciga).

Prospektam jūras pusē ieprojektēja 14 šķērslīnijas, bet meža pusē tikai 3, lai iedzīvotājiem apgrūtinātu pieeju mežam un novērstu meža zādzības. Šis plāns vēlāk izrādījās par lielu traucēkli apbūvēto vietu satiksmei ar attālāk mežā būvēto dzelzceļu. Tāpat tas bija par šķērsli vēlāk mežā izdoto gruntsgabalu satiksmei ar jūru. Tādus izdeva 33 gar Jauno un 33 gar Aleksandra prospektu. Beigās izdeva Nikolaja prospekta abās pusēs 26 jaunus nomas gabalus.

Ar saviem taisniem, platiem prospektiem, līnijām un šķērsielām, meža parkiem un brīvām kāpu joslām J.-Dubulti,

tāpat kā pārējie toreizējie kroņa piederumi Bulduru m. rajonos, patīkami atšķīrās no privāto muižu zemēm. J.-Dubultu nosusināšanai rakā pa meža jomām grāvjus, pirmos jau 1837. g., kas gar V.-Dubultu robežu novadīja ūdeni Lielupē.

Pirmo siltu vannu iestādi J.-Dubultos uzbūvēja Dimza. Tā 1880. g. nodega, pēc kam Sokolovs to uzbūvēja no jauna. Bez šīs 1914. g. te bija vēl 4 vannu iestādes. Izņemot vienu, tās visas kara laikā gāja bojā.

Pirmās vasarnīcas J.-Dubultos irēja baroni un citi vācu ļaudis, kam internacionālie, jau bieži apdzīvotie V.-Dubulti bija tapuši neērti. Vēlāk te iespiedās žīdi, pārsolidami vasarnīcu īres. V.-Dubulti un J.-Dubulti bija vienīgie rajoni, kur žīdi drīkstēja netraucēti uzturēties. Šis apstāklis kopā ar apkārtējo mežu bagātību līdz pašam pasaules kara laikam J.-Dubultos uzturēja augstākas īres kā blakus esošos rajonos.

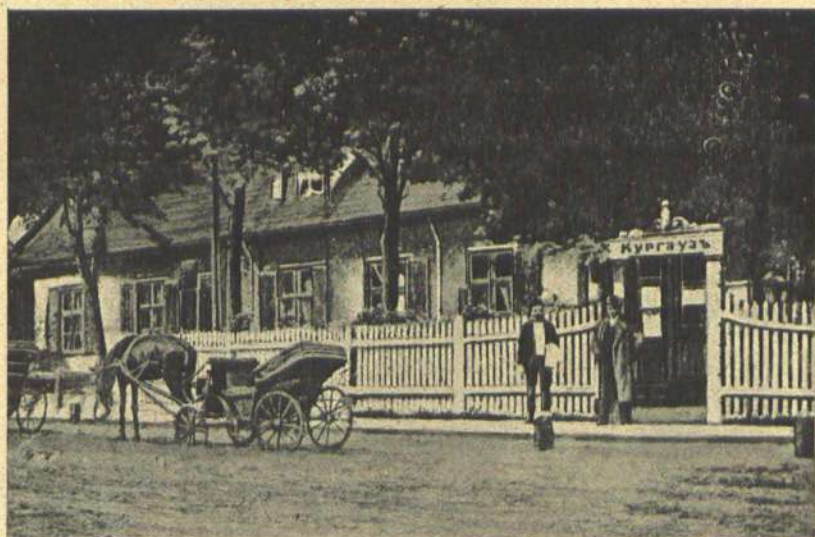
1904. g. J.-Dubultos, Aleksandra prospektā Nr. 16, pēc savas atgriešanās no Vjatkas trimdas, bija iepircis sev īpašumu dzejnieks Pliekšans-Rainis, kur pats ar dzīves biedreni Aspaziju mājaja vienkāršās, šaurās augšistabās, kā katrs iesācējs namsaimnieks. Te viens, otrs draugs-dzejnieks to apmeklēja, te arī dzimusi viena, otra viņa dzeja.

E. Melluži — Asari.

Ap 1800. g. Mellužus un Asarus kopā vēl sauca par Šaušu ciemu. Par Mellužu kā peldu vietas pirmsākumu uzskatāma 1827. g. būvētā kūrmaņa Mellužu kroga tuvumā.

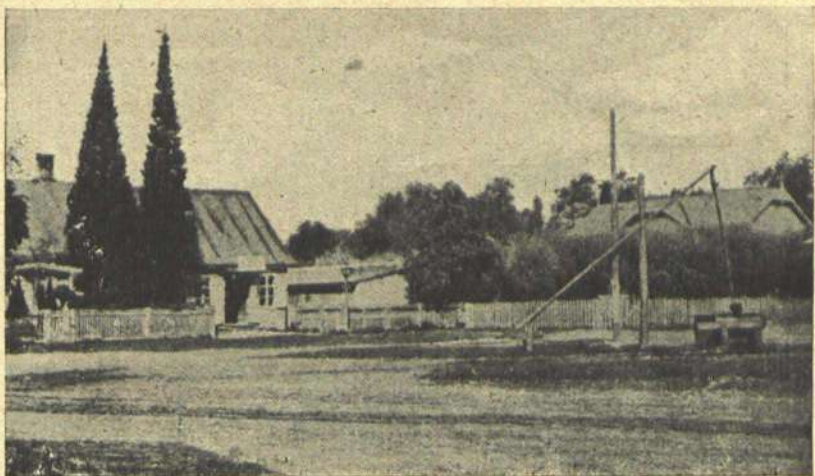
Melluži minēti Salas bazn. grāmatās jau 1693. g.: „geboren Mellusche Ans — 1693 zu Melluschen in Curland“. Kad īpašnieks Kārlis v. Firkss 1827. g. kroga tuvumā uzbūvēto kūrmaņu nosauca savā vārdā par „Karlsbad“, šo nosaukumu dabūja viss vasarnīcu rajons, kas ap kūrmaņu apbūvējās, un ap 1900. g. arī latvieši vairs nerunāja par Mellužiem, bet par Kārlsbādi. Tikai krogs bija paturējis veco vārdu. Ar Latvijas valsts nodibināšanos vietējā dzelzceļa stacija dabūja atkal Mellužu nosaukumu, un ar pilsētas pašvaldības nodibināšanos visu rajonu sāka saukt par Mellužiem. Mellužu krogs bija pazīstama pieturas vieta tiem kurzemniekiem, kas gar jūras malu brauca uz Rīgu. Vārds Melluži var būt cēlies no „mellene“, kuru šejienes mežos bija Dieva svētība.

Agrākā Šaušu ciema rietuma galu, kur Liel- un Maz-Asaru mājas, tagad sauc par Asariem.

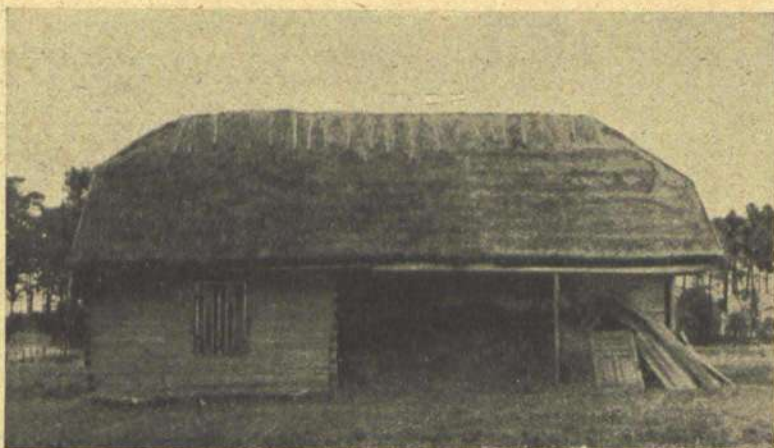

162. Mellužu kūrmāja 1914. g.

Asari minēti jau 1713. g. Slokas baznīcas grāmatās. Šaušu ciema pašā rietumu galā beidzamās mājas bija Rieksti. Kad 19. g. simteņa vidū tās sadalīja vairākās saimniecībās, šo ciemu sāka saukt par Riekstu ciemu.

163. Mellužu tirgus laukums. 1909. g. uzņ.

164. Veca vasarnīca Liel-Asaros, 1931. g. uzņ.

Pirmie nomas gabali vasarnīcām Mellužos izdoti kūrmājas tuvumā, kāpu „ķeselē“ [kalnu ieplakā] un Kāpu ielas ziemeļos. 1836. g. 15. 3. te iznomāts gr.-gabals Tīdebēlam. Pastāvīgie iedzīvotāji turpretī vispirms apmetās gar Piziķu

dambja [tag. Upes ielas] malām sadalītos gr.-gabalos. Šī ceļa malā pie Krieviņu mājām bijuši veci kareivju kapi.

„Mellužu zāle“ bija viena no pirmām vietām, kur jūrmalas pastāvīgie iedzīvotāji sarīkoja latviskas teātru izrādes. Ap 1904. g. te arī Ād. Allunans un vēlāk K. Brīvnieks viesojās ar savām trupām.

Siltu jūras peldu iestādi Mellužu kāpās ierīkoja 1881. g. Dzelzkalns-Eisenberģis. Isi pirms

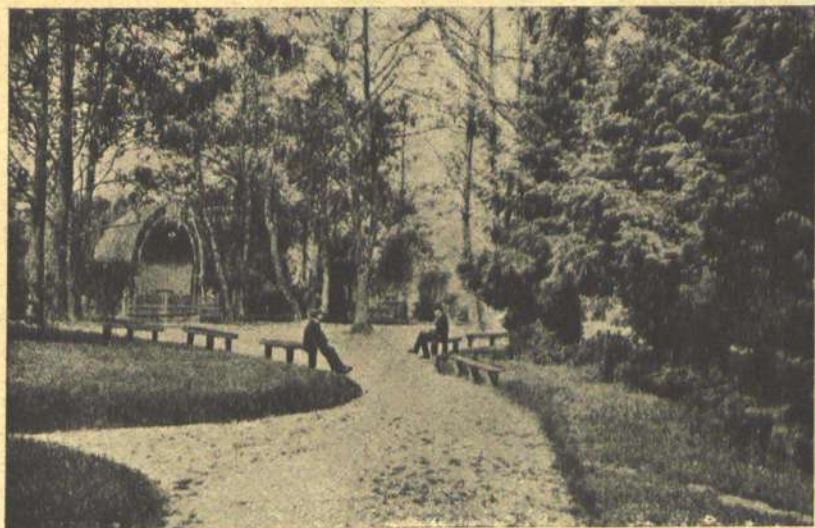

165. Dzelzkalna jūras paviljons Mellužos 1914. g.

166. Mellužu aptieka 1914. g.

kaŗa tas uzbūvēja arī nelielu jūrmalas paviljonu, kas kaŗa laikā nopostīts.

167. Mellužu parks 1911. g.

1884. g. vasarā Mellužos, Ozolu ielā 3, Bēra mājā novietojās brīvdienu kolonija ar 12 meitenēm, ko uzturēja Sarkanais Krusts. 1885. g. kolonijā bērnu 18, 1886. — 32. Tas bija pirmais sākums tagad vispāri pazīstamām bērnu vasaras kolonijām.

1887. g. pie Zāles ielas Mellužu parka malā atvēra vasaras aptieku, Dubultu aptiekas filiāli. Kad tā nodega, uzbūvēja jaunu, lielāku, kas kaŗa laikā nopostīta.

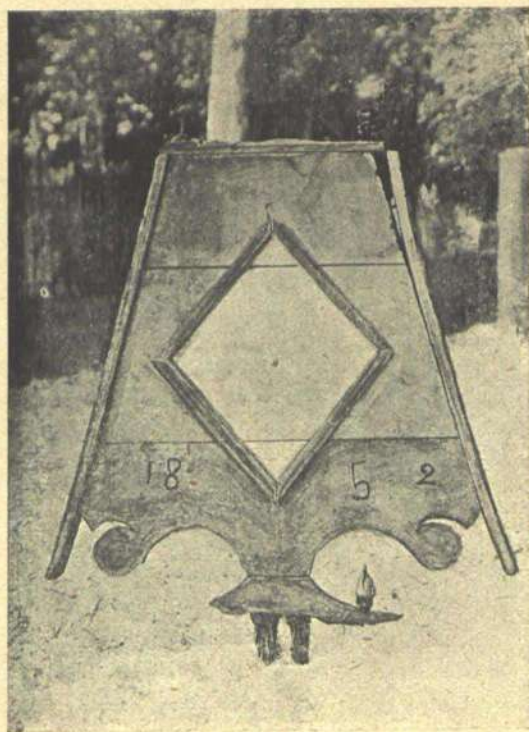
1894., 1898. g. Mellužu parkā spēlēja kūrmaļas un parka nomnieka A. Kurciga algots kareivju orķestris.

Pastu Mellužu un Asaru vasarnieki saņēma Mellužu kūrmaļā, karp to piegādāja no Dubultiem. Vēlāk vasarniekiem to pienesa mājās, bet 1910. g. atvēra šiem rajoniem patstāvīgu nodaļu.

Jau daudzie vienādie zemnieku māju vārdi Šaušu un Vildenes ciemos, t. i. Mellužos-Asaros un Majoros, norāda uz viena kunga piederumiem. Domājams, ka abiem ciemiem bi-

jusi arī kopīga mie-ra vieta, kapsēta, pirms Vildenes ciemā, tad Asaros, uz kuriem vēl pag. g. simtenī Majoru zemnieku pēcnācēji bieži veda savus mirušos. Par Asaru kapu izcelšanos stāsta, ka kādreiz bada laikos 7 piņķenieki atbraukuši uz Maz-Asaru mājām pēc reņģem, saēdušies un turpat nomiruši. Pieci aizvesti, bet 2 aprakti turpat kāpās. Pēc tam šī vieta iesvētīta par kapsētu.

Agrāk starp Mellužu-Asaru zvejniekiem bija plaši izplatīts nostāsts par pie Daugavgrīvas bojā gājuša „Nūlava“ kuģa bagātībām. Pēc šī nostāsta kāda atraitne uzņēmusies

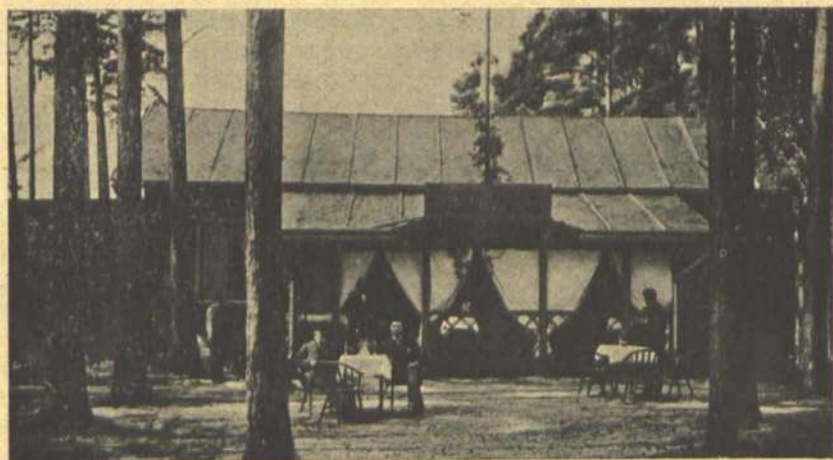

168. Asaru kapu 1852. g. krusts. 1932. g. uzņ.

pārvest savā kuģī no ārzemēm uz Rīgu dažādas dārgas mantas, kā: zeltu un sudrabu, zīda un samta baķus. Kad šīs mantas jau krāvuši kuģī, kāds cits kuģinieks, Nūlaus, pierunājis sūtītāju pārvest šīs mantas viņa jaunbūvētā, daudz drošākā kuģī — tvaikonī. Par to atraitne skumusi un novēlējusi Nūlava kuģim Rīgu gan redzēt, bet iekšā netikt. Pēc citas versijas kāda bagāta līgava atstājusi pirmo līgavaini un aizgājusi pie cita, kas to Nūlava kuģī vedis uz Rīgu. Atstātais līgavainis tai novēlējis Rīgu gan redzēt, bet iekšā netikt. Abi nostāsti beidzas ar to, ka piebraucot pie Daugavas rāmā, skaistā vakarā, ceļotāji nolēmuši pavadīt brīnišķo nakti uzdzīvē kuģī uz jūras, kāpēc noraidījuši ostā pretī izbraukušos vedējus. Bet naktī piepēši sacēlusies vētra, kas kuģi pie bākas dambja uzsviedusi sēklī. Bojā gājuši visi braucēji, un viņi izskalojuši bagātības gar visu jūrmalu līdz Asariem. Daugavgrīvai tuvākie Buļļu iedzīvotāji mantas pievākuši un slēpuši kāpās. Par to 1930. g. zināja stāstīt 88 gadus vecais turienes zvejnieks Indriķis Krūmiņš, kam bijuši gadi 15, kad šis notikums atgadījies.

Arī vairāki Mellužu-Asaru iedzīvotāji atraduši no Nūlava kuģa noskalotās mucīņas ar zelta vai sudraba naudu. Tās bijušas apm. pēdu gaŗas, collas 4 caurmērā, tā kā ietilpt tur varējuši sarindoti sudraba dālderī. Taisītas tās bijušas no ozola koka, ar vara stīpām, izoderētas iekšpusē ar ziemišķādu, no ārpusēs ar brezentu apšūtas. Atradēji mucīņas noslēpuši ierokot zemē. Viena bijusi noglabāta Brūveļa mājas caurā vītola. Kad cūkas vītolu izgāzušas, mājas puisis mucīņu atradis un ar visu aizbēdzis. Kādam citam mucīņas pievācējam bijis jāaiziet kaŗadienestā, kur tas ugunsgrēkā sadedzis. Kāda tālāka Kurzemes apvidus zemnieks, braukdams gar plūdmali, arī tādu atradis, aizvedis mājās un devis bērniem rotaļāties, nezinādams, kas tur iekšā. Paunu žīds to zinājis un par nieka naudu mucīņu nopircis. Vēl citam mucīņas atradējam uznākusi lielības sērga. Tas sudraba rubļus mainījis papīra naudā un lielīdamies krogos aizsmēķējis cigārus ar aizdedzinātiem piecrubļu gabaliem. Atrastā manta svētību nevienam nav nesusi. Asaros dzīvojošais E. K., kam Nūlava kuģa nostāsts bijis svešs, 1920. g. sapņojis, ka Asaru kapu tuvumā, K. gr.-gabalā atrodas bedre ar apslēptām mantām. Rokot šinī vietā, tiešām atrasta kokiem izlikta bedre, bet — tukša.

Arī Asaros pirmie vasarņicu gr.-gabali tika izdoti jūras kāpās. Līdz ar dzelzceļa būvi pēc 1877. g. gruntīs izdeva visu mežu no dzelzceļa uz jūras pusi līdz tag. prospektam, un otrā virzienā no Dambja līdz Robežu ielai. Pie tam stacijas tu-

169. Asaru pirmā restorācija „Waldfried“.

vumā ieprojektēja meža parku, kurā īpašnieks Firkss 1883. g. uzbūvēja nelielu vasaras restorāciju „Mežmiers“ (Waldfried). Dažu vasaru tā stāvēja neatvērta.

170. Asaru kūrmaija 1914. g. Nodega 1934. g. 14. 1.

Isi pirms kara Firkss izdeva restorāciju nomniekam pār-būvēšanai uz vairāk gadu atdzīvošanu. Tad to sāka saukt par Asaru kūrmāju.

1896. g. arī Asaros uzcēla pirmo siltu jūras vannu iestādi. 1909. g. gruntsgabalos sadalīja beidzamo Asaru mežu starp dzelzceļu un Viņķu purvu. Tanī pat laikā Mellužos pa Sēņu kalnu barons Firkss lika iemērit Vasaras ielu, kurai abās pusēs arī sadalīja savus beidzamos mežus gr.-gabalos.

Mellužu un Asaru pirmiedzīvotāju pēcnācēji vēl arvien piekopj sūro, maz ienesīgo jūras zveju. To saimei pievienojušies arī daži ienācēji, uz kuriem vietējie sākumā skatījās greizi, bet tagad tie samierinājušies.

F. Viņķu purvs.

Starp Asariem un Valteri atrodas 303 ha plašais Viņķu purvs. 243 ha no tā piederēja valstij, 60 Slokai. Pēckara laikā, nosakot Jūrmalas pilsētai administratīvās robežas, no valsts purva Slokai piedalīja 30 ha. Vēl pag. gadsimteņa sākumā purvā piemita vilki. Pār purvu no Asariem uz Valteri ved ceļš, „Valtera dambis“. Te grāvju nebija, kāpēc slapjā laikā pār ceļu tecēja ūdens no vienas jomas otrā. Sausā laikā no purva uz ceļa saradās čūskas un saulē gozējās.

Viņķa purvs vairāk reizes izdedzis. 1876. g. jūlijā to dzēst bija ieradušies simtiem cilvēku un ugunsdzēsēji, bet trūka ūdens. Tad atsūtīja 210 kareivjus ar 6 virsniekiem, ko otrā dienā atmainīja pret Slokas pag. zemniekiem. Šie ar lāpstām un cirvjiem strādājot uguni ierobežoja. Arī 1909. g. purvs dega no Slokas līdz Valtera dambim.

Ap 1880. g. Viņķa purva ziemeļu malu sadalīja sīksaimniecībā Slokas pag. bezzemniekiem. Bet tad neradās neviena, kas te apmestos. 1908. g. ar Rīgas Jūrmalas krājaizd. s-bas gādību šo purva malu sadalīja desetinu lielos gabalos un izdeva 24 gadu nomā dārzkopjiem kultivēšanai. Tagad viss purvs sadalīts un sākusies tā apbūvēšana.

G. Valteris.

Pārnākot 1783. g. Slokas apgabaliem pie Vidzemes, Valtera muiža bijusi jau Valteru ģimenes piederums. 1788. g. 20. 9. Doroteja Valteris to pārdevusi Kārlim Ritmanim par 4000 Ad. 1809. g. māc. Kristjānis Šmits muižu nopircis par

2000 dālderiem. 1810. g. 16. 4. lietošanas tiesības uz to ieguvis Joh. Pēteris Keitels par 3000 Ad. un 1820. g. 24. 2. to dabū pilnā īpašumā. 1820. g. 15. 4. lietošanas tiesības pircis Zigrfrīds Timms par 5300 sudraba rb., 1821. g. tas muižu ieguvis pilnā īpašumā, bet bez muižniecības tiesībām. 1835. g. tā pāriet uz Gotfrīda-Arvida Timma vārdu par 6000 sudr. rb. 1848. g. 1. 2. to nopērk „bez rektēm“ rentnieks Johans Štrauss par 5180 sudr. rb. 1882. g. muiža apstiprināta tā mantiniekiem un 1894. g. Dorotejai Briģe, atr. Štrauss. 1895. g. 22. 12. to ieguvis Hermans Ģinters par 9000 rb., 1908. g. 12. 3. O. Strafiels par 9750 rb. Tas 1912. g. muižas mežu un laukus sadalīja 139 gruntsgabalos un sāka izdot apbūvei. Tā kā pēc tiesu reformas ieviešanas Baltijas gubernās Valtera muižai bija ierakstītas muižniecības tiesības, tad zemes gabalu atsavināšana no tās zemes grāmatās nebija atļauta. Šo likumu apgāja, gruntsgabalus izdodot beztermiņa mantojamā nomā. Pirmais tāds gabals, Nr. 20, izdots Klārai Kopicis 1908. g. 3. 7. Tikai 1928. g. radās iespēja iegūt tos arī pilnā īpašumā un pirmais tādu, Nr. 110, ieguvis Mārtiņš Ģelbe. (Z. G.).

Zemnieku māju pie muižas nekad nav bijis, tikai vēja dzirnavas upmalā (uz kalniņa, muižas rietumos) un krōgs (austrumos); vēlāk arī mežsarga māja. Uz visas muižas zemes 1795. g. dzīvoja 6 personas. Pēc 1912. g. mērīšanas datiem muižai bijis 206.345,12² asis zemes, bet upes 50.577,33² asis, kopā 107.051 desetinas platības.

Līdz 1915. g. viss Valteris bija sadalīts un lielā daļā gruntsgabalu iekopti zemeņu dārzi, arī vasarnīcas uzceltas.

VIII. Rīgas Jūrmalas pilsētas apkārtnē.

A. Slokas mācītāja muiža.

Agrāk Slokas mācītāja muiža līdz ar zemi atradusies starp Bāžu un Branču ciemiem, tag. Slokas pilsētas robežās. Tad ap 1680. g. muiža pārcelta tagadējā vietā, uz agrākās Klaipu māju zemes, kādreiz Lestenes muižai piederējušā Upes-Viņķu ciemā. Vecās mācītājmuižas ēkas un zemi nodeva mācītāja zemnieka Radziņa lietošanā. Pēc tam šo zemnieku pārcēla uz Pļavpāvuliem — Radziņiem. (SD).

Kurzemes hercogu laikos Slokas apgabals nav skaitījies kā atsevišķa draudze, bet baznīca un mācītāja muiža piederējušas tieši hercogam, kas par tām gādājis. Pirmo reizi muiža minēta 1650. g. Starp 1667. un 1677. g. rakstīts, ka tā ar salmu jumtu un bez skursteņa. 1694. g. tā ir veca ēka, bez pamata un 1710. g. galīgi nolaista, tāpat kā baznīca. Tai nav vairs ne krāšņu, ne durvju; dārzi bez sētām, nezālēm apauguši. Visā Kurzemē neesot otra tik bēdīga mācītāja dzīvokļa. Mācītājs apmeties zemnieka Kaugura mājā un dzīvojis ļoti nabadzīgi.

Par mācītāja muižas zemnieku mājām mācītājs Meiers (1694.—1710. g.) atzīmējis sekošas ziņas (SLB): Nr. 1. Sviķu (Swiken) māja, kurā atradu vecā pirtī veco Salmiņu kā vienīgo iedzīvotāju. Pēc 2 gadiem Miķelis Varkalis noplēsis veco stali ar istabu un sadedzinājis. Pēc tam aizbēdzis. Pie mājas 2 zemes gabaliņi un 2 pļavas pretī Miķel Bišķim [vēlākā Slokas mežniecība].

Nr. 2. Grūdaiņu māja, kurās saimnieks miris un tā sieva aizgājusi, visu pamezdama. Veca rija, 2 kūtiņas, 1 kazu kūtiņa, priekšnams, istaba ar dibens kambari, pirts, kas nebaidoties un nekaunoties noplēsta un sadedzināta.

Nr. 3. Ērman-Pļupji. Pēc vecāku nāves bērni māju atstājuši, arī manus 7 dālderus parādā palikuši. Salmu šķūnis, [reņģu] kūpināmā būda, cūku kūtiņa, istaba. Klētiņu noplēsuši kaimiņu Rīgas [Salas] zemnieki, baļķus aizveduši un sadedzinājuši.

Nr. 4. Pļavpāvulu mājā pieņemts vācietis Cārts.

Nr. 5. Jan-Bišķos bezdievīgs vīrs dzīvo.

Nr. 6. Rads, Jānis, Slokā, vecā māc. muižā, ko mans priekšgājējs ielicis un kuņam jānodod mācītājam nauda un

zīvis. Tam arī laba zeme un pļavas. 1706. g. ēkas nodegušas, rija palikusi.

Šis pats mācītājs sūdzas, ka draudze palikusi tam parādā 12 gadus 513 dālderus 2 vērđinus.

Nākošais mācītājs Heltijs ieguvis sev privātu īpašumu Slokā, agrākās sv. Miķeļa kapellas vietā [tag. „Zaļo koku“], kur arī dzīvojis. 1733. g. tas ar savu adjunktū Biju (Buege) nolīdzis, ka tam jāatjauno pamestās zemnieku mājas un jāsameklē izbēgušie zemnieki. 1744. g. tad arī visas mājas bijis atkal apdzīvotas, izņemot Grūdaiņus. Šis Bija bijis darbīgs cilvēks. Stāsta, ka daži latv. draudzes locekļi ar viņa atļauju pieņēmuši sev tā uzvārdu kā goda zīmi. 1740. g. mācītājam būvēta jauna muiža, koka ēka uz akmeņu pamata ar 1 istabu un 2 kambariem, neatvejamiem logiem.

Uz mācītāja Bijas lūgumu 1742. g. poļu ķēniņš Augusts dod tam 2 Viņķu māju saimniecības [blakus Valterim], kas tiek atdalītas no Ozolu muižas. Saņemot 1744. g. šīs mājas ar 3 saimniecībām, mācītājs atdod valstij Sviķus un Ērman-Plūpjus. Radziņu m. viena puse piedalīta Pļavpāvulam, otra Bērzu krogam „jeb mūrētām vēja dzirnavām“.

Kā atalgojumu mācītāji bez muižas un zemes dabūja no Ozolmuižas ik gadus pa 30 pūriem katras labības, 20 poļu floriņus, 8000 baltu, 4000 kūpinātu reņģu, lielo svētku pirmo dienu un Jaungada upuru naudas. Bez tam katram jūras zvejas saimniekam pēc vaku grāmatām bija jādod 9 graši, bet upes zvejniekiem 6 graši. Klausas jāpilda vienu nedēļu vienam, otru diviem vīriem ar zirgu. 1591. g. bez tam pirtniekiem bijis jādod pa 1 vērđinam un no katra lašu vadus Bulļos pa 1 lasim. Ķesterā alga 18 floriņi, zvaniķa — 6.

No 1774.—1813. g. par mācītāju bijis Kristaps Rozenbergs, kuŗa laikā Slokas apgabalu pievienoja Vidzemei un kam bija jāpārcieš arī 1812. g. kuŗa briesmas. Pēc pievienošanas 1783. g., šejienes iedzīvotājiem uz 3 gadiem tika atļauta galvas nauda, kroņa muižu zemniekiem doti arī citi atvieglojumi. Tādus gribējuši dabūt arī mācītāja un privāto muižu ļaudis, kāpēc atteikušies maksāt mācītājam nodevas. Kamerālvalde tad piedraudējusi tās piedzīt ar militāru varu. (VA.)

Tā kā pēc Slokas apgabala pievienošanas Vidzemei Ozolmuiža, pie kuŗas šis apgabals skaitījās, palika Kurzemē un vairs neizsniedza savas līdzšinējās hercoga laiku nodevas (labību, zīvis, naudu) Slokas mācītāja uzturēšanai, tad 1785. g. 9. 10. tika ieviesta tai vietā attiecīgi pārrēķināta naudas nodeva, ko uzlika draudzes zemnieku mājām, proti 113 lielām jeb veselām mājām, katrai pa 1/2 dālderim mācītājam,

pa 5 šiliņiem ķesterim par labu. No mazmājām nodeva bija uz pusi mazāka (ZA).

1806. g. mācītāja Janbišku mājas pušelnieks Jēkabs, puīša cilvēks, grib tikt vajā no mācītāja mājas un pelnīties kā vaļinieks. Mācītājs to neatlaiž, bet sola dot puīsi par palīgu. Mācītājs sūdzas kroņa īpašumu pārvaldei Rīgā par draudzes zemniekiem, kas 3 gadu laikā tam nav pieveduši nodegušās Viņķu mājas būvei vajadzīgos kokus, tāpat malku. Tas sūdzas arī par muižas [Lapmežā] skrīveri, kas tam palicis parādā kājinieku un zirdzinieku klaušu dienas.

1812. g. 6. 6. māc. muiža nodega. Kara dēļ kalnciemiēši sabēguši un dzīvojuši mežos, kur vairākiem dzimuši bērni, kas tikai vēlāk ierakstīti baznīcas grāmatās. Laudis šo laiku saukuši par „Prūšu gadu“. 1815. g. uzbūvēja jaunu māc. muižu. 1827. g. tai nodega saimniecības ēkas. Starp 1847. un 1858. g. atkal būvēja jaunu muižu, mūra, tagadējo.

1814. g. muižai koki bija jāpieved pēc dvēseļu skaita. To bija: Pavasaros 121, Branķu ciemā 52, Majorkrogā 84, Slokas muižā (Amt-Schlock) 565, Bulduros 72, Slokā (Flecken Schlock) 117, Valtermuižā 10, māc. muižā 40.

Lielāko daļu Slokas māc. muižas lauku ap 1910. g. sadalīja ap pūrvietu lielos gruntsgabalos, ko iznomāja. Tie pa lielākai daļai bija domāti tuvās Slokas celulozes fabrikas strādnieku mājiņām, kuŗi savu ienākumu papildināšanai nodarbojās ar dārzkopību.

B. Sloka.

Pēc dažām ziņām (18, VR, 57) Vidzemes ordeņa mestrs Mandernu Konrads, izpildīdams pāvesta legāta Modenas Vilhelma 1225. un 1242. g. pavēles, cēlis tag. Slokas apvidū sv. Marijas pili, nosauktu par „Mitow“ (Mintava). Nesaprašanās dēļ starp ordeni un Rīgas pilsētu, zemgalieši to izpostījuši 1280. g. Eberhards v. Monheims tikai 1336. g. (1334.?) esot Jelgavu pārcēlis no Slokas 4 jūdzes uz augšu, tagadējā vietā. Šīs domas pareizību neapstrīd arī Bīlenšteins savā rakstā „die Grenzen des lettischen Volksstammes“, atsaukdamies uz Rīmju kronikā uzdoto Mintovas attālumu no Rīgas „četrās jūdzes“, kas saskan gan ar tag. Slokas, bet ne Jelgavas attālumu, kuŗš ir 6 jūdzes. Pie tam taisna ceļa no Rīgas uz Jelgavu toreiz nebija, bet apkārt gar Babīti 8 jūdzes. Kā kronikā attālums būtu uzdots nepareizi, neesot pielaižams, jo visi citi uzdotie attālumi esot gluži pareizi.

Slokas upīte (Slocene), no kuŗas viss apvidus būs dabūjis šo vārdu, minēta pirmo reiz 1255. g. sakarā ar kādu strīdu

starp ordeni un Rīgas pilsoņiem, kad ordenis tiem atļauj plēst lūkus savos mežos starp jūru, Lielupi un Slokas upīti (37). 1480. g. šo upīti min kā robežu starp Kurzemi un Zemgali. *)

16. gadusimtenī ordenim zemi dalot, pirmrakstos šo apvidu sauc „Sloevke“, „Slock“, „Schlocken“. 1520. g. ordenis uzceļ te dzirnavas un sāk dibināt koloniju. Tai pašā gadā Valteris Pletenbergs atdod lēņos Didriķim Butleram no Slokenbekas 2 zemes gabalus Slokas krastos. Ap 1542. g. šis Butlera īpašums ar Slokas muižu nodots lēņos Didriķim Šenkingam. (37).

Zviedru-poļu karaš arī skāris Slokas nometni un apkārtni. Starp 1605.—1608. g. stāvoklis stipri nedrošs. Pārtraukti parastie gada tirgi un pie Slokas dzirnavām zviedri uzceļ apcietinājumu. 1605. g. Tukuma jūrmalā zviedri izceļ 4000 vīru lielu desantu. 1615. g. stāvoklis uzlabojas un gada tirgus atjaunojas. 1622. g. kara gājienā no Rīgas uz Bulliem un Tukumu zviedru pulkvedis Asersons sagūsta galma maršalu Šenkingu un līdz ar bagātu laupījumu nogādā Rīgā. (37). Pēc pārciestām kara briesmām šo apvidu piemeklē mēris, cilvēki izmirst. 1630. g. nometnē minēti tikai 3 cilvēki.

No 1650. g. līdz 18. gadusimtenim bijis pie Slokas vara cepelis (kaparāmars), arī stikla cepelis, hercoga Jēkaba laikā arī kaļķu cepelis un metālu veltuve.**) No Kaņera ezera zvejnieki braukuši pa ūdens ceļu uz Dūneri (Dūņezeru) un tālāk pa Sloenes ezeru un upīti līdz Slokas dzirnavām. Toreiz te ūdens līmenis bija augstāks kā tagad, jo nebija vēl nekādas tiešas notekas no Kaņera jūrā. Visam ūdenim no Tukuma apvidus caur Kaņeri, Dūneri un Sloceni bija jāplūst uz Lielupi. Pie Slokas dzirnavām zvejnieki tirgojušies, vai vilkuši laivas pāri dambim un braukuši pa Lielupi tālāk uz Rīgu un Jelgavu. 1667. un 1668. g. herc. Jēkabs licis Slocenes-Kaņera ūdens ceļu padziļināt, jo braukšanu traucējis sekla kaļķakmeņa slānis. Pa šo ceļu tad pieveduši kuģiem preces līdz krastam, kas atrodas starp Kaņeri un jūru. Te tās izkrāvuši un tad ar laivām piegādājuši kuģiem, kas stāvējuši noenkuroti jūrā. No kuģiem pa to pašu ceļu un Lielupi veduši uz Jelgavu franču sāli, vīnu, siļķes, tabaku. Uz ārzemēm sūtīja kuģu kokus, ozola baļķus un plankas, darvu, la-

*) Biezs mežs atdalīja Kurzemi no Zemgales. No Vadakstes gāja šīs robežas mežs pār Kursiņiem, Saldu, Gaiķiem, Plāņiem un t. t., Degoli un Ozolmuižu līdz Slokai (Watson, in den Abhandl. der Gesellschaft für Literatur u. Kunst) (57).

**) Metālu veltuvē nodarbinātos strādniekus sauc par „varķaļiem“. Tie izgatavoja vara un misiņa skārdus traukiem, metālu pavedienus brokātiem un tapetēm, nīsto lapiņu zeltu un sudrabu, bronzas pulveri, tombaku.

bību. Rīgai tāda viņas ostas apiešana un hercoga izvairīšanās no muitām nepatika. Rāte sūtījusi izlūkus uzzināt, kā hercogs te rīkojas. Tie ziņojuši, ka Kaugurēs esot noliktavas un kantoņi aizjūras precēm, no Kaņera uz jūru hercogs liekot rakt „2 šāvienu gaļu grāvi (Starpīņupe, kas vēlāk stipri padziļināta)“. Lai Slokas dzirnavu dambim laivas pāri velkot, to nebojātu, ierīkotas blakus slūžas, kuŗu atliekas redz vēl tagad. Tagad no Dūņera ezera straume dalās uz abām pusēm. Viena daļa ūdens iet caur Kaņeri un Starpīņupi uz jūru, otra caur Sloceni uz Lielupi.

Kā Rīgas atriebību par hercoga izvairīšanos no muitām var uzskatīt 1690. g. zviedru uzbrukumu Kauguru ostai, kad nolaupīja hercogam 2 kuģus. Hercoga preču pārvadāšana no Slokas līdz Lapmeža (Kauguru) jūrmalai un neskaidras ziņas par tā tālākiem nodomiem šinī virzienā radīja *baumas*, it kā viņš būtu gribējis radīt jaunu Lielupes grīvu pie Slokas. (70). Par tādu hercoga nodomu ieminās 1672. g. viņa kanclera Felkerzama dēls Juris savam draugam Galenam rakstītā vēstulē.

No hercoga sarakstīšanās ar Kauguru fogtu ap 1700. g. redzams, ka pēdējais pārzinājis malšanu Slokas dzirnavās, ko lietojuši arī jelgavnieki. Tas uzraudzījis kuģus, gādājis par kaltētu reņģu un lestu sūtīšanu hercoga ļaudīm Jelgavā, pārzinājis baznīcas un māc. muižas ēku labošanu un mežu saimniecību, kuŗi pārmērīgi tiekot izcirsti. (HA).

Ziemeļu karā poļu ķēniņš, uzbrukdams ar sakšu palīdzību Rīgai, ierīkoja Slokā kara mantu noliktavu. Zviedri to iznīcināja un sakšus padzina. Sarakstā par saņemtām kontribūcijām (1—3 dālderī) uzskaitīti Slokā 8 pilsoņi: Dannenberg, Šlimbachs, Šei, Resfelds, melderis Kristaps, Pretorius, Šimanis Lāču krogā un Fabricius.

Kautko par Slokas apbūves pirmiem laikiem var vērot no sekoša raksta attiecībā uz Slokas „bādera“ [zemāka ārsta, feldšera] Fernanda Konradi lūgumu: „Ja sakarā ar lūgumu tā ir, ka smilšu kalns ir kails un lūdžs uz sava rēķina tur grib būvēt, caur ko hercoga muižai nekāda skāde necelsies, tad [tiek uzdots] Ozolu muižas muižkungam, leitnantam Korfam, ierādīt lūdžējam šo smilšu kalnu ar pie tā piederīgām zemēm un pļavām un paziņot šai pārvaldei par zemes labumu un cik tā var ienest, arī cik par to var dot nomas, lai vēlāk par to var vienoties. Jelgavā 1714. g. 23. aprīlī. Heinrich Kristian von der Brinken, Landhofmeister.“ (HA).

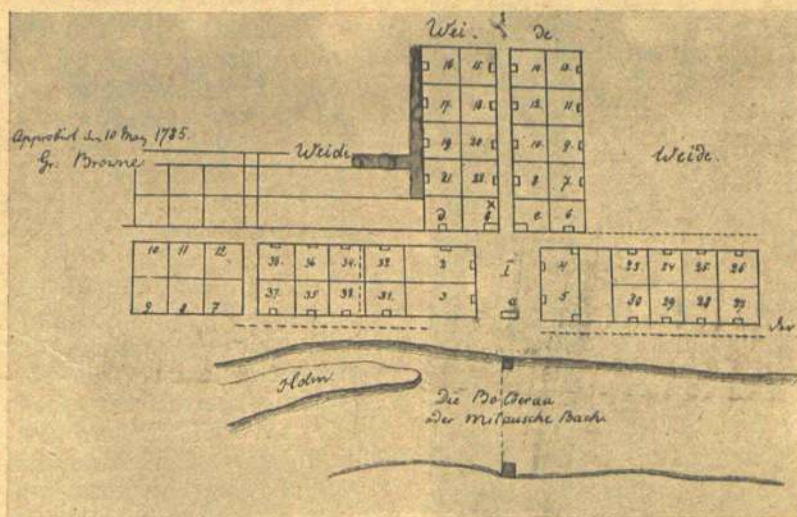
1793. g. ugunsgrēks Sloku iznīcinājis un nopostījis arī baznīcu, kas atjaunota 1743.—1745. g. Rēbergs lūdž hercoga atļauju pārdot māju Slokā par 500 dālderiem naudas aizdevējam, Stendes muižas v. Brigenam. Par tās grunti esot no

veciem laikiem jāmaksā Ozolu muižai $1\frac{1}{2}$ dālderā gadā. 1783. g. majors v. Bolšvings, kas naudu aizdevis zemniekiem, pārdod par 180 dālderiem Galanderam savas zemes Slokā, sauktas Kaņepes, ar zveju, pļavām un citām lietošanas tiesībām. (HA).

Kad 1783. g. Sloka nāca zem Krievijas, bija nodomāts to pacelt par kārtīgu tirdzniecības punktu.

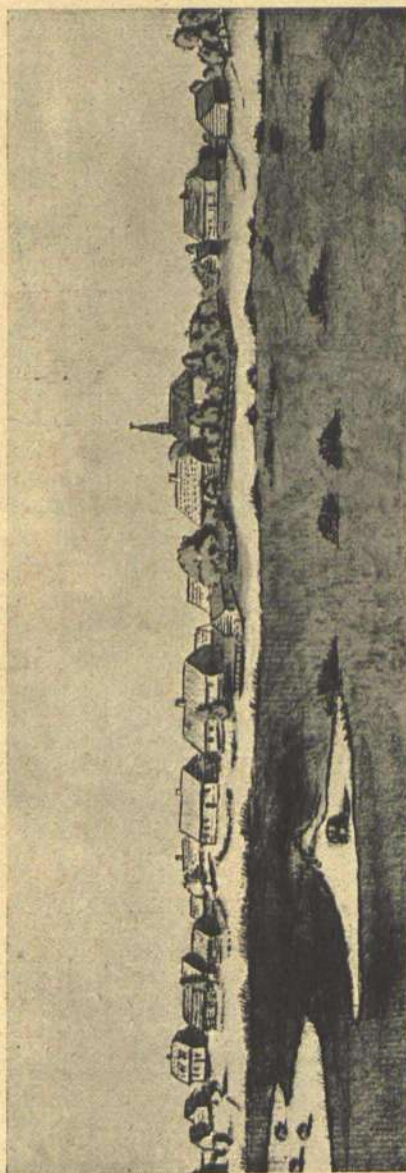
Pēc Slokas pievienošanas Krievijai, tās iedzīvotāji tika uzaicināti izteikt savas vēlēšanās. Tie, kopskaitā 10 nomnieki-namsaimnieki 1783. g. 12. 12. iesnieguši 18 punktus gaŗu rakstu, kurā starp citu lūdz uzlabot ziemas ceļu caur Liepmežu [tag. Slokas-Tukuma lielceļš], mācītāja zemniekus Radziņus pārcelt no Slokas uz citu vietu, atļaut zvejot Lielupē, ierīkot pārceltuvi pār Lielupi, noteikt miestam robežas, dot akmeņus, mālus un būvkokus ēku labošanai (VA; ZA).

Ar 1785. g. 4. 2. ukāzu Katrīna Lielā piešķīra Slokai tirdzniecības miesta (Marktflecken, posad) tiesības. Līdz ar to atļāva te dzīvot un pierakstīties brīviem krieviem un svešniekiem bez ticības un dzimuma izšķirības. Jaunais tirdzniecības miests, „posāds“, vienīgais tāds Baltijas guberņās, dabūja Krievijas posādiem paredzētās priekšrocības, tiesības un brīvības tirdzniecībā un amatniecībā. Skolas un nabagu mājas ierīkošanai kronis deva 1000 dālderus un uzturēšanai ik

172. 1785. g. 10. 3. ģenerālgubernatora Brovnes apstiprināts Slokas apbūves plāns (57).

gadus vēl 400 dālderus, kas ņemami no Rīgas kroņa muitas ienākumiem. Simts pirmiem saimniekiem izsniedzami katram pa 25 rb. ēku būvei. Ārzemniekiem deva 3 brīvgadus. Pārceltuvi pār Lielupi nodeva posādam, nokārtojot Bulļu muizai

173. Sloka 1807. g. Broces zīm.

pienācīgo pusi ar vienreizēju nomaksu. Lopu gānībām tika dota zeme, sevišķs rātsnams birģermeisteriem un padomniekiem, kam jāstāv zem Rīgas guberņas maģistrāta. (25 — 1786. g. VA). Slokas maģistrātam [pārvaldei] no 1785. g. bija 4 locekļi, no 1822. g. — 3. Rātsnama uzturēšanai ar 1817. g. 5. 11. ukāzu posādam nodotas Slokas dzirnavas ar 2 gaņģiem un plosta tilts (ZA).

Slokas posāda zemes pirmo reiz uzmērījis Rīgas apr. mērnieks Hagke 1830. g. un 24. 9. nospraušanas dabā robežas.

Ar 1811. g. 18. 5. pavēli Vidzemes gub. valde noteica, ka iebraucot Slokā ar katriem ratiem jāieved 3 akmeņi, ne mazāki kā 5 mārciņas svarā. Par „lielo namu“ sauktais rātsnams būvēts 1812. g. viesnīcai. 1820. g. maģistrāts to nopircis priekš posāda. Tajā novietota pārvalde: maģistrāts ar birģermeisteriem. Pirmais birģermeistars bijis Feits. 1860. g. par rātskungu - substitūtu, tad 1869. g. par birģermeistaru Evelinga vietā nāca tirgotājs Ričards Polmanis, kas savā laikā savācis

daudz materiālu Slokas un apkārtnes vēstures pētījumiem. Tie kara laikā no 1914.—1920. g. zuduši.

Posādu nodibinot tam deva arī tiesības pieņemt par saviem pilsoņiem aizsargājamus žīdus (Schutzjuden). Tie bija 15 žīdu ģimeņu pēcnācēji, kuŗām 1764. g. tika atļauts uzturēties pagaidām Rīgā, kurp tie sabraukuši no savām dzīves vietām, lai nogaidītu valdības tālāku rīkojumu par viņu nosūtīšanu uz Dienvidkrieviju, kur bijis nodomāts dibināt sevišķu koloniju. Rīga jau no sākta gala vairījusies pieņemt par saviem pilsoņiem pagānus: livus, latvjus, igauņus. Kad pagānu vairs nebija, aizliegumu vērsa pret nekristīgiem: žīdiem. Ne Vidzemes pilsētās, ne bīskapa valstī tos nepielaida, un kas te ieradās tirgoties, drīkstēja uzturēties tikai dažas dienas. Sigmunds III. 1593. g., Gustavs Ādolfs 1621. g., Pēteris Lielais 1710. g. bija apstiprinājuši Rīgai privilēģiju noliegt žīdiem tajā apmesties un nodarboties. Izņēmums bija minētie sargājамie žīdi, kuŗi Rīgā drīkstēja strādāt tikai tādu darbu, kādam amatam te meistara nebija, pie kam tiem bija noliegts turēt savas tautības mācekļus vai palīgus. Arī Kurzemes hercogi vairākkārt bija cīnījušies pret žīdiem, redzēdami, ka pēdējie ievēl parādos muižniekus, saņemdami uz renti gandrīz bez izņēmuma visus krogus un šēņķus, apdzirda zemniekus, krogē degvīnu pret labību. Lai atkratītos no žīdu sloga, hercogs Ferdinands 1714. g. 23. 3. izdeva pavēli, ka 6 nedēļu laikā Kurzeme jāatstāj visiem žīdiem un par katru nokavētu dienu jāmaksā viens dālderis soda naudas. Arī 1760. g. hercogs Kārlis, atsaukdamiem uz hercogistes pamata likumiem un aizrādīdams uz žīdu klejošanu un tirgošanos, kas kristītiem aizliegta, kā arī uz īstas naudas izvešanu pār robežu un neīstas iešmugulēšanu, liek baznīcās izsludināt un atklātās vietās atkārtot minēto 6 nedēļu termiņu. Taču muižniecība, sapinuisies pati žīdu tīklos, aizstāvēja tos pie Poļu ķēniņiem, un hercogi nespēja izslaucīt viņus no Kurzemes. (41 — 1838.; 27 — 1839., 1840.).

Pārņākdama no Kurzemes pie Krievijas un pacelta par posādu, Sloka nu bija Vidzemē vienīgā žīdu pierakstīšanās vieta. Pirmajā Slokas pilsoņu sarakstā 1783. g. ievestas 12 personas. Līdz 1786. g. 16. 8. pieņemtas vēl 23. Tā paša gada 8. 5. iemērīti žīdiem 4 gruntsgabali. Pēc 1796. g. 6. 6. sastādītām revīzijas listēm Slokā dzīvojušas 24 ģimenes, no kuŗām vairākām žīdu uzvārdi. Cītur toreiz dzīvojuši, bet pie posāda pierakstīti 18 žīdi, 2 krievi pie vienrubļa [strādnieku] oklada un 2 pie divrubļu [pilsoņu] oklada. (VA). 1813. g. Slokā bijušas 20 mājas, starp kuŗām 3 zemnieku (SD).

1854. g. māc. Zēbergs raksta, ka 1743. g. būvētā baznīca tā bijusi sakritusi, ka bail skatīties. „Pasaul daudz stutu iekš

un ārpusē, jumts it kā apnicis turēties". 1844. g. baznīcu noplēsuši. Svētdienās draudze pulcējusies kapsētā, gājusi uz Salas baznīcu. Tad baznīcas vietā uztaisījuši lielu šķūni, ienesuši veco altāri un kanceli un turējuši dievvārdus. 1851. g. sāka būvēt jaunu baznīcu, mūra, tagadējo. Pamatā iemūrēja vara galdiņu ar attiecīgiem uzrakstiem. Būvei naudu salasīja un dabūja no valdības. 1854. g. 31. 1. baznīcu iesvētīja. 1869. g. un vēlreiz 1903. g. to pārbūvēja. 1911. g. 16. 10. iesvētīja Vācijā būvētas jaunas, modernas ērģeles ar tālskaņu ierīci.

174. Slokas baznīca 1930. g.

Slokas posāds sākumā attīstījās nevis kā tirdzniecības, bet vairāk kā pieturas punkts ceļā starp Kandavas-Talsu-Tukuma apkārtni un Rīgu. Tad Tukuma ormaņi veda pasažierus līdz Slokai un sloceniēki tālāk līdz Rīgai. Tāpat ceļoja atpakaļ. Ar pārceltuves ierīkošanu pār Lielupi pie Slokas arī Kurzemes jūrmalas ciemu satiksme ar Rīgu pārvietojās atkal no jūras malas uz taisnāko veco „kaŗa ceļu“ gar Lielupes labo krastu. Uzsākot tvaikoņu satiksmi starp Sloku-Rīgu, tie pārņēma pasažieru pārvadāšanu navigācijas laikā. Tad Sloka tika par izejas punktu arī apkārtnes zvejniecības un dārzkopības produktu nogādātājiem Rīgā.

1868. g. par Sloku „Latv. Avīzes“ raksta: „1. aprīlī atvērts pasts. Līdz tam tas bija Rīgā, uz kuriem un atpakaļ pastnieks reizi nedēļā nesa sūtījumus. Tagad ir labs tilts pār

Lielupi [uzbūvēts un nodots lietošanā 1859. g. 5. 4.], labas ugunssprices, aptieka, pilsētas skola un nu pasta nams. Priekš 12 gadiem no visām šīm lietām nebija ne vēsts. Daudz darījis sekretārs Cimermanis, kas te jau 25 gadus strādā.“

1829. g. Slokā bijuši 319 iedzīvotāji, 1864. — nepilni 500, 1872. — 750. 1864. g. nodibināja pirmo aptieku Slokā Hugo Šmīdens, kas gadu desmitus sabija arī par rātskungu, tad maģistrāta birģermeistaru. Birģermeistara Polmaņa laikā 1877. g. ievēda ielu apgaismošanu ar petrolejas lampām, 1878. g. ierīkoja publiskas akas. Nedēļas tirģu sāka noturēt ar 1880. g. Mēģinājumi noturēt gada tirģus nesekmējās. Ap 1880. g. sākās arī kārtēja tvaikoņu satiksme starp Sloku un Jelgavu.

Kad 1878. g. Baltijā ievēda jaunus, Krievijas pilsētu likumus, tad ar ministru kabineta 20. 9. lēmumu no 1878. g. 18. 10. arī Sloku ieskaitīja par pilsētu. Šinī gadā te bija 158 vēlētaji no 1076 iedzīvotāģiem. 12 no tiem bija pareizticģi, 955 luterāņi, 2 katoģi, 107 ebrģji. Uz 1892. g. 11. 6. likuma pamata Slokā ievēda saģaurinātu pilsētas pārvaldi. Vēlēšanās piedalījās 83 vēlētaji — nekustamas mantas īpaģnieki. 1879. g. kā pirmo pilsētas galvu Slokā ievēģja H. Šmīdenu. 1893. g. tā vietā nāca Jēkabs Štģls, latvietis. Tas bija otrs gadģjums (pirmais Jaunjelģavā), kur pilsētas pārvalde nāca latvieģu rokās (tai pašā gadā arī Valmierā). J. Štģls atradās pašvalģības priekģgalā līdz savai mirģšanai 1910. g. 27. 6. Pateicoties viņa rūpēm Sloka ļoti uzplauka: 1896. g. agrākos smilģu laukos, Kraukģu kalnu pakāģē nodibināģās celģulozes fabrika.

175. Slokas celģulozes fabrika 1930. g.

Pilsētiņas augšgalā, Branču ciemā, nodibinājās Rīgas Šmita s-bas romancementa fabrika, kas izmantoja Bāžu ciema akmens slāņus. Tādu nodibināja turpat vēl otra, latviešu s-ba. Lielupes ūdensceļš bija izdevīgs fabrikātu nogādāšanai uz Rīgu. Fabrikas, dodamas darbu, pievilka strādniekus un iebūvīšus sevišķi no tuvākiem Kurzemes novadiem. Ap 1880. g. pilsēta sāka izdot nomā ap pūrvietai lielus gruntsgabalus kopganībās un Viņķu purvā. Pēc Asarnieku parauga arī te ierīkoja zemeņu dārzus.

1885. g. urba pirmo artezisku aku. Pilsētas ganībās, „Gaņajā kalnā“, lauja būvēm vajadzīgos akmeņus. Te strādāja arī kaļķu ceplis.

1900. g. Sloka pārdeva kronim savas servitūta tiesības uz Slokas dzirnavām, kuŗu slūžas bija par kavēkli Ķemeru un apkārtnes nosusināšanai. 1908. g. izšosēja Jaun-Kauguru ielu.

Ievedot Baltijā tiesu reformu, Slokā 1889. g. nodibināja miertiesu. Pie tās līdz 1903. g. pastāvēja arī patstāvīga zemes grāmatu nodaļa. Ar 1891. g. miertiesneša kameru pa vasarām pārcēla uz Rīgas jūrmalu. Ar 1904. g. Slokā darbojās arī notars — Vizbuliņš.

Sabiedriskā dzīve Slokā sāka izveidoties diezgan agri. 1873. g. nodibinājās brīvpr. ug.-dzēsēju b-ba. Par uguns apkaŗošanu jau agrāk bija rūpējies pilsētas magistrāts. Trauksmi toreiz sacēla daudzot stabos iekārtu koka dēli, vēlāk ar skārda tauri, ko pūta ar plēšām. Biedrības dibināšanu ierosināja aptiekārs H. Šmīdens un tirgotājs R. Polmanis. Līdzekļus vāca ar ziedojumiem un izrīkojumiem. Materiālais stāvoklis uzlabojās, kad 1904. g. tā dabūja no pilsētas 3 pūrvietai zemes izrīkojumu dārzam, bet sevišķi ar 1906. g., kad Slokā uzcēla celulozes un cementa fabrikas, kas b-bu dažādi pabalstīja. 1913. g. tā varēja jau iegādāt motoršļirci. Līdz 1906. g. b-bā darīšanu un komandas valoda bija vācu, bet pēc tam krievu.

Slokā pirmā latviešu teātra izrāde notika 1878. g. 5. 2. Piedalījās arī aktieŗi no jūrmalas. 1880. g. skolotājs Bēms atvēra privātu meiteņu skolu un nodibināja dziedāšanas kori, kas bija klusējis vairāk kā 12 gadus. Skola pastāvēja tikai īsu laiku. Bēmam aizejot, apklusa arī koris. 1887. g. nodibinājās Slokas labdarības biedrība un pie tās dziedātāju koris. Līdzekļu trūkuma dēļ b-ba darbību izbeidza. 1888. g. nodibinājās bērņu lāde, 1895. g. biškopības b-ba. 1902. g. apstiprināja Slokas zvejnieku savst. palīdzības b-bu, kas centās raŗotājus pasargāt no uŗpircējiem. Tā paŗa gada 21. 7. darbību atklāja Slokas sadraudzīgā biedrība. Tai pirmais pr-ks bija pilsētas

176. Slokas un apkārtnes ugunsdzēsēju b-bu darbinieki 1899. g. 10. 6.

vecākais J. Štūls. B-bas priekšgalā darbojās pilsētas valdes locekļi, skolotāji, draudzes mācītājs. Biedrības namu uz sava rēķina uzbūvēja tirgotājs Roberts Stūrmanis. Nodibinājās mūzikas un dziedātāju kori, ierīkoja plašu bibliotēku, lasāmo galdu. Teātra izrādēs piedalījās vietējā intelligence Friča Lakševica vadībā. Uz tām brauca skatītāji no tālākas apkārtnes. Skaisto pasākumu sagrāva 1905. g. revolūcionāri. Tie patvarīgi ielauzās biedrības telpās un noturēja pretvalstiskus mītiņus. Kustība aizrāva līdz vienu, otru biedrības vadītāju, ko arestēja. Tad b-bu atstāja visas oficiālās personas. Baidīdamies soda ekspedīciju, pazuda daži iespaidīgākie b-bas darbinieki. 1906. g. janvārī par b-bas priekšnieku ievēlēja skolotāju K. Apini. Bija izjucis koris, orķestris, teātris. Strādāja apmelotāji un nodevēji. 1907. g. izraidīja pr-ku Apini, kurā vietā nāca M. Krišjansons. Tam izdevās caur vietējās pilsētas skolas inspektoru, krievu Akončenkovu un priesteri N. Šalfejevu pārliecināt administrāciju par b-bas nekaitīgo virzienu, kāpēc to neslēdza. 1914. g. atgriezās izraidītais K. Apinis, ko ievēlēja atkal par pr-ku. Bet tad kaŗš pārtrauca b-bas darbību.

C. Kroņa Slokas pagasts.

Hercogu laikos Slokas muiža (Amt-Schlock), kas atradās Lapmežā, bija hercoga privāts īpašums, tāpat kā baznīca un mācītāja muiža. Zemnieku-zvejnieku mājas Kauguru, Bāžu, Lapmeža un Raga ciemos skaitījās tolaik pie Ozolu muižas. Pēc 1697. g. vaku grāmatas nodevas noteiktas katram saimniekam caurm. 1 dālderis naudā, $\frac{1}{2}$ mucas sālītu, 2000 žāvētu reņģu, 1 kāls lestu; pirtniekiem un piedzīvotājiem nodevas mazākas. Slokas dzirnavās un Klīves muižas akmeņu lautzuvēs bijis jāiet klausās tiem, kas tuvāk [bāženiekam, kaugurniekam]. Slokas muižai, kā hercoga privātīpašumam, nekādas klausas, nedz nodevas tolaik zemnieki nedevisa. Beidzamais Kurzemes hercogs Pēteris Bīrons ap 1795. g. šo muižu pārdevis krievu valdībai (46—1909.). Tā te ielika savu rakstvedi. Tam bija jāpārziņ nodokļu lietas, kā galvas naudas, papildu un obroka maksājumi, klausas, sīkas ķildas jāizšķīr. Tā 1797. g. tas samierina Ķezu mājas piedzīvotāju Kāpnieku Jāni, kas uztaisījis tīklu būdiņu uz Puriņu Toma zemes. Rakstvedis Bēkmanis devis Kāpniekam pašam zemi. 1798. g. atspēkodams māc. Rozenberga sūdzību, ka māc. muižai klausas netiekot kārtīgi pildītas, skrīveris raksta kamerālvaldei, ka zemnieki ne labprāt uz māc. muižu klausās ejot, jo zirgiem jāstāvot vecā šķūnī, kur tos viegli varot saplosīt vilki. 1803. g. ieradās Cēsu

ekonomijas pārvaldē no Lapmeža Burkanu Ansis un Bimbas Ansis. Tie sūdzas par rakstvedi Pernicu, kas tos pats pēris un licis pērt stārastam Paeglem, tāpēc ka nemaksājot gruntsnaudu, kaut gan šiem zemes neesot. (Z A). Pēc 1841. g. ziņām šai muižai, ko parasti saukāja par Lapmeža muižu, bet kas domēņu valdē skaitījās kā kroņa obroka gabals, bijušas 7 desetinās lauku un 21 des. pļavu. 1847. g. 18. 9. domēņu valde nolēmusi muižu dzēst no obroku sarakstiem un ievest muižu sarakstos. Uz šī pamata pēc toreizējiem likumiem pie muižas bija jādibina pagasts. Tā radās Slokas kroņa pagasts, kamēr agrākais sadalījums bija ciemi. Pašu muižu pārcēla no Lapmeža uz veco Slokas mežniecību, kas atradās tagadējā Slokas-Tukuma lielceļa malā. To iesauca pēc viņas pirmā nomnieka vārda par „Biltes“ muižu. Tās zemes platību 1859. g. palielināja uz 690,13 desetinām, piegriežot meža zemes un pievienojot kādreizējo fišmeistara zemi pretī Gātsgalam — Celmus. Pie šīs zemju mērīšanas skolai [Bigauņu ciemā] iemērija 4,42 un pagasta tiesai [Kauguru ciemā] 4,09 desetinās. Agrākās Lapmeža muižas zemes pievienoja Lapmeža krogam. Ierīkoja arī Jauno krogu Lielmeža vidū uz Slokas-Tukuma lielceļa un Ķemeru ceļa krustojuma. Kauguru un Lapmeža krogi pastāvējuši sen.

Kad 1861. g. kroņa mājas sāka pārdot par dzimtu, Slokas pagastā daudz pircēju nebija, jo krievu zemnieku brīvvaldības maniēsts, kas brīvvaldītiem piešķīra arī zemi, deva cerības arī šejienes zemniekiem gūt zemi par brīvu, kāpēc tie no pirkšanas atturējās.

Kur tagad kailas Lapmeža kāpas, tur 19. gadu simteņa sākumā bijis varens ozolu, kļavu, melnalkšņu, liepu mežs, no kam savu nosaukumu dabūjis viss ciems. Skaistā meža dēļ te, tāpat kā blakus esošā Bigauņu ciemā, apmetušies vasarnieki. Vēl 1866. g. Bigauņu ciemā bija privātas vasarnīcas, kas piederēja v. Hāzem, Vilpeltu, Ginteru, Hepkeru u. c. ģimenēm. Pat sava mūzikas kapelle tikusi uzturēta. Bet kad Dubulti attīstījās, šis spožais laiks Bigauņos beidzās. Dažas vasarnīcas tika noplēstas un pārceltas uz Dubultiem. (54; 61).

Pēc meža nociršanas vējš apputinājis ar kāpu smilti melnzemi un lielus pļavu gabalus. Te aug vairs tikai grīslis un punduru priedītes. Tikai mazi dārziņi un krūmāji palikuši kā sīkas saliņas šajā postazā, ko radījusi ļaužu ģeķība. Par Lapmeža nosaukuma izcelšanos izteiktas arī domas, ka šis vārds cēlies no vācieša Lappe, kam ordeņa mestrs devis te mežu. (48 — 1899.).

Agrākās Lapmeža muižas vietu, kur bez citām saimniecības ēkām bijis arī brūzis un degvīna dedzinātava, apzīmē

vairs daži veci koki. Tuvumā ir Siliņa upe*), kas ap 19. g. simteņa vidū izrauta vienā naktī, lai rastu pārplūdušam Sloenes ezeram izeju uz jūru, kad Starpupe Lapmežā, kam šie ūdeņi caur Kaņeru ezeru jānovada jūrā, bijusi aizsprostota slūžām. Siliņupes izrāvums atklājis vecu kapsētu. Ilggadīgais Bigauņu skolotājs Štumberģis tur savācis ap 1890. g. poļu, zviedru un dāņu naudas no 17. g. simteņa beigām. Atnākot Štumberģim ap 1870. g. te par skolotāju, ļaudis bijuši rupji, mānticīgi, dzērāji, ķildīgi. Tagad (1898.) citādi: tapuši reliģiozi, ik svētdienas iet baznīcā; mājās palikušie notur 2 reizes diev-vārdus. (54). Bigauņciemā cēlusies plašā apkārtnē pazīstamā Štūlu ģimene.

Uz Ragciema pusi kāpa paceļas augstāk un apaugusi ar mežu, dārzi vairāk kultivēti. Te atrodas ļoti veca kapsēta, un pie tās esot vieta, kur bijusi katoļu sv. Bērtuļa baznīca. „Raga Muižnieku“ mājas nosaukums norāda uz varbūtēju muižu šīnī vietā. Ragciema kāpās un ragā senāk atrasti lielgabali, kas norāda uz krasta apsardzību šai vietā, varbūt zviedru laikos. Vēlāk lielgabali aizvesti uz Rīgu un pārkausēti. 1877. g. Ragciemā dibināja glābšanas staciju. Laiva bija 35 pēdas gara, pie tās 123 priekšmeti (48 — 1899.).

Jūrmalas ciemu iedzīvotāju galvenā nodarbošanās — zveja. Lielas grūtības rada produktu nogādāšana pa smilšai-niēm ceļiem uz Sloku, no kurienes tos transportēja pa lielākai daļai uzpircēji ar tvaikoņiem uz Rīgu. Lai iztikt bez uzpir-cējiem, 1909. g. nodibinājās Lapmežā zivju konservēšanas iestāde, kas pēc dažiem gadiem darbību izbeidza. Kautcik labāki panākumi bija 1902. g. dibinātai zvejniecības b-bai, kas žāvētu reņģu nosūtīšanā uz Rīgu uzņēmās starpniecību starp ražotājiem un konservu fabrikām.

Tagad pie Slokas pagasta pieder arī Braņķu ciems un Pavasari, kas agrāk bija atsevišķu muižu pagasti. Par šīm muižām 1531. g. rakstīts sekošs dokuments: Es, brālis Ger-lachs von Havels, vācu ordeņa Mitavas vecais komturis, at-zīstu un apliecinu visu to priekšā, kas šo kvīti grib dzirdēt, ka esmu saņēmis no Klāva Franka un tā godājamās kundzes 100 Rīgas markas par vienu zemnieku māju un pļavu, kas atrodas pie Slokas upītes (Slokenbeke), kur Libit zemnieku māja, tāpat kur zemnieku māja pie Lielupes, ko sauc par Pavaser, uz kuŗu māju un pļavu es Klāvam Frankam un viņa citiem mantiniekiem esmu devis šo vēstuli... (21).

*) Uz 1821. g. Reicharda kartes „Curland u. d. südliche Theil v. Liefland“ tā vēl nav, bet uz 1833. g. Neimaņa kartes „Karte v. Kurland“ tā ir zīmēta (61).

Pie Vidzemes-Kurzemes robežu regulēšanas 1783. g. Pavasaŗu m. īpašnieks v. Brigens Stendē iesniedzis dokumentu norakstus, no kuriem redzams, ka 1) šo muižu 1551. g. ordenis atdevis lēņos; 2) 1670. g. hercogs tai devis tiesības zvejot Babītī un Gātī; 3) 1687. g. dotas tiesības par brīvu saņemt kokus no hercoga mežiem; 4) 1692. g. pavēlēts Slokas mācītājam neņemt no Pavasaŗu muižas zemniekiem nekādas citas nodevas, kā tikai labprātīgus maksājumus; 5) 1780. g. atļauts saņemt no hercoga meža ik gadus 1 ozolu. Brigens lūdzis šīs vecās tiesības tam uzturēt spēkā un aizrāda, ka ar robežu regulēšanu tam zeme samazināta, bet lūgums noraidīts. Arī kā Braņķu ciema īpašnieks v. Brigens atsauca uz 1596. g. tam dotām pļavu un koku ciršanas tiesībām hercoga mežos, ko lūdz tam atstāt, bet arī šo lūgumu noraida (ZA). Tad 1786. g. tas abas muižas pārdod Rīgas eltermanim Ravem. Pavasaŗu muiža pēc tam nāca Spīlhabera, tad barona Ungern-Sternberga, tad E. Manekenas rokās. Beidzamā 1814. g. to iekļāja Kasparam Biezbārdim un Ernestam Sprīdim par 23.625 rb. 1816. g. Braņķu ciema īpašnieks ir baronese Ungern-Sternberg. Tā piekrīt, ka pie viņas muižas tiek pierakstīts 13 gadus vecs dzimts cilvēks Indriķis, kas agrāk skaitījies Igaunijas guberņā, kā piederīgs kapitānam v. Frankam (VA).

1862. g. 10. 6. Vidzemes skolu valde likusi pagasta tiesai aizņaglot un aizzīmogot Pavasaŗu skolas namu, tādēļ ka muižas nomnieks to sācis lietot par siena šķūni un ka Pēterpilī dzīvojušais īpašnieks v. Geršans, kas pārgājis katoļu ticībā, netur savu 1858. g. doto solījumu skolu pabalstīt, bet grib to izlietot citiem nolūkiem (SK). Ar Pavasaŗu pagasta pievienošanu Slokas pagastam te skolu izbeidza, bet novietoja šinī ēkā pagasta nespējniekus. 1868. g. Pavasaŗu muižas zemnieki iepirka savas mājas par dzimtu. Kroņa-Slokas m. pagastā toreiz mājas bija iepirkuši tikai kādi 7 vai 8.

Ievēdot pagastu pašvaldību, 1866. g. 27. 12. nozvērīnāja Slokas baznīcā pirmos pagastu vecākos: par apvienotās Valtera un Slokas mācīt. muižas Andrēju Jansonu, Kroņa-Slokas — Miķeli Bauzi, apvien. Braņķu-Pavasaŗu — Jēkabu Šteinbriku, Bulduru — Jēkabu Revenovski, Majoru — Sīmani Abramsonu. Slokas pag. nams iesvētīts 1867. g.

D. Kēmeres.

(41 — 1830.; 27 — 1838., 1840.; 48 — 1898., 68; 33; 42; 4 — 1874.; 71; 72).

Kēmeres atrodas kā oaze meža vidū. No augšā aprakstītām vietām tās šķīr torfa purvs un meži. 1—10 pēdu bieza mālainas zemes kārta te sedz mālainu kaļķakmeni, kurā sasto-

pami lieli un mazi ģipsa slāņi. No zemes iztek vairāki sēr-avoti ar gandrīz vienādu ķīmisku sastāvu. Zeme vietām audzelīga ar bagātu veģetāciju. 1558. g. Dr. med. Mat. Frisners ārstējis ordeņa mestru Goth. Ketleru. Uz Frisnera lūgumu hercogs kādā rakstā, kam nav datuma, bet kas rakstīts ap 1570. g., apliecina, ka tas pēc 1561. g. 23. un 25. 9. izdotām ķīlu zīmēm esot parādā Dr. med. Frisneram, viņa sievai un mantiniekiem 12.562 Rīgas markas un 52 šiliņus, kuŗu summu Frisneram nodrošinājis ar pie Mitovas apgabala piederōšu hercoga ķīlu muižu, kas Frisneram patlaban piederot. Bet pie Svētes un Slokas esošo zvejniecību vietā, ko Frisners hercogam labprātīgi atdevis, šis tam dāvina 6 kājniekus [kam klaušās jāiet bez zirga]: Istebian, Osolmuisenik, Lappe, Opat, Spanek, Kemmer, — un visas tās zivis, ko viņa ķīlu zvejnieki un augšā minētie kājnieki nozvejos visās zvejniecībās un agrāk nodevuši Mitovas pilī. Tā „Kemmer“ minēts 1561. g. Vēlāk vācu zvejnieks-zemnieks „Kaspar Kemmer“ dabūjis lēnos zemes gabalu. Domā, ka tas dzīvojis tagadējo Ķemeru vietā un no tā cēlies šis vietas vārds. 1616. g. miris viens „Kaspar Kemmer“ un apglabāts Rīgas Doma baznīcā.

1751. g. Slokas baznīcas grāmatās latviskā ierakstā minēta „Ķemeres Jukuma meita“. 1795. g. revīzijas listēs min Bāžu ciema pilnas mājas saimnieku „Kemmer Jurre“ mežsargu. 1826. g. šinī mājā [kopā ar vaļiniekiem] dzīvojušas 39 dvēseles. Kā saimnieku min Valdmani, kā piedzīvotājus [laikam atsevišķās mājās] Veismaņa un Dobuma ģimenes. 1850. g. te dzīvo 43 personas, Valdmaņi un Dobumi.

Daudzi sauc Ķemeres nepareizi par Ķemeriem, t. i. lieto kā a celma vārdu, kamēr tas pieskaitāms ē celmam, jo vienīgi tā šo vārdu izrunāja apkārtējie ļaudis un tā lietotu to atrodam vecos dokumentos un agrāko laiku presē [sk. arī Rigaer Tageblatt 1898. g. 145. Nr., M. Siliņa karti, J. Endzeļina un P. Smita „Izrunas un rakstības vadonis“, K. Apiņa „Latvijas pilsētu vēsture“]. Arī visos vecākos laikrakstos lietots šis vārds tikai kā ē celmam piederōšs: Ķemere, bet ne Ķemers. Tāpat no seniem laikiem mums gan Kaugures, Engures, bet ne Kauguri, Enguri.

Tagad Ķemeres izplētušās abās pusēs 1783. g. nospraustai Vidzemes-Kurzemes robežai. Pēc robežas novilkšanas te tikušas novietotas 3 mežsargu mājas: Vidzemes daļā pālicis pirmais mežsargs Ķemere. Kurzemes Klīves mežniecība novietojusi savu mežsargu pie robežas Vēršupītes labajā krastā [kur tagad tirgus], Tukuma mežniecība arī pie robežas Vēršupītes kreisajā krastā [kur tagad policijas nams]. Pie šiem mežsargiem mežziņi vasarās sūtījuši ganīties vēršus.

Tie brīdīši te upītē un dzēruši. Tā upīte dabūjusi savu nosaukumu.

Slokas mežniecības mežsarga Ķemeru māja atradusies tur, kur tagad Dobumu gruntsgabals pie Lienes ielas. Pāra simts metru attālu no mežsarga mājas zemā, purvainā vietā tecējis sērūdens avots, ko apkārtējie zemnieki pazinūši jau 18. gadusimtenī un saukuši par svētavotu. 19. g.-simtenī liekot tam grodus, atrada tajā agrāku g.-simteņu naudas un citas lietas. Pēc senču paraduma avotam, kas devis veselību, bija jāziedo. Senajā literatūrā Ķemeru avoti saukti pēc tuvākās vairāk apdzīvotās vietas par Slokas avotiem. Ārstu aprindās Ķemeru avots bijis pazīstams no 1796. g. Pirmais ārsts, kas uz to griezis nopietnu vērību, bijis Rīgas aprīņa ārsts Langenbeks, kas sūtījis turp savus pacientus ārstēties no ēdēm. Uz viņa lūgumu 1800. g. avotu pētījis galma aptiekārs Lovics no Pēterpils. Uz Langenbeka ierosinājumu Dr. Grindels 1818. g. izdarījis avota ūdens pirmo analīzi, kas publicēta 1818. g. „Rigaische Stadtblätter“ 35. Nr. Pēc tam arī citi ārsti sākuši piegriezt vērību Ķemeru sērūdeņim.

1825. g. Klīves muižas mežzinis Feichtners sācis interesēties par avotu, kas atradās Vidzemes daļā. Tas dabūjis savā Kurzemes daļā, pie pašas robežas, 2 desētinas zemes un uzbūvējis garu vienstāvu ēku, kas apm. līdz 1880. g. te stāvēja kā vecākā Ķemeru ēka, kad nodega. Šinī ēkā Feichtners uzņēma peldu viesus, kas pirms tam mitinājās pie zemniekiem. Šo viesu namu sauca par „Formacahiya“, kas ir kopsavilkums no to peldu viesu uzvārdu pirmiem burtiem, kas pirmie tajā apmetušies. Ar ķeizara pavēli gr.-gabals 1826. g. pārgāja privātā īpašumā. Uz Feichtnera gr.-gabala Trautmaņa kdzē no Jelgavas (ģen. Todlebenā māsa) ierīkoja pirmo peldu iestādi, bet tā jau 1827. g. nodega. Tad mežsarga Ķemeru [Vidzemes] daļā sāka celt mazas mājiņas ienācēji no Slokas, kas te varabūs ieradās pelnīties. Mežziņa Feichtnera dēls 1837. g. (?) uzbūvējis otrā pusē ielai pretī Formacahivai peldu māju ar zāli, bet arī tā jau nākošā gadā nodega un tik piepeši, ka dāmām, kas patlaban bijušas vannās, bijis jāglābjas mežā vistrūcīgākā apģērbā. 1834. g. ap avotu bijis vēl purvs un tai vietā, kur tagad peldu māja, braukuši ar laivām. Tāpēc zemā, avotam tuvākā apkārtnē netika apbūvēta, bet gan mežsarga lauki, kas stāvēja augstākā vietā. Vienīgi pa saliktām laipām tikuši pie avota. Tas atradās tajā vietā, kur pirms kara stāvēja paviljons ogļskābu ūdeņu pārdošanai, t. i. kādas asis 5 no tag. peldu iestādes ziemeļpuses ieejas. Agrākos laikos pār avotu uztaisīta no zariem sapīta un velēnām apkrauta būda. No avota sērūdeni nesa ar spaiņiem, vai pum-

pēja mucās un tad izvadāja pa mājām, arī Feichtnera viesu mājai un Trautmanes peldu iestādei. Tur ūdeni sakarsēja katlos un lietoja peldēm, bieži arī dzēra. Stāsta, ka Feichtnera dēls pēc neveiksmes ar peldu māju smēlis no avota ūdeni un tecinājis pa koka reni uz tuvāko sausāko vietu tag. Tukuma un Katedrāles ielu stūri, kur palieveni bijušas ierīkotas vannas.

Ap 1836. g. atrada vēl otru un trešo avotu. Otrais atradās zem toreizējās dūņu ēkas un tajā skaloja dūņas. Trešais bija mežā pie jūrmalas ceļa. Ceturto uzgāja 1870. g., liekot pamatus katla ēkai. Sākumā tas šļāca no zemes 3 asis augstu strūklu un cieti notaisīt to neizdevās. Tad to sāka lietot vannām tāpat kā pirmo. Iztaisnojot 1889. g. Vēršupes gultni, tās labajā krastā, 80 asis no pirmā atvērās jauns avots, piektais. Tāpat tai vietā, kur tagad lapene, atveļot pie upes regulēšanas lielu akmeni, atdarījās avots, sestais.

Sie jaunie avoti parādījās 5 pēdu dziļumā, zem zilā māla kārtas. Kad tie sāka tecēt, vecajos avotos ūdens atkrita un virs zemes vairs neplūda. Neskatoties uz vairāk mēnešu pūlēm, neizdevās galīgi nosprostot jaunus avotus. Līdz 1929. g. 5 klm. rādiusā atrasti 19 avoti, kas ik dienas dod vairāk kā 10 milj. litru sēra ūdens. Arī kādus 5 klm. attāļajā jūrā ietek sēr-avoti.

Nokļūt uz Ķemerēm sākumā bijis ļoti grūti. Pēc kādas Ķemeru apkārtnes kartes, ko 1822. g. sastādījis grāfs Mellins, kas pats tur toreiz uzturējies, uz Ķemerēm veduši tikai 2 ceļi. Viens bijis kāju celiņš caur purvainu mežu no Slokas

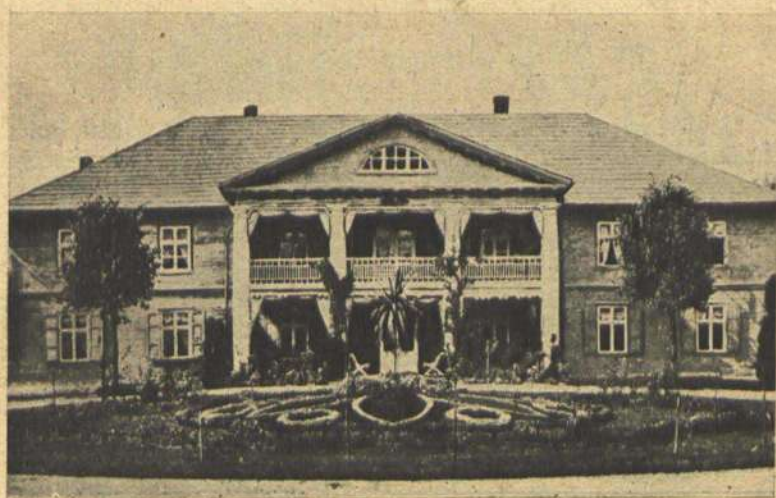

177. Ķemeru 6. avots.

mežniecības (pie Mežbeltēm). Otrs bijis braucams ar lēzenu laivu no Slokas pa Sloceni, Slocenes ezeru un Vēršupi, vai no Lapmeža pa Kaņeri un Stūrmaņupi, no turienes kājām kādu versti caur mežu pa teku, kur vārējuši iet sausā laikā pa samestiem kokiem. 1825. g. (1826. ?) Feichtners uz sava rēķina lika taisīt braucamu ceļu no Ķemerēm līdz Slokas -Tukuma lielceļam. No vecām pēdām bijis vērojams, ka uz šo lielceļu pirms tam kāds ceļš gājis caur mežu pa jomās samestiem kokiem un uzkalniņiem apm. no tās vietas, kur tagad dzelzceļa stacija.

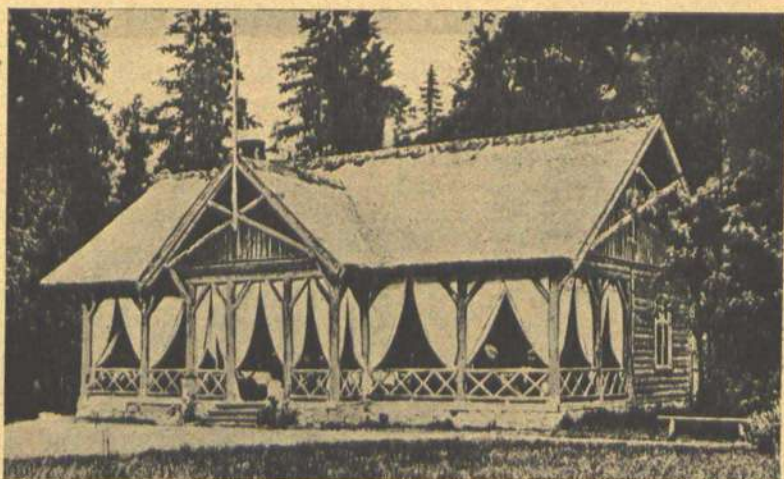
Ārstēdamies no 1833.—1835. g. Ķemerēs, toreizējais Baltijas ģenerālgubernātors von der Pālēns lika šo ceļu savest labā kārtībā, tāpat ierīkot ceļu uz avotu un ar novadu grāvjiem atbrīvot avotu no purva ūdens. 1836. g. tas izgādāja no ķeizāra Nikolaja I. pavēli, ar kuŗu 1838. g. izņēma no domēņu valdes rīcības 687 desetinas Slokas, Tukuma un Klīves muižas meža, ko nodeva iekšlietu ministrijas pārziņā. Peldu vietas izbūvei tika doti 50,000 rb. Ar to Ķemeru sēravoti pārgāja valsts pārziņā un 1838. g. skaita par šī kūrorta dibināšanas gadu. Kā peldu ārsts tad darbojās Dr. Magnuss, no 1844. g. ārsts G. Ģirģensons, kas ierīkoja arī sēru dūņu vannas. Visi minētā areāla ienākumi bija nodoti kūrorta uzturēšanai un labierīcībai.

1837. un 1838. g. uzbūvēja agrākās „vaļinieka Kaspara“ mājas vietā kūrorta pārvaldes ēku, „Kroņa māju“.

178. Ķemeru „Kroņa māja“ 1908. g.

Ap 615° asīm zemes, kur atradās avoti, apraka apkārt grāvi un ar zemēm uzpildīja šo vietu augstāk, tāpat ceļu uz avotu. Iztīrīja un ar kanālu iztaisnoja 270 saženus Vēršupei, kas tecējama toreiz gar pašu avotu plūdu laikos to applūdināja. Avotam ielika koka grodus un uzlika jumtu. Tika ierīkoti pastaigāšanās celiņi mežā, ko pārveidoja par parku. Rīgas dārziņš Vagners uzņēmās parka apstādīšanu bez atlīdzības. Arī vēlāk ik gadus tas te sastādīja daudz retu koku un krūmu. To pēc viņa nāves turpināja arī tā pēcnācēji.

179. Ķemeru „eremitāža“ jeb „tējmāja“ 1908. g.

Uzbūvēja arī peldu iestādi, 18 asis garu, 7 platu, ar 20 vannām, ko 1838. g. 6./18. 7. nodeva lietošanā. Vannu istabas bija 20 pēdas augstas; logi ierīkoti griestu tuvumā, atverami ar auklām. Katrā istabā bija ar tvaiku apsildāms čuguna galdiņš, ierīkots istabas un veļas sildīšanai. Vannas bija ozola koka. No avota ar rokām pumpēja sērūdeni un pa koka renēm tecināja iestādē. 1839. g. ar v. Pālena gādību ķeizars atkal atvēlēja 50 tūkst. rb. izbūvei un kūrortu uz 24 gadiem nodeva iekšlietu ministrijai. Šajā gadā iestādei piebūvēja 14 istabas. Tādā lielumā tā bija vēl 1875 g. ar $32 \times 16 \times 4\frac{1}{2}$ pēdas lielu koka kublu — rezervuāru. 1840. g. ierīkoja 4 verstis garu ceļu uz jūrmalu (Bigauņciemu), kur pa cieto plūdmali ērtāk un vieglāk nokļūt uz Rīgu.

Peldu sezona sākumā bijusi īsa: 1839. g. no 1. 6.—10. 8. Peldu ārsts ieradies tikai reizi nedēļā. Pirmos gados apmeklē-

tāju maz: no 1818.—1826. g. kopā 37; 1827. — 12; 1828. — 17; 1829. — 21; 1830. — 19; 1831. koleras dēļ pat neviena. 1835. g. apmeklētāju pāri par simtu (104); 1837. — 115; 1838. — 129; 1839. — 131; 1840. — 138. — 1841. g. ieradušies 81 no Vidzemes, 64 no Kurzemes, 11 no Pēterpils, 2 no Igaunijas, 3 no Minskas, 1 no Vitebskas, 1 no Mogiļevas, 3 no Viļņas, kopā 166. Līdz 1877. g., kad uzbūvēja dzelzceļu, šis skaits pamazām bija cēlies uz apm. 600 vasarā, pēc kam ātri vairojās:

1890. izdotas	1393 slimniekiem	30,000 vannas,
1900. „	3000 „	75,000 „
1910. „	6703 „	153,000 „
1914. „	8300 „	pāri par 180,000 „

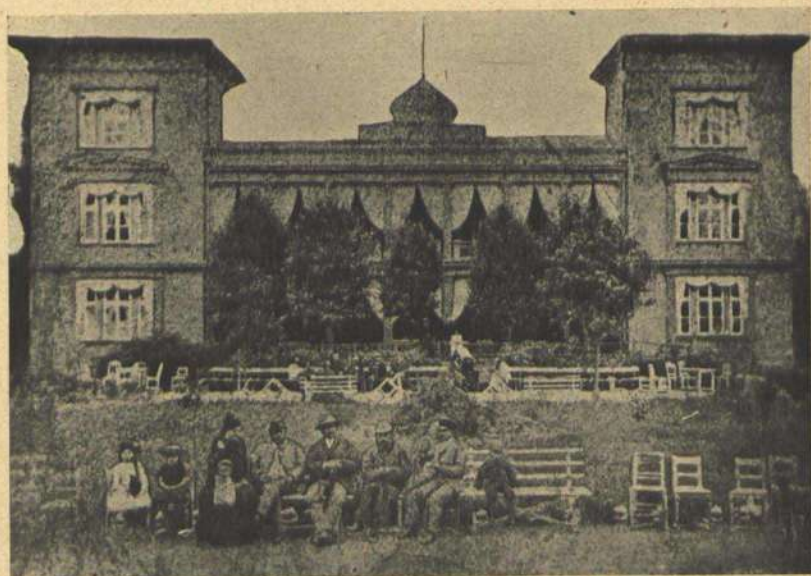
Sakarā ar apmeklētāju skaitu attīstījās arī apbūve, kas atradās direktoru uzraudzībā. 1834. g. v. Budenbroks bija saņēmis no Vidzemes kamerālvaldes pirmo apbūves gabalu Ķemerēs, no kuŗa atkal atteicies. Tad 1836. g. saņēma uz nenoteiktu laiku pirmos apbūves gabalus par 2 kap. kvadrātūti:

1. Ansis Bušs	200 ² rūtes
2. Fridr. Dukmanis	160 ² „
3. Ģen.-maj. v. Franks	250 ² „
4. Andr. Bās [Bāzis]	160 ² „
5. Juris Ulmanis	200 ² „
6. Jakobs Kanberģis	160 ² „
7. Arendātors Gotlingk	240 ² „
8. „ „	195 ² „
9. Viesnīcnieks Polmanis	146 ² „
10. Juris Dobums	285 ² „
11. Andr. Valdmanis	240 ² „
12. Jēk. Ziemelis	150 ² „
13. Kaspars Dobums	297 ² „
14. Matīss Kronberģis	160 ² „
15. Joh. Kronberģis	240 ² „
16. Jānis Liepmežnieks	67 ² „
17. Kārlis Neikirchs	69 ² „ (ZA).

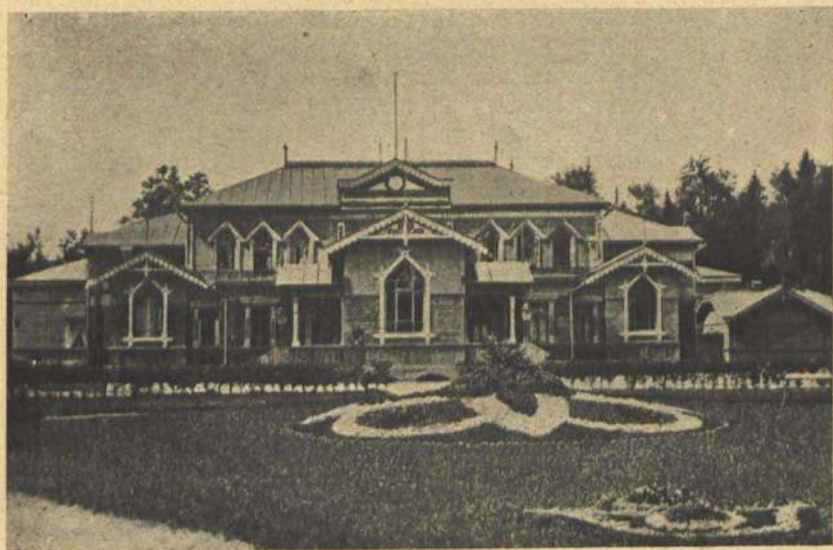
No 1842. g. apbūves gabalus izdeva Ķemeru avotu pārvalde. 1838. g. bijušas uzbūvētas 20 dzīvojamās ēkas, 1890.—106. — 1898. g. izdeva 52 jaunus gr.-gabalus uz 99 gadu nomu. 1914. g. dzīvojamu ēku bija ap 300.

1842. g. nodibinājās akciju s-ba, kas uzbūvēja izrīkojumu zāli jeb kūrmaļu ar 18 izīrējamām istabām.

1875. g. s-ba likvidējās un kūrmaļu pārdeva Oto Daugavam. Kad tā 1894. g. nodega, tad kūrorta pārvalde starp peldu iestādi un kroņa māju uzbūvēja jaunu, krievu stilā ar kolonā-

180. *Ķemeru pirmā kūrmaija.*

181. *Ķemeru kūrmaija 1908. g.*

dēm, koncertzāli, lasāmām istabām un atsevišķu mūzikas paviljonu. Pasaules kara laikā kūrmaļu nopostīja. 1934./35. g. te uzcēla modernu viesnīcu.

Pirmajos gados Ķemerēs atradās Baltijas ģenerālgubernatora, tad Vidzemes gubernatoru pārziņā. Iestādi pārvaldīja gubernatora iecelta 3 vīru komisija, no kuriem viens ārsts, 2 gubernas valdes ierēdņi. Pirmās komisijas loceklis bija arī ģen.-gubernators v. Pālens. 1891. g. peldu ārsta un direktora posteņus likvidēja un tās vietā nodibināja direkciju ar medicīnas departamenta ieceltu direktoru priekšgalā. Direkcijas rīcībā nodeva ievērojamas summas kūrorta izkopšanai. Īsi pirms kara kūrorts nāca kalnu d-ta pārziņā.

Kā direktori Ķemerēs darbojušies: v. Steverns no 1838.—1851. g.; v. Kruzensterns 1852.—1857. g.; v. Radecki-Mikulicg 1858.—1861. g.; v. Pecet de Corvals 1862.—1874. g.; v. Boel-

kens 1874.—1883. g.; O. v. Hakens 1883.—1890. g.; A. G. Kuljābko - Korteckis 1891.—1895. g. Tiem un Ķemeru nodibinātājam v. d. Pālam 1834.—1844. g., tāpat uzturētājam no 1848.—1861. g., ģenerālim firstam Italiiskim grāfam Suvorovam-Rimņickim, uzcēla piemi-nekli.

1896. g. par direktoru nāca Dr. med. Sotins, pēc tā Dr. Lozinskis.

Apmeklētājiem vairojoties, ar 1892. g. izbūves turpinājās. Paplašināja un pa daļai jaunas cēla dūņu vannu un citas ēkas, ierīkoja sviedrēšanās, masāžas un citas nodaļas, ērtu uzgaidāmo telpu. Paplašināja mašīnu

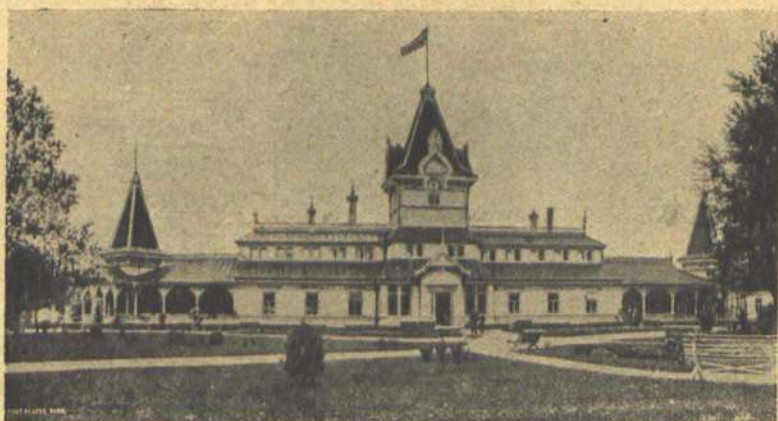
182. Ķemeru dibinātāju un pārvaldītāju piemiņeklis.

telpu un ierīkoja mēchanisku ūdens piegādi vannām līdzšinējo rokas sūkņu vietā.

183. *Ķemeru peldu iestāde 1895. g. Pa labi paviljons virs pirmā avota.*

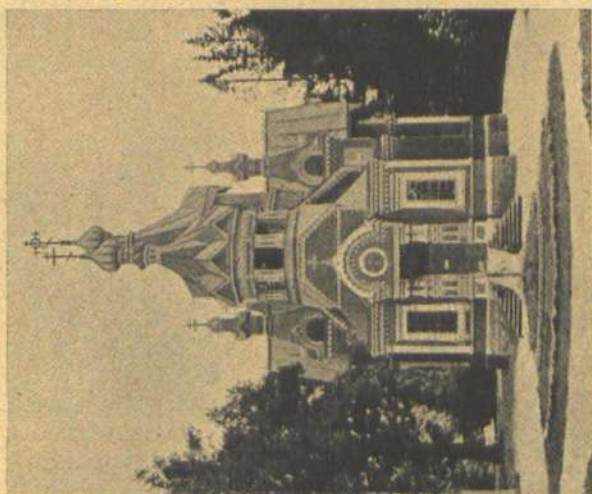
1893. g. uzbūvēja Ķemerēs, parka malā, pareizticīgo baznīcu pēc inž. Lunska plāna.

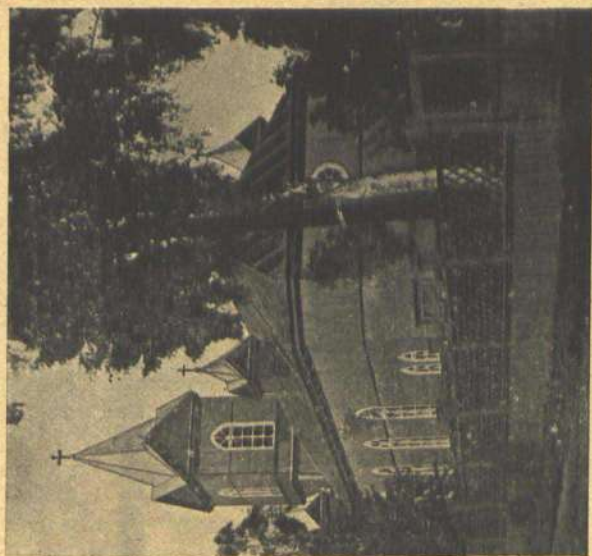
184. *Ķemeru peldu iestāde 1909. g.*

Ar Dr. F. v. Berga un R. Polmaņa gādību 1898. g. uzbūvēja luterāņu baznīcu, kas toreiz bija Ķemeru vienīgā mūža ēka un izmaksāja 17 tūkst. rb. Vietas tajā 500 personām.

1912. g. no Ķemerēm uz jūrmalu atklāja 7½ verstis garu tramvaja līniju, kuŗas ierīkošanai tirdzn.-rūpniecības minist-

185. Ķemeru parazitichigo baznīca.

186. Ķemeru romieŗu — katoļu baznīca.

rija deva 50 tūkst. rb., bez tam no valsts aizņēma 165 tūkst. rb. Pirms tam satiksmi ar jūrmalu uzturēja omnibusi.

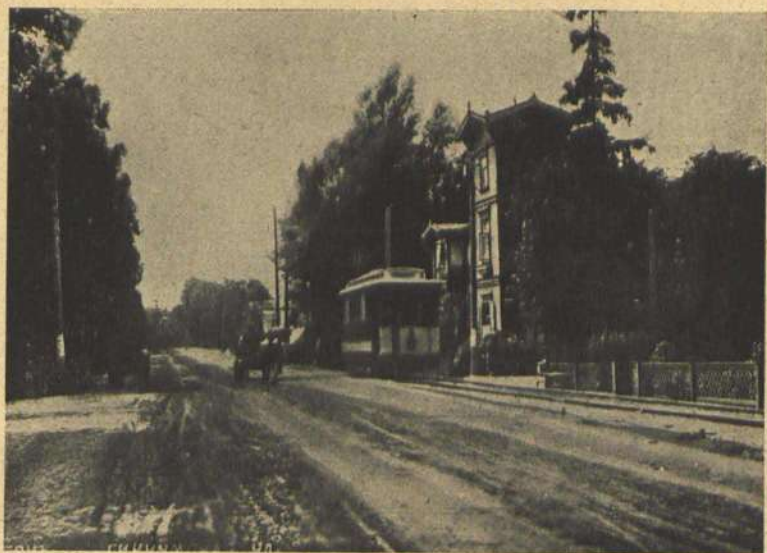
187. Ķemeru luterāņu baznīca.

1868. g. 25. 5. Slokas aptiekārs Šmīdens atvēra Ķemerēs vasaras aptieku, bet ar 1889. g. pastāvīgu. Ar 1874. g. ierīkoja pasta nodaļu vasaras laikam.

Sākumā kūrorta ielas bija šauras. Direktors v. Hakens atkāpināja gruntsgabalus no ielām, kuŗas ar to paplašināja, ierīkoja vietas trotuāriem. Kurzemes-Vidzemes robežu tas apstādīja abās pusēs kastančkokiem un līdztekus tai ierīkoja Robežu ielu. Lai iztaisnotu ceļu no Tukuma ielas uz dzelzceļa staciju, direkcija nopirka daļu bij. Formacahivas gr.-gabala, Ķemerliņš, Ķemeru stacijas pirmais pr-ks, saņēma nomā no valsts uz 12 gadiem kultivēšanai lielāku meža gabalu „Raganu purvu“ blakus kūrorta areālam par 100 rb. nomas gadā. Purvu tas sadalīja $\frac{1}{2}$ —3 pūrvieta lielos gabalos un izdeva tālāk apbūviešiem-bezzemniekiem. Pēc pirmiem 12 gadiem tie tapa par šo kroņa zemju nomniekiem. Tagad šī vieta pievienota Ķemeru pilsētai.

Reizē ar tramvaja būvi 1912. g. Ķemerēs izdeva 150 jaunus gr.-gabalus, lielu daļu jūras krastā, sausās, vecām priedēm apaugušās kāpās. Šo jauno nometni nosauca par Jaun-Ķemerēm un 1914. g. te bija uzbūvētas jau kādas 20 jaunas vasarnīcas. Tramvaja gala punktā, jūras krastā, uzbūvēja jūras paviljonu.

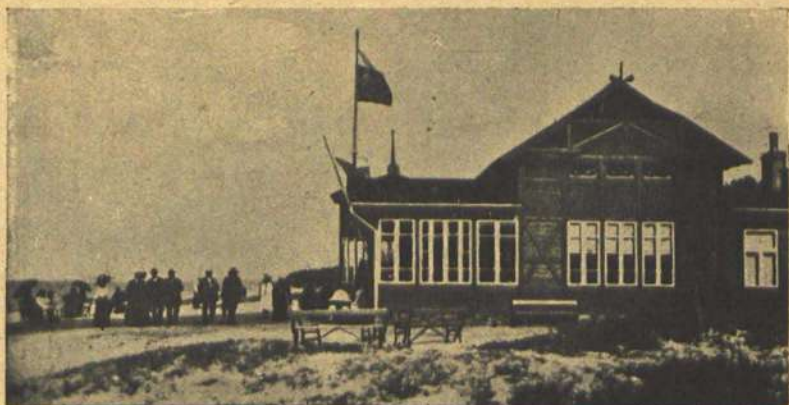
Pastāvīgo iedzīvotāju Ķemerēs vēl ap 1875. g. bija tikai 10—12 ģimenes, kas pārtiku ziemā piegādāja no Tukuma. Vietējais tirgus gan bija, bet ziemā neviens tur neuzbrauca. Vēl ap 1875. g. namsaimnieki savos gruntsgabalos stādīja kartupeļus un audzināja labību, ko kūla kopējārijā.

188. *Kemeru tramvajs 1914. g.*

189. *Kemeru parks 1908. g.*

190. *Ķemeru jūras paviljons 1914. g.*

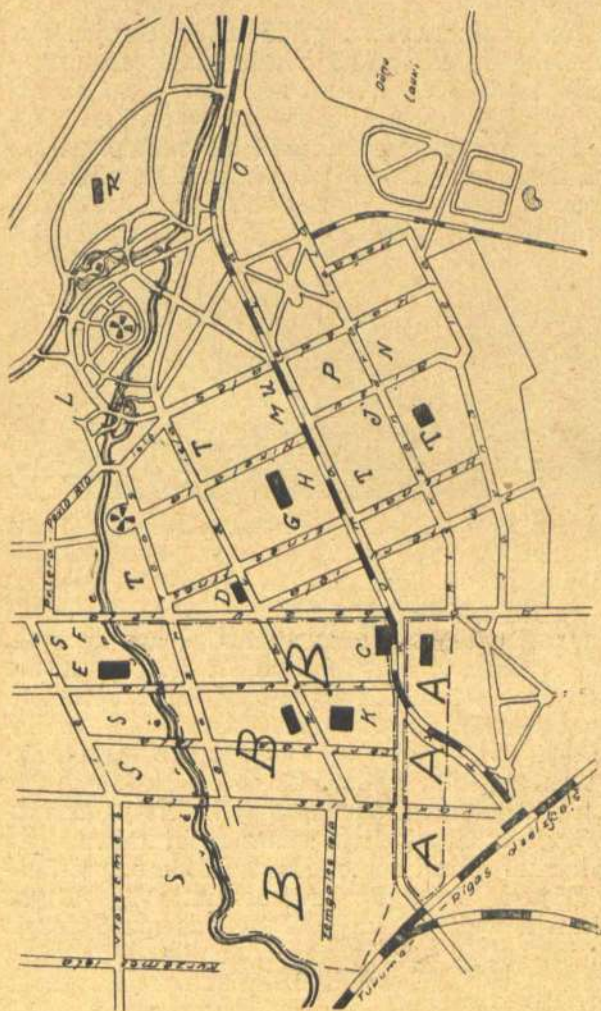
Skola sākumā atradās 5 verstis attālā Slokas pagasta Bi-gaunciemā, jo Ķemerēs skaitījās pie Slokas draudzes un pa-gasta. Maz bija, kas bērņus turp sūtīja, bet gan nodeva tos mācīties pie vienas, otras vietējās vācu madamas. Kādu laiku te skolu turēja privātskolotājs Roze. Ap 1902. g. atvēra mi-nistrijas skolu nodegušās Formacahivas vietā uzceltā ēkā. Pēc tam tā pārgāja ministrijas pašas celtā ēkā, kas kara laikā no-dega.

191. *J.-Ķemeru peldu stēķis 1913. g.*

Ugunsgrēks 1866. g. 29. 4. Ķemerēs nopostīja 6 gruntnie-kiem visas ēkas un iedzīvi. Uguni dzēst atsteidzās no Slokas bazn. pr-ks Polmanis ar 2 šļircēm. 1873. g. 3. 7. nodega krogs un 13 mājas. Brīvpr. ugunsdzēsēju b-bu nodibināja 1885. g.

Par „zāļu dienas“ izpriečām Ķemerēs ap 1875. g. rakstīts (4): Palaunadža laikā uz tirgus plača uzveda mucu alus un vairāk kurvju ar veģiem; atnāca arī Ķemeru pilsētas mūzikanti ar basi, divām vijolēm un fleiti. Visupirms mūzikai ska-

192. Ķemeru plāns. A — Formacahina gruntsgabals. B — Klīves mežsarga zeme. C — Veichtnera dēla vannu māja. D — Kopējā rija. E — bij. ministrijas skola. F — parēzticīgo baznīcas kalpotāju bij. ēka. G. krogs. H — pirmais tirgus laukums. I — otrs tirgus laukums. K — trešais tirgus laukums. L — Bāžu ciema mežsarga mājas vaļņtēka Kaspara māja; vēlāk te „Kroņa māja“ (direktora mājoklis, kanceleja, augšā parēiz, lūgšanas zāle). M — pirmā nabadzīgo mītne. N — vēlākā nabadzīgo mītne „Marienhospic“. O — agrākā vannu māja pie sēravota. P — pirmā akciju māja. R — kūrņa. S — Tukuma mežniecības mežsargs. T — Slokas mežniecības mežsargs. U — Feichtnera palīveņu vannām.

not izdalīja no valdes puses Ķemeru tēviem alu un viņu bērniem veģus; tad puikas sāka rāpties gaŗā kārtī, kam galā sakārtī daži siki balvojumi... kārts augšējais gals bija nosmērēts ziepēm. Daži atrada par nepieklājīgu un nepieļaižamu,

ka bērniem lika skriet un ar muti ķert desas vai maizi, ko pakārtus raustīja diegā, — vai maisos sabāztiem lika iet skrieties. Priekš peldu viesiem spēlēja Austriešu zaldātu koris rītos un vakaros kopā 4 stundas. Katram peldu viesim jāmaksā priekš mūzikas 80 kapeikas.

1898. g. rakstīts: dažs nervozs peldu viesis errojas par veco, izskaņojušās leierkastes spēlētāju ceļa malā [namsaimnieks — mūzikants Lācis-Bērs, kas tā sev vairāk mājas spēlētājs]. Tas ved atmiņā vecos idilliskos laikus, kad no meža nebija vēl aizvākti orientējoši un morālizējoši vāciski uzraksti [to vietā salika krieviskus], kamēr dažas latviskas plāksnes palikušas, un Ķemeres bija vēl kā plašākā apkārtnē nepazīta familjāra peldu iestāde, kuŗas apmeklētāji saradās tikai no kaimiņu pilsētām.

E. Salas pagasts.

(4; 7; 15; 16.)

Rīgas Jūrmalas pilsētai dienvidos visgaŗām piesienas Salas pagasts. Abas pašvaldības šķirtas ar Lielupi, kuŗa Salas pagastu atšķir arī no Slokas pilsētas un pagasta teritorijas.

Jau no Rīgas dibināšanas laika Salas pagasts pieder pie tās patrimoniālā apgabala, kāpēc kopā ar Rīgu arvien skaitījies Vidzemē. Bīlenšteins to pieskaita pie kādreizēja latviešu robežu apgabala (8). Dr. v. Bulmerincq's domā (15), ka pirms Rīgas nodibināšanas visa tās tagadējā apkārtnē, arī jūrmala, bijusi neapdzīvota, jo zeme te neauglīga smilts, ko vēji putina un upes iegāz; upju un ezeru malās sakrājušos melnzemi ūdeņi apnes ar smilti un našļiem. Dzīvot jūrmalā toreiz bijis arī riskanti jūŗas laupītāju dēļ. Tāpēc arī bīskaps Meinhards apmeties pie Daugavas augstāk, apdzīvotā vietā Ikšķilē. Pēc Rīgas nodibināšanas tā gādājusi par apsardzību no jūŗas laupītājiem un noderējusi kā tirgus vieta zemes raŗojumiem. Tad jaunās pilsētas apkārtnē sākuši apmetties ļaudis, kas apstrādājuši zemi un apgādājuši pilsētu ar produktiem. Visu Rīgas pilsētas zemju ziemeļu daļu kreisajā Daugavas pusē toreiz sauca par Babāti, jo te bija Babātes ezers un pils. Pie toreiz neizkoptiem zemes ceļiem Babātes ezers, Lielupe un Daugavas lejas gals noderēja kā izdevīgs ūdens ceļš būvmateriālu, malķas, siena un citu smagu priekšmetu nogādāšanai uz pilsētu vasarā ar laivām, ziemā pa ledu.

1232. g. Rīgas rāte nolēma, ka zemi iegūt Rīgas pilsētas novadā var tikai pilsoņi. Neapstrādāto zemi tiem izdeva sākumā uz 8, vēlāk 2 brīvgadiem, pēc kam jāmaksā noma. Nom-

nieku sarakstos starp vācu un lībiešu uzvārdiem tikai 4 latviešu: Johans Padoms 1341. g. nomājis kādu dārzu, Nikolajs Cetrkājis un Hinka Svētadiena torņus, Nikolajs Zilzobis 1400. g. īrējis māju.

193. Babītes ezers.

Līdz 1380. g. pilsētas zemes pārzināja finanču valde (Kämmerei), kam sevišķi jāuzrauga bišu koki, kas piederēja pilsētai. Pēc tam zemju pārvaldīšanu nodeva zemes fогtam ar biedru, kuŗi paši dzīvoja Rīgā un pilsētas zemes pārvaldīja ar ierēdņiem. Visam pilsētas zemju novadam arī bija tikai viena — zemes tiesa Rīgā, kas lielākās lietas nodeva rātei.

1398. g. pilsētas zemju pārvaldes jeb landfogtejas grāmātās pirmo reizi minēts vārds „pagasts“, kuŗš cēlies no krieviem jau pirms vācu laikiem. Rīgas zemju novadā 1577. g. bijuši 12 pagasti. Tie pa laikam nosaukti sava uzrauga-vagara vārdā. 1607. g. pa visiem 12 pagastiem kopā bijušas 285 zemnieku mājas. Tagadējā Salas pagasta teritorijā bijuši 2 pagasti: Pleču un Vārkaļa. Zemnieki nometušies ne ciemos, bet atsevišķās mājās, kur zemi varēja paplašināt ar plēsumiem. Zemi tie saņēma uz paša zemnieka, tā sievas un bērnu dzīves laiku, kāmēr pildīs pienākumus un būs paklausīgi. Tiem vajadzēja nodarboties ar lauksaimniecību un tās blakus nozarēm, bet tirdzniecība un amatniecība ārpus pilsētas bija noliegtas. Zemnieki savas mājas nedrīkstēja atstāt, ja pilsētai vajadzēja strādnieku. Citādi Rīgas zemju novada ļaudis, kā vāci, tā ne-

vāci, bijuši brīvi. Zemnieku pārdošana vai atdošana citam ar zemi vai bez tās bijusi sveša lieta. Tā gan raksta Bulmeringq's (15), bet pēc kāda 1753. g. 27. 4. protokola redzams, ka pārdots par 120 Ad. eltermanim Hastam Salas Ķīšu mājas puisis Jukums ar sievu un 3 bērniem, kas ilgus gadus strādājis Hasta priekšpilsētas iesalnīcā, „lai gan pilsēta ne labprāt savus zemniekus pārdod, bet dara to vienam pilsonim par patikšanu“. Tajā pat reizē nolemj pārdot Romju Dāvja brāli Jāni par 40 Ad. inspektoram Reimersam. (RA). Zemnieki varēja mantot, iegūt un valdīt savu īpašumu un ar to rīkoties pēc sava ieskata. Nebrīvi ļaudis, kas ieceļoja no ārienes un nodzīvoja pilsētas zemju novadā 1 gadu un 1 dienu, tapa brīvi, ja viņu dzimtskungs tos šinī laikā nebija izprasījis. 17. g.-simteņa sākumā šo izprasīšanas laiku pagarināja uz 2 gadiem. Veselu arklu lielas mājas sauca par pilnām. Bija arī pūsmājas, vēlāk arī $\frac{1}{3}$ un $\frac{1}{4}$.

Atzīmes pilsētas grāmatās par iznomātām zemnieku zemēm sākās ar 1510. g. Katru gadu zemniekiem bija jāmaksā noma naudā, bija jānodod pilsētai siens, sākumā puse no ievāktā, tad $\frac{1}{3}$, vēlāk 2 kaudzes (7 asu apmērā) no arkla zemes. Labības bija jānodod ceturtā daļa, bet ar 1638. g. — 4 pūri rudzu un 4 pūri miežu no arkla. Priekš pilsētas rātes bija jāšacērt mežos malka 5 sprīžu garās pagalēs un jāizved uz Lielupes vai Babītes ezera krastiem, no kurienes to nogādāja ar laivām uz pilsētu. No katra arkla zemes rātei bija jānodod Mārtiņos 2 zosis, Ziemas svētkos 4 vistas, Lieldienās 40 olas. Kā sevišķa nodeva zemes fogtam pienācās no katras draudzes muca alus un auns vai zivis, kā arī medus. Darbos bija jāšūta strādnieki 3 nedēļas gadā pie siena novākšanas pilsētas pļāvās, tāpat pie nodevu novešanas uz Rīgu un pilsētas vārtu tīrīšanas 2 reizes gadā. Rātes locekļi bija jāved ar pajūgiem un kaķa gadījumos jāšūta ļaudis un zirgi.

17. g. simtenī pilsēta pārgāja uz muižu saimniecībām. Salas muiža pirmo reiz minēta 1588. g., kad sastādīts norēķins par uz pusgraudu iznomāto Medus jeb Salas muižu (Hof Honnhof oder Holmhof), kas viena no vecākām Rīgas muižām. Platība tai toreiz bijusi neliela, jo izsēti tikai 7 pūri 4 siecīņi rudzu, 1 pūrs kviešu, 8 pūri miežu.

1607. g. landfogteja izdarījusi visu 12 pagastu revīziju, kuŗas protokolā Pleču pagastā uzskaitītas 1) pilnas mājas [no toreizējiem māju vārdiem tagad vairs tikai kursīvie]: *Pleči*, *Augstpēšas*, *Lāmas*, *Ūsas*, *Ķezberes*, *Gātszagari*, *Kājiņas*, *Straupes*, *Steķi*, *Klauviņas*, 2) *Spuņņi*, 2) *Nītzagari*, 2) *Nītbeši*, *Cūkauši*; neapdzīvoti *Kauli*, uz kuŗu zemes ierīkota muiža, *Grudeķi*; 2) pūsmājas: 2) *Sproģi*, *Skrabji*, *Kullits*, *Malteči*, *Vanagi*, *Ogles*; neapdzīvotas: *Pekles*, *Grabji*, ko par *Spirām* saucot. Vārkaļa pagastā uzskaitītas 1) pilnas mājas: *Preses*, *Romji*, *vagars Vārkalis*, *Pančkīši*, *Ķīši*, *Preikaļi*, 2) *Reikas*, *Staldes*; 2) pūsmājas: *Sirsīņi*, *Gigas*,

Sikepiše, Kīši, Kvēles, Ragangeri; neapdzīvoti: Lubas, Dundēji, Staigas; pirtnieki: Danka, šleka. No šī pagasta mācītājam 3 mājas: Staigas, uz kuru zemes dzīvo mācītājs, un 2 pilnas mājas: *Burie* [Pūricas] un *Sipoli*.

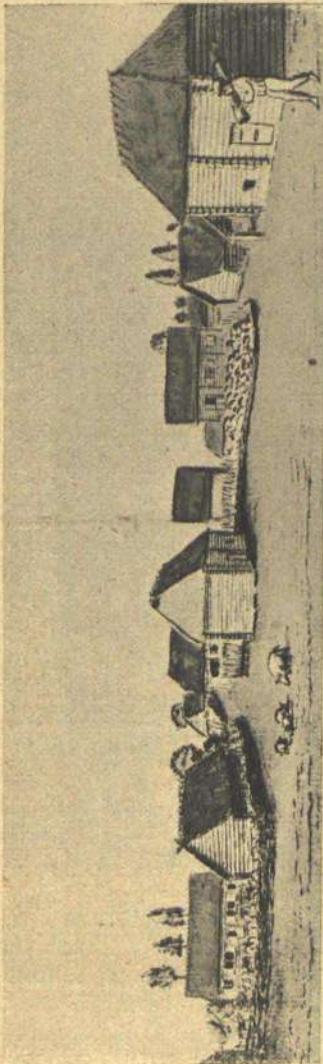
1681. g. revīzijas protokolā mājas vairs neskaita pie pagastiem, bet pie muižas. Tās sadalītas 5 ciematos: 1) Gātsciema ciemats ar Sprogu, Auniņu, Sallīt [Zalaču?], Žagaru, Cūkaušu, Ūsiņu, Pēšu un Stūrmaņu mājām; 2) Spunņu ciemats ar 2 Stēķeļu un 3 Spunņu mājām; 3) Vārkaļu ciemats ar 2 Ūdriņu, Šķutes, aklā Indriķa, Reikas un Klīvju zemi; 4) Žagaru ciemats ar 4 Žagaru, Staltes Kalēja un Skrabju mājām; 5)

Straupes ciemats ar Pleču un 4 Straupju mājām. Lubiņu, Sirsiņu, Kājiņu, Pēšu, Auniņu, Ziemeļu, Kežberu, Stēķeļu, Sioku, Vārkaļu, Galiņu, Pukaušu zemes bijušas neapdzīvotas, Maltiču un Pugilu zemes pievienotas muižai.

Salas muižai 1681. g. bijusi tikai 1 dzīvojamā ēka, kurā 1 istaba un 2 kambari, kam 7 logi, 1 krāsns, 3 durvis; stallis, pirts, kūts un rija ar piederību. Muiža vispirms atradusies uz salas, kas tieši pretī Slokas celulozes fabrikai. No šīs salas muiža arī dabūjusi savu nosaukumu. Sala un upes virziena maiņa šinī vietā radījusi teiku. Tā stāsta, ka no Jelgavas vilks dzinis kazu. Tiem pa liču-loču pēdām sekojusi Lielupe. Pie Slokas no ziemeļu virziena kaza situsies piepeši uz austrumiem. Lai tiktu kazai tuvāk, vilks ņēmis taisnāku virzienu. No kaza pēdām cēlies Jūras zars, no vilka — Meža zars. Starpā radusies sala.

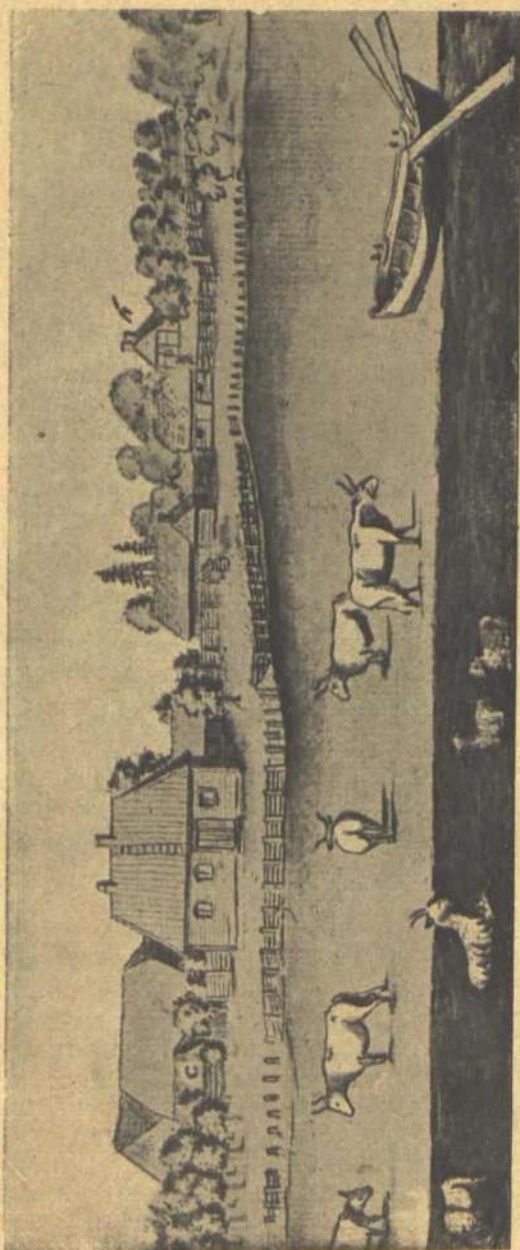
Ap 1660.—1670. g. muiža pārcelta no salas uz tagadējo vietu.

Nodibinot muižu saimniecības, tiesības uz zemnieku nodevām un klausām Rīgas pilsēta nodeva muižu arendātoriem un muižkungiem. Tā 1616. g. līgumā Salas m. arendātoram gan noliegts uzlikt zemniekiem smagākas nodevas

194. Daļa Straupciema 1807. g. Pa labi zvejnieks ar katicas kūli.

kā līdz tam, bet ja tie savus darba pienākumus muižai nokavē un izrādās nepaklausīgi, tad atļauts tos pie tā piespiest ar

195. Salas muiža (h) 1807. g. Broces zīmējums no Radziņu raga otrpus Lielupes.

rīkstēm un pātāgām, arī katlus un lopus apķīlāt un sodīt ar naudas sodu. Arendātoram jāraugās, lai zemnieki labību, sienu, zivis, malku jeb ogles nevestu uz Jelgavu, bet uz Rīgu. Pēc 1626. g. līguma arendātoram jāseko arī, lai ļaudis klausītos uzcītīgi dievvardus un čakli lūgtu Dievu, bet kas no tā atraujas, tie jāsoda ar naudas sodu par labu baznīcai. 1661. g. nomas līgums uzliek arendātoram ievākt no zemniekiem katicu, kūru, vaku un mācītāja naudas, zušus un vimbas, Mārtiņu zivis un zosis, vistas un olas, un tos nosūtīt pilsētas ekonomam, tāpat kas rātei pienākas no briežiem, iršiem, lāčiem un citiem lieliem zvēriem. Arendātoram paliek tiesības uz zemnieku labības nodevām pēc vaku grāmatas, uz muižas un neapsaim-

niekoto zemnieku māju zemi un pļavām, uz kroģēšanu, siku meža zvēru un putnu medībām, uz zveju upē, cik tas ar saviem ļaudīm spēj, bet ezerā ar 1 katicu un 1 kūri. Pēc 1680. g. līguma zemnieku mājas pārmācība piekrit arendātoram, laulības, mantošanas, kriminālās un konsistoriālās lietas zemes tiesai.

Reizēm muiža nebijusi izīrēta. Tad to pārvaldīja rātes ielikts muižkungs. No tā norēķiniem redzams, ka atņemot sēklas un muižkunga deputāta labību, pārējā, tāpat putni, olas, zivis, siens, malka sūtīti „pēc vecas parašas Rīgas rātskungiem, birģermeistariem, sekretāriem, eltermaņiem, notāriem, mirušo kungu atraitnēm“. 1576./78. g. rudzi izsniegti arī bendem un viņa 2 kalpiem. Zivis no zvejniekiem ievāktas gabaliem, kāliem, maisiem, igvātīm (ein hiede Vaht balde ful Fiesche). Tās pārdotas „vēķiperiem“ (Vorkoper, Vorkäufer) [uzpircējiem*]), kas ziemās no Rīgas izbraukuši ar zemes fogta izdotām atļaujām. Tādu „vēķiperu“ bijis 20—30. „Vēķiperi“ [Rīgas zvejnieku amata piederīgie] vēl 19. gadusimteņa beigām pusē izbrauca zivis uzpirkt. Vēlāk to uzsāka vietējie uzpircēji.

Ik gadus Salas muižā brūvēts ap 90 mucu alus, kas pārdots trijos vietējos krogos. Muižai inventāra bijis ļoti maz; starp citu 9 vilku tīkli, 106 asis gaŗi. Ka zemniekiem dzīve bijusi sūra, redzams no tam, ka tie bieži aizbēguši un pastāvīgi vairākas mājas stāvējušas tukšas, zeme neapstrādāta, kaut gan mājas atstāt bijis noliegts. Pilsēta, resp. arendātors zemniekiem dažkārt izsnieguši aizdevumus lopu iegādāšanai. Zemnieki vēlējušies būt labāk tieši zem rātes, ne arendātoru jūga. Par to pārestībām gan varējuši sūdzēties, bet panākumu maz, dažkārt tikai pēriens. 19. g.-simteņa sākumā, kad valdījis bargs arendātors Porešs, tauta tam veltījusi novēlējumu: Tam Porīšam uz arumiem būs ērkšķiem augt un dadziem, un kas vēl aug to dēlu dēļ, būs tārpiem ēst un spradziem.

Arī no kaŗaspēka Salas (Babātes) ļaudīm bieži bijis jācieš. Tā 1605. g. zviedri devušies no Daugavgrīvas kuģos un liellaivās pa Lielupi uz Babāti, jātnieki pa zemes ceļu uz Tukumu. Ceļā visu nodedzinājuši, lopus nolaupījuši un aizdzinuši. Pēc tam poļu kaŗaspēks pārcēlies uz Babāti. 1622. g. „ķēnišķā majestāte“ ar kaŗaspēku gājis caur Babāti uz Jelgavu. 1627. g. poļi nodedzinājuši Babātē daudz zemn. māju un siena kaudžu. Pēc krievu aiziešanas 1657. g. sāktas muižā jaunas būves. Bet tad, poļiem muižā ienākot, muižkungs ar

*) C. Bertrams (4 — 1869.) domā, ka „vēķipers“ cēlies no „Wegkäufer“ (uzpircējs uz ceļiem). No tam arī „ķīpsala“, kur „vēķiperi“ mājot.

visiem lopiem aizbēdzis uz Bērzes upi Kurzemē, no kurienes vēlāk atkal atgriezies. Pirms 1662. g., kara, mēra un sērgu laikā baznīcas sapostītas, inventārs aizvazāts. Ziemeļu kara laikā no 1700.—1710. g. daudzi salenieki un piņķenieki bēguši uz Kurzemi. Bazn. grāmatās atzīmēts, ka arī mācītājs aizbēdzis un no 1709.—1712. g.: „mēris, bads, kaš“. No 1708.—1710. g. mērī nomiruši 3 mācītāji. Pēc nostāstiem kara laikos iedzīvotāji slēpušies ezera niedrēs. Tagad jaunām priedītem

196. Salas sv. Jāņa baznīca, pie kādreizējā Rīgas ceļa, iesv. 1694. g. Pa labi Zagara krogs. Broces zīm. 1807. g. Ar X apzīmēta tag. baznīcas vieta.

apaugušais, bet pirms pusgadu simteņa vēl smilšainais, vēja izputinātais „Lēgeris“ pagasta vidū atgādina toreizējos nemiera laikus. Pēc bazn. grāmatām ap 1749. g. Lēģerī kristīti virsnieku bērni, arī citur kristītiem bērniem kūmi bijuši „no Lēģera“. 1812. g. prūšiem parādoties, Upenieku saimnieks ar savu ātro zirgu jājis uz Rīgu dot ziņu un drīz bijis klāt ar kazākiem un lielgaballiekiem. Uzstādījuši lielgabalus un šāvuši pāri ezeram uz Annas krogu, no kuŗa mukuši ārā prūši, ka sarkanās biksītes vien zibējušas.

Par tagadējiem Salas un Babītes (agr. Piņķu) pagastiem kopā no 1584.—1685. g. bijusi viena kopīga Babītes draudze. 1685. g. tā sadalīta 2 draudzēs: Salas un Piņķu. Tad iedzīvotāju samazināšanās dēļ tās 1710. g. atkal apvienotas. No 1753. g. draudzes atkal pārdalītas. Salas draudzē bijušas 2 koka baznīciņas: Sv. Bērtuļa pie Ķīšu mājām un sv. Jāņa uz Jāņa raga. Abu vietas ar kapsētām

tagad iegāztas upē. (7). Abu agrāko baznīcu vietā draudzes vidū, uz Skrabju māju zemes uzbūvēja jaunu, ko 1694. g. 18. 10. iesvētīja. Tā bija mūra, griesti no dēļiem ar ieloku, 11 asis gara, 6 plata, ar kori. Skrabju zemi nodeva „skolmeistaram“ un dziedātājam Pēterim.

Šī baznīca stāvēja līdz 1868. g., kad bija jānoplēš. Tās mūri bija likti uz priežu brusām, kuŗām pūstot mūri sēdās, un tajos radās plaisas. Mūrus laužot daudzīja ar kāršu staklēs iesietu balķi, pie kam iznīcināja arī virs baznīcas durvīm iemūrēto zviedru vapeni. Tāpat gāja bojā altāra bildes un dārgie, krāsainie stiklu skati logos, ko bija dāvinājusi Rīgas zvejniekū amata savienība. Koka griezumus un tēlus izvazāja. Vecās baznīcas logu svina rāmjus izlietoja jaunajai, tāpat apkaltos šūnakmeņus. 1869. g. būvēja jaunu baznīcu pēc arch. Felsko plāna, pie kam Rīgas pilsēta deva 14 tūkst. rb. un vecās ēkas materiālus. Baznīcu iesvētīja 1870. g. 18. 10. Kapšēta baznīcas tuvumā ierīkota 1773. g. un tikusi vairākkārt paplašināta.

Mācītājam dzīvoklis bijis jau 1584. g. Babītes ezera malā, tag. Sīpolu kalnā. Tagadējā vietā māc. muiža celta pirmo reizi ap 1668. g. no koka. Par to teikts, ka tā stāvēt uz Reiku zemes un tai piedalītas Škutes, Sīpolu un Pūricu zemes. 1770. g. cēla jaunu mācītāja muižu no mūra. Ēkas pamatos likta skārda bundža ar dažādām ziņām un monētām. Atkāpdamies 1917. g. krievu karaspēks šo muižu nodedzināja.

Lai izskaustu netikumus un saistītu pie baznīcas draudzes locekļus, tikuši lietoti fiziski iespaidojumi, kas redzams vizitācijas protokolos. Tā 1613. g. Babītes zvejniekiem līdz gavenā naktij jāpienes no mācītāja apliecība, ka māc galvas gabalus. Tad dabūs atpakaļ 10 markas soda naudas. Pretējā gadījumā dabūs pa ādu. 1662. g. māc. Kleinšmits ziņo, ka 3 gados kristīti 162 bērni, laulāti 39 pāri un dievgaldam sagatavota 141 persona, kas līdz tam no Dieva vārda nezinājušas. Par šo žēlastību viņš pateicas Dievam un atzīst, ka tas pa lielai daļai kāķa jeb kauna staba nopelns, kas uzcelts kapos pie baznīcas, kāpēc lūdz tādu ierīkot arī pie otras baznīcas. Mācītājs sūdz, ka daži negribot sacīt tam pakaļ galvas gabalus, ko viņš sakot priekšā, jo tas esot kas jauns. Vizitatori draud neklausīgiem ar bargu miesas sodu. Kas negrib mācīties, liekami pie kāķa un ja nenāk mācībā, perami katru svētdienu rīkstēm. Kas pirms kāzām izlietojuši laulāto tiesības, pienācīgi sodāmi. 1696. g. Garoziņu Pēteri, kas nekādā ziņā negribējis atgriezties pie Dieva un tādā stūrgalvībā miris, bendes kalps vazājis pa zemi, iemetis peļķē un ierušinājis zemē. Viņa draugi to ielikuši zārkā un noveduši kapos, bet bendes kalps

zārku ar cirvi sacirtis, draudzes klātbūtnē mirušajam pie kājām piesējis valģus, tad vilcis kā ragavas 3 reiz apkārt baznīcai un pēc tam ievilcis purvā. 1662. g. mācītājs ziņo, ka zemnieki Kristus mācību labi zinot, tikai no Kurzemes iebēgušie esot dumji kā lopi. 1666. g. mācītājs ziņo konsistorijai, ka tas laulājot arī Kurzemes zemniekus, kas pie viņa nākot.

1680. g. rāte bija uzdevusi virsfogtam ierādīt Salas draudzes skolmeistaram kambari, lai tas varētu labāki apmācīt jaunatni. Tā paša gada baznīcas vizitācijā atzīmēts, ka zemnieki bērnus skolā nesūtot: ziemu tos uz skolu nevar aizvest, jo ar zirgiem mežā jābrauc, bet vasarā bērniem jāiet ganos. 1681. g. Rīgas rāte apstiprināja noteikumus skolām (Schulordnung), ko lika nolasīt no kancelēm un piesist pie baznīcu durvīm. 1682. g. vizitācijā skolotājs žēlojas, ka tam tikai 12 bērni ko mācīt. Muižas arendātors aizrāda, ka tie, kas būs skolā gājuši, iedomāsies būt par augstiem, lai ietu pakaļ arklam. Tad konsistorija nolemj pārcelt skolu uz Piņķu draudzi, kaut gan Salas skolai jau pirktā ēka un piešķirta zeme. 1692. g. uz Salas zemnieku lūgumu no vecās baznīcas kokiem uzbūvē skolu tanī vietā, kur tagadējā. Bazn. grāmatās piemin 1696. g. mirušu skolotāju Redlichu. 1702. g. skolotājs ziņo, ka tam skolā 3 bērni no Kurzemes [Rīgas jūrmalas], 5 no piņķeniekiem, bet salenieki savus skolā nesūtot. Izbeidzoties zviedru laikiem un sākoties krievu laikiem, skolu lietas uz laukiem pānīka un skolotājus pieminēja tikai kā baznīcas kalpus. 1745. g. Salā par tādu bijis Laporskis, 1801. g. Panters, 1817. g. Skrabju Pēteris. Līdz ar pag. tiesu ievēšanu tie izpildīja arī rakstveža pienākumus. Tāds skolotājs-ķesteris-ērgelnieks-skrīveris Salā no 1844.—1871. g. bijis P. Zegners. Uz muižas arendā-

tora Šmidta ierosinājumu 1868. g. Balto krogu pārtaisīja par skolu, ko atvēra 14. 11. Par skolotāju pieņēma Irlavas semināristu Jāni Vismani. 1868./69. g. ziemā skolā mācījās 28 zēni un 12 meitenes, nedēļā 6 stundas katķismi un bībeles stāstus, 6 — latviski lasīt un rakstīt, 6 — dziedāt, 4 — rēķināt, 10 — vāciski, 2 — ģeografiju. (49).

Ap 1874. g. skolotājs Andrējs Spera, kas līdz tam bērnus mācījis apkārt staigādams [pa 3 dienām katrā vietā], atvēra savās mājās, Sperās, palīga skolu. Ap-

197. Ilggadējs Salas skolotājs un kora vadonis J. Vismanis.

dāvināts gaišu galvu un labām runas dāvanām un būdams sa-
karos ar toreizējiem latviešu nacionālās atmodas laikmeta
darbiniekiem Leitanu, Laubes Indriķi, Dīriķi, Krogzemju
Miku, Tomsonu un citiem, tas pauda nacionālās idejas nevien
sava dzimtā pagasta ļaudīs, bet arī apkārtņē, Slokas un Rīgas
jūrmalas biedrībās.

198. Salas skolotājs A. Spera.

Uz māc. E. Šredera ie-
rosinājumu 1876. g. 1. 11.
pie mācītāja muižas atvēra
trešo skolu Salas draudzē.
No 1879. g. 15. 10. — 1889. g.
15. 4. te kā skolotājs strādā-
ja P. Belte. Visām šīm
skolām Rīgas pilsēta izsnie-
dza malku un pa 50—100 rb.
skolotāju algošanai. 1881. g.
Rīgas muižu valde deva pa-
gastam pie Briežu mājām 4
pūrvietas zemes un 434 būv-
kokus pagasta skolai. Te
bija nodomāts pārvietot
Speras palīgskolu. Tad pa
daļai aiz personīgām intri-
gām pagastā radās 2 parti-
jas: viena par šo pagasta
skolu, otra par līdzšinējās
draudzes jeb baznīcas skolas
apvienošanu ar pagasta sko-
lu zem viena jumta. Pagasta
skola palika nebūvēta, sa-
vestie koki sapuva un Spera

savu skolu pārcēla pagasta attālākā galā, Gātsciema Ārņu-
Beltēs, tad pie Salas muižas. Speram savu skolu beidzot, pa-
gasta skolu ierīkoja pie muižas, agrākā Buņča krogā. Baznī-
cas skolu uzbūvēja tur, kur tā kā skola un ķesteņa māja bijusi
jau no 1692. g. Līdzšinējo skolu bij. Baltā krogā slēdza. To
līdz ar 1 pūrvietu zemes pilsēta pārdeva pagastam priekš pa-
gasta nama. Pirms tam pagasta tiesa un valde mitinājās
muižā, tad Cenas mājās. Kad 1882. g. pagasta vecākajam no-
laupīja pagasta lādi ar 700 rb. pagasta naudas, ko tas glabājis
pie sevis mājās, ļaudis runāja: ēda, dzēra, danci sāca, kamēr
lāde krūmos nāca.

Kad 1870. g. tagadējo baznīcu iesvētīja, skolotājs J. Vis-
manis nodibināja dziedātāju kori, kas arī turpmāk darbojās
un dziedāja svētkos baznīcā. 1876. g. Jāņos uz Lielupes krasta
pie tag. pagasta nama koris sarīkoja zaļumu svētkus, pirmos
plašākā apkārtņē, kas tapa tradicionāli, un Jāņos te ik gadus

sabrauca jūrmalas un tālākās apkārtnes jaunatne. Vēlāk koris pārvērtās par apstiprinātu dziedāšanas b-bu, kas sarīkoja arī jautājumu izskaidrošanas vakarus, teātru izrādes un izbraukumus zaļumos. 1894. g. šī b-ba likvidējās. 1903. g. Salā nodibinājās bibliotēkas b-ba. Tā tapa par pagasta sabiedriskās dzīves vadītāju. Tai telpas pagasta namā, kas izbūvēts izrikojumu vajadzībām.

199. Tagad. Salas p. skola, tanī pašā vietā, kur 1692. g. būvēta pirmā skola.

1876. g. Rīgas pilsēta piedāvāja Salas zemniekiem pārdot viņu mājas par dzimtu. Atsaucās tik 2: Cena un Ārņu-Belte. Pārējie domāja darīt gudrāk nogaidīdami, vai par brīvu tās nedabūs. Kad vēlāk gribēja iepirkt, vairs nepārdeva.

Salas pagasta robežās atrodas

a. Priedaine,

meža kūrorts sausā, smilšainā vietā. Pie jau agrāk izdotiem 36 gr.-gabaliem (à 1 pūrvietu) 1911. g. vēl klāt izdeva 80 gabalus. Te noliegta spekulatīva apbūve, kāpēc uz katras grunts tikai pa vienai vai divām ēkām. Daudzas ierīkotas ziemas dzīvei, un tās apdzīvo klusumā, miera un veselīga priežu gaisa meklētāji.

b. Lielupes parks,

rietumos no Priedaines stacijas. Te sv. Ģertrudes mītne (St.-Gertrud Hospiz) ar 19 istabām un 11 verandām, vācu pensionāru uzņemšanai. Ienākumi paredzēti Rīgas Ģertrudes draudzes nābāgiem un vasarās kolonijai.

IX. No 1914.—1918. g.

A. Krievu kaŗaspēka varā no 1914.—1917. g.

1914. g. maijā Rīgas jūrmalā parādījās milzums spāru. Ļaudis runāja, ka tas uz sausu, jauku vasaru. Būšot laba lašu zveja. Vasara arī bija silta un saulaina, pansiju mājas Krievijas un ārzemju peldu viesiem pārpildītas. Ik dienas policija pierakstīja kādas 500 iebraukušo pases. Plašas izpriecas sarīkoja visās malās. Kūrmājās, koncertos un teātros ik vakarus saplūda milzums ļaužu. „Slepenai“ spēļu ellei Edinburgā veikals gāja spoži. II. Krievijas sacensību Olimpiada, ko sarīkoja Rīgā un pa daļai jūrmalā, pievilka lielus skatītāju pulkus. Citi vasarnieki dzīvoja klusi no centra attālākos peldu vietu rajonos.

200. 1914. g. vasarā Majoru plūdmalī.

Tad piektdien, 11./24. 7. kā zibens no skaidrām debesīm šo idilli izjauca ziņa par ultimātu, ko Austrija iesniegusi Serbijai. Vai tā būtu kaŗa iezīme, par ko beidzamos gados arvienu runāja? Nākošās dienās jaunas baumas un uztraucošas vēstis. Pirmdien, 14./27. 7. vakarā nespīd vairs bākas uguns Daugavas

grīvā un braucot no Rīgas redz, ka pie Bulduriem kaŗaspēks apsargā Lielupes tiltu. 17./30. 7. armiju un floti noliek kaŗa stāvoklī un 18. 7. (1. 8.) izsludina visu rezervistu un I. katēgorijas zemes sargu 5 gadu mobilizāciju. Sestdien, 19. 7. (2. 8.) gubernātors izsludina Vidzemē kaŗa stāvokli. Noliedz alkoholisku dzērienu pārdošanu.

Svētdienas rītu, 20. 7. (3. 8.) ekstrā telegrammas vēsta, ka iepriekšējā vakarā vācu sūtnis Pēterpilī savas valdības vārdā pieteicis Krievijai kaŗu. Daudziem tas liekas neticams. Peldu viesos saceļas panika. Tie domā, ka tūlīt ieradīsies vācu flote, kas bombardēsot, izceļšoties malā un ņemšot gūstā. Jūrā parādās 4 kreiseri, — bet tie krievu sargu kuģi. Pa kaklu, pa galvu visi saiņo mantas un tik prom uz staciju. Tur briesmīga burzma. Aizmirsts samaksāt saimniekiem īres atlikumu, tirgotājiem, piena un maizes sieviņām rēķinus. Neskatoties uz mobilizāciju, dzelzceļa valde uz Tukuma līnijas nesamazina vilcienu sarakstu. Visi no jūrmalas uz Rīgu ejošie vilcieni aizbraucēju pārpildīti. Cīnās vagonu kāpšju dēļ, rāpjas uz buferiem, kāpj uz jumtiem, kur velk arī saiņus un kurvjus. Pa pārpildīta vagona vaļēju logu veikls jauneklis iesviež savu pekeli ar spieķi un tad ielec pats. Bet īsi prieki: no vagona izlingo pekele, tad spieķis, un tiem pakal rāpjas akrobats, dūres rādīdams. Citi iemanījušies aizbraukt ar ormaņiem no Rīgai tuvākām vietām pat līdz Asariem, lai iekāpjot tur vilciēnā, novietotos vēl neaizņemtos vagonos. Kaŗam mobilizēti labākie zirgi, daudzi ormaņi iesaukti kaŗā. Atlikušie sacēlušī cenas: līdz Rīgai ņem 50 rb., par kādu naudu nesen varēja nopirkt zirgu.

Otrdien, 22. 7. (5. 8.) telegrafs vēsta pirmo kaŗa ziņu: uz Liepāju (kaŗa ostu) svētdien vācu kreisers raidījis 20 šāvienus. No turienēs, tāpat no Ventspils ierodas Rīgā pirmie bēgļi, krievu ierēdņu sievas ar bērniem. Tā Rīgas stacijā top vēl gaŗākas uz aizceļošanu gaidošo rindas un jūrmalas vasarniekus uztrauc vēl vairāk.

Jūrmalā sāk ierasties kaŗaspēka daļas. J.-Dubultu kāpās pie 17. līnijas nostāda lielgabalus. Mellužos demonstrē, kā atsītīšot desantu: no kāpām šauj uz koka plāksnēm, kas nostādītas uz pirmā sēkļa jūrā. Plāksnēm bija nozīmēt vācu desanta laivas. Tā sašaušot tās, kad parādīšoties.

Gar jūrmalas stacijām iet uz Rīgu kaŗa vilcieni ar Kurzemes rezervistiem un zemes sargiem. Urrā saucieni un lakaģiņu vēdināšana! Arī pārpildīti tvaikoģi un velkoģi aizved uz Rīgu pasaģierus un mantas. Neskatoties uz visu steigu, visi vasarnieki tik drģz nevar no jūrmalas aizbraukt. Vēl 24. 7.

vagonu juntu pasažieri nebija retums. Vasarnīcu īpašniekus policija pieaicināja apsargāt dzelzceļa uzmetumu.

Uztraukušies nevien vasarnieki, bet arī pastāvīgie iedzīvotāji. Kreditiestādēs noguldītāji rindojās astēs un atprasīja noguldījumus. Vēlāk pilnos apmēros tos izmaksāja tikai kaŗā iesaucamiem, bet pārējiem pa daļām. 25. 7. (8. 8.) ievēda vekseļu morātoriju, ko daudzi saprata kā privilēģiju nemaksāt īres un citus parādus.

Uztrauktos ļaužu prātus vēl vairāk samulsināja dažādas nepamatotas baumas par it kā sagūstītiem spiegiem, kas gribējuši uzspridzināt Rīgas tiltu, par Usķ-Dvinskas (Daugavgrīvas) cietoksnī sašautu vācu gaisa kuģi ar 15 kareivjiem; par tenisa laukumiem, kas it kā iepriekš sagatavoti ienaidnieka batareju novietošanai; par Ventspilī uz minu uzgājušu vācu kaŗa kuģi un t. l.

Pēc 24. 7. (7. 8.) jūrmalā vairs tikai rets vasarnieks. Rīgas ormaņi, gribēdami labi nopelnīt, izbraukuši pēc vasarnieku mantām, bet retam vairs kas ķeŗas. Jūrmalniekiem pirmais uztraukums pārgājis. Mazāk bažījās, ka te varētu notikt kaŗa darbība, bet vairāk par darba trūkumu un maizi. Daŗs aizbraukuŗais peldu viesis atbraucis no Rīgas atpakaļ un peldas, jo laiks brīnum jauks. Zvejniekiem noliegts braukt jūrā. Tur vairs neredz ne laivu, ne kuģu. Bigauņu ciema un J.-Ķemeru jūrmalā taisīja apcietinājumus, kādam nolūkam noplēsa ēkas un izraka laukus. No 17./30. 8. zvejniekiem atļāva iet atkal jūrā, bet tikai pa dienu. Vēl daudz peldu steķu jūrā, jo ir vēl peldētāji.

Nodibinājās jūrmalā Sarkanā Krusta nodaļa ar Dr. Maksimoviču priekŗgalā. Tā vāca līdzekļus un ierīkoja Majoru muižā lazareti ievainotiem kareivjiem. Latvieŗu sabiedrību nodaļas darbiniekos neuzaicināja. Tā nodibināja patstāvīgu organizāciju „Palīdzības komiteju kaŗā iesaukto un viņu ģimeņu pabalstīšanai“, jo negribēja palikt tikai līdzekļu devēju lomā. Par atbildīgo personu 16. 8. gubernātors apstiprināja P. Belti. Komitejai līdzekļi ienāca no biedrību, organizāciju un privātpersonu ziedojumiem un izrīkojumiem. Tā izsniedza ik mēneŗus kaŗā iesaukto ģimenēm naudas pabalstus, sūtīja uz pozīcijām kareivjiem dāvanas, ierīkoja Majoros, Rīgas ielā 8 lazareti ievainotiem kareivjiem, kam Rīgas tirgotājs Baiŗe deva telpas. Lai gan visi ņie uzdevumi aizņēma sabiedrisko darbinieku laiku, kaŗa veiksmes un neveiksmes uztrauca ļaužu prātus, taŗu tie nenogurstoŗi rūpējās arī par turpmāko peldu vietas likteni, paŗvaldības ievēšanu, bet līdz 1914. g. beigām paņākumu nebija. Tad valsts dome izdeva likumu par kūrortiem, kas tos nodeva sanitāro komiteju ziņā, pie kam galīgi bija iz-

slēgta gādība par vietējiem iedzīvotājiem. Lai stāvokli uzlabotu un darītu visu iespējamo, pašvaldības ieviešanas komiteja pārvērtās par Rīgas Jūrmalas nodaļu pie 1914. g. rudenī Pēterpilī nodibinātās „Viskrievijas b-bas tēvijas peldu vietu uzlabošanai un pacelšanai“, kas atradās Oldenburgas prinča aizgādniecībā. Šo b-bu bija nodibinājušas augsti stāvošas personas, lai, izkopjot Krievijas kūrortus, atvietotu līdzīgas vietas ārzemēs, ar kurām kara dēļ bija satiksme pārtraukta un kur līdz tam ik gadus krievu bagātņieki atstāja daudz naudas. Uz minētās Viskrievijas b-bas 1915. g. no 7.—9. 1. Pēterpilī sasauktu kongresu Rīgas Jūrmalas nodaļa sūtīja savu priekšnieku, Edinburgas pareizt. māc. N. Šalfejevu, valdes locekļus A. Svinni, P. Belti un valsts domnieku kņazu Mansirevu. Edinburgas peldu b-ba uz kongresu sūtīja Dr. Maksimoviču, kas kongresā ieteica kūrortu pārvaldi ar sanitārām komitejām, bet nodaļas priekšstāvji aizstāvēja pašvaldību viedokli. Kongresa telpās, Taurijas pilī, valsts domes blakus zālē izlika nodaļas izgatavotu visas Rīgas jūrmalas peldu vietas karti, pēc kuras kongresa dalībnieki iepazinās ar šo, pašu plašāko Krievijas peldu vietu. Kongress izlēma, ka kūrortos nodibināmas pašvaldības. Kņazs Mansirevs iekšlietu ministrijā virzīja uz priekšu pašvaldības ieviešanas jautājumu Rīgas jūrmalā. 1915. g. februārī jūrmalnieki iesniedza ar kādiem 900 parakstiem atiecīgu lūgumu un 19. 5. saņēma iekšlietu ministra atzinumu par pašvaldības nepieciešamību, kaut gan 1914. g. 27. 10. Vidzemes guberņas valde ministram ziņojusi, ka Rīgas jūrmalā pilsēta neesot dibināma. Ministrija uzdeva vietējai administrācijai savākt ziņas un dot atbildes uz 24 jautājumiem. Pēc šīm ziņām 1914. g. bijuši:

1. Iedzīvotāji

	pastāvīgie	vasarnieki
Bulļos	147	780
Bulduros	1,288	13,170
Edinburgā	1,000	8,200
Majoros	2,694	17,446
V.-Dubultos	2,550	8,190
J.-Dubultos	799	9,200
Mellužos	1,150	8,218
Asaros un Valterī	1,390	5,212
	<hr/>	<hr/>
	11,018	70,416
Kaugurēs	677	1,184
J.-Ķemerēs	—	2,400
V.-Ķemerēs	1,530	12,800
	<hr/>	<hr/>
	2,207	16,384

2. Nekustami īpašumi:

	vienības	vērtība	ienākumi
Bulļos	12	20.000 rb.	2.000 rb.
Bulduros	462	2.150.000 "	215.000 "
Edinburgā	143	1.005.000 "	100.500 "
Majoros	715	2.105.000 "	210.500 "
V.-Dubultos	246	1.015.000 "	101.500 "
J.-Dubultos	198	902.000 "	90.200 "
Mellužos	445	651.000 "	65.100 "
Asaros	350	403.000 "	40.300 "
Kopā	2.571	8.251.000 rb.	825.100 rb.

ar 7.213 dzīvojamām ēkām.

3. Koncerti, izrādes, izrīkojumi no 1912. l. 7.— 1913. l. 7.

	skaits	pārdotas biļetes	iep. labd. nod.	
Bulļos	1	316	13 rb.	83 kap.
Bulduros	33	6.362	160 "	81 "
Edinburgā	185	24.861	1.025 "	48 "
Majoros	302	68.115	2.013 "	69 "
Dubultos	250	29.204	922 "	55 "
Mellužos	10	7.577	243 "	45 "
Asaros	31	3.447	72 "	04 "
	812	139.882	4.451 rb.	85 kap.
Ķemerēs	65	5.922	193 rb.	17 kap.
Slokā	257	48.010	1.064 "	68 "

(PD).

Lai gādātu irniekus vasarnīcām, augstāk minētās Vis-krievijas b-bas Rīgas jūrmalas nodaļa savas peldu vietas plaši reklamēja lielākos krievu laikrakstos un 1914./15. g. ziemā caur savu galveno valdi Pēterpilī vedā sarunas ar Sarkanā Krusta galveno valdi par slimu un ievainotu kareivju novie-tošanu Rīgas jūrmalā klimatiskai dziedināšanai un atpūtai. Šim nolūkam pie biedrības nodibinājās komisija „Sanātorija“, kas vāca ziņas par telpām un uzturu.

Bet frontes tuvošanās, baumas, ka žīdiem un vāciem ne-laušot jūrmalā uzturēties, aizliegums jūras puses logos uguni dedzināt kavēja vasarnieku ierašanos. 15. 4. izsludināja, ka Austrijas, Ungārijas un Vācijas pavalstniekiem jālikvidē savi īpašumi. Tādu jūrmalā bija 15. — 19. 4. te dzirdēja pirmo reiz lielgabalu dunoņu no Jelgavas puses. 20. 4. aizveda ie-vainotos kareivjus no Slokas un jūrmalas lazarētēm. Jūrma-

las palīdzības komiteja visas savas vietējo iedzīvotāju dāvinātās un sapirktās mantas nodeva latviešu lazaretei Rīgā. Tādos apstākļos par vasarnīcu Irēšanu vairs nebija ko domāt. Maijā, pēc vācu atsišanas no Jelgavas, gan bija ieradušies reti vasarnieki, bet tikai Rīgai tuvākos rajonos. Daži šurpbraucēji, redzēdami Rīgā gašos kareivju vilcienus un pārpildītos bēgļu vagonus no Kurzemes, devušies tūlīt atpakaļ. Drošākie, izbraukuši jūrmalā un sastapdami neparastu klusumu, redzēdami kareivju patruļas plūdmaiņi, dzirdēdami nekontrolējamus baumas par vācu iebrukšanu pa sauszemi un jūru, arī turēja par labāku atgriezties turp, no kurienes nākuši. Rīkojums jūnija beigās, aizbraukt ierēdņu ģimenēm, bija aizbaidījis beidzamos peldētājus. No Kurzemes izraidītie žīdi, kam aizliegts uzturēties Rīgā, bija apmetušies Dubultos, bet 13. 6. dabūja rīkojumu steidzīgi aizbraukt.

Ar 25. 6. zemeņu audzētāji sāka sūtīt uz Pēterpili ogas ātrvilciena bagāžas vagonā, kur atļāva ievietot līdz 75 pudī. Saņēma nedzirdētas cenas: pirmā dienā 16, otrā 20 rb. pudā. Sūtīšana, diemžēl, bija jāpārtrauc, jo ar 14. 6. bija sakustējušies Kurzemes lauki un klaji. Ceļš no Smārdes līdz Slokai pārpildīts lopu bariem, pilns ratu rīboņas un bērnu raudu. 3. 7. vāci bija pie Tukuma. 4. 7. Dubultos mērija un vērtēja ēkas, kas jānoplēš uz kara valdes pavēli. 5. 7. vakarā ierodas vācu jātnieki Tukumā un vajā atkāpjošos krievus līdz Slokas drašu aizžogojumiem. Lielupes vecais Slokas tilts sāk grimt aiz kaņaspēka un bēgļu nastas. Tad daļa bēgļu nogriežas pa jūrmalas ceļu. Te māju no mājas policijas ierēdņi ziņo gubernatora pavēli: visi prom! Pasūtītā vagonā aizvācas uz Tērbatu Dubultu ģimnazija. Krājaizdevu s-ba un apdrošināšanas b-ba nosūta savus dokumentus un vērtības ar tvaikonīti uz Rīgu un naktī vagonā aizved citas mantas. 6. 7. ļaužu un lopu straume braukšus un kājām nāk no tālākiem jūrmalas ciemiem pa peldu vietu ielām, ceļas pāri upei pa Vārkaļa un Bulduru plostiem, aizplūst pār Bulduru dzelzceļa tiltu, kam uz ātru roku uzlikts klājs un paplašināts dambja uzmetums. Otrpus Lielupes tie saplūst kopā ar to straumi, kas nāk no Tukuma apvidus pa Slokas-Rīgas lielceļu. Ceļš pilns bēgošu ļaužu. Spēcīgākie iet kājām starp augsti sakrautiem mantu vāzumiem, dzīdami pa priekšu lopus. Dažiem tik rokas ratiņi, kuņģos visa mantīņa vai bērni. Tēvs tos stumj, māte velk. Bailes no vāciem, par kuņģiem prese raksta, ka tie trakojot kā barbari, bailes no krievu policijas soda piedraudējumiem, ja mājās palikšot, dzen ļaudis prom nezināmā svešumā. Lielgabalu rēcienu atbalss un degošu māju atspīdums tos pavada. Atkāpdamies krievu kaņaspēks uzspridzina Ķemeru dziednie-

cības ēkas, aizdedzina Ķemeru staciju. Uguns atspīd tālu uz jūras un apgaismo zēģellaivas, kurās zvejnieki salikuši mantas un brauc ziemeļu virzienā, citi uz Juglas ezeru pie Rīgas. No Slokas un jūrmalas vien pa dzelzeļu un ar tvaikoņu vilktām laivām Rīgā ieradās kādi 25,000 cilvēki. Arī tur nebija palikšana: bija jābrauc pa zemes ceļiem tālāk uz Vidzemi, vai tos iedalīja ešelonos un pa dzelzeļu sūtīja uz Iekškrīeviju.

Ar 8. 7. sākot jūrmalas vasarnīcu īpašnieki sastādīja 2 liecinieku klātbūtnē novērtēšanas aktus par ēkām un mantām, kas tiem bija jāpamet, dodoties bēgļu gaitās. Cerībā uz atlīdzību kaŗa postījumu gadījumā, tie tad devās svešumā vieglākām sirdīm. Ar 12. 7. kaŗaspēks sāka ierīkot Dubultos kādu 1/4 kilometra platu aizsardzības joslu, izcērtot kokus no Lielupes krasta pie V.-Dubultu kapiem līdz jūras malai. Tāpat nodedzināja starp 2. un 4. līniju visas, kādas 200 ēkas ar visām mēbelēm. Palika tikai Šmitčena-Bērziņa meiteņu ģimnazijas ēka. Iznīcināmās ēkas gan iepriekš novērtēja, bet vēlāk neviens nekādu atlīdzību nesaņēma. Spridzināja un dedzināja ēkas caurām dienām un naktīm. Gaiss bija pilns deguma smakas un kodīgu dūmu. Degošas ogles un gruzdošu lapu plēnes karstums un vējš iznēsāja kilometru tālā apkārtnē.

201. J.-Dubultu jūrmalā 1915. g. jūlijā nopostītās Sokolova siltu vannu iestādes atliekas. 1920. g. uzņ.

13. 7. noņēma baznīcām un kapos zvanus un aizveda uz Krieviju. Tad otrpus Lielupes, Salas mežos daži koki pacēlās

augstu pāri citiem: vērošanas punkti. Pie Marienbādes kāpās nostādīja pret jūru lielgabalus. No Dzintaru stacijas uz kāpām izlika sliedes, pa kurām noveda kāpās smagos lielgabalus. Dzelzceļu pārņēma karaspēks, vilcieni gāja no Rīgas tikai līdz Dubultiem. 14. 7. Dubultu kapos nodedzināja liķu kambari, nocirta priedes. Tālumā lielgabalu dunoņa, blāzmo ugunsgrēki. Jūrmala tukša, uz policijas prasību gandrīz visi iedzīvotāji to atstājuši. Paklīduši suņi kauc pie tukšām mājām. Tās uzlauž un izlaupa sveši tranšeju racēji, kas te sadzīti tūkstošiem, tāpat kareivji un vazaņķi. Tie pievāc atstātās mantas, izandelē uz vietas, vai ved uz Rīgu pārdot. Mantu īpašniekus, kas to grib aizkavēt, sauc par spiegiem un apdraud. Tad pienāk Asaros no Slokas puses vilciens ar kazākiem. Tie izkāpj, siro pa vasarnīcām, sanes vilcienā, ko dabū un tad aizbrauc tālāk. Dodoties atvaļinājumos, krievu kareivji aizveda sev līdz tālā Krievijā dažādas jūrmalnieku mantas, ja ne vairāk, tad sadauzītu spoguļu stiklus, mīkstām mēbelēm noplēstas drānas, gardīnes, traukus, verandu krāsainu stiklu gabaliņus. Mellužu un Asaru ogu dārzos tie lauzās iekšā, plūca un nobradāja ogas. Gubernātors Keļepovskis tos, kas sūdzējās par vasarnīcu postīšanu, noraidīja pie etapa komandiera. Tas sūdzības nosauca par meliem, jo „krievu zaldāts nelaupa“, draudēja likt apcietināt pašus sūdzētājus.

Kad vācieši tik drīz neieradās, prāti apmierinājās un viens, otrs dārzkopis, kas piemeties Rīgā, atbrauca uz jūrmalu, lasīja un pārdeva Rīgā ogas, kam cena bija laba. Kas ar bēgļu vilni nebija aizrauti tālāk, atgriezās mājās un pasargāja tās no tālākas postīšanas, pelnījās rokot tranšejas, zirdzinieki vedot kokus tranšejām, ceļiem. Vairākās tukšās ēkās apmetās Kurzemes puses bēgļi, apmēram 300 ģimenes, kas te nodzīvoja visu kara laiku. Ķemerēs tāpat pēc pirmā uztraukuma iedzīvotāji izbēga, bet tos, kas vēlāk atgriezās, vācieši iebrukdami un atkāpdamies aizveda uz Tukumu.

9. 8. karaspēks rekvizēja Dubultos s-bas „Gaisma un Spēks“ elektriskai stacijai visas vara daļas un svina elementus. Pārējās daļas nosūtīja 59 kastēs uz Rīgu un Pēterpili.

30. 8. sāka ierīkot Dubultos otru aizsardzības joslu pašā šaurākā vietā starp Lielupi un jūru. Starp kūrmāju un Admirāļa ielu nodedzināja 43 ēkas, novērtētas par 203,000 rb. Atlīdzību saņēma vienīgi Kisejevs, „Brikmaņa viesnīcas“ īpašnieks. Arī slaidajam luterāņu baznīcas tornim jau sāka likt apakšā minas, lai saspridzinātu. Tikai pateicoties policijmeistara Verīgo ierunām, baznīcu saudzēja.

31. 10. krievi izdzina vācus no Ķemerēm un frontes līnija nostiprinājās pie Smārdes. Tad jūrmalas peldu vietas izvēr-

tās par karaspēka aizmuguri, krievu XIII. armijas bazi, kur pastāvīgi uzturējās kādi 2 korpusi kareivju. Te vasarnīcās atpūtās frontē apmainītie karēivji, ierīkoja sev mītnes, klubus, kancelejas, slimnīcas, sanitāros punktus, noliktavas. Lai šīs atpūtas vietas, aizmuguri, saistītu ar fronti, arī ar Ložmetēju kalniem otrpus Babītes ezera, uzbūvēja pār Lielupi peldošus tiltus: pie Valtera, pie Slokas mežniecības, pie Bulduriem plosa vietā. Arī pāri Babītes ezeram pie Salas Sīpolciema uztaisīja kilometrus 1¹/₂ garu tiltu uz pāļiem. Tāpat pār Gāti sāka tiltu taisīt, bet nedabūja pabeigt. Jūrmalas galvenā ceļa nebrūgēto daļu no V.-Dubultiem līdz Slokai, tāpat upmalas ceļu no Dubultiem līdz Slokai noklāja plankām, vai turpat mežā cirstiem apaļiem priežu kokiem. Iziedami no vasarnīcām uz fronti, kareivji bieži ņēma līdz durvis, logus, pat mēbeles. Lai apsildītu vasarnīcas, tie iemūrēja kādas nebūt krāsniņas, ņemot materiālus no citās ēkās noplēstām kurināmām ierīcēm. Telpas tika galīgi piekvēpinātas. Aiz neuzmanības un pārkurināšanas vairākas ēkas nodega. Arī daudzdas siltu jūras peldu iestādes aizgāja bojā.

202. Peldu iestādes Majoros, kas kara laikā galīgi nopostītas.

Visvairāk nācās ciest frontei tuvākiem rajoniem. Krievu kareivjiem nekā nevarēja ieskaidrot, ka tie atrodas pašu zemē, kāpēc mantas un ēkas saudzamas. Arī policija te nekā nevarēja darīt. Pēc kāda policijas saraksta J.-Dubultos vien

bija sastādītas 379 ēkas. Tikai 1916. g. 18. 10. sestais Sibīrijas armijas korpuss izdeva pavēli, ar kuru kārtības uzturēšanu un privātas mantas apsardzību uzlika iekortelēto daļu priekšniekiem. Vasarnīcu apgabalu sadalīja rajonos, kur katra daļa sūtīja izlūkus un nolika sardzes. Daļām apmainoties no policijas bija jādabū apliecība, ka ēkas kārtībā. Latviešu strēlnieku brigādēm bijuši ierādīti Melluži no Bitēm līdz Dubultiem, tāpat Majoros un Edinburgā dzelzceļa upes puse.

1915. g. beigās un 1916. g. sākumā, kad bija apturēts vācu iebrukums un nostiprināta Smārdes-Kalnciema-Tīreļa fronte, saradās Rīgas jūrmalā arvien vairāk arī privāto iedzīvotāju, vietējo un bēgļu. Par tiem rūpējās bēgļu apgādāšanas komitejas. Mācītāja J. Opša vadībā 1915. g. beigās atvēra Majoros Jomas ielā 19 produktu izdalīšanas punktu „Dzimtene“, kas izsniedza kādas 45 tūkst. porcijas. To likvidēja 1916. g. pavasarī, kad „Ziemeļpalīdzība“ atvēra 2 punktus: Majoros un Asaros. Produktus, veļu, drēbes, šnorzābakus izsniedza bēgļiem un trūcīgiem vietējiem. Ar 1917. g. aprīli produktu vietā izdeva 2 reiz mēnesī naudu: pa 10—12 rb. uz cilvēka. Tad Asaru punktu likvidēja un produktus varēja pirkt veikalā Majoros, Jomas un Omnibusa ielu stūrī. Tirgoņu ielā, Grundmaņa mājā bija bēgļiem ambulance par brīvu un slimnīca ar vairāk gultām. Krievu laikā bēgļu apgādība, skolu lietas, medicīniskā palīdzība te bija nostādītas labi. Atkāpjoties šīs iestādes evakuēja uz Krieviju. Ar tādu labi domātu palīdzību grūtā laikā sāka graut tautas tikumu „stāvēt uz paša kājām“. Laudis iemācījās ubagoties, gaidīt un saņemt pabalstus arī citā laikā, ko agrāk turēja par kauna lietu. Dzeramas naudas — „na čai“, jau agrāk padarījušas krievu tautu glēvu, vienaldzīgu.*)

Ka privāto iedzīvotāju skaits jūrmalā 1916. g. nav bijis mazs, var vērot no tā, ka 1. 10. atjaunoja mācības valdības Dubultu pirmmācības skola, kas bija pārcelta uz Asariem (Matildes 2). Šurp bija komandēts kā pārziņa vietas izpildītājs A. Ziņģis, kas divatā ar A. Zalsteri mācīja 5 nodaļās 90 bērnus. Tanīs pat telpās bija bēgļu bērniem skolu atvērusi

*) Piedzīvojumi bēgļu laikā Krievijā: kad samaksājais nolīgto maksu ormanim, eju stacijā, tas sauc man pakaļ: „a, bārin, na čai!“ (bet, kungs, dzeramnaudu!); kad paņemu iepipēšanai oglīti no uguns-kura, ap kuru sasēduši zēni, tie prasa „na čai“; man ejot pa ielu, atdalās no bērnu pulciņa labi gērbta meitenīte, pieskrien ar izstieptu rociņu un sauc „na čai“; kad paslavēju puikas par kareivisku soļošanu un dziedāšanu, tie prasa „na čai“; kad braucu cauri sādžai, tie aizver ceļam priekšā vārtus un par cauri laišanu jādod „na čai“; Lieldienu ritā ierodas apsveicēji un piedāvājas „hristā slāvīk“ (Kristu slavēt), par ko man jādodot „na čai“...

arī „Ziemeļpalīdzība“, kurā arī kā pārzinis darbojās A. Ziņģis un pie 200 bērniem 4 nodaļās strādāja skolotājs A. Neiburgs un A. Vītiņš. Šīs skolas beidza darbību 1917. g. augusta beigās, ienākot vāciem. Arī Majoru-Dubultu labd. b-bas namā 1916./17. g. „Ziemeļpalīdzība“ uzturēja skolu, kur par pārzini bija Edinburgas pareizt. baznīcas skolotājs Leitis.

Kaŗa laikā, 1916. g. 9. 8. ieradās Dubultu ev. lut. draudzes mācītājs J. Opsis un baznīcā noturēja dievkalpojumu ar kādiem 100 baznīcēniem. Pēc tam līdz vācu okupācijai tas ieradās apkopt draudzi 2 reizes mēnesī. Centrālās bēgļu komitejas uzdevumā tas apbraukājis bēgļu nometnes Krievijā. Visur: Permā, Jekaterinburgā, Čeljabinskā, Zlatoustā, Ufā, Nižņij-Novgorodā un citur tas saticis arī savas draudzes locekļus. 1917. g. 21. 8. vāciem ieņemot Rīgu, tas tika atšķirts no draudzes un apkalpoja bēgļus Ziemeļvidzemē.

1917. g. marta sākumā, pēc Krievijas revolūcijas, jūrmalas peldu vietu policijmeistars Verīgo saņēma toreizējā gubernas pārvaldnieka Krastkalna telegrammu, ka pilsētu un aprīņu policijas jāizbeidz un to vietā jādibina tautas milicija; lietas un archīvs nododami Rīgas pilsētas valdei glabāt (nosūtīja uz Tērbatu), bet kanceleja tuvākai pagasta valdei. Verīgo to nodeva Salas pag. valdei un pats pārgāja par sevišķu uzdevumu ierēdni pie gubernas pārvaldnieka Priedkalna, kur sabija līdz vācu ienākšanai. Milicijai bija jātiek vēlētai. Par jūrmalas un Salas pagasta komisāru tautas sapulce ievēlēja G. Osīti. Tas ar 3 milīčiem ierīkojās bij. policijmeistara vietā Dubultos. Lai pēc notikušās revolūcijas dotu pārstāvjus arī iedzīvotājiem, 19. 3. izdarīja deputātu vēlēšanas 6 jūrmalas rajonos, kaŗā pa 12. Ievēlētie deputāti sanāca 23. 3. Dubultos, krājaizdevu s-bas namā un ievēlēja pārvaldi, „Vecāko padomi“, un tai par priekšsēdētāju G. Osīti, tā vietnieku J. Lapiņu, rakstvedi J. Leiti, tā vietnieku Štilleru, kasieri P. Freimani. Vecāko padomei gan, laikam, bija jāatvieto citur vēlētās zemnieku un strādnieku padomes un komitejas, kuŗu darbības robežas un attiecības nebija noskaidrotas. Vecāko padome savā darbībā bija atturīga un sargājās no krasiem darījumiem, kādi notika Rīgā un citur ar strīdiem, pretējiem lēmumiem, savstarpējiem arestiem. Mierīgai sadarbībai par labu nāca arī tas, ka tiklab milicijas, kā vecāko padomes priekšgalā stāvēja viena un tā pati persona.

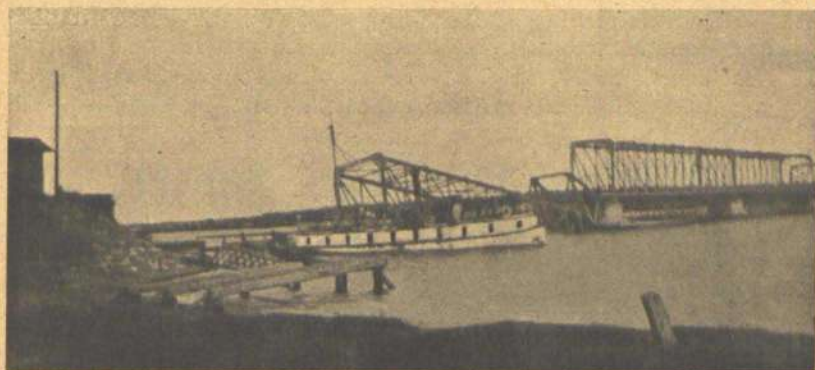
Līdz ar revolūciju sākās kareivju izlaidība un disciplīnas sairums. Neievēroja vairs noteikumus par vasarnīcu aizsardzību, cita mantas taupīšanu, bet lauza un dedzināja pat sētas. Izvazāja un pārdeva beidzamās gardīnes, tepiķus un visu, kas atlicis. „Jaunais Vārds“ rakstīja, ka Rīgas jūrmalas postī-

šana sākusies pie vecā režīma un jaunajā tiekot enerģiski turpināta. Ēkas, mēbeles, sētas lietojot par dedzināmo, dārzus, apstādījumus iznīcinot bez vajadzības. Brāļošanās laikā (1917. g. vasarā) krievi atļāvuši peldēties vācu kareivjiem Ķemeru peldu iestādē, ko bija savedusi kārtībā krievu zemstu savienība. Tā bijusi pretvizīte tam, ka iepriekšējā nedēļā krievu kareivjiem atļauts piedalīties vācu kareivju ballē Jelgavā. Slokā krievu kareivju laipnības dēļ pret latviešu meitām notika kauja starp latviešu un krievu strēlniekiem, kur nogalināja 6 kareivjus un 3 jaunavas, ievainoja 20 dalībniekus. „Brīvais Strēlnieks“ rakstīja par Ķemerēm: „Ne vācieši šo ziedošo vietu galīgi nopostījuši. To mūsējie izdarījuši. No mājām atlikuši vairs pamati, dziedniecības avoti aizbērti, apstādījumi sapostīti, kūrmāja tapusi par zirgu stalli. Palikusi tikai mūra baznīca, bet arī tā iekšpusē izlauzīta. Nolaupītās mantas aizvestas uz Rīgu un pārdotas sīkumtirgū“. Ar jaunajiem brīvības laikiem jūrmalnieki gaidīja vairāk apzinības un goda prāta arī starp kareivjiem, bet jo tālāk, jo ļaunāk: blandās pa vasarnīcām, uzbāzīgi iedzīvotājiem, piedauzīgi pret sievietēm kā vistumšākie ienaidnieki. Šim pa nakti pazudušas vistas, tam cūka, atstātas tikai galvas. 23. 5. sapulcējās 485 namsaimnieki un nolēma telegrafēt kara ministram, armijas komandantam, zaldātu deputātu padomei, lai gādā par postīšanas izbeigšanu. Tā arī izdarīja, bet panākumu nekādu. 8. 8. izsludināja krievu armijas virspavēlnieka rīkojumu, kurā piedraudot ar 300 rb. soda, aizliegts zagt zirgus, mašīnas, sienu, āboliņu, traucēt zemniekus aršanā, pļaušanā, kulšanā. 16. 8. Rīgā milicija pieteica streiku, prasīja algas paaugstināšanu. Visur nekārtības, sairums.

Svētdien, 20. 8. (1. 9.) no Slokas puses Asaros parādījās vācieši. Krievi iepriekšējā naktī pazuduši. Atlikušie aiziedami aizdedzināja ēkas un spridzināja noliktavas, no kam daži vietējie atpirkās par naudu. Vakarā vācieši bija jau Dubultos, kur vietām notika paretā apšaudīšanās. Pirmdien, 21. 8. (2. 9.) tie bija Majoros. Tad krievi galīgi atstāja jūrmalu un vāci tiem sekoja. Atkāpjoties bija nodedzināta Asaru stacija, Mellužos kūrmāja ar blakus ēkām, aptieka, Majoros vesels kvartāls starp Jomas un Rīgas ielām stacijas priekšā, aptieka un citas ēkas pie Omnibusa un Ātrās ielas. Saspridzināja Bulduru dzelzs tiltu, spridzināja un dedzināja koka tiltus, kas pār Lielupi un Babītes ezeru. Beidzamais dega vairāk par nedēļu, neviens to nedzēsa, atlika tikai apdegušu pāju rindas.

Savu atkāpšanos krievi sedza ar nelielu artilērijas uguni, kas ilga kādas 12 stundas. No tās sprāgstošām bumbām cieta

arī dažas privātēkas. Bez kādas kaujas krievi bija atstājuši Olaini, Babīti, jūrmalu, kur 2 gadu laikā ar milzīgiem līdzekļiem cita pie citas bija ierīkotas pozīcijas, piemērojot visus lauku apcietinājumu mākslas līdzekļus. Daugavgrīvas cietoksnis ar saviem tālšāvējiem gan apšaudīja Jelgavas šoseju, bet tas neapfurēja vācu ieiešanu Rīgā.

203. *Bulduru dzelzceļa tilts, saspridzināts krieviem atkāpjoties 1917. g.*

No Rīgas jūrmalas vācu jūrnieku nodaļa ar zemes sargiem devās gar Lielupi uz Daugavgrīvu, kuŗu krievi bija atstājuši pa daļai sapostītu. Pie ieņemšanas vācieši no cietokšņa izveda proviantu, municiju un dažādas mantas.

B. Zem vācu okupācijas no 1917.—1918. g. 18. 11.

Krievijā lietotā Juliāna kalendāra (vecā stila) vietā ievada Gregoriāna kalendāru (jauno stilu) Kurzemē 1915. g. 21. 5. Rīgā to sāka lietot 1917. g. 5. 9., pēc tam kad vāci to bija ieņēmuši 3. 9. (21. 8.). Izsludināja, ka līdz tam pastāvējušās kara, administratīvas un civīlas iestādes likvidētas, līdzšinējie likumi, rīkojumi un noteikumi atcelti. No jūrmalas pazuda dažādās padomes, apvienības un izpildu komitejas. Visu varu pārņēma vācu austrumu frontes virspavēlnieks. Vietējā vara jūrmalā atradās komandanta rokās, kam kanceleja Marienbādes sanātorijā. Okupācijas varas noteikumi bija civīliem smagi. Sarakstīja vai apķīlāja laivas, velosipedus, lopus. Meklēja pēc krievu karaspēka pamestām mantām, lasīja patronu čaulas, pat tukšas konservu bundžas. Civīliem noliedza rādīties uz ielas no 8 vakarā līdz 6 rītā. Vāci iznīcināja

pierakstīšanos ārpus dzīves vietas, kāpēc visus iedzīvotājus sarakstīja un tiem izsniedza personas apliecības (Personalausweis). Iet no vienas vietas uz otru, pat no Majoriem uz Dubultiem un citur atļāva tikai izņemot pret samaksu atļaujas (Ausweis). Vienīgi Kurzemes bēgļi varēja brīvi aizbraukt. Mēbeles ņemt no dzīvokļiem un pārvest citur drīkstēja tikai ar komandanta atļauju, atstājot to vietā piestiprinātu uzrakstu, kurp aizvestas. Agrāk no vasarnīcām aizvestas mantas bija jānodod draudzes pr-kam Majoros līdz 1918. g. 10. 4. — 16 līdz 43 gadus veciem vīriešiem ik trešdienas bija jāpietēcas pie komandanta. Pie krievu karaspēka piederējušos sūtīja uz Vāciju.

Vietējo pārvaldi norīkoja pēc draudzēm. Rīgas jūrmala bija padota Slokas-Salas draudžu priekšniekam v. Krāmeram Majoros, bet no 1918. g. 15. 7. v. Jaskovskim, kas savu kanceleju ierīkoja Dubultos, krājaizdevu s-bas namā. Draudzes priekšnieks iekasēja galvas naudas un citus nodokļus, izpildīja pašvaldības funkcijas. Tam bija padoti lielāku centru, rajonu, priekšnieki (Ortsvorsteher), kurus apstiprināja guberņas pārvalde. Par tādiem Slokas-Salas draudzē bija: Buļļos-Bulduros Kārlis Neilands, Edinburgā Fridr. Vunderlichs, Majoros Arturs de Šē, Dubultos Jāzeps Verīgo, Asaros-Melūžos Georgs Osītis, Slokā-Kaugurēs Jākobs Valdmanis, Salā E. Vismanis un Z. Rābants. Tie iepirka pārtiku brīvā tirgū vai aprīnķa pārtikas valdē un pārdeva uz kartiņām iedzīvotājiem. Par nespējniekiem sevišķi gādāts netika; retiem, pavisam nabadzīgiem vietu priekšnieki izdeva produktus par brīvu. Vietu pr-ki saņēma rīkojumus tā no draudzes pr-ka kā komandanta. Vietu pr-kiem bija arī viņu pieņemt un draudzes pr-ka apstiprināti palīgi (Vertrauensmänner), kas pārzināja dažas pārtikas nozares. Visiem ražotājiem uzlika smagas nodevas. No govīm bija jānodod piens, no vistām olas, no cūkām gaļa. Produktus pārdeva iedzīvotājiem. Pārtikas jautājumiem paasinoties, apšāva baložus, nesmādēja arī kašus. 1918. g. Rīgā bija pazuduši baloži, vārnas, zvirbuļi. Decembrī draudzes pr-ks rekvizēja Slokas draudzē 15 govīs priekš Rīgas pārtikas valdes, kurai bija padota arī jūrmala. Tā nodibināja jūrmalas rajonos ēdināšanas punktus, kur izsniedza „kaŗa zupī un maizi“, kas bijusi ļoti slikta, pat neēdama. Ļaudis sāka apstrādāt katru iespējamo zemes stūrīti. 1918. g. pavasarī Dubultos vien 16 personas pieprasījušas sēklai 157 pudus kartupeļu. Uz rudens pusi pa naktīm kartupeļus izraka un dārzus apzaga. Ziemai sākoties, pa jūrmalas apkaimi klejoja Rīgas uzpircēji, meklēdami saknes un zaļumus. Zvejot atļāva tikai pie zvejnieku arodnieciskas apvienības (Fischerei

Innung) piederīgiem. Ar okupācijas varas rīkojumu tādu apvienību nodibināja arī Rīgas jūrmalā. Tai par priekšnieku iecēla G. Osīti, par tā palīgu K. Biti. Visas jūrā līdz Kurzemes robežai sazvejotas zivis bija jāsaved un jānodod par noteiktu taksu vienā vietā, Mellužos, jūras krastā pie Puķu ielas, kur šim nolūkam bija celta sevišķa zivju apstrādāšanas ēka un ierīkots plankām klāts pievedu ceļš. Te zivis pieņēma, žāvēja, sālija mucās un pa daļai svaigas sūtīja Rīgas tirgiem un pārtikas valdei. Spekulantus medīja un zivis konfiscēja. Spaili apgādāja okupācijas vara. Vietējiem pāra reizes nedēļā zivis pārdeva, sasaucot tos ar signālu skaņām no Mellužu ugunsdzēsēju torņa.

1917. g. novembrī okupācijas vara ievada krievu rubļu vietā ostrubļus, mainot 4 krievu rubļus pret 3 ostrubļiem. 1 krievu rubli pielīdzināja 1,50 vācu markām. Tirdzniecībā markas neieviesās. 1918. g. 9. 5. slēdza agrāko Baltijas domēņu valdi un tās lietas nodeva attiecīgam saimniecības padomniekam (Wirtschaftsbeirat); maksājumi bija jāizdara aprīņa kasē.

Biedrību darbība okupācijas sākumā bija paralizēta, bet pamazām tās sāka atdzīvoties. Visi vietējo ugunsdzēsēju b-bu rīki ar 1915. g. 28. 8. Vidzemes gubernātora rīkojumu bija evakuēti uz Tērbatu. Kad 1918. g. 24. 2. Tērbatu ieņēma vāci, tad no turienes šīs mantas reevakuēja. 7. 4. Romanova ugunsdzēsēji pilnā sapulcē nolēma „likvidēt šo biedrību un pievienoties Slokas draudzes ugunsdzēsējiem ar visiem noguldījumiem, mantām un parādiem“. Visas Slokas draudzes ugunsdzēsēju organizācijas bija padotas brandmeistaram de Šē. Būt par ugunsdzēsēju nozīmēja atrasties okupācijas varas sevišķā aizsardzībā. Rīku iegādei tiem atļāva rīkot teātrus, zaļumu svētkus. Pēc vācu varas izbeigšanās ugunsdzēsēju sapulcē 1918. 27. 12. nolēma neskaitīties par draudzes ugunsdzēsējiem, bet „Bilderiņu un Romanova ug.-dz. b-bām palikt apvienotām zem Rīgas Jūrmalas ugunsdzēsēju savienības nosaukuma“. Katrai biedrībai jāpaliek saimnieciski patstāvīgai. Bija nodibinājusies arī kāda R. jūrmalas vasarnīcu īpašnieku b-ba, kurā savā kantorī Rīgā izsniedza 1917. g. novembrī veidlapas, kurās pieprasāma atlīdzība par krievu kaŗaspēka nodarītiem zaudējumiem. Arī 1918. g. septembrī sevišķa kaŗa zaudējumu komisija uzaicināja iesniegt līdzīgas prasības līdz 15. 10. — 1918. g. 20. 8. sāka darboties arī vietējā savstarpējā ugunsapdrošināšanas biedrība, kaut gan visas grāmatas, dokumenti un darbinieki atradās vēl Krievijā. Tā apmetās Mellužos, prospektā 40, kur atradās arī vietējās zvejnieku apvienības pārtikas veikals, kas drīz izvērtās plašumā. Tas apgā-

dāja preces un produktus tuvākas un tālākas apkārtnes iedzīvotājiem no Rīgas un ar slepenu starpnieku palīdzību pret konjaku un citām mantām iemainīja produktus no Kurzemes lauciniekiem, kam bija noliegts atklāti tos ievest jūrmalas joslā. — Arī Majoru-Dubultu labd. b-ba atjaunoja darbību. Par pr-ku tad ievēlēja J. Kauķi.

Skolām līdzekļus deva kara pārvalde. Bulduru pagasta skolā strādāja agrākais Blomu pag. skolotājs Atis Ābele, Majoru-Dubultu labd. b-bas namā Jakobi un Tomsona „freilenes“, Mellužos, Peldu ielā stud. Bauka, Asaros, Sarkanā Krusta ēkā Katlakalna skolotājs Brakšs.

Pēc Brest-Litovskas miera 1918. g. pavasarī daudzi jūrmalnieki atgriezās no bēgļu gaitām. Arī tālāku jūrmalas apgabalu bēgļi brauca te cauri, pat ar saglabātiem tīkliem un citiem zvejas piederumiem. Dubultu ev. lut. draudzes mācītājs Opsis atgriezās draudzē, kad vāci okupēja Ziemeļvidzemi. Pareizticīgo priesteris N. Šalfejevs pirmo reiz pēc krievu atkāpšanās noturēja dievvārdus 30. 7., pēc tam arī Tukumā un Talsos.

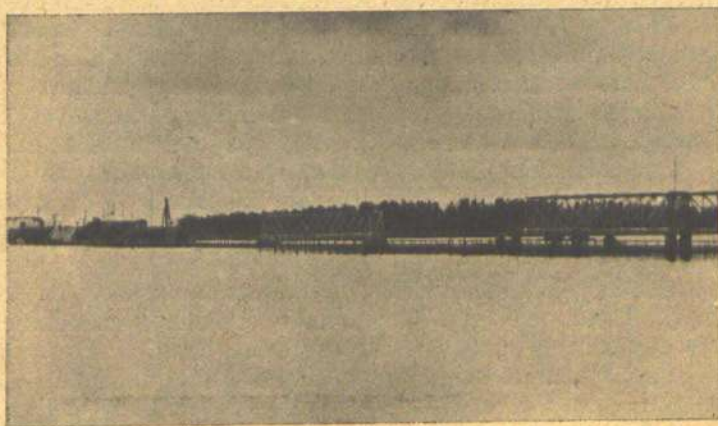
Slokā mācītājs Rozenieks atjaunoja dievkalpojumu 1918. g. 1. 5., tad 1. 9. Ķemeru baznīcā. Līdz tam tas bija strādājis pie bēgļiem Cēsīs, Veravā, Pleskavā un citur. Slokas baznīcai lodes bija izsītušas logus, sienas, griestus. Kareivji sabojājuši ērģeles, stabulēs sabāzuši ķekšus meklēdami noslēptās mantas. Baznīcas zaudējumus novērtēja uz 28.000 markām. Izlabojumiem konsistorija atvēlēja 6000 markas. Līdz okupācijai Sloka atradās zem pastāvīgas lielgabalu uguns. Viss, kas dzīvs, meklēja glābiņu ārpus pilsētas. Tikai tuvākās mājēlēs mita tie, kas nespēja šķirties no sviedrotā zemes stūrīša. 1918. g. atgriežoties bēgļi atrada granātu sagāztus vai norautus jumtus, šķēpelēm izrobotas sienas un ložu izsīstus logus, sagāztas sētas, izlaupītus un sabojātus dzīvokļus. Kā nekā ierīkojoties, pirmais darbs bija sadabūt lāpstu un tad laukā: rakt un stādīt, strādāt un cerēt. 1918. g. maijā atvēra valdības pirmmācības skolu ar latviešu mācības valodu pēc vācu tautskolu parauga. Skolas vadību nodeva ilggadīgam Slokas skolotājam Hazneram vācu valdības pierīkota skolotāja Cīzes uzraudzībā.

Arī Ķemerēs 1918. g. vasarā sāka pamazām atkopties, kaut gan izpostīto namu dēļ daudziem ķemerniekiem bija jāmitinās Slokā, vai jāiet turp pēc koloniālprecēm. Rudenī Ķemerēs saskaitīja 301 iedzīvotāju. Kādā šalabotā ēkā daži jau nēma sērūdēns vannas.

Par Rīgas jūrmalas peldu vietām 1918. g. maijā rakstīts: Greznās vasarnīcas vietām vēl pilnas zirgu mēslu; staļļi at-

stāti nelietoti, bet zirgi novietoti vasarnīcās. Jo tuvāk dzelzceļa līnijai vai plankotam ceļam, jo vairāk posta. Ja logi vai durvis nav aizvesti uz ierakumiem, tad vismaz tie izdauzīti un salauzti. Kur dzīvojuši kareivji, tur ēkas sistēmatiski padarītas neapdzīvojamā. Lielinieku uzsaukumi par „buržuju“ iznīcināšanu te atraduši pakalpīgus izpildītājus: vasarnīcām izlauztas šķērssienas, sakropļoti dārgo kamīnu ornāmenti un figūras, noplēstas un netīrumu aptašķītas tapetes, izlauzti un izdauzīti verandām krāsainie stikli, salauzītas mēbeles... Bulduru stacijā pa izdauzītiem logiem gaudo vējš, platforma piekaisīta logu stikliem un dzelzceļa dienesta papīriem. Stacijā izlipinātas afišas no pag. g. augusta, kas liecina, ka „biedri-kareivji“ nav vis gaļlaikojušies. Te arī pareizt. baznīcas altāris no dēļiem, dekorēts skujām, bet pa grīdu mētājas lielinieku laika atliekas. Tukšas Majoru un Dubultu stacijas. Dīzgan bieži atskrien no Tukuma kāda darba vilciena lokomotīve, bet ilgi neuzkavējas, ved visu vajadzīgo līdz un iztiek bez stacijas apkalpošanas. Agrāk tik skaistais Bulduru-Edinburgas parks arī cietis: koki izcirsti, kāpās dzeloņdrātis, nojauktas blindāžas.

1918. g. vasarā satiksmi starp jūrmalu un Rīgu uzturēja 3 tvaikoņi. 15. 5. nolaida no Rīgas dzelzceļa vilcienu ar 2 vagoniem līdz Bulduru tiltam, kas vācu okupācijas laikā bija pirmais brauciens uz šī ceļa gabala. Pie sapostītā tilta publikai bija jāceļas ar laivām pār Lielupi uz sava rēķina. Otrā upes krastā gaidīja cits vilciens, kas noveda līdz Tukumam. No agrāko Slokas, Valtera, Buļļu un citu krievu kara tiltu atlie-

204. Plosta tilts blakus 1917. g. saspridzinātam Bulduru dzelzs tiltam.

kām uztaisīja un 18. 6. nodeva lietošanā peldošu tiltu blakus saspridzinātam Bulduru dzelzs tiltam. Par tā pāriešanu bija jāmaksā 20 feniņi. Saspridzinātā tilta smagās dzelzs daļas vāci sagrieza mazākās daļās, iekrāva lielās laivās un aizveda. „Mežu hauptmanis“ izsludināja pārdošanai Babītes krievu kara tilta atliekas.

Preču un bagāžas apgrozība starp Rīgu un Tukumu noorganizējās caur Majoriem, kurp preces no Rīgas veda pa ūdens ceļu un tad pārkrāva dzelzceļa vagonos. Vest pārtikas līdzekļus no Kurzemes uz Rīgu bija noliegts. Vācu žandarmi kontrolēja pasažieru bagāžu, atņēma gaļu, sviestu, olas, medu, miltus. Bada spiesti, daudzi jūrmalnieki pa kara ceļiem slepus pārnesa no Kurzemes pārtiku. Petrolejas trūkuma dēļ bija jādedzina acētilēna gāze, zābaku un kurpju vietā jāvalkā koka un lupatu tupeles un vīzes.

1918. g. maija beigās izdeva pavēli jūrmalā pamatīgi tīrīt ielas, trošuārus; no 1. 6. tos ik dienas laistīt. Gubernas pārvalde nodibināja arī kādu jūrmalas lietu pārvaldi ar advokātu v. Morru kā priekšnieku, adv. Gotfrīdu, v. Sticinski, Mertensu, v. Jaskovski un G. Radoviču kā locekļiem. Izsludināja peldēšanās kārtību un ierīkoja elektrisko apgaismošanu, pievadot strāvu no Rīgas. Pie katra vietas priekšnieka kancelejā ierīkoja pasta lādīti. Arī dažas ielas pārdēvēja: Bulduru Lielo prospektu par Keizara Vilhelma ielu, Vidus prosp. par Hindenburga prospektu, Meža prosp. par Lūdenborfa ielu. Tomēr maz vasarnieku saradās, lai gan vasarnīcas lētas: 2 mēbelētas istabas 50 rb. Tikai Bulduros, Edinburgā, Majoros redzēja retus vasarniekus, kad tie izgāja no mājām pēc pārtikas vai tvaikonim pienākot. Citur tikai vietējie. Majoros, Jomas ielā atvērti daži veikali. Reti kur dzirdamas klavieru skaņas. Jūlija mēnesī inž. Halske atvēra Majoros, Jomas un Tirgoņu ielas stūrī nelielu gaismas bilžu teātri, vienīgo izpriecas vietu visā jūrmalā. Pamazām izlaboja mazāk bojātas vasarnīcas. Citas pārdeva noplēšanai. Ar noplēsto materiāliem laboja bojātās. No silto peldu iestādēm darbojās tikai Rāceņa un Marienbāde Majoros. 8. 7. gubernas pārvalde izsludināja, ka bezīpašnieku vasarnīcas tā ņems no 20. 8. savā pārvaldīšanā uz īpašnieku rēķina.

Zemenēm sākumā noteica obligātorisku cenu, 18 kap. mārciņā. Tikai ar Rīgas dārznieka F. Lasmaņa starpniecību izdevās dabūt atļauju tās pārdot par brīvu cenu, ar ko saņēma līdz 50 kap. mārciņā. Ogu pieņemšanas vietas bija pa vienai Asaros un Mellužos, kur vāci tās pieņēma, sabēra kastēs un mucās, sūtīja uz Valtera piestātni un no turienes veda ar liel-laivām uz Rīgu pārtikas valdeī, kuŗa pārdeva tālāk par paš-

cenu, bet no atlikušām gatavoja marmelādi. Jūnijā gubernas pārvalde nodeva Ķeizariskās dārzkopības biedrības Bulduru skolu Otrai Rīgas dārzkopības biedrībai. Rudenī jūrmalā bija bagāta ābolu raža. Ar tvaikoņiem tos, vai citus produktus Rīgā ievadot, uzpircēji vai no rokām rāva, viens otru pārsolidami. Gan stādīja protokolus par obligātorisko cenu neievērošanu, bet maz tas līdzēja.

1918. g. rudenī, atslābstot okupācijas varas stingrībai, brieda tādu ļaužu slepena organizēšanās, kas simpatizēja lieliniekiem, kuŗi savu sēklu, izlaidību un postīšanas kāri, te bija sējuši 1917. g. pavasarī un vasarā. Bēgļus, kas atbrauca no Krievijas, prašņāja par jauno „brīvību“, cerēja — gaidīja pārmaiņas no tās puses.

Novembra sākumā draudzes priekšnieks v. Jaskovskis izlaida uzaicinājumu, lai līdz 13. 11. pieteicas visi bijušie krievu oficieŗi un ierēdņi. Bet 11. 11. jau vācu ķeizars Vilhelms atteicās no troņa. Neviens nezināja, kas būs turpmāk. Te kādu dienu J.-Dubultos uzvilks sarkan-balt-sarkans karogs. Ko tas nozīmē? jautā viens otram.

Tad iziet ļaudīs aicinājums ierasties draudzes priekšnieka kancelejā Dubultos, Mellužu ielā Nr. 17. Tas būs bijis 26. 11., jo uz šo dienu bija nolikts okupācijas varai nodot zemes pārvaldīšanu Latvijas pagaidu valdībai. Draudzes priekšnieks pats nebija ieradies. „Ortsvorsteher's“ Osītis ziņo par vācu varas izbeigšanos un Latvijas valsts nodibināšanu. Otrs „Ortsvorsteher's“ de Šē sumina jauno valsti. Sanākušie to apsveic pirmo reiz Rīgas jūrmalā ar jaunās valsts himnu

„Dievs, svētī Latviju!“

